

T.C.
ÖZYEĞİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
HUKUK BİLİM DALI
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

TÜRK HUKUK SİSTEMİNDE HATIR SENETLERİ

Muhammet Can Karıksız

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üy. (ÜAK Doç. Dr.) Işık Özer

İstanbul, Temmuz 2023

T.C.
ÖZYEĞİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
HUKUK BİLİM DALI
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

TÜRK HUKUK SİSTEMİNDE HATIR SENETLERİ

Muhammet Can Karıksız

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üy. (ÜAK Doç. Dr.) Işık Özer

İstanbul, Temmuz 2023

Özyeğin Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Muhammet Can Karıksız'ın tezi,
aşağıda belirtilen jüri tarafından onaylanmıştır.

Dr. Öğr. Üy. (ÜAK Doç. Dr.) Işık Özer
Jüri Üyesi
(Tez Danışmanı)

Dr. Öğr. Üy. Sami Kocabıyık
Jüri Üyesi

Dr. Öğr. Üy. Özlem Ata Polat
Jüri Üyesi
(Üniversite Dışından)

Temmuz 2023

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	vi
ÖZET.....	viii
ABSTRACT.....	ix
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

HATIR SENEDİ KAVRAMI VE UNSURLARI

I. Hatır Senetlerinin Tanımı ve Benzer Kavramlarla Karşılaştırılması.....	4
1. Tanım.....	4
2. Benzer Kavramların Karşılaştırılması.....	11
2.1. Bedelsiz Senetler.....	11
2.1.1. Tarafların Bedelsizlik Bakımından Anlaşma Yapmamış Olması.....	14
2.1.2. Tarafların Bir Bedel İlişkisi Olmaksızın Düzenledikleri Kambiyo Senetleri.....	16
2.1.2.a. Borçlu Yararına Düzenlenen ve Tarafların Bedelsizlik Konusunda Anlaşmış Olduğu Kambiyo Senetleri.....	17
2.1.2.b. Alacaklı Yararına Düzenlenen ve Tarafların Bedelsizlik Konusunda Anlaşmış Olduğu Kambiyo Senetleri (Hatır Senetleri).....	18
2.2. Kefalet Sözleşmesi.....	19
2.3. Aval.....	22
2.4. Rehin Ciro su.....	25
2.5. Teminat Amacıyla Düzenlenen Kambiyo Senetleri.....	29
2.6. Açık Kambiyo Senetleri.....	32
2.7. Hatır Ciro su.....	36
II. Hatır Senetlerinin UNSURLARI.....	38
1. Bedelsizlik.....	38
1.1. Asıl Borç ve Asıl Borç İlişkisi.....	38
1.2. Bedel ve Bedel İlişkisi.....	41
1.3. Hakların Yarışması.....	44

1.4. Hatır Senetlerinin Bedelsizliği.....	46
2. Anlaşma.....	47
III. Amaçları Bakımından Hatır Senetleri.....	53
1. Tedavül Gayesi Bulunmayan Hatır Senetleri.....	53
2. Tedavül Gayeli Hatır Senetleri.....	54
IV. Kambiyo Senetleri ve Hatır Senetleri.....	56
1. Düzenlenme Safhaları Bakımından Kambiyo Senetleri ve Hatır Senetleri Arasındaki Farklılıklar.....	56
1.1. Kambiyo Senetlerinin Düzenlenmelerine Dair Safhalar.....	56
1.2. Hatır Senetlerinin Düzenlenmelerine Dair Safhalar.....	58
2. Kambiyo Senetlerinin Hatır Senedi Olarak Düzenlenmesi.....	60
2.1. Hatır Poliçeleri.....	60
2.2. Hatır Bonoları.....	63
2.3. Hatır Çekleri.....	66

İKİNCİ BÖLÜM

HATIR ANLAŞMASI VE HATIR SENETLERİNİN GEÇERLİLİĞİ

I. Hatır Anlaşmasının Hukuki Niteliği ve Hükümleri.....	70
1. Hukuki Sebep Kavramı Kapsamında Hatır Anlaşması.....	70
2. Hatır Anlaşmasının Nitelikleri.....	72
2.1. Borçlar Hukuku Sözleşmesi Olması.....	73
2.2. İki Tarafa Borç Yükleyen Bir Sözleşme Olması.....	75
3. Muvazaa Kapsamında Hatır Anlaşması ve Tedavül Anlaşmasının Geçerliliği.....	76
3.1. Tedavül Gayesi Bulunmayan Hatır Senetleri.....	77
3.2. Tedavül Gayeli Hatır Senetleri.....	78
4. Hatır Anlaşmasında Tarafların Borçları.....	82
4.1. Hatır Borçlusunun Borçları.....	83
4.1.1. Kambiyo Senedi Düzenlenmesi ve Hatır Alacaklısına Teslimi.....	83
4.1.2. Senet Bedelinin Ödenmesi.....	85
4.2. Hatır Alacaklısının Borçları.....	86
4.2.1. Ücret Ödeme Borcu.....	86
4.2.2. Senet Tutarını Hatır Borçlusuna Temin Etme Borcu.....	87
4.2.3. Senedin Tedavüle Çıkartılmaması Borcu.....	89
II. Hatır Senetlerinin Geçerliliği.....	90

1. Soyutluk İlkesi Kapsamında Hatır Senetlerinin Geçerliliği.....	90
1.1. Soyutluk İlkesinin Anlamı.....	91
1.1.1. İspat Soyutluğu.....	91
1.1.2. Maddi Soyutluk.....	92
1.2. Türk Kambiyo Senetleri Hukukunda Soyutluk İlkesi.....	93
1.3. Hatır Anlaşması ve Soyutluk İlkesi İlişkisi.....	96
1.3.1. Yazılı Protokol Kapsamında Değerlendirme.....	96
1.3.2. Hatır Kaydı Kapsamında Değerlendirme.....	98
2. Senedi Geçersiz Kılan Hallerin Hatır Senetleri Üzerindeki Etkisi.....	103
III. Hatır Senetlerinin Hüküm ve Sonuçları.....	106
1. Taraflar Arasında.....	106
1.1. Hatır Defi.....	106
1.1.1. Hukuki Niteliği.....	106
1.1.2. İstisna: Bile Bile Borçlunun Zararına Hareket.....	109
1.2. Hatır Borçlusunun Rücu Hakkı.....	113
2. Hatır Borçlusu ile Üçüncü Şahıs Hamil Arasında.....	115

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HATIR SENETLERİNİN DAVA VE İCRA TAKİBİNE KONU OLMASI

I. Bedelsizlik Sebebiyle Senedin İptali Davaları.....	116
1. Hükümsüzlüğün Tespiti Davası.....	119
2. Sebepsiz Zenginleşme Davası.....	121
3. İİK m. 72 Gereği Açılacak Menfi Tespit Davası.....	125
3.1. İcra Takibinden Önce Açılan Menfi Tespit Davası.....	131
3.2. İcra Takibinden Sonra Açılan Menfi Tespit Davası.....	134
II. Senedin Hatır Senedi Olduğunun İspatı.....	136
1. İspat Yükünün Kimde Olduğuna Dair İnceleme.....	136
2. İspat Yükünün Yer Değiştirmesine Sebep Olan Durumlar.....	138
3. Hatır İddiasının Üçüncü Kişiye Karşı İleri Sürülmesi.....	141
4. İspat Araçları.....	143
4.1. İkrar.....	143
4.2. Senede Karşı Senetle İspat Kuralı.....	145
4.2.1. Kuralın Anlamı.....	145
4.2.2. Kuralın İstisnaları.....	146

4.3. Yemin.....	149
4.4. Ticari Defterler.....	150
5. Açık Kambiyo Senetlerinde Anlaşmaya Aykırı Hareket Edildiğinin İspatı.....	156
III. Hatır Senetlerinin Kambiyo Senetlerine Mahsus Haciz Yolu ile Takibe Konu Olması.....	157
1. Tedavül Gayeli Hatır Senetleri Bakımından İnceleme.....	159
2. Tedavül Gayesi Bulunmayan Hatır Senetleri Bakımından İnceleme.....	162
3. İspat Rejimi ve Deliller.....	163
3.1. Tedavül Gayeli Hatır Senetlerinde Durum.....	163
3.2. Tedavül Gayesi Bulunmayan Hatır Senetlerinde Durum.....	164
3.3. Bile Bile Borçlu Zararına Hareket Edildiğinin İspatı Bakımından Durum.....	165
IV. Hatır Senetleri Özelinde Bedelsiz Senedin Kullanılmasının Cezai ve Hukuki Sonuçları.....	169
1. Cezai Sonuçlar.....	169
2. Hukuki Sonuçlar.....	170
SONUÇ.....	172
KAYNAKÇA.....	178

KISALTMALAR

BAM	: Bölge Adliye Mahkemesi
BATİDER	: Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
CD.	: Yargıtay Ceza Dairesi
dn.	: Dipnot
E.	: Esas numarası
e.t.	: Erişim tarihi
Gm.	: Geçici madde
HD.	: Yargıtay Hukuk Dairesi
HGK.	: Yargıtay Hukuk Genel Kurulu
HMK	: 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu
HUMK	: 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu
İBD	: İstanbul Barosu Dergisi
İBBGK	: Yargıtay İçtihadı Birleştirme Büyük Genel Kurulu
İBK.	: İçtihadı Birleştirme Kurulu
İİK	: 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu
K.	: Karar numarası
Karş.	: Karşılaştırınız
m.	: Madde
N	: No

RG.	: Resmi Gazete
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
T.	: Tarih
TBK	: 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu
TCK	: 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu
TD.	: Ticaret Dairesi
TL	: Türk Lirası
TMK	: 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu
TTK	: 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu
vd.	: ve devamı
vs.	: vesaire
Y.	: Yıl

ÖZET

Hatır senetleri bedelsiz senetlerin bir alt başlığına karşılık gelmektedir. Her bedelsiz senet hatır senedi olarak nitelenemez. Fakat bütün hatır senetleri bedelsiz niteliktedir. Hatır senetleri tedavül gayelerinin bulunup bulunmamasına göre temelde iki amaç uğruna düzenlenmektedirler. Tedavül gayeli hatır senetleri sayesinde hatır alacaklısına bir nevi kredi temin edilmesi amaçlanmaktadır. Tedavül gayesi bulunmayan hatır senetlerinde ise tarafların amacı yalnızca hatır alacaklısının mali durumunun olduğundan çok daha iyi gözükmelerini gerçekleştirmektir. Gerek bedelsiz senetler genelinde gerekse hatır senetleri özelinde mevzuatımızda herhangi bir yasal düzenleme bulunmadığından, çalışmamız konusu hakkında Yargıtay kararları oldukça belirleyici niteliktedir.

Anahtar Kelimeler: Hatır Senetleri, kambiyo senetleri, soyutluk ilkesi, bedelsizlik, hatır anlaşması.

ABSTRACT

Accommodation bills correspond to a subheading of bonus bills. Not every gratuitous bill is an accommodation bill, however all accommodation bills possess the attribute of absence of consideration. Accommodation bills are primarily issued for two purposes, depending on the presence or absence of their negotiability. Negotiable accommodation bills serve as a kind of credit provision to the drawer. On the other hand, in non-negotiable accommodation bills, the sole purpose of the parties is to enhance the financial status of the beneficiary, making it appear much better than it is. Since there is no legal regulation regarding both gratuitous bill in general and accommodation bills specifically in our legislation, the decisions of supreme court are highly determinative on the subject matter.

Key Words: Accommodation bills, bills of exchange, principle of intangibility, absence of consideration, accommodation agreement.

GİRİŞ

Kambiyo senetleri temel borç ilişkisinden soyut ve emre ve hamile yazılı olmak koşuluyla kamu güvenliğini haiz olan senetlerdir¹. Bu anlamıyla bono, poliçe ve çek, ticari yaşamın esaslı bir unsurudur. Kambiyo senetleri kendisine has birçok özellikleri sayesinde oldukça yaygın bir kullanım alanına sahip olup, çeşitli amaçlar doğrultusunda düzenlenmektedir. Hatır amacıyla düzenlenen kambiyo senetleri de bu durumun bir örneğidir.

Hukukumuzda kambiyo senetlerinin hatır amacıyla düzenlenmesini yasaklayan veya “hatır senedi” kavramını açıklayan herhangi bir yasal düzenleme bulunmamaktadır. Hatır senetleri uygulamanın ortaya çıkarmış olduğu ve Yargıtay kararlarına da sıklıkla yansımış olan senetlerdir. Hatır senedi düzenlenmesindeki temel amaç, lehine senet düzenlenen kişinin kredi ihtiyacını karşılamak veya ticari itibarının olduğundan daha iyi gözükmesini sağlamaktır. Buradan çıkartılabilecek sonuç, hatır senetlerinin herhangi bir temel borç ilişkisinden kaynaklanmadığıdır. Bu yönüyle hatır senetleri bedelsiz senetlerin bir türüdür.

Taraflar arasındaki güven duygusu ve dostluk ilişkisine istinaden düzenlenen hatır senetleri, bu özelliği sebebiyle uygulamada birçok sorunu da beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda tarafların birbirlerine karşı verdikleri taahhütleri yerine getirmemeleri durumunda hukuki ihtilaflar ortaya çıkmaktadır. Örneğin hatır borçlusu, gerçekte bir borcu bulunmamasına rağmen hatır senedini ödemek mecburiyetinde kalabilecektir. Uygulamada hatır senedi tanzim edilmesinin çok yaygın oluşu ve mevzuatımızda bu

¹ Kamu güvenliğini haiz olan kambiyo senetleri, emre ve hamile yazılı olan kambiyo senetleridir. Nama yazılı kambiyo senetleri ve konu hakkında detaylı bilgi için bkz. Korkut, Ö / Cengil, M. F. / Gürbüz Gökberk, İ. N. / Doğanay, M. Z., Şematik Kıymetli Evrak Hukuku, Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara 2023, s. 35-36.

husus hakkında herhangi bir yasal düzenleme bulunmayışı çalışmamız konusunun irdelenmesini daha da ehemmiyetli kılmaktadır.

Çalışmamızın ilk bölümünde hatır senetlerine dair genel tanımlamalar yapılacak olup, tedavül gayesi bulunup bulunmamasına göre temelde iki başlık altında incelemeler yapılacaktır. Ayrıca hatır senetlerinin kıymetli evrak hukukundaki ve borçlar hukuku anlamındaki şahsi teminat türlerinden ve benzeri hukuki işlemlerden farkları ortaya konulacaktır. Bedel ilişkisi, temel borç ilişkisi ve temel alacak kavramlarının izahı ışığında hatır senetlerinin bedelsizliği ortaya konacaktır.

Hatır senedi hatır anlaşması uyarınca düzenlenmektedir. Bu anlaşma uyarınca hatır borçlusunun ve hatır alacaklısının birtakım borçları doğmakta olup, birbirlerine karşı bazı taahhütler vermektedirler. Hatır anlaşmasının hukuki niteliği ve senede kambiyo senedi vasfını kaybettirip kaybettirmeyeceği hususları, hatır anlaşmasının amacına göre değişkenlik gösterecektir. Taraflar hatır anlaşması uyarınca senedin dolaşıma çıkarılacağına karar verebileceği gibi aksi yönde de mutabık kalabilirler. Her iki ihtimalde de senedin geçerlilik durumu açısından farklı sonuçlar doğacaktır. Hatır senetlerinin arka planındaki ilişki, temel borç doğurmaya müsait bir temel borç münasebeti olmayıp, bu ilişki hatır anlaşmasından ibarettir. Dolayısıyla kambiyo senetlerinin düzenleniş aşamaları ile hatır senetlerinin düzenleniş aşamaları arasında farklılıklar bulunmaktadır. Çalışmamızın ikinci bölümünde hatır anlaşmasının, hatır amacıyla düzenlenen kambiyo senetlerinin hukuki geçerliliğine etkisi incelenecektir. Hatır anlaşmasının kambiyo senetlerinin soyutluğuna olan tesiri üzerinde öğretilerdeki tartışmalar ve Yargıtay kararları ışığında incelemelerde bulunulacaktır. Ayrıca hatır definin genel anlamıyla izahı yapılacak olup, bu definin kambiyo senetlerindeki hangi defî grubuna gireceğinin tespiti yapılacaktır.

Hatır senedinin icra takibine veya davaya konu olması durumunda da çeşitli sorunlar ortaya çıkmaktadır. Taraflar her ne kadar hatır anlaşması uyarınca birbirlerine

karşı birtakım taahhütlerde bulunmuş olsa da bu taahhütlere uyulması hususunda ortada caydırıcı bir unsur bulunmamaktadır. Dolayısıyla hatır alacaklısı, senedi dolaşıma sokma yetkisine sahip olmamasına rağmen senedi üçüncü kişiye ciro edebilir veya senede dayanarak bizzat kendisi hatır borçlusuna karşı icra takibi başlatabilir. Bu durumda hatır borçlusunun hatır alacaklısına ve üçüncü kişilere karşı sahip olduğu imkanlar kısıtlıdır. Özellikle senedi devralan üçüncü kişinin iyiniyetli olması durumunda, hatır borçlusunun neredeyse hiçbir savunma mekanizması kalmamaktadır. Senede karşı senetle ispat kuralının bir sonucu olarak hatır borçlusunun kısıtlı ispat imkanlarına sahip olması durumu daha da güçleştirmektedir. Çalışmamızın üçüncü bölümünde hatır senetlerinin icra takibine konu edilmesi durumunda hatır alacaklısının, hatır borçlusunun ve üçüncü kişilerin sahip olduğu imkanlar ele alınacaktır. Hatır borçlusunun senedin bedelsizliğine ilişkin açacağı davanın hukuki niteliği öğretideki görüşler ve Yargıtay kararları ışığında ele alınacaktır. Ayrıca gerek kambyo senetlerine mahsus icra takibinde gerekse hatır borçlusu tarafından açılacak senedin bedelsizliğine ilişkin davada öne sürülebilecek delillerin niteliği ve kimlere karşı tesirinin olacağının incelemesi yapılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

HATIR SENEDİ KAVRAMI VE UNSURLARI

I. Hatır Senetlerinin Tanımı ve Benzer Kavramlarla Karşılaştırılması

1. Tanım

Hatır senetleri öyle bono, poliçe ve çeklerdir ki, senet borçlusu, senet meblağını ödemesini gerektirecek bir borcu olmadığı halde, lehtara nakdi kredi temin etmiş olmak veya lehtarın ekonomik durumunu olduğundan iyi göstermek için senet tanzim etmeyi; alacaklı gözüken taraf ise bu senede dayanarak borçludan talepte bulunmamayı ve ayrıca senette yazılı tutarı ödemesi için gerekli meblağı borçluya temin etmeyi veya senedi tedavüle çıkarmamayı taahhüt etmektedir².

Kambiyo senetlerinin düzenlenmeleri bakımından birtakım farklı amaçlar bulunmaktadır. Bunların başında para tedavülünü aza indirmek, icra takibi kolaylığından faydalanabilmek, ödeme kolaylığı sağlamak ve özellikle bonolar bakımından taraflar arasındaki sözleşme ilişkisinden kaynaklanan edimlerin ifasının sağlanmasını elde etme gayeleri sayılabilir³.

² İnan, N., Türk Hukukunda Hatır Senetleri ve Özellikle Hatır Bonoları, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara 1969, s. 64-65.

³ Tuna, E. / Göç Gürbüz, D., Ticaret Hukuku Prensipleri - Kıymetli Evrak, Beta Yayıncılık, 10. Baskı, İstanbul 2018, s. 87; Kayıhan, Ş., Kambiyo Senetleri, Seçkin Yayıncılık, 8. Baskı, Ankara 2021, s. 90; Poroy, R. / Tekinalp, Ü., Kıymetli Evrak Hukuku Esasları, Vedat Kitapçılık, 24. Bası, İstanbul 2021, s. 139-141.

Kambiyo senedinin düzenlenmesinin nedeni olan temel borç ilişkisinin, kambiyo senediyle doğrudan bir ilişkisi bulunmamaktadır⁴. Asıl borç işleminin hükümsüz veyahut sakat olması durumları gibi sair nedenler, temel ilişkiden soyut olan kambiyo senetlerinin geçerliliğini etkilemez⁵.

Kambiyo senetleri bu anlamda mücerret (soyut) senetlerdir⁶. Belirtmek gerekir ki, kambiyo senedinden doğan alacak hakkının bağımsız nitelikte olmasına karşın, bu alacak

⁴ Pulaşlı, H., Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları, 9. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2021, s. 119; Öztan, F., Kıymetli Evrak Hukuku, Yetkin Yayınları, 26. Baskı, Ankara 2022, s. 69-70; Bahtiyar, M., Kıymetli Evrak Hukuku, Beta Yayıncılık, 19. Bası, İstanbul 2022, s. 8.

⁵ Kambiyo senetleri bakımından gerçekleştirilen ciro, aval verilmesi ve senedin düzenlenmesi gibi tüm işlemler soyut niteliktedir. Bu işlemlerin yapılmasına sebep olan temel ilişkideki eksiklikler kambiyo senedinin geçerliliğine etki edemeyecektir. Bu konu hakkında detaylı bilgi için bkz. Çamoğlu, E., Kıymetli Evrak Hukukunun Temel İlkeleri, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2020, s. 34. Kambiyo senetlerinin soyutluğu ile alakalı olarak farklı hukuk sistemlerinde çeşitli anlayışlar gelişmiştir. Alman hukuk esaslı görüşe göre kambiyo senetlerindeki yazılı alacak temelde yatan sebebe bağlı alacağın varlığına ve geçerliliğine bağlı olmayan renksiz bir para alacağından ibarettir. Senetteki alacak hakkı senetle doğmaktadır. Bu bağlamda senet metninde yazılı alacak hakkı mevcudiyet, içerik ve devredilebilirlik bakımından asıl ilişkiden bağımsız niteliktedir. Kastedilmekte olan kambiyo senedinin varlığının herhangi bir asıl borç ilişkisine dayanmaması değildir. Taahhüdün mutlaka bir nedeni bulunmaktadır. Ancak bu neden senet metnine yazılmamıştır. İç hukukumuz bakımından da kambiyo senetlerinin maddi soyutluğa haiz olduğu görüşünün kabul edildiği anlaşılmaktadır. Bkz. 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu (TBK) madde (m.) 133/2. Alman hukuku esaslı maddi soyutluk görüşü için ayrıca bkz. Kınacıoğlu, N., Kıymetli Evrak Hukuku, Gazi Üniversitesi Basın Yayın Yüksekokulu Basımevi, 2. Baskı, Ankara 1984, s. 99-102; Ülgen, H. /Helvacı, M. /Kaya, A. /Nomer Ertan, N., Kıymetli Evrak Hukuku, Vedat Kitapçılık, 14. Bası, İstanbul 2021, s. 102; Sayhan, İ., Kambiyo Senetlerinde Mücerretlik İlkesi ve Bedel İlişkisi, Yetkin Yayınları, Ankara 2006, s. 113; Kendigelen, A. / Kırca, İ., Kıymetli Evrak Hukuku, 5. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2021, s. 126; Bozkurt, T., Kıymetli Evrak Hukuku, Yetkin Yayınları, 2. Baskı, Ankara 2021, s. 137. Domaniç'e göre kambiyo senetlerinde mündemiç olan hak, kurucu değil açıklayıcı niteliktedir. Detaylı bilgi için bkz. Domaniç, H., Kıymetli Evrak Hukuku ve Uygulaması Türk Ticaret Kanunu Şerhi 4, Temel Yayınları, İstanbul 1990, s. 86-87; "...Hukuk Genel Kurulunun 17.12.2003 gün ve E:2003/19-781, K:2003/768; 12.10.2011 gün ve E:2011/19-473, K:2011/607; 04.12.2013 gün ve E:2013/19-89, K:2013/1645; 14.05.2014 gün ve E:2013/19-1155, K:2014/660; 18.02.2015 gün ve E:2013/19-1362, K:2005/826 sayılı ilamlarında da belirtildiği üzere; bütün mücerret alacaklarda olduğu gibi kambiyo senedi alacağı da kural olarak, uygun bir asıl borç ilişkisine, bir illi ilişkiye dayanır. Bir kambiyo senedi düzenleyip veren ve bu senedi alan herkes, bütün hukuki işlemlerin yapılmasına temel teşkil eden bir gayeye ulaşmak istemektedir. Kambiyo senedinden kaynaklanan talebin geçerliliği, temel ilişkiden kaynaklanan temel talebin ve bununla ilgili olarak taraflar arasında varılmış amaca ilişkin mutabakatın geçerliliğinden tamamen bağımsızdır. Kambiyo senedinden doğan talep hakkına kambiyo hukuku, temel talebe ise, bu talebin ait olduğu hukuk kuralları uygulanır..." Yargıtay Hukuk Genel Kurulu (YHGK), 04.03.2015-2013-1409/2015-885 sayılı karar için bkz. www.lexpera.com, e.t. 24.04.2023. Ayrıca bkz. Yargıtay 19. HD., 24.10.2003-2003-1424/2003-10503, www.kazanci.com.tr, e.t. 07.02.2023; "...Davacılar vekili, davalının müvekkiline karşı İstanbul 36. İcra Müdürlüğü'nün 2012/25059 E. sayılı dosyasıyla kambiyo senetlerine özgü takip yoluyla icra takibi başlattığını, müvekkilinin bu senetten dolayı borçlu olmadığını, zira takip konusu senetlerin davalı şirkete hatır için verildiğini..." Yargıtay 11. HD., 07.06.2022-2020-7803/2022-4559 sayılı kararı için bkz. www.kazanci.com.tr, e.t. 07.02.2023.

⁶ Ülgen / Helvacı / Kaya / Nomer Ertan, s. 101; Ertekin, E. / Karataş, İ., Uygulamada Ticari Senetler Hukuku, Feryal Matbaacılık, 1. Baskı, Ankara 1992, s. 98; Karayalçın, Y., Ticaret Hukuku III. - Ticari

hakkı taraflar arasındaki özel hukuk ilişkisinden kaynaklı başka bir ilişkiye dayanmaktadır⁷. Fakat bazı durumlarda kambiyo senedinden doğan alacağın arkasında herhangi bir temel borç ilişkisi de bulunmayabilir. Bu duruma verilebilecek en isabetli örneklerden birisi de çalışmamızın bizatihi kendisini teşkil eden hatır senetleridir. Buna göre taraflar, kambiyo senetlerinin özel niteliklerinden faydalanarak senedin satılması veya rehnedilmesi suretiyle kredi temininin kolaylaştırılmasını hedeflemiş olabileceği gibi; lehine senet düzenlenen tarafın ekonomik durumunun olduğundan daha iyi vaziyette göstermek maksadıyla da senet tanzim edilmiş olabilirler⁸.

Hatır senetlerinin düzenleniş gayelerinden de anlaşıldığı üzere taraflar arasında senet tanzim edilmesini gerektiren temel bir borç ilişkisi bulunmamaktadır. Diğer bir söyleyişle tarafların kambiyo senedi tanzim etmelerini gerektirir bir özel hukuk ilişkisi mevcut değildir. Hatır senetlerinde temel alacak hiçbir zaman doğmamıştır ve doğma ihtimali de bulunmamaktadır. Bu durumda temel borç ilişkisine dayanmış olması gereken kambiyo senedi bedelsiz kalmış olur⁹. Öğretide hatır senedine ilişkin tanımlar, hatır sözleşmesi taraflarının amacı ile hatır senedinin icra ettiği fonksiyona dayalıdır¹⁰.

Öğretide bir kısım yazarların hatır senedi tanımlamaları ve ne amaçla kullanılabileceklerine dair tespitleri şu şekildedir;

Adıgüzel'e göre hatır senetleri, ticari hayatta karşılıksız olarak kambiyo senedi düzenlenmesi durumundan ibarettir. Gerçek manada borçlu olmadığı halde lehine kambiyo senedi düzenlediği kimsenin ekonomik görünümünü daha iyi göstermek veya

Senetler (Kambiyo Senetleri), Sevinç Matbaası, 4. Baskı, Ankara 1970, s. 57; Arslanlı, H., Ticari Senetler Dersleri, Sermet Matbaası, 3. Bası, İstanbul 1952, s. 11.

⁷ İnan, s. 3.

⁸ İnan, s. 3; Sarıkaya, M., Kambiyo Senetlerinde Teminat Kaydı, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2018, s. 37.

⁹ Gür Doğan, D., Kambiyo Senetlerinde Bedelsizliğe Dayanan Menfi Tespit Davası ve Bedelsiz Senedi Kullanma Suçu, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2022, s. 72.

¹⁰ Sengir, T., “Hatır Bonoları”, İstanbul Barosu Dergisi, C. 38, S. 1- 4, (1964), s. 2; Ertan, C. “Bilanço Tahlillerinde Hatır Bonoları”, Banka Dergisi, C. 2, S. 6, (1965), s. 34; Rumelli, F.Ş., “Hatır Senetleri”, İstanbul Barosu Dergisi, S. 8, (1950), s. 450; Kalpsüz, T., Kıymetli Evrak, Kambiyo Senetleri, Ankara 1966, s. 112.

kredi almasını sağlamak amacıyla düzenlenen kambiyo senetlerine hatır senedi denmektedir¹¹.

Kendigelen hatır senetlerini, borç doğuran bir temel ilişkinin mevcudiyetinin bulunmamasına rağmen kambiyo senedini iskonto¹² ettirmek yoluyla nakit paraya erişilmesini sağlayan ya da ihtiyaç duyduğu mal veya hizmetin bedeli olarak vermesi için bir kişi lehine kambiyo taahhüdünde bulunulması hali olarak tanımlamıştır¹³.

Tekinalp'e göre hatır senetleri, bir kişinin borcu bulunmamasına rağmen bir gerçek ya da tüzel kişi lehine hatırı için daha da açık bir ifadeyle ona maddi destek sağlamak maksadıyla sanki borçluymuşçasına verdiği kambiyo senetleridir¹⁴. Lehine kambiyo senedi düzenlenen kişinin aldığı hatır senedini gerçek veya tüzel kişiye iskontolu olarak devredebileceğini ve bu sayede kredi temin edebileceğini belirtmek gerekmektedir¹⁵.

Öztan'a göre hatır bonoları öyle senetlerdir ki, bunlarda borçlu görülen şahıs, senette yazılı olan meblağın bizzat kendi malvarlığından ödenmesini gerektiren bir borcu bulunmadığı halde, senet alacaklısının nakdi kredi temin etmesini veya mali durumunu olduğundan iyi göstermesini olanaklı kılmak için bu senedi tanzim ve lehtara vermeyi; hatır alacaklısı ise bu senede dayanarak talepte bulunmamayı ve ayrıca senet meblağını ödemesi için senet borçlusuna temin etmeyi veya senedi dolaşıma çıkarmamayı taahhüt etmektedir¹⁶.

¹¹ Adıgüzel, B. "Yargıtay Kararları Işığında Kambiyo Senetlerinde Bile Bile Borçlu Zararına Hareket", Ticaret ve Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi, C. 4, S. 2, 2018, s. 137.

¹² İskonto ve iştirak, bir kambiyo senedinin bedelinden faiz ve masrafların düşülmesinden sonra bakiyenin henüz senet vadesi gelmeden hamile ödenmesi ve bu şekilde senet hamilinin kredilendirilmesi işlemleridir. İskonto kredisine konu olan nakdi kredide senet hamili ve banka arasında kredi sözleşmesi oluşturulmakta olup, senet hamili tarafından temlik cirosuyla bankaya devredilmektedir. Detaylı bilgi için Haznedar/ İ.M., Gürses, Ö.Ş., Bankacılar için Kambiyo Senetleri Hukuku, Legal Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul 2019, s. 41.

¹³ Kendigelen / Kırca, s. 115.

¹⁴ Poroy / Tekinalp, s. 276.

¹⁵ Bu konu hakkında örnek incelemeleri için bkz. Poroy / Tekinalp, s. 277.

¹⁶ Poliçede kabul mefhumunun hatır bonusu tanzim etmeye karşılık geldiğine ve hatır senetleri tanımı için bkz. Öztan, F., Kıymetli Evrak Hukuku, Turhan Kitabevi, 2. Bası, Ankara 1997, s. 608.

Ülgen'e göre düzenleyenin lehtara karşı herhangi bir sözleşmeden kaynaklanan borcu bulunmamasına rağmen verilen bonoya hatır bonusu denilir¹⁷. Lehtarın bu durumda düzenleyenden gerçek anlamda bir alacağı bulunmamaktadır.

İnan'a göre hatır senetleri öyle bono veya poliçelerdir ki, senet metninde borçlu olarak gözüken kişi, senette yazılı miktarı ödemesini gerektirecek bir borcu olmadığı halde lehtara nakdi kredi temin etmek veya ekonomik durumunu olduğundan iyi göstermeyi olanaklı hale getirmek için bu senedi tanzim etmeyi; alacaklı gözüken taraf ise bu senede dayanarak borçludan talepte bulunmamayı ve ayrıca senette yazılı tutarı ödemesi için gerekli meblağı borçluya temin etmeyi veya senedi tedavüle çıkarmamayı taahhüt etmiştir¹⁸.

Hatır senetleri, sözde borçlu olan kimsenin senet alacaklısına karşı herhangi bir borcunun bulunmadığı; düzenleme maksadının ise sadece alacaklı tarafa kredi sağlanmasını veya ekonomik durumunun olduğundan iyi bir görünüme kavuşturulmasını hedefleyen senetlerdir¹⁹. Taraflar bu durumda hatır senedini ya senet borcunun ifa edilmemesi üzerinde anlaşarak düzenlemiştir ya da borcun ifasını senette bizzat alacaklı gözüken hatır alacaklısının sağlayacağı kararlaştırılmıştır²⁰.

Hatır senedi, hatır anlaşması uyarınca düzenlenmiştir²¹. Dolayısıyla da hatır anlaşması kapsamında temel borç ilişkisi ve buna istinaden temel bir borcun doğması olanaklı değildir. Bu bağlamda hatır senedinin arka planında bir borç ilişkisi bulunmadığını söylemek mümkündür. Hatır anlaşması, niteliği itibariyle kambyo senetlerinin tanzim edilmesine sebep olabilecek asıl borç ilişkisi doğuramaz.

¹⁷ Ülgen / Helvacı / Kaya / Nomer Ertan, s. 160.

¹⁸ İnan, s. 65. İnan hatır senetlerini izah ederken bu tanıma yalnızca bono ve poliçeleri dahil etmiştir. Yazara göre çekin hatır senedi olarak tanzim edilebilmesi mümkün değildir. Detaylı bilgi için bkz. Birinci Bölüm, IV., 2., 2.3.

¹⁹ Öztan, Kıymetli Evrak, s. 1010.

²⁰ Sayhan, s. 145.

²¹ İnan, s. 75.

Türk Hukukunda hatır senedi tanzimini yasaklayan veya kambiyo senetlerinin hatır amacıyla düzenlenmesi halinde senedin hükümsüz kalacağı tespitinde bulunan herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır²². Kambiyo senetlerinin gerek tedavül kabiliyetlerinin hızı gerekse de asıl borç ilişkisinden soyutlanmış nitelikte olmaları göz önüne alındığında, hatır senedi tanzim edilmesinin çeşitli sorunların doğmasına sebebiyet verebilme ihtimali, şüphesiz ki bulunmaktadır²³. Çünkü hatır borçlusu, hatır senedi tanzim edilmesiyle mevcut olmayan bir borcu kabul etmektedir²⁴. Senedin dolaşıma sokulması varsayımında vadenin dolmasına rağmen senet bedelinin ödenmemesi hali ve aynı zamanda çalışmamızın ilerleyen safhalarında detaylı incelemeye çalışacağımız üzere hatır definin şahsi defi niteliğinden ibaret olmasından kaynaklı olarak hukuki ihtilaflar ortaya çıkabilmektedir.

Konuyu genel olarak hatır borçlusu yönünden ele alacak olduğumuzda, hatır amacıyla kambiyo senedi düzenleyen kişi ticari itibarını hatır alacaklısına kiralamaktadır²⁵. Ticari hayatın akışına uygun nitelikte ilerleyen bir hatır senedi

²² Hatır senetlerinin uygulamada sıklıkla kullanıldığı göz önüne alındığında, bu neviden senetlerin Yargıtay kararlarına yansımaları da olağandır. “...Olumsuz tespit davalarının konularından biri de ‘bedelsiz senetler’, ‘hatır senetleri’, ‘teminat senetleridir.’ Bu tür senetlerde temel alacak yoktur. Ticaret Hukuku uygulamalarında sık sık karşılaşılan bu durum İş Hukukunda ve çalışma ilişkilerine de yansımaktadır. Yargıtayın özellikle Ticaret Hukuku ile ilgilenen daireler; bir senedin hatır senedi, teminat senedi olduğu ya da senedin anlaşmaya aykırı olarak dolduğu iddialarının ancak kesin delil “senet”, “yemin” ve “ikrar” ile ispatlanacağı yönünde kararlarını oluşturmuşlardır. (Bkz, Y.19. HD, 04.03.2002 gün 6495/1312 E/1312; Y.11.HD, 13.10.1997 gün 3223/8346 sayılı kararları) ...” Yargıtay 9. H.D., 25.06.2012-2010-18166/2021-24338 sayılı karar için bkz. www.lexpera.com, e.t. 24.04.2023; “...Davacı vekilinin davalı ...’a yönelik temyiz itirazlarına gelince, davacı ile davalı ... arasında düzenlenen, keşidecisi davalı ... olan 10.000 TL bedelli bononun arkasında ‘... Bankasında bulunan ... adına olan 10.000 TL senet verilince alınacak. Benim hiçbir alacağım yoktur.’ ibaresi mevcut olup beyan altındaki imza da davalı ...’e aittir. Bu durumda davaya konu bononun davacı tarafından davalı ...’e diğer davalı bankaya verilmek üzere hatır bonosu olarak düzenlendiği dava konusu bonodan dolayı davalı ...’in herhangi bir alacağının bulunmadığı anlaşıldığından davalı ... hakkında açılan davanın kabulü gerekirken reddi doğru değildir...” Yargıtay 19. HD., 07.02.2023-2017-928/2018-6638 sayılı karar için bkz. www.lexpera.com, e.t. 24.04.2023. Ayrıca bkz. Yargıtay 11. H.D., 12.12.1974-1974-3455/1974-3610, Yargıtay 19. H.D., 18.09.2013-2013-9857/2013-14122, Yargıtay 19. HD., 25.02.2016-2015-14383/2016-3159. e.t., 24.04.2023 sayılı karar için bkz. www.lexpera.com, e.t. 24.04.2023.

²³ Mücerret borç senedinin sadece ispat vasıtası olmayıp borç da doğurduğu, buna binaen alacak hakkının hukuki sebep olmaksızın dahi doğabileceğine ilişkin bkz. von Tuhr, A., Borçlar Hukukunun Umumi Kısım Cilt: 1-2, Yargıtay Yayınları, Çeviren: Cevat Edege, Olgaç Matbaası, Ankara 1983, s. 259.

²⁴ İnan, s. 4.

²⁵ İnan, s. 8. Taraflar her zaman için tedavülünü amaçladıkları geçerli bir senet düzenleme iradesinde bulunmazlar. Bedelsiz senetler bağlamında bir kısım kimselere karşı borcu olan kişinin, borçlu olarak senet tanzim etmesi hali bu duruma örnek olarak verilebilir. Taraflar arasındaki anlaşmaya göre senet alacaklısı, borçlunun gerçek alacaklılarının takibinden kurtulmasına kadar bu meblağı muhafaza etmeye devam

sürecinde, hatır alacaklısının senet bedelini vadenin dolmasından evvel hatır borçlusuna temin etmesi gerekmektedir. Bu durumda hatır borçlusu, senet hamiline kendi malvarlığından herhangi bir ödeme yapmayacağı için kendi açısından bir zarar doğmayacaktır²⁶. Bunun karşılığında hatır borçlusunun hatır alacaklısından piyasa koşullarına göre bir miktar komisyon talep etmesi mümkündür²⁷.

Lehine hatır senedi düzenlenen alacaklının en büyük kazançlarından biri finansman imkânı kazanmış olmasıdır²⁸. Öyle ki, bu kişinin banka kredisi temin etmekte zorluklar yaşayan bir tacir olduğunu düşündüğümüzde kendisine hatır senedi verilmiş olması kredi temin edememesini telafi edecektir. Bunlara ek olarak hatır alacaklısı hatır borçlusundan aldığı senet ile kendisine itibar kiralamış olup, bu durum mevcut ticari durumunu olumlu göstermeye yarayacaktır²⁹. Önemle belirtmek gerekir ki, hatır alacaklısı, aldığı senetten ticari işletmesi adına faydalanabilmesi için bu duruma bilançosunda yer vermelidir. Çünkü hatır senedinden elde edeceği tutarla işletmesinin giderlerini ödeyeceğini, mal veya hizmet satın alacağı düşünüldüğünde senedi muhasebeleştirmek zorundadır³⁰. Alacak senetleri kısmına bir kayıt düşülerek hatır senetleri bilançoya işlenebilir. Buna mukabil pasifler kısmına da hatır senedi meblağında bir bedelin yazılması gerekmektedir. Düşülen bu kayıtların neticesinde, bir şirketin kredi temin edebilmesinin kolaylaşacağından bahsedilemez. Çünkü bilançoda herhangi bir değişiklik olmayacaktır. Şirketin likiditesi ancak senedin paraya çevrilmesi yoluyla artacaktır³¹.

etmektedir. Bu amaç doğrultusunda tarafların yaptığı anlaşma gereği alacaklının senedi devretme yetkisi bulunmamaktadır. Borçlunun menfaatine olmak üzere düzenlenen ve bedelsizlik konusunda baştan itibaren anlaşılın kambiyo senetlerinin geçerliliği tartışmalıdır. Sayhan'a göre tarafların birbirleriyle herhangi bir hukuki muamelede bulunmayı düşünmedikleri halde sırf üçüncü kişileri aldatma kastıyla bir işlem yapmış gibi gözükmek uğruna görünüşte bir işlem yapmaları, mutlak muvazaanın varlığını kabul etmeye yetmektedir. Bu manada kambiyo ilişkisinin de muvazaa sebebiyle batıl olacağına dair görüş için bkz. Sayhan, s. 146; İnan, s. 49.

²⁶ Poroy / Tekinalp, s. 276.

²⁷ Usulüne uygun yürüyen bir hatır senedi sürecinde senedin vadesi gelmeden senet meblağının hatır borçlusuna temin edilmesi gerektiğinden borçlunun aldığı bu riske karşılık olarak komisyon talep etmesi olağan olacaktır. Alınacak bu komisyonun cari faiz haddi geçmemesi gerektiğine dair detaylı bilgi için bkz. İnan, s. 8.

²⁸ Gür Doğan, s. 74; İnan, s. 10.

²⁹ Sarıkaya, s. 37.

³⁰ İnan, s. 10.

³¹ Tedavül amacı bulunmayan hatır senetlerinin bilançonun aktif kısmına kaydedilmesi ve buna karşılık olarak pasiflerdeki sermaye, kar gibi hesapların matlubuna kayıt düşüldüğü takdirde, şirketin öz sermayesi

Öğretideki bir görüş, bir tacirin hatır senedi vasıtasıyla kredi temin etmeyi birden çok kez tekrarlamasının, kredi veren kurumlar açısından kendisine haksız bir ticari itibar kazandırmakta olduğunu belirterek bu durumu “*kredi sahtekarlığı*” olarak nitelendirmektedir³².

2. Benzer Kavramların Karşılaştırılması

2.1. Bedelsiz Senetler

Mevzuatta bedelsiz senetlerin tanımına dair herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Kambiyo senedinin düzenlenmesine sebep olan asıl alacak hakkı, kendisini meydana getiren asıl borç ilişkisi ile ya da ondan ayrı olarak ortadan kalkar, geçerli olarak doğmaz veya hiç mevcut olmazsa o senet bedelsiz nitelikte bir senettir³³. Bir başka anlatımla, kambiyo senetlerinde, senedin mesnedi olarak bir asıl alacak bulunmuyorsa veya herhangi bir sebeple nihayete erdiyse bu durumda kambiyo senedi bedelsizdir.

Asıl alacak ifa edilmişse, alacaklının borcu bakımından takas sağlanmışsa, taraflar arasında ibra anlaşması düzenlendiyse, ayıplı mal sebebiyle iade koşulları oluştuysa, kambiyo senedine dayanan borç zamanaşımına uğradıysa, kambiyo senedinde bir takım şekli hatalar bulunuyorsa, temsil yetkisine sahip olmayan biri tarafından düzenlenen bir kambiyo senedi bulunuyorsa bu durumların hepsi kambiyo senedinin bedelsiz kaldığına

ve likiditesi olduğundan daha fazla gözükecek ve kredi temin edebilmesi kolaylaşacaktır. Detaylı bilgi için bkz. İnan, s. 11.

³² İnan’a göre tacirin ticari itibarının yükselebilmesi için hatır senedinin vadesinde ödenmiş olması gerekmektedir. Hatır senedinin her defasında zamanında ödemiş bir tacirin kredi kuruluşları nezdindeki konumu haksız şekilde elde edilmiş sayılamayacaktır. Dolayısıyla tacirin itibarının mesnetsiz olarak yükseldiği savı, yazar tarafından desteklenmemiştir. Detaylı bilgi için bkz. İnan, s. 7.

³³ İnan, s. 26; Gürbüz, H., Yargıtay Uygulaması Işığında Ticari Senetlerin İptali Davaları ve Ticari Senetlere Özgü Sorunlar, Arpaz Matbaacılık, 1. Baskı, İstanbul 1984, s. 469-485; Ertekin / Karataş, s. 586.

işaret etmektedir³⁴. Anlaşıldığı üzere bedelsizlik hali, senedin düzenlendiği andan itibaren ortaya çıkabileceği gibi senedin düzenlenmesi sonrasında da mevcut hale gelebilir³⁵.

Temel borç ilişkisi hukuki varlığını sürdürürken asıl alacak hakkı kaybedilmiş olabilir. Örneğin, kira sözleşmesinin batıl nitelikte olmamasına rağmen kiralayan alelade bir sebepten ötürü herhangi bir ayın kirasını elde etmeye hak kazanamazsa asıl borç ilişkisinin geçerliliğini korumasına rağmen senet karşılıksız kalır³⁶.

Belirtmek gerekir ki, kambyo senedinin karşılıksız kalmasının sebebi, temel ilişkinin geçersiz olması değil; temel alacağın bulunmamasıdır. Bu gerekçeyle bedelsizlik hususunun özünü asıl borç ilişkisi değil; asıl alacak kavramı oluşturmaktadır³⁷.

Asıl alacak ve asıl ilişki ile kambyo alacağı arasında bir bağlantı var olmakla birlikte, temeldeki alacağa yönelik karşı koyma imkânına sebep olan asıl ilişkideki bütün eksiklikler kambyo senedinden doğan alacak için geçerli olmayacaktır³⁸. Dolayısıyla kambyo senetlerinin soyutluğunu, senedin asıl ilişkinin var olup olmamasından etkilenişi bakımından farklı, asıl ilişkideki eksikliklerden etkilenişi anlamında farklı değerlendirmek gerekmektedir³⁹.

³⁴ Soydal Çınar, T., Kambyo Senetlerinde Bedelsizlik, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2019, s. 106.

³⁵ Gür Doğan, s. 56.

³⁶ İnan, s. 19.

³⁷ Asıl alacağın asıl borç ilişkisinden doğduğu, ancak ondan bağımsız bir varlığa haiz olduğu ve dar anlamda borç kavramına tekabül ettiğine göre bedelsizlik incelemelerinde esas alınması gereken unsurun asıl alacak olduğuna ilişkin bkz. Gürbüz, Ticari Senetlerin İptali, s. 457. Yargıtay 11. HD. 10.02.1981-1981-99/1981-501 sayılı kararında asıl borç ilişkisinin geçersiz olması nedeniyle kambyo senedinin asıl alacağının bulunmadığı gerekçesiyle dava konusu bononun bedelsiz olduğunun kabulünün bir zorunluluk olduğuna karar vererek, bedelsizliği saptamada asıl alacağın esas alınması gerektiğini belirtmiştir. Gürbüz, H., Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu, Ticari Senetlerde Bedelsizlik Sorunu, s. 282, dn. 30.

³⁸ Sayhan, s. 130.

³⁹ Bu ayırım senedin bedelsizliğini kavramını yakından alakadar etmektedir. Kambyo senetlerinin soyut senetler olması, temellerinde bir asıl borç ilişkisi bulunmadığı anlamına gelmemektedir. Arka planda bir hukuki ilişki bulunmakla birlikte bu ilişkideki eksiklikler ve hatalar kambyo alacağının geçerliliğine bir etkisinin olmaması soyutluk kavramıyla ifade edilebilir. Ayrıca bedelsiz senetlerin hiçbirinde asıl borç ilişkisinin bulunmadığı tespitinde bulunmanın hatalı olacağı ve hatır senetlerinde dahi senedin düzenlenmesine sebep olan bir alt hukuki ilişkinin bulunduğu dair bkz. İnan, s. 18.

Bedelsizlik hali, kambiyo senedi tanzim edilmesi sırasında olabileceği gibi, sonrasında da ortaya çıkabilmektedir. Dolayısıyla sona eren bu alacakların ifası uğruna düzenlenen kambiyo senedi, asıl ilişki geçerli bir biçimde varlığını sürdürdüğü halde, bu ilişkiden doğan asıl alacak sona erdiğinden bedelsiz kalabilir⁴⁰. Görüldüğü üzere, asıl ilişki kıymetli evrak hukukunun dışında kalmaktadır⁴¹. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi, kambiyo senedinin düzenlenmesine sebep olan ilişki sakat olsa, sonradan ortadan kalksa ve son olarak hatır senetlerinde olduğu gibi baştan itibaren böyle bir hukuki ilişki hiç bulunmasa bile kambiyo senedinin geçerliliği bundan etkilenmez⁴².

Bedelsizliğin geçici süreyle ya da tarafların karşılıklı anlaşması nedeniyle oluşabileceğini belirtmek gerekmektedir⁴³.

Bedelsizlik halleri öğretide çeşitli ayrımlara tabi tutulmuştur. En temel başlıklandırma, tarafların bedelsizlik konusunda anlaşıp anlaşmadıklarına ilişkindir⁴⁴. Çalışma konumuzu tarafların bedelsizlik konusunda anlaşmış oldukları “hatır senetleri” oluşturmakla birlikte, aradaki farkların daha iyi anlaşılması amacıyla bedelsiz senetlerin türlerine kısaca değinmekte fayda görüyoruz.

⁴⁰ Sayhan, s. 132.

⁴¹ Senedin düzenlenmesine sebep olan asıl ilişki ile senedin geçerliliği arasında bir bağlantı bulunmamaktadır. Kambiyo senedinin geçerliliği asıl ilişkinin sıhhatine bağlı değildir. Kıymetli evrakın soyutluğuna ilişkin bkz. Çamoğlu, Temel İlkeler, s. 6.

⁴² Senedin hatır senedi olduğu iddiası senedi devralan üçüncü kişiye karşı bir defa olarak ileri sürülemez. Hatır alacaklısının gayri ahlaki davranıp senedi bir üçüncü kişiye cirolaması durumunda hatır borçlusunun, bedelsizlik davası veya iptal davası şeklinde adlandırılan menfi tespit davasını açarak senedin iadesini talep edebileceğine dair bkz. Poroy / Tekinalp, s. 280-281. Menfi tespit davası, bilerek hatır borçlusu zararına hareket eden yeni hamile karşı da açılabilir. Bu konu hakkında detaylı izahat çalışmamızın ilerleyen safhasında yapılacak olup şu an için değinmek istediğimiz nokta, baştan itibaren asıl borç ilişkisine dayanmayan hatır senetlerinde dahi bir temel ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki, hatır ilişkisidir. Detaylı bilgi için bkz. Ülgen / Helvacı / Kaya / Nomer Ertan, s. 94.

⁴³ Doğması mümkün veya şarta bağlanmış bir alacak için kambiyo senedi düzenlenmesi durumunda, senedin vadesinin dolmasına rağmen şart henüz gerçekleşmezse senet geçici süreyle bedelsiz kabul edilir. Bu konu hakkında bkz. Coşkun, M., Hukuki ve Cezai Yönleriyle Kıymetli Evrak Hukuku, Seçkin Yayıncılık, 6. Baskı, Ankara 2021, s. 1028; Gür Doğan, s. 57.

⁴⁴ İnan, s. 29; Ertekin / Karataş, s. 600.

2.1.1. Tarafların Bedelsizlik Bakımından Anlaşma Yapmamış Olması

Tarafların bedelsizlik bakımından anlaşma yapmamış olması hallerinde kambiyo senedinin düzenlenmesinin sebebi olan asıl alacak hakkı ya hiç doğmamıştır ya da başından itibaren batıldır. Asıl borç ilişkisinin yokluk veya geçersizlik hallerinde, bu ilişkiye dayanılarak tanzim edilen kambiyo senedi bedelsizdir⁴⁵.

Baştan itibaren var olan bedelsizlik hallerine örnek olarak irade bozuklukları, gabin, ehliyetsizlik; temel borç ilişkisinin ahlaka, kamu düzenine, kişilik haklarına aykırı veya imkânsız olması ve şekle aykırılık halleri gösterilebilir⁴⁶.

Asıl ilişkinin muteber olmaması durumunda ortada geçerli bir asıl alacaktan da bahsedilemez. Asıl ilişkinin irade bozuklukları⁴⁷, gabin⁴⁸, ehliyetsizlik⁴⁹; temel borç ilişkisinin ahlaka, kamu düzenine, kişilik haklarına aykırı veya imkânsız olması⁵⁰ ve şekle

⁴⁵ Sayhan, s. 135.

⁴⁶ Gür Doğan, s. 57. Şekle aykırılık sebebiyle bedelsizliğe örnek olarak tapuda resmi şekilde yapılmamış olan bir taşınmaz satım sözleşmesine istinaden tanzim edilen kambiyo senedi baştan itibaren bedelsiz oluşu örnek teşkil edebilir.

⁴⁷ Akıntürk, T. / Ateş, D., Borçlar Hukuku, Beta Yayıncılık, 30. Baskı, 2022 İstanbul, s. 50; Nomer, H. N., Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Beta Yayıncılık, 3. Baskı, 2022 İstanbul, s. 48; Eren, von Tuhr, s. 277-280; Eren, s. 423; Sayhan, s. 137.

⁴⁸ Soydal Çınar, s. 50. Asıl ilişkide aşırı yararlanma dolayısıyla bir sakatlık bulunan kambiyo senedinin bu hususun ispat edilmesiyle bedelsizliğinin oluşacağına dair bkz. Sayhan, s. 139; Gürbüz, Ticari Senetlerin İptali, s. 500; Ertekin / Karataş, s. 603. Ayrıca zarar gören tarafın bu hakkını düşüncesizlik veya deneyimsizliğini öğrendiği; zor durumda kalma halinde ise bu durumun ortadan kalktığı tarihten başlayarak bir yıl ve her halde sözleşmenin kurulduğu tarihten başlayarak beş yıl içinde kullanabileceğine ilişkin bkz. TBK m. 28/2. “...Borçlunun içinde bulunduğu maddi ve manevi zor durumundan yararlanıp, ondan çok fazla çıkar sağlayarak imzalatılan senedin iptali gerekeceği...” Yargıtay 13. HD., 19.10.1982-1982-4652/1982-6044 sayılı kararı için bkz. Coşkun, s. 1143; İnan, s. 33-34; von Tuhr, s. 311; Eren, s. 469-471.

⁴⁹ Nomer, s. 36-40; Karayalçın, s. 31. TTK m. 670 gereği, “Sözleşme ile borçlanmaya ehil olan kişi, kambiyo senetleri ile borçlanmaya da ehildir”. Ehliyetsizlik definin teknik anlamda bir itiraz olup, bu sebeple ileri sürülmesinin bir süreye tabi olmadığına ve kıymetli evrak hukuku açısından bir geçersizlik defii olduğuna ilişkin bkz. Doğan, Ö., Kambiyo Senetlerinde Geçersizlik Defileri, Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara 2020, s. 82-85; Soydal Çınar, s. 52; Ertekin / Karataş, s. 604; Gürbüz, Ticari Senetlerin İptali, s. 506; İnan, s. 37.

⁵⁰ Nomer, s. 40; Ertekin / Karataş, s. 604; Gürbüz, Ticari Senetlerin İptali, s. 503; “...Ticari senedin kumar ya da bahse dayalı olması halinde böyle bir borç için düzenlenen senedin hamiline alacak hakkı vermeyeceğini, çünkü kumar ve bahis borcunun ahlak kurallarına aykırı olduğu...” Yargıtay 13. HD., 18.06.2002-2002-4664/2002-7302, Coşkun, s. 1141; “...Davacının eşinin -ölmeden önce- kendisine bakan davalıya minnet duygusu ve vefa borcu olarak dahi olsa düzenleyip verdiği senetler ‘hizmet karşılığında’

aykırılık gibi durumlar sebebiyle baştan itibaren geçerli olmayacağı ve bunun yanında kambiyo senedine ilişkin olarak yapılan tedavül anlaşmasının⁵¹ konusuz kalacağı da bir hukuki sonuçtur. Bu durumda kambiyo senedinin düzenleyene iadesi gerekmektedir⁵². Lehtarın senede dayanarak düzenleyene ödeme için başvurması durumunda ise asıl alacağın geçersiz olduğu öne sürülerek bu istem bertaraf edilebilecektir⁵³.

Kambiyo senedinin arkasındaki asıl borç ilişkisi, kurucu unsurlarının bulunmaması sebebiyle sakat olabilir. Fakat asıl ilişkinin mevcudiyetinin, kambiyo senetlerinin kurucu unsurlarından birisi olmaması göz önüne alındığında bedelsiz olan bu senetler dahi geçerliliğini koruyacaklardır⁵⁴.

davalıya verilmiş olduğundan, gerçek bir alacak-borç ilişkisi için düzenlenmiş sayılması gerekeceğini, olayda ahlaka ve adaba aykırı bir yön bulunduğunun kabul edilemeyeceği..." Yargıtay 19. HD., 25.05.2001-2001-543/2001-4071 sayılı kararı için bkz. Coşkun, s. 1141. İnan, her ne kadar ahlaka aykırılık halinin senedi hükümsüz kılacağı kanaatinde olsa da üçüncü kişilere mutlak defî dermeyerinin menfaatler durumuna uygun düşmeyeceğini belirtmiştir. Üçüncü kişinin korunmasına ilişkin olarak bkz. İnan, s. 112-113.

⁵¹ Kambiyo senedinin taraflarının, asıl borç ilişkisinin ifası amacıyla verilmesine ilişkin olarak yaptığı tedavül anlaşmasının kambiyo senedinin hukuki temeli olduğuna dair bkz. Sayhan, s. 81.

⁵² Sayhan, s. 151.

⁵³ Senet keşidecisinin asıl ilişkiden doğan borcunu ifa etmesi durumunda da kambiyo senedi bedelsiz kalmış olacaktır. Bu konu hakkında bkz. Acar, F., Kambiyo Senetlerinde Bedelsizlik İddiası, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya 1996, s. 1.

⁵⁴ Sayhan, s. 136. Poliçeler için zorunlu unsurlar TTK m. 671/1'de sıralanmıştır. Buna göre poliçe, senet metninde "poliçe" kelimesini, senet Türkçe'den başka bir dille yazılmışsa o dilde poliçe karşılığı olarak kullanılan kelimeyi, belirli bir bedelin ödenmesi hususunda kayıtsız ve şartsız havaleyi, ödeyecek olan kişinin, "muhatapın" adını, vadeyi, ödeme yerini, kime veya kimin emrine ödenecek ise onun adını, düzenlenme tarihini ve yerini, düzenleyenin imzasını içerir. TTK m. 776'da ise bonolar için bulunması gereken zorunlu unsurlar sıralanmıştır. Buna göre bono, senet metninde "bono" veya "emre yazılı senet" kelimesini ve senet Türkçe'den başka bir dille yazılmışsa, o dilde bono veya emre yazılı senet karşılığı olarak kullanılan kelimeyi, Kayıtsız ve şartsız belirli bir bedeli ödemek vaadini, vadeyi, ödeme yerini, kime veya kimin emrine ödenecek ise onun adını, Düzenlenme tarihini ve yerini, Düzenleyenin imzasını içerir. Çek için ise zorunlu unsurlar TTK m. 780'de sıralanmıştır. Buna göre çek, senet metninde "çek" kelimesini ve eğer senet Türkçe'den başka bir dille yazılmış ise o dilde "çek" karşılığı olarak kullanılan kelimeyi, kayıtsız ve şartsız belirli bir bedelin ödenmesi için havaleyi, ödeyecek kişinin, "muhatapın" ticaret unvanını, ödeme yerini, düzenlenme tarihini ve yerini, düzenleyenin imzasını içerir.

Tarafların bedelsizlik hususunda anlaşma yapmaması kapsamına, sonradan ortaya çıkan bedelsizlik⁵⁵ ve geçici süreli⁵⁶ bedelsizlik halleri girmektedir. Çalışmamızın konusunu tarafların bir bedel ilişkisi olmaksızın düzenledikleri kambiyo senetleri teşkil ettiğinden, hariçte kalan bedelsizlik hallerinin detaylı incelemesi yapılmayacaktır.

2.1.2. Tarafların Bir Bedel İlişkisi Olmaksızın Düzenledikleri Kambiyo Senetleri

Tarafların senedin bedelsizliği hususunda mutabık kalmaları durumunda gerçek anlamda bir ifa olmamaktadır. Kambiyo senedinin malvarlığında bir değere karşılık gelmesi sebebiyle, senette alacaklı olan taraf lehine kredi temin etmek veya onun mali durumunu olduğundan daha iyi göstermeyi sağlamak ya da borçlu olarak gözüken kişinin alacaklılarına karşı malvarlığını korumak amaçlanmaktadır⁵⁷.

⁵⁵ Aksi kararlaştırılmadığı takdirde kambiyo senetleri, asıl borç ilişkisinden kaynaklanan asıl alacağın ifası uğruna düzenlenmektedir. Dolayısıyla geçerli bir borç ilişkisinin ve asıl alacak hakkının mevcudiyeti gerekmektedir. Akabinde asıl alacak herhangi bir sebeple ortadan kalkmakta ve buna istinaden düzenlenen kambiyo senedinin bedelsizliğinden söz edilmektedir. Bu durum, sonradan ortaya çıkan bedelsizlik hali olarak nitelendirilebilir. Kambiyo senetlerinin asıl ilişkiden doğan gerekçelerle sonradan bedelsiz kalması asıl alacağın ifa edilmesiyle, asıl alacağın zamanaşımına uğramış olmasıyla, asıl borç ilişkisinin ifasına yönelik birden fazla kambiyo senedi düzenlenmesiyle, asıl borç ilişkisi dışındaki bir borç ilişkisinin varlığıyla oluşabilir. Belirtmek gerekir ki, asıl ilişkinin geçerliliğini yitirmiş olması her zaman için asıl alacağın da ortadan kalktığı anlamına gelmeyecektir. Bu konu hakkında detaylı bilgi için bkz. Acar, s. 51-52; Sayhan, s. 152; Soydal Çınar, s. 61; Gürbüz, Ticari Senetlerin İptali, s. 522; Ertekin / Karataş, s. 606; Eren, s. 223; Oğuzman, K. / Öz, T., Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt - 1, Vedat Kitapçılık, 16. Bası, İstanbul 2018, s. 333-335. “...Ayıplı olduğu ileri sürülen malın satıcıya iade edilip satış akdinin feshi istenmedikçe, semen olarak verilen senetlerin iptalinin istenemeyeceği...” Yargıtay 11. HD., 6.6.1986-1986-2636/1986-3512 sayılı kararı için bkz. Coşkun, s. 1140. Borçlunun edimini zamanında yerine getirmemesi durumunda temerrüde düşeceğine dair detaylı bilgi için bkz. von Tuhr, s. 614-632; Serozan, R. / Baysal, B. / Sanlı, K.C., Serozan Borçlar Hukuku Genel Bölüm, On İki Levha Yayıncılık, 8. Baskı, İstanbul 2022, s. 301-312; İnan, s. 40; Kendigelen / Kırca, s. 266-267; Ülgen / Helvacı / Kaya / Nomer Ertan, s. 259; Pulaşlı, s. 240.

⁵⁶ Geçici bir süre için bedelsiz kalan senetler bakımından ise vade zamanında alacağın talep edilemeyeceği kambiyo senetleri, asıl alacağın cari hesaba kaydedilmesi sonucu oluşan bedelsizlik ve asıl alacağın henüz doğmamış olmasından kaynaklanan bedelsizlik olarak ayırım yapılabilir. Erteleyici koşula bağlı bir asıl alacağa istinaden düzenlendiği için geçici olarak bedelsiz kalan senetler genellikle cezai şart ve teminat amacıyla düzenlenmektedirler. Bu konu hakkında detaylı bilgi için bkz. Türkoğlu, C., Ceza Koşulu (Cezai Şart), Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara 2022, s. 17-18; Akıntürk / Ateş, s. 163-166; Nomer, s. 279; von Tuhr, s. 763; Eren, s. 1311; Gürbüz, Ticari Senetlerin İptali, s. 532; İnan, s. 45; Soydal Çınar, s. 82; Sarıkaya, s. 17; Pulaşlı, s. 265-266; Kendigelen / Kırca, s. 191-193. “...Bononun teminat olarak düzenlenebileceğini, hangi koşulun teminatı için verilmişse, o koşulun yerine getirilmesi halinde geçerli olacağını, koşulun yerine getirilmemesi halinde ise, bononun karşılıksız kalacağı...” Yargıtay 11. HD., 10.10.1991-1991-1460/1991-5267 sayılı kararı için bkz. Coşkun, s. 1140.

⁵⁷ Sayhan, s. 145.

İradelerin bedelsiz bir senet oluşturma yönünde uyduğu durumlarda, kambiyo senedinden doğan borcun ifa edilmemesi üzerinde de anlaşılmıştır. Hedef ve kapsam göz önüne alındığında bu anlaşmanın temel borç ilişkisi olarak nitelendirilmesi mümkün değildir⁵⁸.

Tarafların bedel ilişkisi olmaksızın tanzim ettiği kambiyo senetlerinde tedavül anlaşması, borcun ifa edilmeyeceğine yönelik veya ifanın bizzat alacaklı tarafından yapılacağından ibaret olan hatır anlaşmasında tezahür etmektedir⁵⁹.

2.1.2.a. Borçlu Yararına Düzenlenen ve Tarafların Bedelsizlik Konusunda Anlaşmış Olduğu Kambiyo Senetleri

Bu türden senetler gerçek alacaklıların senet borçlusunun mal varlığına el koymasını bir müddet engellemek amacıyla düzenlenmektedirler⁶⁰. İç ilişki bakımından senet hamilinin üçüncü kişiye devir yetkisi bulunmamaktadır. Yeniden belirtmek gerekir ki, böyle bir senedin temel alacağı da bulunmamaktadır⁶¹. Kambiyo senedine göre alacaklı olarak gözüken taraf, borçlunun gerçek alacaklılarının başlatmış olduğu yasal takiplerden kurtuluncaya kadar bu senedi muhafaza etmektedir⁶².

⁵⁸ İnan, s. 49.

⁵⁹ Tarafların değişik amaçlar için kambiyo senedi tanzim edebileceklerinden dolayı tedavül anlaşmasının hangi doğrultuda kurulduğunun tespiti yapılması gerekmektedir. Sayhan'a göre kambiyo borcunun hukuki sebebi, tedavül anlaşmasının asıl alacak üzerindeki etkisiyle ilgilidir. Buna göre taraflar tecdit veya ifa yerine edim vasfında kambiyo senedi tanzim ederlerse burada tedavül anlaşmasının konusu asıl alacağın ifasına yönelik olacaktır. Tarafların ifa uğruna edim oluşturmak üzere bir tedavül anlaşması gerçekleştirmeleri halinde ise kambiyo borcunun sebebi tedavül anlaşmasından doğan borcun ifası niteliğindedir. Detaylı bilgi için bkz. Sayhan, s. 88-99; Tedavül anlaşması tabiri yerine ifa anlaşması kavramının da kullanılabileceğine dair bkz., Ülgen / Helvacı / Kaya / Nomer Ertan, s. 94-95.

⁶⁰ Hakki alacaklılarının senet tarafları arasındaki muvazaayı ispat etmesi hali saklıdır.

⁶¹ Gürbüz, Ticari Senetlerin İptali, s. 535.

⁶² İnan, s. 49.

Kambiyo senedinin tedavül gücü göz önüne alındığında alacaklı gözüken tarafın, senedi üçüncü bir kişiye devretmesi ihtimali yadsınamayacak bir durumdur⁶³. Alacaklının, iç ilişkideki anlaşmaya uymayarak senedi tedavüle sokması durumuna karşın, borçlunun alacağı bir önlem olarak kambiyo senedi değil de adi yazılı bir senet tanzim edilmesi daha isabetli olacaktır⁶⁴.

2.1.2.b. Alacaklı Yararına Düzenlenen ve Tarafların Bedelsizlik Konusunda

Anlaşmış Olduğu Kambiyo Senetleri (Hatır Senetleri)

Bedelsiz senetler, asıl alacağın kendisini meydana getiren temel borç ilişkisiyle birlikte veya bu ilişkiden ayrı olarak ortadan kalktığı, geçerli olarak doğmadığı veya hiç mevcut olmadığı kambiyo senetleri olarak tanımlanabilir⁶⁵. Hatır senetleri ise bedelsiz senetler dahilinde olan bir alt başlığı temsil etmektedir.

Öğretide bedelsiz senetler tarafların bedelsizlik konusunda anlaşıp anlaşmadıklarına göre iki ana başlık altında incelenmektedir⁶⁶. Bu bağlamda hatır senetleri, tarafların bedelsizlik hususunda baştan itibaren anlaşmış oldukları ve alacaklının menfaatine düzenlenen senetler başlığı dahilindedir. Hatır senetlerinde taraflar, senedin tedavüle sokulmayarak kendi aralarında kalacağını kararlaştırabileceği gibi, senedin dolaşıma sokulması yönünde de mutabık kalabilirler⁶⁷. Hatır alacaklısının senedin dolaşıma sokulmaması ihtimalindeki menfaati, senedin ticari itibarına yapacağı olumlu etkidedir. Hatır senedinin dolaşıma sokulması ihtimalinde ise nakit kredi temin edilerek menfaat sağlanmış olacaktır⁶⁸.

⁶³ Bir senedin hatır senedi olduğunu ispatlama yükü senette borçlu gözüken kişinin üzerindedir. Hatır senedi iddiasının ispatlanması ancak yazılı belge ile sağlanabilir. Tanık deliline dayanılmasının mümkün olmamasına karşın yemin teklifi saklıdır. Detaylı bilgi için bkz. Doğan, s. 65.

⁶⁴ Bu senetlerin dolaşım amacı olmadığı ve dolayısıyla muvazaalı kabul edilmesi gerektiğine dair detaylı bilgi için bkz. Sayhan, s. 146-147.

⁶⁵ İnan, s. 26.

⁶⁶ Bedelsiz senetlerin tasnifi için bkz. Ertekin / Karataş, s. 610-614.

⁶⁷ Sayhan, s. 150.

⁶⁸ Detaylı bilgi için bkz. Sarıkaya, s. 36-37.

Bedelsiz senetlerin önemli bir bölümünü hatır senetleri teşkil etmektedir. Uygulama ile gelişmiş olan hatır senetleri, genel olarak kredi temini sağlanması amacıyla tanzim edilmekte ise de diğer kambiyo senetlerinden farksız olup, normal bir temel borç ilişkisine istinaden düzenlenmiş bir senet gibi hak ve yükümlülükler doğurmaktadır⁶⁹.

2.2. Kefalet Sözleşmesi

6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu⁷⁰ (TBK) m. 581’de kefalet sözleşmesinin tanımı yapılmıştır. Buna göre “*Kefalet sözleşmesi, kefilin alacaklıya karşı, borçlunun borcunu ifa etmemesinin sonuçlarından kişisel olarak sorumlu olmayı üstlendiği sözleşmedir*” şeklinde düzenleme altına alınmıştır. Kefalet sözleşmesinin meydana gelebilmesi için alacaklı ile kefilin bu hususta irade beyanlarının uyuşması mecburiyeti bulunmaktadır⁷¹.

Kefalet sözleşmesi, kefil ve asıl borcun alacaklısı arasında mevcut olan ve asıl borcun borçlusunun edimini ifa etmemesi halinde kefilin, alacaklının olumlu zararının tazminini taahhüt eden bir sözleşmedir⁷². Kefil, asıl borçlunun rızası hilafına da taahhüt altına girebilmektedir⁷³. Çünkü asıl borçlunun hukuki durumu, kefilin taahhüt altına girmesiyle olduğundan daha kötü bir hale gelmemektedir.

Kefalet sözleşmelerinde niteliği itibariyle üçlü bir ilişki bulunmakta olup, müspet zararın tazmini ise her zaman için bir miktar parayla sağlanacaktır⁷⁴. Borç ilişkisi kurulurken, alacaklı tarafın aldığı risklerden birisi de edimin hiç veya gereği gibi ifa edilmemesidir. Bu riskin önüne geçilmesi amacıyla şahsi teminat türlerinin en yaygın

⁶⁹ Ertekin / Karataş, s. 610-611; Sayhan, s. 149.

⁷⁰ RG., T. 04/02/2011, S. 27836.

⁷¹ Günay, E., Kefalet Sözleşmesi ve Kefilin Sorumluluğu, Seçkin Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara 2022, s. 15. Ayrıca sözleşmenin tarafların karşılıklı ve birbiriyle örtüşen irade beyanlarıyla kurulacağına ilişkin bkz. TBK m. 1. Ayrıca bkz. von, Tuhr, s. 133; Eren, s. 260.

⁷² Sarıkaya, s. 42.

⁷³ Reisoğlu, S., Türk Kefalet Hukuku, Ankara 1964, s. 1.

⁷⁴ Kılıçoğlu, A., Borçlar Hukuku Özel Hükümler, Turhan Kitabevi, 1. Baskı, Ankara 2019, s. 66.

örneği olan kefalet sözleşmesi, sıklıkla başvurulmuş bir teminat türüdür. Kefalet, borçlunun edimini ifa etmemesi durumunda, alacaklıya sözleşmede belirlenen bir meblağın ödenmesine yaramaktadır. Kefaletten bahsedilebilmesi için ortada geçerli bir asıl borcun mevcudiyetine ihtiyaç bulunduğundan da bahsedilmesi gerekmektedir⁷⁵. Hangi ilişkiden doğarsa doğsun, kefilin alacaklıya taahhütte bulunduğu borcun geçerli bir şekilde doğmuş veya kurulmuş olması gerekmektedir. Çünkü kefalet asıl borca bağlı, feri nitelikte bir borçtur⁷⁶. Ayrıca TBK m. 582/1’de kefalet sözleşmesinin kural olarak mevcut ve geçerli bir borç için yapılabileceği düzenlenmiştir.

Kefalet sözleşmesi, üçlü bir ilişkiden ibarettir. Borçlu ve alacaklı arasında olan ilk ilişki, temel borç ilişkisinden ibarettir. İkinci ilişki ise alacaklı ve kefalet veren arasındaki kefalet sözleşmesidir. Belirtmek gerekir ki, borçlu kefalet sözleşmesinin tarafı değildir. Üçüncü ve son ilişkinin tarafları ise kefil ve asıl ilişkinin borçlusudur⁷⁷.

TBK m. 583 uyarınca kefalet sözleşmesi için yazılı şekil şartı aranmaktadır. Bu yazılı şekil, kefilin sorumlu olacağı miktar ve kefalet tarihinin kefilin el yazısıyla yazılması ve imzalanmasını içermektedir⁷⁸.

Ayrıca belirtmek gerekir ki, kefalet sözleşmesi tek tarafa borç yükleyen bir sözleşmedir. Asıl borç ilişkisinin alacaklısının kefalet sözleşmesi kapsamında herhangi bir borcu bulunmamaktadır⁷⁹.

⁷⁵ Temel borç genel olarak sözleşme ilişkisinden kaynaklanmaktadır. Satım sözleşmesinde satılanın ya da bedelin ödenmesi, eser sözleşmesinde yüklenicinin eseri meydana getirme veya iş sahibinin bedeli ödeme borçları için alacaklı ile kefil arasında kefalet sözleşmesi düzenlenebilir. Detaylı bilgi için bkz. Kılıçoğlu, s. 645.

⁷⁶ Kılıçoğlu, s. 645; Reisoğlu, Kefalet, s. 3-4.

⁷⁷ Asıl borçlu ve kefil arasında kefaletin dışında dahili bir münasebet olabilir. Bu bağlamda vekalet sözleşmesine ilişkin kuralların kefalet hükümlerine uygun düştüğü ölçüde uygulanabileceğine ilişkin bkz. Reisoğlu, Kefalet, s. 1-2.

⁷⁸ Kefalet sözleşmesi bakımından şekil şartı aranmasının sebebi, ispatı sağlamak veya alacaklının menfaatini korumak değil, kefilin taşıyacağı riskleri idrak etmesini sağlamaktır. Kefalet sözleşmesinde yazılı şekil şartları hakkında detaylı bilgi için bkz. Reisoğlu, Kefalet, s. 45-47.

⁷⁹ TBK m. 592 hükmünde düzenlemesiyle alacaklının üzerine düşen birtakım yükümlülükler vardır. TBK m. 591/1 “Alacaklı, kefalet sırasında var olan veya daha sonra asıl borçludan alacağın özel güvencesi

Hatır senetlerinde, kefalet sözleşmelerinde olduğu gibi üçlü bir münasebet bulunmamaktadır. Bir yanda hatır borçlusu, bir yanda hatır alacaklısı bulunan hatır senetlerinde ikili bir ilişki mevcuttur⁸⁰. Fakat hatır poliçelerinde karşı tarafa menfaat sağlayan kişiler birden fazla olabilir. Örneğin, A, B lehine ve C üzerine bir poliçe düzenledikten sonra C poliçeyi kabul eder ve bu durumda iki imza ile dolaşım kabiliyeti yükselmiş olan hatır senedi B tarafından bankaya iskonto ettirilebilir⁸¹. Bu durumda bedelsizlik ilişkisi üçlü bir münasebetten ibarettir.

Kefalet sözleşmesinin geçerli olabilmesi için muteber bir asıl alacağın bulunması gerektiğinden bahsetmiştik. Hatır senetlerinin arka planında asıl borç ilişkisi bulunmadığı gibi, asıl alacak da bulunmamaktadır ve doğma ihtimali de yoktur. Hatır senetlerinin bedelsiz senetler olduğu göz önüne alındığında, muteber bir asıl borç ilişkisine istinaden düzenlendiğinden söz edilemez. Ayrıca belirtmek gerekir ki, kambiyo senetlerinin asıl ilişkiden soyut senetler olması ve sıkı şekil şartlarına haiz olması senedin dolaşım kabiliyetine olumlu yansıyacak olup, hatır senedi tanzim edilmesini cazip hale gelecektir. Fakat kefalet sözleşmelerinde böyle bir ihtimal bulunmamaktadır.

Kefalet sözleşmesinden doğan alacak asıl alacaktan ayrı olarak devredilemez⁸². Asıl alacağın devredilmesiyle yeni alacaklı kefalet sözleşmesinin tarafı olacaktır⁸³. Hatır senetlerinde ise kambiyo senetlerinin soyutluk özelliği bağlamında asıl ilişkiden ayrı olarak devredilebilmektedir. Çünkü kambiyo senedi tanzim edilmesiyle ortaya çıkan

olmak üzere elde ettiği rehin haklarını, güvenceyi ve rüçhan haklarını kefilin zararına olarak azaltırsa, zararın daha az olduğu alacaklı tarafından ispat edilmedikçe, kefilin sorumluluğu da buna uygun düşen bir miktarda azalır. Kefilin fazladan ödediği miktarın geri verilmesini isteme hakkı saklıdır” şeklindedir. Konu hakkında detaylı bilgi için bkz. Kılıçoğlu, s. 677-681.

⁸⁰ Çek ve poliçelerde bulunan üçlü münasebet, yaptığımız izahı çelişkili hale getirmemektedir. Her ne kadar poliçelerde üçlü bir ilişki olsa da hatır amacıyla poliçe tanzim edildiğinde bu ilişki iki taraf arasındadır. Örneğin kredi temin etmek isteyen hatır alacaklısı, hatır borçlusu konumundaki muhataptan kabul aldıktan sonra poliçeyi bankaya cirolayabilir. Bu durumda bedelsizlik ilişkisi keşideci ile muhatap arasında olup, hatır anlaşması ikili bir ilişkiyi ihtiva etmektedir.

⁸¹ İnan, s. 68.

⁸² TBK m. 189/1 hükmü “Alacağın devri ile devredenin kişiliğine özgü olanlar dışındaki öncelik hakları ve bağlı haklar da devralana geçer” şeklindedir.

⁸³ Alacağın devrinin yalnızca temel alacağı içerdiği, kefalet sözleşmesinden doğan alacağın eski alacaklıda kalmasına karar verilmesi durumunda kefalet alacağının ortadan kalkacağına dair bkz. Günay, Kefalet Sözleşmesi ve Kefilin Sorumluluğu, s. 16-17; Akıntürk / Ateş, s. 330-331.

alacak hakkı, temel borç ilişkisinden kaynaklanan asıl alacaktan bağımsızdır ve ondan ayrı devredilebilir niteliktedir. Kefalet sözleşsesinden kaynaklanan alacağın ferî nitelikte olması göz önüne alındığında, hatır senetleri bu bakımdan da farklılık arz etmektedir.

2.3. Aval

Bir kambiyo borcunun edasını teminen yapılan kambiyo taahhüdüne aval denmektedir⁸⁴. Aval, kambiyo hukukuna has bir kefalet şeklidir. Kambiyo senedi nedeniyle sorumluluk altına girmiş kişiler lehine, teminat gayesi taşıyan bağımsız bir kambiyo taahhüdüdür⁸⁵. Bir başka ifadeyle aval, kambiyo senetlerinden doğan alacak hakkının kısmen ya da tamamen vadesinde ödeneceğini senet hamiline taahhüt eden ve bu senetlerdeki borçlulardan herhangi birinin yanında yer alan mücerret ve şahsî bir teminattan ibarettir⁸⁶.

Ticari hayatta alacaklı olan kişilerin, haklarının tazminini vadesinde ve tam olarak sağlayabileceklerine dair güven duymaları önemlidir. Kambiyo senetleri bakımından da borçlunun senet meblağını ödememe riski bulunduğu göz önüne alındığında bir güvenceye ihtiyaç olduğuna şüphe bulunmamaktadır. Medenî hukuk kapsamında düzenlenen teminat türlerinden olan rehin ve kefalet, ticari hayatın hızına uygun nitelikte kurumlar değildir. Örneğin, kefalet sözleşmesinin yazılı yapılması gerekmektedir. Aval ise ticari hayatın pratikliğine karşılık verebilecek potansiyeldedir.

⁸⁴ Kınacıoğlu, s. 245; Karayalçın, s. 219; Domaniç, Şerh, s. 183; Kendigelen / Kırca, s. 228; Arslanlı, Ticari Senetler, s. 102; Özkan Aksu, R., Aval Kurumu, Seçkin Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara 2019, s. 21; Bozer, A. / Göle, C., Kıymetli Evrak Hukuku, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 10. Bası, Ankara 2021, s. 175.

⁸⁵ İmregün, O., Kıymetli Evrak Hukuku (Genel Hükümler-Kambiyo Senetleri-Makbuz Senedi-Varant), Filiz Kitabevi, 2. Bası, İstanbul 1998, s. 79; Pulaşlı, s. 205.

⁸⁶ Domaniç, H., Kıymetli Evrak Hukuku, Eğitim Yayınları, İkinci Bası, İstanbul 1975, s. 183.

Aval, 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu⁸⁷ (TTK) m. 700 ve m. 702 arasında düzenlenmektedir. Kanunun poliçelere dair kısımda düzenlenen aval kurumu, TTK m. 778/3 uyarınca bonoya ve m. 794 uyarınca çeke de uygulanacaktır.

Belirtmek gerekir ki aval, senette yer alan ve senetle borç altına giren süjelerden birinin lehine üçüncü bir kişi tarafından senet bedelinin ödenmemesi durumunda meblağın tahsil edilebilmesi için kendisine müracaat edilebileceğini öngören bir taahhüttür⁸⁸. Kambiyo senedinin ödenmesini kısmen veya tamamen temin amacına yönelik özellikli bir kambiyo taahhüdü olarak tanımlanabilir⁸⁹. Avalin bir başka kişi lehine verileceği hususu hatır senetleriyle benzer niteliktedir. Hatır borçlusu da aslında hatır anlaşması gereğince bir başkası lehine kambiyo senedi borçlusu olarak tehdit altına girmektedir.

TTK m. 701/1-2 uyarınca aval şerhi senet üzerine veya alonja yazılmak durumundadır. Ayrıca avale ilişkin olduğu şeklinde bir ibare yazılarak aval verilen tarafından imza edilmesi de gerekmektedir. Senedin hatır senedi olduğuna dair metne bir kayıt konulması durumunda kambiyo senetlerinin soyutluğu zedeleneceğinden, senet kambiyo senedi vasfını kaybedecektir⁹⁰. Ayrıca uygulamada bu şekilde hatır senedi tanzim edilmesi hem mantık kurallarına hem de hukuki kaidelere aykırı olduğundan imkânsız niteliktedir. Hatır senedi tanzim edilmesinin sebebi olan hatır anlaşması, herhangi bir yazılı şekil kuralına tabi değildir. Öğretide hatır anlaşmasının inançlı işlem niteliğinde olduğuna ilişkin tartışmalar olsa da bu konuda görüş birliği bulunmamaktadır. Bu hususa çalışmamızın hatır anlaşmalarının hukuki mahiyetini incelerken detaylı olarak değinmeye çalışacağız⁹¹.

⁸⁷ RG., T. 14/02/2011, S. 27846.

⁸⁸ Sarıkaya, s. 33.

⁸⁹ Avalin bir kambiyo taahhüdü olarak hem kambiyo senetleri hukukuna ilişkin genel kaidelere hem de özel aval hükümlerine tabi olması, ayrıca avalin bir başka kişinin borcu nedeniyle verilen bir teminat niteliğinde olması sebebiyle diğer kambiyo taahhütlerine göre özellikli bir hale geldiği tespiti için bkz. Aksu Özkan, s. 23.

⁹⁰ Belirli bir bedelin ödenmesi hususunda kayıtsız ve şartsız havaleyi içermesi zorunlu olan kambiyo senetlerinde buna ilişkin düzenlemeler için bkz. TTK m. 671/1-b, m. 776/1-b, m. 780/1-b.

⁹¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. İkinci Bölüm, I.

Lehine aval verilebilecek olan kişiler, senet düzenlenmesi neticesinde sorumluluk altına giren tüm kişiler olabilir⁹². Muhatap, keşideci, lehtar, ciranta ve hatta avalist lehine dahi aval verilebilir. Bu bağlamda keşideci ve sonrasında da cirantalardan herhangi birisi lehine aval verilebileceği gibi, senedin tedavülünden sonra cirantalardan birisi de keşideci yararına aval verebilmektedir⁹³. Hatır senetlerinde ise hatır için borç altına giren kişi, yalnızca bu senede ihtiyacı olan hatır alacaklısı yararına düzenlemektedir.

TTK m. 702/2 uyarınca aval ile teminat altına alınan kambyo ilişkisi şekle ait noksandan başka bir sebepten dolayı batıl olsa dahi, aval verenin taahhüdü geçerlidir⁹⁴. Avalin maddi anlamda bağımsız bir borç olmasına dair TTK m. 677 hükmünde düzenlenen imzaların istiklali prensibine dayanılmaktadır. Hüküm uyarınca poliçe üzerindeki imzalardan birisinin herhangi bir sebeple sahibini bağlamaması diğer imzaların geçerliliğine tesir etmez. Neticede poliçe metni üzerindeki her bir kambyo taahhüdü, aval de dahil olmak üzere bağımsızdır⁹⁵. Kambyo senetlerinden doğan alacak her ne kadar asıl borç ilişkisinden bağımsız nitelikte olsa da hatır senetleri bakımından ayrı bir incelemeye tabi tutulması gerekmektedir. Çünkü hatır senetlerinin arka planındaki hatır anlaşması, temel borç ilişkisi vasfında değildir. Fakat bu anlaşma, tedavül anlaşmasına karşılık gelmektedir⁹⁶. Bu bağlamda taraflar, senedin gayesine göre birbirlerine karşı birtakım taahhütlerde bulunmaktadırlar. Hatır anlaşmasının senedin tedavüle sokulmamasına ilişkin uzlaşıdan ibaret olduğu durumlarda senet muvazaa sebebiyle geçersiz nitelikte olacağından kambyo borcu sona erecektir⁹⁷.

⁹² Sarıkaya, s. 34.

⁹³ Ertekin / Karataş, s. 390.

⁹⁴ Öğretide bir görüşe göre TTK m. 702/2 uyarınca avalin şekil bakımından feri, maddi yönden ise tamamen bağımsız nitelikte olduğu savunulmaktadır. Bkz. Öztan, Kıymetli Evrak, s. 792; Kınacıoğlu, s. 249. Domaniç ise bu görüşü benimsememektedir. Yazara göre avalin feri mahiyeti, avalin senetteki borçlulardan birinin yanında yer alabileceği ifadesiyle belirtilmiştir. Detaylı bilgi için bkz. Domaniç, Kıymetli Evrak Hukuku, s. 183.

⁹⁵ Aksu Özkan, s. 88; Sarıkaya, s. 35.

⁹⁶ Sayhan, s. 145.

⁹⁷ İnan, s. 116.

2.4. Rehin Ciroosu

Rehin ciroosu, poliçenin içerdiği alacak üzerinde rehin hakkı tesis eden ve kambiyo hukukuna özgü bir devir işlemidir⁹⁸. Senetten doğan alacak bakımından rehin ciroosu ile rehin hakkı kurulması, istisnai bir durumdur. Bu bağlamda maddi varlığı olan şey üzerinde rehin hakkı kurulmaktayken, kanun koyucunun düzenlemiş olduğu bir istisna sonucu alacak hakkı üzerinde aynı bir hak olan rehin hakkının tesis edilmesi mümkündür⁹⁹.

Rehin ciroosunun amacı senet bedelinin rehnedilmesidir¹⁰⁰. Dolayısıyla rehin ciroosu ile senedi devralan kişinin, senet alacağının mülkiyetini kazandığı söylenemez. Bu bağlamda hamil, senet üzerindeki alacak hakkından bağımsız olmak üzere ancak teminat altına alınan alacak hakkının varlığına bağlı olmak kaydıyla bir rehin hakkı iktisap etmektedir¹⁰¹. TBK m. 131/1 uyarınca asıl borcun varlığının bir şekilde sona ermesi halinde rehin hakkı da sona ermiş olacaktır. Buradan hareketle rehin hakkının hukuki varlığı, asıl ilişkinin varlığı ve geçerliliğine bağlıdır¹⁰². Hatır senetlerinde ise ortada asıl bir borç ilişkisi dahi bulunmamaktadır.

⁹⁸ Poroy / Tekinalp, s. 212; Ülgen / Helvacı / Kaya / Nomer Ertan, s. 185; Kınacıoğlu, s. 179; Kendigelen/Kırca, s. 224-225. TTK m. 689 “Ciro, ‘bedeli teminattır’, ‘bedeli rehindir’ ibaresini veya rehnetmeyi belirten diğer herhangi bir kaydı içerirse, hamil, poliçeden doğan bütün hakları kullanabilir; fakat kendisi tarafından yapılan bir ciro ancak tahsil ciroosu hükmündedir” şeklindedir; Arslanlı, Ticari Senetler, s. 122.

⁹⁹ Develi, E., “Kambiyo Senetlerinde Rehin Ciroosu”, Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 4, S. 2, 2016, s. 81. Bkz. TMK m. 954 “Başkasına devredilebilen alacaklar ve diğer haklar rehnedilebilir. Aksine bir hüküm bulunmadıkça, bunların rehni hakkında da teslim bağli rehin hükümleri uygulanır”.

¹⁰⁰ Bir başka anlatımla rehin ciroosunun amacı hamilin, poliçeyi rehin ciroosuyla devreden cirantayla aralarındaki iç ilişkiden kaynaklanan borcun, devreden ciranta tarafından ifa edilmemesi riskini kambiyo senedinde yazılı tutar ile teminat altına almasıdır. Bkz. Bozer, s. 116; Kınacıoğlu, s. 179.

¹⁰¹ Develi, s. 87.

¹⁰² Yılmaz, A., “Kambiyo Senetlerine Rehin Ciroosu ve Rehin Ciroosunun Teminat İşlemi”, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 10, S. 2, (2011), s. 291; Süphandağ, Y., Kıymetli Evrak Hukuku, Bilge Yayınevi, 2. Baskı, Ankara 2013, s. 29.

TTK 778/1 uyarınca bonolara da uygulanacak olan rehin cirosu hükümleri, çekler bakımından ise uygulama alanı bulamayacaktır¹⁰³. Poliçeye dair hükümlerin çeke uygulanacağını düzenleyen TTK m. 818 hükmünde, rehin cirosunu düzenleyen TTK m. 689'a atıf yapılmadığından dolayı rehin cirosu uygulaması, çekler bakımından mümkün değildir¹⁰⁴.

Üzerinde rehin hakkı tesis edilen bir poliçe ya da bono, kıymetli evrak hukukuna has bir teminat bahşetmemekte olup, rehin hükümleri 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu¹⁰⁵ (TMK) hükümlerine tabidir¹⁰⁶. Rehin işleminde senetle birlikte rehin hakkının da rehin alacaklısına geçirilmesi ve bunun için birtakım hukuki işlemlerin yapılması mecburidir¹⁰⁷. Fakat bu durum ticari yaşıntının hızıyla bağdaşmaz niteliktedir. Ayrıca dolaşım güvenliğinin de tesis edilip edilemeyeceği bir muammadır. Dolayısıyla kambiyo hukukuna özgü bir kurum olan rehin cirosuna ihtiyaç duyulmaktadır. Senet metnine “*bedeli teminattır*” ya da “*bedeli rehindir*” gibi ifadelerle açık şekilde rehin cirosu tesis

¹⁰³ Çekin bir ödeme aracı olduğu ve kısa ibraz sürelerine sahip olması sebebiyle öğretide çekler bakımından rehin cirosunun kabul edilemeyeceği yaygın bir kanaattir. Bkz. Öztan, Kıymetli Evrak, s. 1147; Süphandağ, s. 29. 5941 Sayılı Çek Kanunu'nun üçüncü geçici maddesi uyarınca çekin ileri düzenleme tarihli tanzim edilebileceğini ve TTK m. 818 hükmündeki boşluğun bilinçsiz boşluk niteliğinde olduğuna dair detaylı bilgi için bkz. Develi, s. 96-97; “... TTK'nın 818. Maddesinde poliçeye ilişkin hükümlerin çek hakkında da uygulanacağı belirtilmiş olup, anılan maddede rehin cirosunun düzenlendiği 689. Madde düzenlemesine atıf bulunulmadığından çeklerde rehin caiz değildir...” Yargıtay 11. HD., 15.04.2020-2020-5967/2020-3724, s. 333-334, sayılı karar için bkz. www.lexpera.com, e.t. 24.04.2023.

¹⁰⁴ Rehin cirosu ile çeki devralan bankanın yetkili hamil sayılamayacağına ilişkin Yargıtay 11. HD., 05.12.2011-2011-5755/2011-16419 sayılı kararı için bkz. Eriş, G., Türk Ticaret Kanunu Hükümlerine Göre Kıymetli Evrak, Seçkin Yayıncılık, 2. Baskı, 2016 Ankara, s. 395.

¹⁰⁵ RG., T. 08/12/2001, S. 24607.

¹⁰⁶ Sarıkaya, s. 46; Öztan, Kıymetli Evrak, s. 624.

¹⁰⁷ Bkz. TTK m. 657/1 “Mülkiyet veya sınırlı bir ayni hak kurulması amacıyla kıymetli evrakın devri için herhâlde senet üzerindeki zilyetliğin devri şarttır” şeklindedir. TMK m. 956 “Hamile yazılı senetlerin rehni için senetlerin rehin alacaklısına teslimi yeterlidir. Diğer kıymetli evrakın rehni için senedin ciro edilmiş veya yazılı devir beyanı yapılmış olarak teslimi gerekir” şeklindedir.

edilebileceği gibi zımnen de oluşturulabilir¹⁰⁸. Ayrıca açık bono veya poliçe için de rehin cirosu yapılabilir¹⁰⁹.

Rehin cirosu ne şekilde oluşturulacaksa oluşturulsun, senedin zilyetliğinin de cirantaya geçirilmesi gerekmektedir¹¹⁰. Hatır senetleri bakımından da hatır alacaklısının kendi faydasına bir menfaat sağlayabilmesi için senedin kendi zilyetliğinde bulunması gerekmektedir.

Örtülü olarak rehin cirosu yapılabilmesinin mümkün olması da hatır anlaşmasıyla benzerlik arz etmektedir. Hatır anlaşmasının bir inançlı işlem den ibaret olduğunu savunan görüş olduğu göz önüne alındığında, örtülü rehin cirosunun da inançlı bir ciro olduğundan bahsedilebilir¹¹¹.

İrdelenmesi gereken bir diğer husus, rehin cirosunun teminat işlevine haiz olup olmamasıdır. Bu durum öğretilerde tartışmalar içermektedir. Teşhis işlevinin, yani usulüne uygun ve düzenli bir ciro silsilesi ile hak sahibinin teşhis edilmesinin her üç tür ciroda

¹⁰⁸ Bu durumda taraflar arasındaki anlaşma gereği iç ilişkide rehin cirosu olarak kabul edilecek, görünüşte ise temlik cirosundan ibaret olacaktır. Bu durumda iç ilişkide rehin cirosu, senet metnine yansımadağı için senet temlik cirosuyla devredildiği durumda iyiniyetli üçüncü kişiler senedin mülkiyetini elde edecektir. Bu konu hakkında detaylı bilgi için bkz. Kendigelen / Kırca, s. 226; Kınacıoğlu, s. 181; Ülgen / Helvacı / Kaya / Nomer Ertan, s. 189; Poroy / Tekinalp, s. 212-218. Örtülü rehin cirosu bakımından senedi devreden kişi itimat eden, devralan kişi ise itimat edilen olarak adlandırılır. Senedin örtülü rehin cirosuna konu olması durumunda tıpkı açık rehin cirolarında olduğu gibi mülkiyet hakkı itimat edilene geçmemektedir. Fakat senedin bir üçüncü kişiye temlik cirosu edilmesi durumunda, hamilin senedin mülkiyetine sahip olduğuna güven duyan iyiniyetli üçüncü kişiler korunacaktır. Detaylı bilgi için bkz. Develi, s. 83-84. Öğretilerde rehin cirosunun beyaz ciro şeklinde yapılıp yapılamayacağına dair tartışmalar bulunmaktadır. Rehin cirosunun mutlaka tam ciro şeklinde yapılmasını zorunlu hale getiren bir yasal düzenleme bulunmamaktadır. Beyaz cironun muteber olamayacağına ilişkin bkz. İmregün, s. 78. Beyaz ciroyla rehin cirosu yapılmasına ilişkin olarak rehin hukuku ilkelerinin ihlal edilmediği, bu sayede rehnin tedavülünün kolaylaşacağı, TTK m. 689/1 uyarınca rehin cirosunu bir başka rehin cirosunun takip edemeyeceğine ilişkin bir anlam çıkarılamayacağına ilişkin bkz. Poroy / Tekinalp, s. 212.

¹⁰⁹ Kınacıoğlu, s. 179-181.

¹¹⁰ Ülgen / Helvacı / Kaya / Nomer Ertan, s. 186.

¹¹¹ İnançlı temlik cirosu ile örtülü rehin cirosunu birbirinden ayırt edebilmek oldukça zordur. Aralarındaki en temel farklılık, örtülü rehin cirosunda devralan senedin maliki sayılmazken, inançlı temlik cirosunda devralan senedin mülkiyet hakkına sahiptir. İnançlı temlik cirosuyla senedi devralan kişi, temlik cirosu ile devri yapması durumunda üçüncü kişinin mülkiyeti kazanacağına dair detaylı bilgi için bkz. Develi, s. 85.

mevcut olduğu durumu sabittir¹¹². TTK m. 685/1 hükmü “*Aksi şart edilmedikçe, ciranta poliçenin kabul edilmemesinden ve ödenmemesinden sorumludur*” şeklindedir. İlgili madde uyarınca temlik cirosunda, aksi kararlaştırılmadığı müddetçe teminat işlevi bulunmaktadır¹¹³.

Rehin cirosunun teminat işlevini içermediğini savunan görüşe göre, rehin bir alacak hakkını güvence altına almak amacıyla tesis edilmekte ve bu alacak asıl ilişki tarafları arasında talep edilebilir durumdadır. Ayrıca rehin cirosunda ciranta, ciro edilene karşı senet sebebiyle bir sorumluluk altına girmemektedir¹¹⁴. Rehnedilen senedin hamili, senedin alacalı olmamaktadır. Yalnızca bir rehin hakkı kazanmaktadır. Bu nedenle kişinin senedin mülkiyetini kazandığı söylenemeyecektir. Rehin cirosunun teminat işlevine sahip olmadığını savunan yazarlara göre, rehin cirosu ancak rehin konusuyla sınırlı bir sorumluluk doğurmaktadır¹¹⁵. Çünkü temel ilişki borçlusu zaten şahsen sorumludur¹¹⁶. Rehin veren üçüncü kişinin sorumluluğu ise rehin konusuyla sınırlı olacaktır. Bu gerekçeyle teminat işlevinin, rehin cirosunda bulunmadığı kabul edilmektedir¹¹⁷. Aksinin kabulü halinde rehin veren üçüncü kişinin sorumluluğu, yasal düzenleme olmaksızın genişletilmiş olacaktır¹¹⁸.

Konuyu hatır senetleri üzerinden ele alacak olursak; hatır anlaşmasının gayesine göre iki farklı işlevinin ortaya çıkacağı sabittir. Hatır anlaşmasının senedin dolaşıma

¹¹² Temlik, tahsil ve rehin cirolarında teşhis işlevinin bulunduğu dair bkz. Poroy / Tekinalp, s. 215-216.

¹¹³ Tahsil cirosunda ise işin niteliği itibarıyla teminat işlevinin söz konusu olamayacağına dair bkz. Poroy / Tekinalp, s. 216.

¹¹⁴ Öztan, Kıymetli Evrak, s. 630-631; Domaniç, H., Kambiyo Senetlerinde Rehin Cirosu, Ord. Prof. Dr. Ernst E. Hirsch’e Armağan, Ankara 1964, s. 536; Arslanlı, Ticari Senetler, s. 117.

¹¹⁵ Öğretide rehnelen hamile karşı bütün senet borçlularının sorumlu olmasına karşın rehin veren cirantanın sorumlu olmamasının kabul edilemez olduğunu savunan bir görüş bulunmaktadır. Bu görüş, rehin cirosunun teminat işlevine sahip olduğunu savunmaktadır. Kanunda bu konuda bir boşluk olduğundan hareketle TMK m. 1 uyarınca doldurulması gerektiğine dair detaylı bilgi için bkz. Gencer, A.R., Kıymetli Evrakta Ciro Kavramı, On İki Levha Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul 2020, s. 205; Poroy / Tekinalp, s. 216.

¹¹⁶ Gencer, s. 206.

¹¹⁷ Öztan, Kıymetli Evrak, s. 630.

¹¹⁸ Rehin veren üçüncü kişinin şahsi sorumluluk altına girme iradesi bulunmadığına dair bkz. Öztan, Kıymetli Evrak, s. 630. Ayrıca TTK m. 685 ve m.724 hükümlerinin temlik cirosuna ilişkin olup diğer ciro çeşitlerine uygulanamayacağına dair tespit için bkz. Gencer, s. 207. Rehin cirosunun teminat işlevine sahip olduğunu savunan görüşe göre, rehnedenin rehnelene karşı müracaat borçlusu konumunda olması gerekmektedir. Detaylı bilgi için bkz. Sarıkaya, s. 48-49.

sokulmasına yönelik olduğu durumlarda amaç, hatır alacaklısına nakit kredi sağlamaktır. Bu durumda hatır borçlusu, borcun ödenmesine dair herhangi bir teminat vermediği gibi, senedin asli borçlusudur. Hatır senedinin anlaşmaya aykırı olarak hatır alacaklısı tarafından icra takibine konu edilmesi halinde ya da senedi iktisap eden üçüncü kişinin hatır borçlusuna tahsil için müracaat etmesi durumunda hatır borçlusu, bütün malvarlığı ile senet borcundan sorumlu olacaktır. Rehin cirosu yapılması halinde ise yeni bir senet tanzim edilmemekle birlikte, rehnanın kişi senedin maliki de değildir. Ayrıca rehnedenin sorumluluğu rehin konusuyla sınırlıyken; borçlusu olduğu hatır senedi dolayısıyla takibe maruz kalan kişi bütün malvarlığı ile sorumluluğu olacaktır¹¹⁹.

2.5. Teminat Amacıyla Düzenlenen Kambiyo Senetleri

Teminat senetleri, bir borcun ifasının güvencesi olarak lehtara teslim edilen senetlerdir¹²⁰. Uygulamada çeşitli tanzim yöntemleri olmakla birlikte mevcut ya da ileride doğması muhtemel bir borcun teminatını oluşturmak üzere kambiyo senedi tanzim edilmesine mâni olacak bir yasal düzenleme bulunmamaktadır¹²¹.

Kambiyo senedi taraflarından birisi, karşı edimin ifasını güvence altına almak istemekte ve temel borç ilişkisinden kaynaklanan talep hakkının yanında teminat amacıyla ve lehine olmak üzere bir kambiyo senedi tanzim edilmesini istemektedir¹²². Ayrıca tarafların ceza koşulu ihtiva eden sözleşmeler ya da rekabet yasağına ilişkin sözleşmelerine aykırı davranılmasını önlemek amacıyla da teminat senedi düzenlenebilmektedir¹²³.

¹¹⁹ Sarıkaya, s. 45-51.

¹²⁰ Poroy / Tekinalp, s. 266; Atay, E., Kambiyo Senetlerinde Teminat Kaydı (Teminat Senetleri), Seçkin Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara 2020, s. 29-36; Pulaşlı, s. 264.

¹²¹ Kendigelen / Kırca, s. 191; Ülgen / Helvacı / Kaya / Nomer Ertan s. 164.

¹²² Şafak, A., Bir İnançlı İşlem Türü Olarak Teminat Amaçlı Alacağın Temliki, Seçkin Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara 2019, s. 52.

¹²³ Türkoğlu, s. 17; Sarıkaya, s. 17.

Teminat amacıyla düzenlenen kambiyo senetlerinde bir bedel ilişkisi mevcuttur. Teminat senetleri her ne kadar bedelsiz senetler olarak kabul görseler de bu durumdaki bedelsizlik hatır senetlerinde olduğu gibi baştan itibaren geçerli olan türden değildir¹²⁴. Teminat senetleri bakımından hatır senetlerinden farklı olarak temel borç ilişkisi bulunmaktadır. Kambiyo senedi ise temel ilişkiden doğacak asıl borcun teminatı olmak üzere tanzim edilmiştir. Bu bakımdan teminat kaydı içeren senetler geçici süreliğine bedelsiz kalan senetlerdir. Fakat asıl borç ilişkisinden kaynaklanan edimin ifa edilmesi halinde mutlak bedelsizlik oluşacağını da belirtmek gerekmektedir¹²⁵. Örneğin, ceza koşulunun gerçekleşmesi, rekabet yasağının ihlal edilmesi, kira sözleşmesinde kiralayanın kira borcunu ödememesi, kat karşılığı inşaat sözleşmesi kapsamında taahhütte bulunan müteahhidin temerrüde düşmesi gibi durumlarda, karşı tarafın elinde teminat amacıyla bulunan kambiyo senedinin bedelsiz nitelikte olduğundan söz edilemez¹²⁶. Hatır senetlerinde ise asıl borç ilişkisi hiç bulunmadığı gibi, bu ilişkiden doğan bir alacak da bulunmamaktadır. Aynı zamanda bu alacağın doğmasına ihtimal dahi bulunmamaktadır. Hatır senetleri bu yönüyle taraflarının, bedelsizlik konusunda baştan itibaren anlaştığı senetler kategorisine girmektedir. Tekraren belirtmek gerekir ki, teminat senetleri de elbette mutlak olarak bedelsiz kalabilirler. Yukarıda verilen örnekler kapsamında örneğin, rekabet yasağının teminatı için alınan senet, yasağa uyulması durumunda bedelsiz kalmaya devam edecektir. Bir başka örnek olarak bir yıllık kira sözleşmesinin kira bedelini teminen verilen kambiyo senedi, kira bedellerinin vadesinde ve tam olarak ödenmesi sonucunda bedelsiz kalmaya devam edecektir. Kısacası erteleyici koşulun gerçekleşmemesi durumunda senet bedelsiz kalmaya devam edebilecektir.

Teminat amacıyla kambiyo senedi tanzim edilmesi, harici bir sözleşmeyle olabileceği gibi senet metnine teminata dair kayıtlar konularak da mümkün olabilir¹²⁷.

¹²⁴ Sarıkaya, s. 36.

¹²⁵ Ertekin / Karataş, s. 606-607.

¹²⁶ Kambiyo senedi tanzim edildiği halde asıl alacağın henüz doğmamış olması mümkündür. Erteleyici şarta bağlı asıl alacağa istinaden düzenlenen ve geçici olarak bedelsiz kalan senetlere ilişkin detaylı bilgi için bkz. Sayhan, s. 159-160.

¹²⁷ Harici bir sözleşme ile tanzim edilen teminat senetleri bakımından Yargıtay, senedin kambiyo senedi olma vasfını kaybedeceğine kanaat getirmektedir. “...Borçlu vekili, takip konusu çeklerin alacaklı banka ile müvekkili arasında akdedilen genel kredi sözleşmesi kapsamında verilen teminat çekleri olduğunu beyan

Tedavül gayeli hatır senetlerinde taraflar, hatır alacaklısının senedi devredeceğine ilişkin anlaşma yapmaktadırlar. Bu bağlamda ortada geçerli bir senet düzenleme iradesi bulunduğu söylenebilecektir. Dolayısıyla hatır ilişkisi taraflarının kambiyo senedinin geçersizliği noktasında anlaşmadıkları sabittir. Muvazaa ilişkisinden bahsedebilmek için geçersizlik bakımından anlaşma yapılması gerektiği göz önüne alındığında tedavül gayeli hatır senetlerinin muvazaalı olmadığını belirtmek gerekmektedir¹²⁸. Tedavül gayesi bulunmayan hatır senetleri bakımından ise taraflar, hatır alacaklısının senede istinaden hatır borçlusundan bir talepte bulunmayacağını ve senedi bir başkasına devretmeyeceğine

etmiş ve takibin iptali isteminde bulunmuştur... Alacaklı vekili borçlu ile kredi sözleşmesi imzalandığını belirterek çeklerin teminat amaçlı verildiğini kabul etmiştir. Bu durumda dayanak çekler kayıtsız şartsız muayyen bir bedelin ödenmesi için havale niteliğini taşımadığından ve dolayısıyla alacağın tahsil edilemeyeceği yargılamayı gerektirdiğinden İİK m. 170/a uyarınca takibin iptaline...” Yargıtay 12. HD., 07.06.2011-2011-30748/2011-11886, Atay, s. 41. Senet metnine teminata dair hiçbir kayıt konulmaksızın harici bir protokol vasıtasıyla teminat senedi düzenlenmesinin senedin soyutluk ilkesini zedeleyemeyeceğine dair görüş için bkz. Sarıkaya, s. 22-23. Öğretinin baskın çoğunluğu ve Yargıtay’ın kararlarında benimsediği ilkeler gereği, senet metnine “teminat senedir” gibi yalın kayıtların konulması, senedi tek başına teminat senedi haline getirmeyecektir. Bkz. Yargıtay HGK., 28.03.2018-2017-1140/2018-563 sayılı karar için bkz. www.lexpera.com, e.t. 24.04.2023. Yalın teminat kayıtlarının senedi teminat senedi haline getirmeyeceğine ilişkin bkz. Kendigelen / Kırca, s. 402; Sarıkaya, s. 103-105; Poroy / Tekinalp, s. 268; Ülgen / Helvacı / Kaya / Nomer Ertan, s. 165; Öztan, Kıymetli Evrak s. 1076. Senede kayıt konulması suretiyle tanzim edilen teminat senetlerinde, asıl ilişkiye atıf yapan kayıtlar ve senedi şarta bağlayan kayıtlar yoluyla da senet tanzimi mümkündür. Senedin ödenmesini şarta bağlayan teminat kayıtları, kambiyo senetlerinin kayıtsız ve şartsız muayyen bir bedelin ödenmesi/havalesi vaadi unsuruna hâlel getireceğinden bu kayıtların senedin kambiyo senedi vasfını kaybettireceğine şüphe bulunmamaktadır. Asıl ilişkiye yollama yapan teminat kayıtlarının ise senedin soyutluğunu zedeleyip zedelediği öğretide tartışmalıdır. “...Bonoda teminat kaydı mevcut ise de neyin teminatı olduğu belirtilmediğinden bu kayıt senedin soyutluk vasfını ortadan kaldırmamaktadır. Yalnızca teminat olduğuna dair eklenen bu kayda öğretide mücerret teminat kayıtları denmektedir. Senet metninde temel borç ilişkisine atıf yapan veya ödemeyi şarta bağlayan kayıtlar bulunması halinde soyutluk vasfı ortadan kalkacağından böyle bir senet kambiyo senetlerine mahsus haciz yolu ile takip konusu yapılamaz. Örneğin ‘hisse devrinin teminatıdır’, ‘eseri ... tarihinde tamamlayamam halinde ödeyeceğim’, ‘inşaat bitiminde ödenecektir’ şeklindeki kayıtlar. Bononun teminat senedi olduğu senet metninden anlaşıldığı durumlarda, bono kayıtsız şartsız borç vaadi ihtiva etmediği için hükümsüzdür ve bu hükümsüzlük; keşideci tarafından, lehtara veya ciranta karşı da öne sürülebilir. Bu halde TTK’nin 687. Maddesinin 1. Fıkrası gereğince senet metninden anlaşılan defî mevcuttur. Bu defî mutlak defî niteliğinde olduğundan, üçüncü kişilere karşı da ileri sürülebilir. Bononun teminat senedi olduğunun senet metninden anlaşılamadığı ihtimallerde ... bononun sözleşmenin teminatı olarak verildiği iddiası kişisel defî niteliğinde olup, TTK’nin 778/a bendinin göndermesi ile uygulanması gereken 687. Maddesinin 1. Fıkrası uyarınca kişisel defiler asıl ilişkinin tarafları arasında öne sürülebilir. Senedin üçüncü kişiye ciro veyahut teslim vasıtasıyla devredilmesi durumunda bu definin iyi niyetli üçüncü kişilere karşı öne sürülmesi mümkün değildir...” Yargıtay 12. HD., 26.03.2015-2015-31115/2015-7229 sayılı kararı için bkz. Eriş, Kıymetli Evrak, s. 743; “...Senet üzerine asıl borç ilişkisine atıf yapan veya ödemeyi şarta bağlayan kayıtlar olması durumunda mücerretlik vasfı ortadan kalkacağından böyle bir senede dayanılarak kambiyo senetlerine özgü haciz yolu ile takip yapılamaz...” Yargıtay HGK., 15.09.2020-2017-269/2020-591 sayılı karar için bkz. www.lexpera.com, e.t. 24.04.2023. Asıl ilişkiye atıf yapan teminat kayıtlarının senedin soyutluk ilkesini zedeleyemeyeceğine ilişkin bkz. Sayhan, s. 71; Ülgen / Helvacı / Kaya / Nomer Ertan, s. 166; Arslanlı, Ticari Senetler, s. 42. Asıl ilişkiye atıf yapan teminat kayıtlarının senedin soyutluğuna bir zarar vermeyeceği görüşü için bkz. Odman Boztosun, N.A., “Kambiyo Senetlerinde Teminat Kaydı”, Legal Hukuk Dergisi, S. 53, (2007), s. 1492.

¹²⁸ Bkz. Sayhan, s. 149; İnan, s. 115.

dair anlaşmış bulunmaktadırlar. Netice itibariyle tarafların, senetten bir kambiyo borcu doğmayacağına ilişkin anlaşmaları sebebiyle burada muvazaadan bahsetmek mümkün olacaktır. Muvazaa, doğrudan kambiyo ilişkisine yönelik olduğundan senet geçersiz niteliktedir¹²⁹. Teminat senetlerinde ise taraflar arasında bir temel borç ilişkisi bulunduğundan muvazaadan söz edilemez¹³⁰.

Detaylı açıklaması daha sonra yapılacak olmasına rağmen hatır definin şahsi bir defi niteliğinde olduğundan da bahsedilmesi gerekmektedir. Hatır anlaşmasının saikin ne olduğu fark etmeksizin hatır defi, üçüncü kişilere karşı dermeyan edilemeyecektir. Bu hususun gerekçesi ise üçüncü kişilerin senedin düzenlenmesine sebep olan asıl borç ilişkisinin mevcudiyetine duydukları güvenin korunması gerektiği şeklinde açıklanmaktadır¹³¹. Fark yaratan husus, hatır senetlerinde bile bile borçlu zararına hareket edilmesi olgusunun hiçbir zaman için gerçekleşmeyecek bir ihtimal olarak kabul edilmesinden kaynaklanmaktadır¹³². Teminat senetlerinde ise bile bile borçlu zararına hareket edildiği ispat edildiği takdirde, hamile karşı senedin iadesi davası açılabilecektir¹³³.

2.6. Açık Kambiyo Senetleri

Açık poliçe, dolaşıma sokulurken tamamen doldurulmamış olan ve devreden devralana vermiş olduğu yetkiye uygun olarak tamamlanacak poliçedir¹³⁴. Eksiklerin

¹²⁹ Sayhan, s. 147; Öztan, Kıymetli Evrak, s. 1011.

¹³⁰ Keşideci, asıl borç ilişkisinin teminatı olarak ve bu ilişkiden kaynaklanan edimin ifade edilmesi halinde geri almak üzere bir senet düzenlemiştir. Edimin ifa edilmemesi durumunda senedin dolaşıma sokularak gerekli tahsilin yapılması amaçlanmaktadır. Teminat senetlerinin bir inançlı işlem den ibaret olduğuna dair detaylı bilgi için bkz. Sarıkaya, s. 38.

¹³¹ Sarıkaya, s. 39. Ayrıca bkz. TBK m. 19/2.

¹³² Kınacıoğlu'na göre hatır borçlusunun bilerek mükellefiyet altına girmesi hasebiyle hatır senetlerinde bile bile borçlu zararına hareket etme mefhumu oluşamayacaktır. Bkz. Kınacıoğlu, s. 203; Aynı doğrultuda bkz. İnan, s. 58. Hatır definin bile bile borçlu zararına hareket eden üçüncü kişiye karşı ileri sürülebileceğine ilişkin bkz. Ülgen, s. 161.

¹³³ Sarıkaya, s. 39.

¹³⁴ Kınacıoğlu, s. 155; Ülgen / Helvacı / Kaya / Nomer Ertan, s. 162; Acar, s. 50; Öztan, Kıymetli Evrak, s. 245. Karayalçın, s. 120.

doldurulmasıyla baştan itibaren bütün unsurları tam olan bir poliçe olarak kabul edilmektedir¹³⁵. TTK m. 680 hükmü “*Tedavüle çıkarılırken tamamen doldurulmamış bulunan bir poliçe, aradaki anlaşmalara aykırı bir şekilde doldurulursa, bu anlaşmalara uyulmadığı iddiası, hamile karşı ileri sürülemez; meğerki, hamil poliçeyi kötüniyetle iktisap etmiş veya iktisap sırasında kendisine ağır bir kusur isnadı mümkün bulunmuş olsun*” şeklindedir. Buna göre kanun koyucu açık poliçe tanzimine müsaade etmiştir. Ayrıca açık poliçeyi düzenleyen TTK m. 680 hükmü, TTK m. 778/2- f ve TTK m. 818/1- c dolayısıyla bono ve çek için de uygulanacaktır.

Açık kambiyo senedi tanzim etmenin birçok nedeni bulunmaktadır. Senedin düzenlendiği anda unsurlar bakımından henüz bir belirlilik sağlanamamış olabilir. Eser sözleşmelerinde ücretin önceden tespit edilememesi, senedin eksik işler karşılığında verilmiş olması, satım sözleşmesi bakımından söz konusu malın değerinin belirlenemiyor olması veya senedin cari hesap bakiyesi karşılığında güvence oluşturması gibi bazı durumlarda açık kambiyo senedi düzenlenebilir¹³⁶. Bu sayede taraflar ihtimallere dayanmadan veya çeşitli senaryolar üzerine fizibilite çalışması yapmaya gerek kalmadan kambiyo senedi tanzim edebilecektir. Belirtmek gerekir ki, tarafların önceden belirlemiş olduğu sınırlar çerçevesinde senedin doldurulması söz konusu olacaktır. Açık kambiyo senetlerinin düzenlenme sebeplerini sınırlamak pek mümkün olmamakla birlikte uygulamada kredi temini amacıyla ve teminat maksadıyla da düzenlenebilmektedir¹³⁷.

Kambiyo senetlerinde zorunlu unsurların bulunmamasına ilişkin olarak poliçe için TTK m. 672/1, bono için TTK m. 777/1 ve çek hakkında TTK m. 781/1 hükümleri uyarınca esaslı unsurlarında eksiklik barındıran senetler kambiyo senedi olarak nitelendirilemezler. Dolayısıyla senedin lehtara teslim edildiği anda esaslı unsurlarının

¹³⁵ Beyaz poliçe olarak da isimlendirilebilen açık poliçeler, eksik poliçelerden farklılık arz etmektedir. Bu farklılığı ise senedi doldurma yetkisi anlaşması tesis etmektedir. Detaylı bilgi için bkz. Poroy / Tekinalp, s. 169; Tüzemen Atik, E., Açık Kambiyo Senetleri, Seçkin Yayıncılık, 3. Baskı, Ankara 2021, s. 32.

¹³⁶ Tüzemen, Atik, s. 42.

¹³⁷ Öztan, Kıymetli Evrak, s. 503.

bulunması gerekmektedir¹³⁸. Açık kambiyo senetlerinde ise senedin karşı tarafa teslim edildiği anda belirtilen bu unsurların biri veya bir kısmı senet metninde gösterilmemiştir. Senet keşidecisi, eksik unsurlar bakımından senedi devralana doldurma yetkisi bahşederek geçerli bir kambiyo senedi düzenleme iradesi ortaya koymaktadır¹³⁹. TTK'nın ilgili maddeleri sebebiyle senedin geçersizliğe sebep olan eksiklikler, bizzat tarafların anlaşması sonucunda kasten oluşturulmuştur. Dolayısıyla TTK m. 672/1, TTK m. 777/1 ve TTK m. 781 hükümlerinin bir istisnasını teşkil edecek şekilde açık poliçeyi düzenleme altına alan kanun koyucu, eksikliklerin tamamlanması kaydıyla senedin geçerli kabul edileceğini belirtmektedir¹⁴⁰. Zorunlu unsurların tamamlanmaması halinde ise ortada geçerli bir kambiyo senedinin varlığından söz edilemeyecektir.

Hatır anlaşması ve senedi doldurma yetkisi veren anlaşmanın benzerlik barındırdığından bahsetmek mümkündür. Çünkü bu anlaşmalar herhangi bir şekil şartına tabi değildir¹⁴¹. Bahsi geçen anlaşmaların şifahen yapılmaları durumunda, düzenleyen ve lehtar arasında bir inançlı işlem münasebetinin oluşacağından söz etmek mümkündür¹⁴². Her iki anlaşma da TBK m. 26 uyarınca sözleşme özgürlüğü kapsamında geçerlilik arz etmektedir. Fakat belirtmek gerekir ki, bu anlaşmalar kanunun emredici hükümlerine, ahlaka, kamu düzenine, kişilik haklarına aykırı olmamalı ve de konusu itibarıyla imkânsızlık içermemelidirler¹⁴³. Anlaşmaya aykırı şekilde doldurulmuş olan senedin üçüncü kişiye devredilmesi durumunda ise ancak bile bile borçlu zararına hareket

¹³⁸ Belirtmek gerekir ki, açık bırakılan kısımların tamamlanması bakımından herhangi bir sıra bulunmaması hasebiyle yalnızca keşideci değil, muhatap veya ciranta da açık poliçeyi dolaşıma sokabilir. Bu konu hakkında bkz. Kınacıoğlu, s. 155.

¹³⁹ Tüzemen Atik, s. 30.

¹⁴⁰ Domaniç, Kıymetli Evrak Hukuku, s. 153.

¹⁴¹ Açık veya örtülü olarak bir yetki tevdi edilmemişse, bu durumda kambiyo sözleşmesinin yetkiyi içerdiğine dair Bkz. Poroy / Tekinalp, s. 172. Ayrıca doldurma yetkisi herhangi bir zamanaşımına tabi değildir. Detaylı bilgi için bkz. Gürbüz, Ticari Senetlerin İptali, s. 307; “...her ne kadar boş kâğıda imzanın sonradan doldurulup senet haline getirilmesi mümkün ise de, belgenin imzalayan tarafından senet doldurulması iradesiyle imzalanıp karşı tarafa verilmesi, yani bu yöndeki iradenin/manevi unsurunun oluşmasının önem taşıdığı...davacının rızasıyla senet oluşturulması için imzalı belge verdiğinin sübut bulmadığı...senetten dolayı davacının borçlu olmadığına tespitine karar verilmesi yerindedir...” Yargıtay 11. HD., 11.03.2021-2020-6802/2021-2318, Yargıtay Hukuk ve Ceza Dairelerinin Türk Ticaret Kanunu’na İlişkin Kararları 2021, s. 319-320.

¹⁴² Açık kambiyo senedinin anlaşmaya aykırı şekilde doldurulması durumunda düzenleyen, senedin sözleşme koşullarına aykırı olarak doldurulduğu iddiasını yazılı delil ile kanıtlamak mecburiyetindedir. Bkz. HMK m. 201.

¹⁴³ Bkz. TBK m. 27.

edilmesi halinin ispatlanması durumunda ya da ağır kusur bulunması halinde defî öne sürmek mümkündür¹⁴⁴.

Hatır amacıyla düzenlenen kambiyo senetlerinde de zorunlu unsurlardan bir kısmının açıkta bırakılması mümkün olabilir¹⁴⁵. Hatır borçlusunun, hatır alacaklısının menfaatine olacak şekilde hukuki bir sebep olmaksızın borç altına girerek senet tanzim etmesi göz önüne alındığında, pek tabi zorunlu unsurlardan bir veya birkaçını doldurmadan da senedi lehtara teslim edebilir. Aralarındaki hatır anlaşması uyarınca vadenin dolmasından evvel senet meblağını hatır borçlusuna depo etmeyi taahhüt eden hatır alacaklısı, kendi ihtiyacı oranında muayyen bir bedeli kendisi doldurarak senedi dolaşıma sokabilir. Bu sayede ihtiyacı olan nakit krediye erişebilecek veya mali durumu olduğundan daha pozitif gözükebilecektir. Temel bir borç ilişkisi olmaksızın hatır senediyle borç altına girmeyi göze alan bir kimsenin, zorunlu unsurları doldurmadan da senedi karşı tarafa teslim edebilmesi hayatın olağan akışına uygundur¹⁴⁶. Netice itibarıyla açık kambiyo senetleri, hatır amacıyla da düzenlenebilmektedir¹⁴⁷.

¹⁴⁴ Ülgen / Helvacı / Kaya / Nomer Ertan, s. 154; Kendigelen / Kırca, s. 183-184; TBK m. 680. Senedin açık poliçe olduğuna inanarak iktisap eden kişinin iyiniyeti korunmaktadır. Bu durumda kişi, doldurma yetkisinin şartlarını muhatabına sormak mecburiyetindedir. Hamilin anlaşmayı araştırmamış olması hali ağır kusur teşkil edecektir. Bu konu hakkında detaylı bilgi için bkz. Poroy / Tekinalp, s. 174.

¹⁴⁵ “...Bölge adliye mahkemesince yapılan yargılama neticesinde, senet üzerinde nakden kaydı nedeniyle senedin ihdas nedenini davacı tarafın talil ettiğini, senetlerin hatır- teminat senedi olduğunu ya da anlaşmaya aykırı doldurulduğunu davacıların yazılı delille ispatla yükümlü olduğu, davalı vekilinin 19.11.2015 tarihli celsede dava konusu senetlerin ... şirketinin borcu teminen verilmiş olduğunu, şirketin borcuna yönelik verilmiş teminat senedi olduğu borç kadar kısmının tahsil edildiğini beyan ettiği, davalı şirket yetkilisi 18/5/2017 tarihli yemin beyanında da davacılara yapılan mobilya ürünleri kapsamında ticari ilişki kapsamında verilen senetler olduğunu beyan ettiği, her iki beyanda dava konusu senetlerin davacıların ortağı olduğu şirketin ticari ilişkileri dolayısıyla borcuna karşılık verilen senetler olduğunun kabul edildiği, burada geçen davalı beyanlarının senedin teminat senedi olduğunu kabul için yeterli olmadığı gerekçesiyle davacılar vekilinin istinaf başvurusunun esastan reddine karar verilmiş hüküm davacılar vekili tarafından temyiz edilmiştir. Dosyadaki yazılara kararın dayandığı delillerle gerektirici sebeplere, delillerin takdirinde bir isabetsizlik bulunmamasına göre, davacılar vekilinin yerinde görülmeyen bütün temyiz itirazlarının reddiyle muhakeme hukukuna ve maddi hukuka uygun bulunan hükmün ONANMASINA, dosyanın ilk derece mahkemesine gönderilmesine, vekili Yargıtay duruşmasında hazır bulunan davalı yararına takdir edilen 2.540,00 TL duruşma vekalet ücretinin davacılarından alınarak davalıya verilmesine, aşağıda yazılı onama harcının temyiz eden davacılarından alınmasına, 10.06.2020 gününde oybirliğiyle karar verildi...” Yargıtay 19. HD., 10.06.2020-2018-385/2020-928 sayılı karar için bkz. www.lexpera.com, e.t. 07.02.2023.

¹⁴⁶ Yargıtay 19. HD., 25.02.2016-2015-14384/2016/3159 sayılı karar için bkz. www.lexpera.com, e.t. 24.04.2023.

¹⁴⁷ Tüzemen Atik, s. 138.

Açık kambiyo senedi bir hatır ilişkisine istinaden verilmiş ise açık hatır senedi alacaklısının aciz haline düşmesi ihtimalinden de bahsetmek gerekmektedir. Buna göre ödeme gücü koşuluyla lehine açık hatır senedi düzenlenen kişinin ödeme gücünü kaybetmesi durumunda, bu kişinin senedi doldurma yetkisi son bulacaktır¹⁴⁸. Aksi halde senedin doldurulması, yetkinin aşılması anlamına gelecektir. Açık hatır senedinin bu koşulu ihtiva ettiği noktasında şüphe duyulduğu halde, senedin hatır alacaklısının ödeme gücüne bağlı olarak verildiği kabul edilmektedir¹⁴⁹.

2.7. Hatır Ciro su

Hatır senetleri bakımından senet meblağını ödeyecek olan kişi, hatır borçlusunun bizatihi kendisidir. Fakat taraflar arasındaki hatır anlaşması uyarınca hatır alacaklısı, senet vadesinin dolmasından önce meblağı hatır borçlusuna teslim etmek durumundadır. Tarafların karşılıklı taahhütlere uyduğu göz önüne alındığında hatır borçlusunun mal varlığında oluşan herhangi bir azalmadan söz edilemeyecektir. Hatır borçlusu her ne kadar senet bedelini ödeyecek olsa da bu tutar vadeden önce hatır alacaklısı tarafından kendisine temin edilecektir. Ayrıca unutulmamalıdır ki, hatır senedi tanzim edilmesi halinde hatır borçlusu, borçlu olmadığı halde kambiyo senedi vasıtasıyla bir borç altına girmektedir. Fakat hatır ciro su bu durumdan farklılık arz etmektedir. Şöyle ki, hatır senetlerinde hatır borçlusu senedi bizzat tanzim ederken, hatır ciro su yapan kişi senedi bir başkasından devralmış olup ayrıca bu senet için bir bedel ödemiştir. Dolayısıyla hatır ciro su yapan şahsın, senedi hatır için devretmesiyle birlikte kendi mal varlığında bir azalmaya sebep olacağına şüphe bulunmamaktadır. Bu duruma istinaden söylenebilir ki; hatır ciro su yapan kişi, bedel ödeyerek devraldığı bir kambiyo senedini bedelsiz şekilde bir başkasına devretmektedir. Bu bağlamda bağışlama olgusunun meydana geleceği

¹⁴⁸ Hatır alacaklısı, hatır anlaşması uyarınca senet bedelini vadeden evvel hatır borçlusuna ödemek durumundadır. Ödeme gücünü kaybetmesi durumunda bu yükümlülüğünü yerine getiremeyecek olduğundan senet doldurma yetkisini de kaybedeceğine ilişkin bkz. Kınacıoğlu, s. 157-158; Öztan, Kıymetli Evrak, s. 512.

¹⁴⁹ Ayrıca senedi doldurma yetkisinin bir malvarlığı hakkı olduğuna ilişkin bkz. Tüzemen Atik, s. 230.

söylenebilir. Taraflar arasında hatır cirosu değil, bağışlama sözleşmesi gerçekleştirilmiş olmaktadır¹⁵⁰.

Senedin bedelsiz olarak ciro edilmesi bağlamında bir başka ihtimal olarak tüketim ödöncü sözleşmesinin cereyan edebileceğinden de bahsetmek gerekmektedir. Senet meblağı vadesinden önce senedi ciro eden kişiye ödenecek olması durumunda, borç alınan bir tutarın iade edilmesi hali söz konusu olacaktır. Çünkü senedi ciro eden, herhangi bir ödemede bulunmayacaktır. Oysaki hatır senetleri bakımından hatır borçlusu, hatır alacaklısı tarafından kendisine temin edilen senet bedelini hamile ödemek mecburiyetindedir. Çünkü hatır senedi uyarınca gerçek anlamda olmasa da kişi, dış dünyaya karşı borçlu konumundadır. Ciro edenin durumunu ele alacak olursak, bu keyfiyette borç olarak verdiği bir bedelin kendisine geri verilmesi söz konusudur. Dolayısıyla tüketim ödöncü sözleşmesinin tezahür ettiğini belirtmek gerekmektedir¹⁵¹. Sonuç itibariyle hatır cirosunun varlığının teorik olarak mümkün olamayacağı; bu ilişkinin ancak bağışlama veya tüketim ödöncü sözleşmesi niteliğinde kabul edilebileceği söylenebilecektir¹⁵².

¹⁵⁰ İnan, s. 70. TBK m. 285/1 “Bağışlama sözleşmesi, bağışlayanın sağlararası sonuç doğurmak üzere, malvarlığından bağışlanana karşılıksız olarak bir kazandırma yapmayı üstlendiği sözleşmedir”. Bağışlama sözleşmesinin nitelikleri için bkz. Kılıçoğlu, s. 191-192; Akıntürk / Ateş, s. 255-261.

¹⁵¹ İnan, s. 70.

¹⁵² TBK m. 386 “Tüketim ödöncü sözleşmesi, ödünç verenin, bir miktar parayı ya da tüketilebilen bir şeyi ödünç alana devretmeyi, ödünç alanın da aynı nitelik ve miktarda şeyi geri vermeyi üstlendiği sözleşmedir”. Ayrıca bkz. Kılıçoğlu, s. 362-363; Akıntürk / Ateş, s. 279-288.

II. Hatır Senetlerinin Unsurları

1. Bedelsizlik

1.1. Asıl Borç ve Asıl Borç İlişkisi

Kambiyo ilişkisinin arka planında bir temel ilişki bulunduğu gibi kambiyo alacağının arkasında da bir temel alacağın bulunması mümkündür¹⁵³. Ayrıca kambiyo senetleri, para alacağı ihtiva eden ve alacak senedi türünden kıymetli evrak grubuna girmektedir¹⁵⁴. Dolayısıyla kambiyo senedinin arka planındaki edimin bir para borcundan ibaret olması gerekmektedir¹⁵⁵.

Belirtmek gerekir ki, asıl borç ilişkisi ve asıl alacak birbirlerinden farklılık arz eden kavramlardır¹⁵⁶. Asıl borç ilişkisi, senedi düzenleyen ile senet lehtarları arasındaki kambiyo ilişkisinin doğumuna sebebiyet veren hukuki ilişkidir¹⁵⁷. Ayrıca asıl borç ilişkisi kavramıyla hukuki sebep kavramını da birbirine karıştırmamak gerekmektedir. Teknik anlamda hukuki sebep, hukuki işlem ile taraflarca üzerinde anlaşmış oldukları en yakın gayedir¹⁵⁸. Asıl borç ilişkisinin çeşitli hukuki sebepleri olabilmekle birlikte bu durumun kambiyo senedine hiçbir etkisi bulunmamaktadır¹⁵⁹. Senetten doğan kambiyo borcunun bir hukuki nedeni bulunmakla birlikte bu durum, asıl borç ilişkisinden ayrıdır¹⁶⁰.

¹⁵³ Sayhan, s. 122.

¹⁵⁴ Öztan, Kıymetli Evrak, s. 168, Kınacıoğlu, s. 13-14.

¹⁵⁵ Bu konu hakkında bkz. Gürbüz, Ticari Senetlerin İptali, s. 485.

¹⁵⁶ Genelde asıl borç ilişkisinin ortadan kalkması ya da geçersiz olması asıl alacağı da sona erdirmektedir. Fakat bu durum her zaman için bu şekilde cereyan etmez. Asıl borç ilişkisinden birçok bağımsız alacak haklarının doğmasının ve asıl borç ilişkisi ortadan kalkmaksızın bu alacakların sona ermesinin de mümkün olduğuna ilişkin bkz. Gürbüz, Sempozyum, s. 281. Temel borç ilişkisinin yalnızca tek bir alacak hakkı ihtiva etmesi istisnai bir haldir. Bu istisnalara örnek olarak haksız fiilden doğan zarar örnek teşkil edebilir. Detaylı bilgi için bkz. von Tuhr, s. 11.

¹⁵⁷ Gürbüz, Ticari Senetlerin İptali, s. 475; Karayalçın, s. 57.

¹⁵⁸ von Tuhr, s. 206.

¹⁵⁹ Bu konu hakkında detaylı bilgi için bkz. İnan, s. 16.

¹⁶⁰ Gürbüz, Ticari Senetlerin İptali, s. 493.

Kambiyo borcunun hukuki sebebi ise taraflar aksini kararlaştırmadığı müddetçe asıl borcun ifası uğruna tanzim edilmesidir¹⁶¹.

Asıl alacak, asıl ilişkiden doğmaktadır ve dar anlamda borç kavramına karşılık gelmektedir¹⁶². Örneğin A ile B arasındaki bir kira sözleşmesi asıl ilişki, kira borcu asıl borç ve kira borcunun ifasının sağlanması için kambiyo senedi düzenlendiyse senetten doğan alacak da kambiyo alacağı olarak nitelendirilebilir¹⁶³. Örnekte olduğu gibi kira sözleşmesinden kaynaklanan kira bedelleri dar anlamda bir borcu ifade eder.

Dar anlamda borcun tek başına doğmasının imkânı bulunmamakta olup, bir borç ilişkisinden kaynaklanması gerekmektedir¹⁶⁴. Buna karşılık olarak bir kimsenin kambiyo borcu altına girebilmesi için de senede göre alacaklı olan kişiyle arasında bir alt hukuki

¹⁶¹ Uygulamada kambiyo senetlerinin ifa, bağışlama, kredi ve teminat sebepleriyle düzenlenebilir. Kambiyo borcunun sebebinin, tedavül anlaşmasının asıl alacak üzerindeki etkisiyle alakalı olduğu, tarafların tecdit veya ifa yerine edim niteliğinde kambiyo senedi tanzim etmeleri halinde burada tedavül anlaşmasının asıl alacağın ifasına yönelik olduğuna ilişkin detaylı bilgi için bkz. Sayhan, s. 93-94. Kambiyo senetlerinde asıl borç ilişkisinin yalnızca senedin tanzimi ve teslimi esnasında değil, senedin dolaşıma çıkartıldığı andan itibaren her ciro edildiğinde yeni bir kambiyo ilişkisi doğduğu gibi yeni bir asıl borç ilişkisinin de doğacağına ilişkin bkz. İnan, s. 17. Tarafların yenileme hususunda anlaştıkları kesin bir şekilde belirli değilse veya şüphe içeren bir durum olduğu takdirde kambiyo ilişkisinin ifa uğruna tesis edildiği ve bu durumda asıl borç ilişkisinin ortadan kalkmayacağına ilişkin bkz. Poroy / Tekinalp, s. 143. Ayrıca bkz. TBK m. 133. “...TTK. ile benimsenen kambiyo hukuku sisteminde bononun temelinde esas borç ilişkisinin varlığı kabul edilmiştir. Keşideci ve lehtar arasında temeldeki ilişkinin kambiyo senedine dönüştürülmesi yolunda yaptıkları ek bağit, önceki alacak ve borçluluğun biçimsel açıdan yeni bir görünümüne bürünmesi amacına yöneliktir. Yoksa, temeldeki borç ilişkisini sona erdirmez ve yeniden ortaya çıkarmaz. Çünkü BK. nun 114. maddesi gereğince, mevcut bir borç için kambiyo taahhüdünde bulunmak, kural olarak tecdidi tazammun etmez...” Yargıtay 11. HD., 25.04.1978-1978-2055/1978-2164 sayılı karar için bkz. www.lexpera.com, e.t. 24.04.2023. Kambiyo alacağının hukuki nedeninin, tarafların açık şekilde aksini kararlaştırmadıkça causa solvendinin özel bir biçimi olduğuna ilişkin bkz. Gürbüz, Sempozyum, s. 287; İnan, s. 17.

¹⁶² von Tuhr, s. 10. Borç kavramı, dar anlamda borç kavramına karşı gelmektedir. Borçlunun yerine getirmekle mükellef olduğu, alacaklının da borçludan edada bulunmasını istemeye yetkili bulunduğu bir tek edimi içeren hukuki ilişkiye dar anlamda borç ilişkisi denmektedir. Bkz, Eren, F., Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Yetkin Yayınları, 25. Baskı, Ankara 2020, s. 21; Soydal Çınar, s. 31. Asıl alacağın, asıl borç ilişkisinden doğduğuna ve asıl borç ilişkisinden bağımsız bir varlığa sahip olduğuna ilişkin bkz. Gürbüz, Ticari Senetlerin İptali, s. 486; ¹⁶² Akıntürk / Ateş, s. 50; Nomer, H., Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Beta Yayıncılık, 3. Baskı, İstanbul 2022, s. 7-8.

¹⁶³ Sayhan, s. 122.

¹⁶⁴ İnan, s. 18.

ilişkinin bulunması gerekmektedir¹⁶⁵. Bu ilişki geçersiz nitelikte olabilir veya sonradan ortadan kalkmış olabilir. Fakat her kambiyo senedinin düzenlenmesine sebep olan bir hukuki ilişki bulunmaktadır. Senedin tarafları arasında bir borç ilişkisinin bulunmadığı durumlarda dahi bir temel ilişkinin varlığından söz edilebilmektedir. Bu temel ilişki, hatır ilişkisi olarak isimlendirilebilir¹⁶⁶. Bu bağlamda lehtarın, bono keşidecisinden gerçek bir alacağı bulunmamaktadır. Bu nedenle hatır senetleri karşılıksız/bedelsiz senetlerdir¹⁶⁷.

Kambiyo senedinin düzenlenmesine sebep olan asıl borç ilişkisinin, dar anlamda bir para borcu doğurmaya uygun olması gerekmektedir. Bu durumun bir koşul olmadığını belirtmenin yanı sıra asıl alacak mefhumunun bulunmamasının, kambiyo alacağının mevcudiyetini etkilemeyeceğinden de bahsetmek gerekmektedir¹⁶⁸. Şöyle ki, asıl alacağın para borcu doğurmaya uygun nitelikte olmaması; diğer bir ihtimal olarak para borcu doğurmaya uygun olmakla birlikte böyle bir alacağın doğmaması, eksik doğması veya çeşitli nedenlerle sonradan ortadan kalkması sebebiyle kambiyo senedi batıl olmaz¹⁶⁹. Bu bağlamda bedelsiz/karşılıksız senetlerin hukuki bir problem olarak karşımıza çıkmalarının sebebi, kambiyo alacağının bu özelliği sebebiyledir¹⁷⁰.

¹⁶⁵ Kambiyo senedinin dayanağı olan borç ilişkisinin, geniş anlamı ile borç ilişkisi kavramından ayrılacağına, çünkü kambiyo senedinde mündemiç olan hakkın ancak bir para alacağına ilişkin olabileceğine dair detaylı bilgi için bkz. Soydal, s. 17.

¹⁶⁶ Ülgen / Helvacı / Kaya / Nomer Ertan, s. 94; Öztan, s. 376.

¹⁶⁷ Ülgen / Helvacı / Kaya / Nomer Ertan, s. 160. Karşılığın, lehtarın bonoyu düzenleyenden olan karşı edim alacağı olduğuna ilişkin bkz. Ülgen / Helvacı / Kaya / Nomer Ertan, s. 160 vd.

¹⁶⁸ İnan, s. 18.

¹⁶⁹ Soydal Çınar, s. 32.

¹⁷⁰ Asıl alacağın olmaması, senetten doğan kambiyo alacağının varlığını etkilemeyecektir. Kambiyo senetlerinin, düzenlenmelerine sebep olan asıl ilişkinin varlığını ve geçerliliğine bağlı olmayan ve dolayısıyla ayrı olarak devredilebilen bir alacak hakkından ibarettir. İkinci olarak ise kambiyo alacağı herhangi bir sözleşme tipine tabi tutulması mümkün olmayan renksiz bir para alacağıdır. Dolayısıyla kambiyo alacağı kurucudur ve hukuki sebebin varlığına ve gerçekleşmesine bağlı değildir. Kambiyo senetlerinin mücerretliği hakkında detaylı bilgi için bkz. Kınacıoğlu, s. 99-103. Bu neviden senetlerin hiçbirinde bir borç ilişkisinin olmadığı söylenemez. Hatır senetlerinin düzenlenmesine dahi sebep olan bir hukuki ilişki bulunmakla birlikte bu ilişkinin bir para alacağı doğurmaya uygun nitelikte olmadığından bunun bir asıl borç ilişkisi olarak nitelendirilemeyeceğine ilişkin bkz. Gürbüz, Ticari Senetlerin İptali, s. 486.

1.2. Bedel ve Bedel İlişkisi

Bedel, senedi elinde bulunduranın senede karşılık olarak ifa ettiği veya edeceği bir edim olarak tanımlanmaktadır¹⁷¹.

Bedel ve bedel ilişkisi kavramları ise birbirinden farklılık arz etmekle birlikte bedel ilişkisi geniş anlamda borç kavramına karşılık gelmektedir¹⁷². Diğer bir ifadeyle bedel ilişkisi, temel borç ilişkisine istinaden kambiyo senedi düzenlenmesi konusunda anlaşmış olan keşideci ile senet lehtarı arasındaki ilişkidir¹⁷³. Bu konudaki açıklamalarımızı toparlayacak olursak, kambiyo ilişkisinin temelinde yatan asıl borç münasebetinin, borç ilişkisi kavramına; temel borç ilişkisinden doğan temel alacağın ise “*dar anlamda borç*” kavramına karşılık geldiği söylenebilir¹⁷⁴.

Sıkı şekil şartlarını haiz olan kambiyo senetleri bakımından zorunlu unsurlar her bir tür için TTK’da ayrı ayrı sıralanmıştır. Bu bağlamda kanunda sayılmamış olup

¹⁷¹ İnan, s. 18; Gürbüz, Ticari Senetlerin İptali, s. 488; Karayalçın, s. 114.

¹⁷² Geniş anlamda borç, alacaklı ile borçlu arasındaki ilişkinin tamamına karşılık gelmektedir. Daha açık bir anlatımla geniş anlamda borç ilişkisi, alacaklı ile borçlu arasındaki bir veya birden fazla alacak hakkı ile bazı ikincil hakları içeren hukuki ilişkidir. Detaylı bilgi için bkz. Akıntürk / Ateş, s. 7; von Tuhr, s. 10-11. Alacaklının borçludan talep etmeye yetkili olduğu, borçlunun da yerine getirmek zorunda bulunduğu bir tek edimi ihtiva eden hukuki münasebete borç veya dar anlamda borç denileceğine ilişkin bkz. Eren, s. 22-23.

¹⁷³ Soydal Çınar, s. 33. Bu ilişkiye asıl borç ilişkisi ya da havale niteliği taşıyan senetlerde bedel ilişkisi de denebileceğine ilişkin bkz. İnan, s. 15. Havalede, havaleci ile havale alıcısı arasındaki hukuki ilişki, bedel ilişkisi olarak ifade edilmektedir. Örneğin bir borcun itfası uğruna yapılan havalelerde, her zaman için havale alıcısına ait ve havale tutarı kadar bir bedel havaleciye bulunmaktadır. Bu konu hakkında detaylı bilgi için bkz. Sayhan, s. 124; Gürbüz, Ticari Senetlerin İptali, s. 488. Türk öğretisinde poliçe ve çeklerin havale olarak kabul edildiğine dair bkz. Türk öğretisinde poliçe ve çeklerin havale olarak kabul edildiğine dair bkz. Domaniç, H., Karşılıksız Çek, İstanbul 1983, s. 6. Çeklerde keşidecinin lehtara bir borcu bulunmadığı halde çek düzenleyip teslim edilmesi hali, hatır çeki olarak nitelendirilir. Çekin bankaya ödeme için ibraz edilmesi halinde karşılığının bulunmaması ise hatır çeki ilişkisinden farklı bir durumdur. Detaylı bilgi için bkz. Ülgen / Helvacı / Kaya / Nomer Ertan, s. 160.

¹⁷⁴ Soydal Çınar, s. 31; Sayhan, s. 122. Borç ilişkisinin, alacaklı ile borçlu arasındaki bir veya birden fazla alacak hakkıyla tali hak ve borçları ihtiva eden bir ilişki olduğuna dair bkz. Eren, s. 23. Borç ilişkisi, tanımından da anlaşılacağı üzere borç kavramına göre daha kapsamlı olup, alacaklı ile borçlu arasındaki hukuki ilişkilerinin tamamını ifade etmektedir.

uygulamada gelişen birtakım kayıtların da olabileceğinden bahsetmek gerekmektedir. Alternatif olarak nitelendirilebilecek kayıtlardan biri de bedel kayıtlarıdır.

Senede bedel kayıtlarının konulmasıyla senedin hatır senedi olmadığı ifade edilmektedir¹⁷⁵. Diğer bir ifadeyle bedel kayıtlarının senette bulunması, bir asıl ilişkinin mevcudiyetini ve keşidecinin lehtardan bu ilişkiye dayanarak para ya da mal temin ettiğini ve dolayısıyla senedin hatır senedi olmadığına işaretler. Fakat bu neviden kayıtların varlığı, ispat yükü açısından bir değişiklik yaratmaz. Bedel kayıtlarının bulunduğu halde dahi keşideci, senedin hatır senedi olduğu iddiasında bulunabilir ve fakat bu iddiasını ispat etmekle mükelleftir¹⁷⁶. En nihayetinde bedel kayıtlarının varlığına rağmen keşideci, senedin hatır senedi olduğunu öne sürebilecek olup aynı zamanda bu iddiasını ispat etmek durumundadır¹⁷⁷.

Öğretide bedel kayıtlarının senet metnine konmasının caiz olduğuna ilişkin baskın bir görüş bulunmaktadır¹⁷⁸. Yargıtay, kambiyo senedinde bedelsizlik sebebiyle açılan davalarda, bedelin yani asıl alacağın karşılığı olarak kambiyo senedi düzenlendiğini belirterek, bedelsizliğin tespiti hususunda edimin ifa edilip edilmediğinin araştırılması

¹⁷⁵ Pulaşlı, s. 258; Ülgen / Helvacı / Kaya / Nomer Ertan, s. 154.

¹⁷⁶ Yargıtay 19. HD., 01.03.2003-2002- 459/2002-2026 sayılı karar için bkz. www.lexpera.com, e.t. 24.04.2023; Ülgen / Helvacı / Kaya / Nomer Ertan, 154-155.

¹⁷⁷ Yılmaz, G., “Yargıtay Kararları Işığında Bononun Ta’lili”, Ankara Barosu Dergisi, C: 78, S. 4, (2020) s. 11. Bedel kaydına rağmen senedin hatır amacıyla düzenlendiğini öne süren keşideci, bu iddiayı bir kambiyo senedine karşı öne sürmesi hasebiyle iddiasını senetle ispat etmek mecburiyetindedir. Bedel kayıtlarının mevcudiyetinin, senedin hatır senedi olmadığına dair delil sayılacağı görüşü için bkz. Öztan, Kıymetli Evrak, s. 1003; Karayalçın, s. 317.

¹⁷⁸ Karayalçın, s. 316; Sayhan, s. 72-73; Poroy / Tekinalp, s. 166; Kendigelen / Kırca, s. 191; Pulaşlı, s. 258; Sarıkaya, s. 104-106. Bedel kayıtlarının kambiyo taahhüdünün niteliğine uygun düşmeyeceği görüşü için bkz. Kınacıoğlu, s. 141; “...Yerleşik Yargıtay kararlarında ve öğretide de kabul edildiği üzere, bonolara özgü seçimlik unsurlardan biri de temel borç ilişkisinden kaynaklanan borcun dayandığı nedenin gösterilmesine yönelik ‘bedel kaydı’dır. Yinelemek gerekirse ‘bedel kaydı’ kambiyo senedinin ihtiyari kayıtlarındandır. Bu kayıt keşidecinin (borçlunun), senedin lehdarından (alacaklıdan) karşı edayı aldığına ispata yarar. Aslında kambiyo senetleri hukuku yönünden bu kayıtların bir anlamı ve önemi yoktur. Çünkü, kambiyo senedinin düzenlenmesiyle, soyut bir borç ilişkisi yaratılmaktadır. Bu nedenle de karşı edimin, eda edilip edilmediğinin önemi de bulunmamaktadır. Temel borç ilişkisinin bir sözcükle senede yansıtılması şeklinde ortaya çıkan bedel kaydının varlığı ya da yokluğu senedin bono niteliğini etkilemez. Zira bono, bağımsız borç ikrarını içeren bir senettir. Bu nedenle, bir illete bağlı olması gerekmez...” Yargıtay HGK., 07.02.2023-2013-1409/2015-885 sayılı karar için bkz. www.lexpera.com, e.t. 24.04.2023.

gerektiğine hükmetmiştir¹⁷⁹. Benimsenen bu görüş gereği kambiyo borcunun karşı edimini oluşturan bedel ilişkisi senede yansıtılabilir¹⁸⁰. Örneğin “*bedeli malen veya nakden alınmıştır*”, “*bedeli teminattır*” gibi kayıtlar senet metnine konulabilmektedir ve bu kayıtlar kambiyo senedinin soyutluğunu zedeleyecek bir etkide bulunmamaktadır¹⁸¹. Meğerki senette yer alan meblağın ödenmesi kayıt veya şarta bağlanmış olmasın¹⁸². Öğretide kambiyo senedinde bedel kaydının bulunmasının, senedin hatır senedi olmadığına delalet edebileceğini savunan bir görüş¹⁸³ bulunmasıyla birlikte Yargıtay’ın bu hususta vermiş olduğu istikrarlı kararlarına göre, bedel kaydına karşı hatır ilişkisi iddiasının yazılı belgeyle ve özellikle ticari defter kayıtlarıyla ispatlanması gerektiği belirtilmiştir¹⁸⁴.

¹⁷⁹ Yargıtay 11. HD., 11.12.1978-1978-5166/1978-5535 sayılı kararı için bkz. Alpman, N., Bedelsizlik Nedeniyle İptal Davaları, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1979, s. 34.

¹⁸⁰ Bedel ilişkisinin, kambiyo borcunun karşı edimi olarak ifade edilmesi, Sayhan tarafından eleştirilmektedir. Buna göre bedel ilişkisinin kambiyo borcunun karşı edimi olarak kabul edilmesi senedin soyutluğuna aykırıdır. Yazar, kambiyo ilişkisini, temel ilişkinin; kambiyo alacağını da temel alacağın “izdüşümü” olarak kabul etmeyi gerektiren öğretideki yaygın kanaati reddetmektedir. Asıl alacak ile kambiyo alacağı arasında, kaynağını tedavül anlaşmasının oluşturduğu bir bağlantı gerçekleştiğini ifade eden Sayhan, aksinin kabul edilmesinin kambiyo senedinin soyutluğuna halel getireceği belirtmektedir. Yazara göre temel alacağın “bedel” olarak ifade edilmiş olması eleştiriye açık bir durumdur. Detaylı bilgi için bkz. Sayhan, s. 124-125.

¹⁸¹ Senet metnine bedel kayıtlarının konulmasıyla, senedin hukuki sebebinin örneğin teminat sebebi olduğu ortaya konmakta, fakat asıl borç ilişkisi senet metninde gösterilmemektedir. Bu sebeple senedin soyutluğunun zedelenmediği ve kambiyo senedi vasfının sürdürülebileceğine ilişkin detaylı bilgi için bkz. Sarıkaya, s. 105-107; “...*Temel borç ilişkisinin iki kelimeyle senede yansıtılması senedin bono niteliğini etkilemez. Bu tür kayıtlar bonoyu düzenleyen lehtardan karşı edimi aldığını belirtmeye yarar...*” Yargıtay 11. HD., 7.11.1982, 1982-4034/1982-3688; Pulaşlı, s. 152. Bu bağlamda bedel kaydı bulunan bononun lehtarının bu kaydı dayanak göstererek senedin kayıtsız ve şartsız borç ikrarı içermediğini ileri süremeyeceğine ilişkin bkz. Deynekli, A., “Bonoda Bedel Kaydı ve Talilin (Bedel Kaydının Aksini İddia Etmenin) İspat Yüküne Etkisi”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. IX, S. 1-2, 2005, s. 157.

¹⁸² Sayhan, s. 123.

¹⁸³ Bonoda bedel kaydı bulunması halinde senedin hatır senedi olmadığı anlaşılabileceğinden bankaların bu senetleri daha kolay iskonto ettirebildiklerine ilişkin detaylı bilgi için bkz. Karayalçın, s. 317. Bedel kaydının, mal veya paranın keşideci tarafından alındığına dair yazılı delil sayılması bazı yazarlarca eleştirilmektedir. Bedel kayıtlarına rağmen keşideci tarafından senedin hatır senedi olduğunun ileri sürülebilmesinin mümkün olduğu ve yine keşidecinin bedel kayıtları sebebiyle bedelsizlik definde bulunmaktan feragat etmiş olacağının kabul edilemeyeceğine yönelik görüş için bkz. Pulaşlı, s. 258; Sayhan, s. 72.

¹⁸⁴ “...*Yazılı belgeye dayanılmamış ve defter kayıtlarıyla da doğrulanmamış olan hatır def'i ve senetteki malen kaydı lehtarın mal verdiğini kanıtlaması gerekmez...*” Yargıtay 11. H.D. 9.7.1982-1982-3293/1982-3362 sayılı kararı için bkz. Gürbüz, Ticari Senetlerin İptali, s. 489-490. “...*Borç ikrarını içeren bir belge aleyhine delil sunulabilir. Ancak ikrar borcun nedenini içeriyorsa bu nedenin gerçekleşmediğinin kanıtlanması gerekir. Bono bağımsız borç ikrarı içeren bir senettir. İspat yükü kural olarak senedin bedelsiz olduğunu ileri sürene aittir. Ancak bir mal ilişkisine değindiği malen kaydı ile ya da bir alacak-borç ilişkisine dayandığı “nakten” kaydı ile senede yazılmış ise artık bu halde bu kayıtların aksinin savunulması senedin ta'lili (nedeni illete bağlanması) anlamına gelir ki, böyle bir halde ispat yükümlülüğü yer değiştirir. Senedi ta'lil eden iddiasını kanıtlama yükümlülüğü altına girer. Mal kaydı bulunan bonoda borçlu*

1.3. Hakların Yarışması

Asıl ilişki ve ekonomik olarak bu ilişkiden kaynaklanan borcun ifasına hizmet eden kambiyo ilişkisinin birbiri karşısındaki durumu, bedelsizlik olgusu açısından önemlidir. Çünkü bedelsizliğin oluşmasının sebebi genel anlamda asıl ilişkideki sakatlıklardan kaynaklanmaktadır. Bu hususla alakalı olarak TBK m. 133/2 “*Özellikle mevcut borç için kambiyo taahhüdünde bulunulması veya yeni bir alacak senedi ya da yeni bir kefalet senedi düzenlenmesi, tarafların açık yenileme iradeleri olmadıkça yenileme sayılmaz*” şeklindedir. İlgili maddeden anlaşıldığı üzere kambiyo taahhüdünün (senedin düzenlenmesi, kabulü, cirosu, aval verilmesi) ifa uğruna yapıldığı karinedir¹⁸⁵. Kambiyo taahhüdünün ifa yerine yani taraflarca asıl ilişkideki borcu bertaraf edip yeni bir borç oluşturmak amacıyla düzenlendiği kanıtlanmadığı sürece, ifa uğruna (ifa amacıyla kullanılmak üzere) verildiği kabul edilir¹⁸⁶. Dolayısıyla taraflar arasında açık anlaşma

alacaklıdan mal almadığı iddia, alacaklı da borçluya mal vermediğini kabul ederse, borçlu iddiasını ispatlamış olur. Bedelin ücret olarak verildiği iddiasını alacaklı lehtrah ispatlanması gerekir. Menfi tespit davasında borçlu borçlanma iradesi bulunmadığını borcun varlığını inkâr ediyor ise ispat yükü alacaklıya düşer. Alacaklı alacağını kayıtsız şartsız borç ikrarı içeren bono ile ispatlayabilir...’ Yargıtay 11. HD., 19.09.1988-1988-949/1988-5109 sayılı kararı için bkz. www.kazanci.com.tr, e.t. 07.02.2023; “...Taraflar arasında 1.1.2008 tarihli ve bir yıl süreli, aylık 500 TL bedelli kira sözleşmesi var ise de sözleşmede depozito olarak senet verildiğine dair bir düzenleme bulunmamaktadır. Bundan ayrı takibe konu senet üzerinde de depozito olarak verildiğini gösterir bir kayıt yoktur. Takibe konu senette bedelinin nakden alındığı yazılıdır. Senet üzerindeki bu kayıt keşideci ile lehdar arasındaki temel ilişkiyi göstermekte olup keşidecinin temel ilişki uyarınca lehdardan para aldığını, dolayısıyla bononun bedelsiz ya da karşılıksız bir bono (hatır bonusu) olmadığını gösterir. Davacı bunun aksini ileri sürüyorsa iddiasını HMK’nın 200. maddesi gereğince senetle ispat etmek zorundadır. Söz edilen maddede ‘...Bir hakkın doğumu, düşürülmesi, devri, değiştirilmesi, yenilenmesi, ertelenmesi, ikrarı ve ifası amacıyla yapılan hukuki işlemlerin, yapıldıkları zamanki miktar veya değerleri ikibinbeşyüz Türk Lirasını geçtiği takdirde senetle ispat olunması gerekir. Bu hukuki işlemlerin miktar veya değeri ödeme veya borçtan kurtarma gibi bir sebeple ikibinbeşyüz Türk Lirasından aşağı düşse bile senetsiz ispat olunamaz.’ düzenlemesi yer almaktadır. Davacı takibe konu senedin depozito için verildiğini iddia etmekte ise de bu iddiasını yazılı bir delil ile ispatlayamamıştır. Öte yandan davalı, davacının tanık dinletmesine muvafakat etmemiştir. Bu durumda taraflar arasında düzenlenen kira sözleşmesi yazılı delil başlangıcı niteliğinde olmadığından davacının tanıklarının dinlenmesi doğru değildir. Ancak davacı yemin deliline de dayanmış olup mahkemece davacıya yemin teklif etme hakkı hatırlatılıp sonucuna göre karar verilmesi gerekirken yazılı şekilde karar verilmesi doğru değildir...” Yargıtay 6. HD., 02.03.2015-2014-6805/2015-2045 sayılı kararı için bkz. www.kazanci.com.tr, e.t. 07.02.2023. Aynı doğrultuda Yargıtay 19. HD, 29.01.2013-2012-14582/2013-1621 sayılı kararı için bkz. www.kazanci.com.tr, e.t. 07.02.2023.

¹⁸⁵ Çamoğlu, Temel İlkeler, s. 35.

¹⁸⁶ Kambiyo senetlerinin kurucu ve soyut senetler olmasının bir neticesi olarak senet tanzim edilmesiyle ikili ayrı borç ilişkisinin oluşacağı, var olan bir borcun ödenmesi amacıyla lehtara senet verildiğine asıl borç ilişkisinin de varlığını koruyacağına dair detaylı bilgi için bkz. Gürbüz, Ticari Senetlerin İptali, s. 475-476. Her iki münasebetten doğacak haklardan hangisinin kullanılacağına dair hak sahibinin serbest olduğuna ilişkin bkz. Karayalçın, s. 58.

olmadığı ve yalnızca kambiyo senedi tanzim etmeleri borcun yenilendiği anlamına gelmeyecektir¹⁸⁷.

Yapılan açıklamalar kapsamında lehtarın iki ayrı talep hakkından söz etmek mümkündür. Bunlardan ilki asıl ilişkiden kaynaklanan asıl borç; ikincisi ise kambiyo senedinden doğan kambiyo borcudur¹⁸⁸.

Taraflar arasında kambiyo senedi düzenlenmesine sebep olan tedavül anlaşması, ekonomik anlamda asıl borcun ifasına hizmet etmektedir¹⁸⁹. Fakat kambiyo borcunun soyutluğu gereği, senet hamilinin hem asıl alacağı hem de kambiyo alacağını talep edebilmesinin her iki alacağın aynı anda var olması şartına bağlı tutulmaması gerekmektedir. Zamanaşımı veya sair nedenlerden dolayı kambiyo ilişkisine dayanma

¹⁸⁷ Bkz. TBK m. 133/1. Borcun yenilenmesi durumunda asıl borcun konusu değiştirildiğinden, yenilemenin geçerli olabilmesi için tarafların bu konuda açıkça anlaşmaları gerekmektedir. Bu konu hakkında detaylı bilgi için bkz. Eren, s. 1399.

¹⁸⁸ Kambiyo borcunun ifa uğruna verilmesi durumunda alacaklının temel ilişkiden doğan alacak hakkına mı yoksa kambiyo ilişkisinden doğan alacak hakkına mı başvuracağı problemi ortaya çıkmaktadır. Bu konudaki doktrinsel tartışmalar için bkz. Sayhan, s. 126-127. Aksi belirtilmediği takdirde, kambiyo senedinin ifa uğruna düzenlendiği; dolayısıyla asıl ilişkiden doğan talep hakkının ortadan kalkmayıp bu hakka paralel ve yarışan bir talep hakkının doğduğunun kabulü gerekmektedir. Alacaklı bu haklardan özellikle bir tekini kullanmayı tercih etmek zorunda değildir. Alacaklının bu hususta seçim yapmakta serbest olduğu ve fakat asıl ilişkiden doğan alacak hakkını tercih etmesi durumunda kambiyo senedini iade etmekle mükellef olduğuna dair detaylı bilgi için bkz. Poroy / Tekinalp, s. 143; “...Uyuşmazlık konusu senet kayıtsız-şartsız borç ikrarını içermekte olup senet üzerinde senedin asıl borç ilişkisine bağlandığına dair bir kayıt yoktur. Esasen bütün mücerret alacaklar kural olarak uygun bir asıl borç ilişkisine dayanır. Kıymetli evrak verildiğinde, bunun mevcut bir borcun ifa amacıyla olduğu kabul edilir; aksinin ispat külfeti verene aittir. Asıl borç ilişkisinden ve kambiyo ilişkisinden iki ayrı talep hakkının yani iki ayrı borcun doğması halinde hakların yarışması söz konusu olur. Alacaklı, mevcut bir borcun ödenmesi için verilen kambiyo senedini aldığı anda işin mahiyeti gereği alacağını ilk önce kambiyo senedine dayanarak talep etmeyi kabullenmiş olur. (Bkz. Öztan, Fırat., Kıymetli Evrak Hukuku, 19. Bası, Ankara-2015, syf. 72-73.). Somut olayda davalı davacıya satılan inek ve dana bedeli ödenmediği için kendisine verilen senedi takibe koyduğunu savunmuştur. Nitekim davacı da 06.08.2015 tarihinde C.Savcısı tarafından alınan ifadesinde, davalıdan satın aldığı inek karşılığında 2250,00 TL lik senet verdiğini ifade etmiştir. Bu durumda taraflar arasındaki senet verilmesine dayanak temel ilişkinin yani asıl borç ilişkisinin hayvan satımı olduğu noktasında bir ihtilaf yoktur. Eldeki olayda bono, mevcut bir borcun ifası amacıyla, daha açık bir anlatımla hayvan satım bedelinin ödenmesi amacıyla verilmiştir. Kambiyo senedinin verilmesi suretiyle yapılan ödeme teşebbüsü, alacaklının kesin şekilde tatmini ile sonuçlandığı takdirde asıl borç ilişkisi de son bulur. O halde tarafların kambiyo senedinin verilmesinin temelinde yatan asıl borç ilişkisine dayanmaları senedin kambiyo vasfını ortadan kaldırmayacaktır. Bono bedeli tahsil edildiği takdirde taraflar arasındaki bono verilmesine esas teşkil eden hayvan satım akdinden doğan davacı-borçlunun hayvan bedelini ödeme borcu da sona ermiş olacaktır...” İzmir Bölge Adliye Mahkemesi (BAM), 17. HD., 20.04.2017-2017-357/ 2017-360 sayılı karar için bkz. www.lexpera.com, e.t. 24.04.2023.

¹⁸⁹ Sayhan, s. 126.

olanağı ortadan kalktığıında asıl ilişkiye dayanarak ifa talebinde bulunmak mümkündür¹⁹⁰. Çünkü kambyo senedinden doğan alacak hakkı, asıl ilişkidenden soyut nitelikte bağımsız bir haktır¹⁹¹. Buna ek olarak kambyo senetleri, kurucu nitelikte kıymetli evrakın en tipik örneğini de oluşturmaktadır¹⁹².

1.4. Hatır Senetlerinin Bedelsizliği

Hatır senetleri bedelsiz senetler arasında “*tarafkların anlaşmasıyla bedelsiz kılınan ve alacaklı yararına tanzim edilen kambyo senetleri*” başlığı dahilindedir. Hakkında herhangi bir yasal düzenleme bulunmayan hatır senetleri, Yargıtay kararlarında sıklıkla kendine yer bulmaktadır¹⁹³.

¹⁹⁰ Bkz. Bozer / Göle, s. 69. Tedavül anlaşması, asıl ilişkinin ifasını amaç edindiğinden, alacaklının asıl ilişkidenden temin edebileceği tutardan fazlasını kambyo senedi aracılığıyla elde etmesi sebepsiz zenginleşme hükümlerine tabi olabilecektir. Detaylı bilgi için bkz. Sayhan, s. 128. Asıl borç ilişkisinin vadesi ile kambyo senedinin vadesi arasında fark bulunması halinde, kambyo senedinde öngörölmüş olan vadeden evvel borçluya başvurulamaz. Kambyo senedi düzenlenmesiyle asıl borç ilişkisindeki vadenin kambyo senedinde mevcut vadenin sonuna kadar uzatıldığı zımnen kabul edilmiş olacağına ilişkin değerlendirme için bkz. Bozer / Göle, s. 70. Temel ilişkinin varlığının ve ilgili alacak tutarının ispat edilmesi durumunda kambyo senedi zamanaşımına uğramış olsa dahi on yıllık genel zamanaşımı süresi içinde söz konusu alacağın istenebileceğine dair Yargıtay 11. HD., 29.04.2021-2020-5052/2020-4242 sayılı kararı için bkz. Kaya, A. / Soykan, İ.C. / Kesici, B. / Şenesen Oğuz, O. / Tamer, E., Yargıtay Hukuk ve Ceza Dairelerinin Türk Ticaret Kanununa İlişkin Kararları 2021, On İki Levha Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul 2022, s. 353.

¹⁹¹ Kınacıoğlu, s. 99; Karayalçın, s. 57; Arslanlı, Ticari Senetler, s. 126. Öğretideki bir görüşe göre alacaklının kambyo senedini ciro ederek alacağını geçici bir şekilde tahsil ettiğii durumda, ancak senedin tekrar kendisine dönmesi durumunda asıl ilişkidenden doğan alacak hakkını kullanabilecektir. Kendisine müracaat edilebilmesi imkânsız hale gelirse (zamanaşımı ya da hükümsüzlük gibi) asıl alacak hakkının da kullanılabilmesi mümkün olmaz. Netice itibarıyla senedin ancak kendi uhdesinde bulunması durumunda asıl ilişkidenden doğan alacak hakkını kullanabilmesi mümkün olabilecektir. Bu görüş hakkında bkz. Poroy / Tekinalp, s. 144. Sayhan’a göre hem adi alacağı hem de kambyo alacağını talep etmek noktasında alacaklı serbest olmalıdır. Hamilin hem asıl alacağı hem de kambyo alacağını talep edebilme serbestisi bakımından her iki alacağında aynı anda alacaklı bünyesinde bulunması şartı aranmamalıdır. Fakat sebepsiz zenginleşme hükümleri saklıdır. Yazara göre aksinin kabul edilmesi, kambyo senetlerinin mücerretliğiyle bağdaşmamaktadır. Bkz. Sayhan, s. 125-130.

¹⁹² Kambyo senetleri daha önce doğmuş bir hakkı açıklayıcı nitelikte değildirler. Diğer bir ifadeyle kıymetli evrakta yazılı alacak hakkı, senedin düzenlenmesiyle doğmaktadır. Dolayısıyla kambyo senedi tanzim edilmesiyle asıl ilişkidenden doğan alacakla yarışan ve asıl alaktan bağımsız nitelikte bir alacak hakkı elde edilmektedir. TBK m. 133 hükmü gereğince senedin yenileme veya ifa yerine verilmesi halleri istisnadır. Bu konu hakkında detaylı bilgi için bkz. Kendigelen / Kırca, s. 126; Kınacıoğlu, s. 100-101.

¹⁹³ “...Tatbikatta hatır bonosu diye isimlendirilen bono, alacaklı tarafından kırdırılan, keşidecinin ticari itibarından istifade suretiyle para temin için verilen senetlerdir. Gerçi alacaklı senet karşılığında keşideciye bir para vermez, bu bakımdan bu senetler bedelsizdir... esasen karşılığı olmayan ve tarafkların malumatı tahtında sırf kırdırmak için verilmiş bonodur. Bu nedenle öyle bir bononun üçüncü şahsa temlikli ancak, tanzim maksadına uygun bir istimal şeklidir...” Yargıtay Özel Dairesi 26.11.1951 tarihli kararı için

Kambiyo senetlerinin taraflar arasında da soyut olmasının bir sonucu olarak hatır senetleri geçerli senetlerdir¹⁹⁴. Fakat temel borç ilişkisi niteliğinde herhangi bir asıl ilişkinin bulunmaması ve tarafların iradesinin senedin bedelsiz kılınması yönünde uyuşması sebebiyle bedelsiz senetler olarak nitelenmektedirler¹⁹⁵.

Bedel, bedel ilişkisi ve kambiyo senetlerindeki bedelsizlik unsurlarının ayrı ayrı incelenmesinin akabinde hatır senetlerinin mutlak anlamda bedelsiz olduklarının ve bunun hatır senetlerinin bir unsuru olduğunu belirtmek gerekmektedir. Diğer bedelsizlik türlerinin hepsinde temel borç ilişkisi bulunmaktayken, hatır senetlerinde asıl alacağı doğurmaya uygun bir asıl borç ilişkisinden söz edilemez¹⁹⁶. Bu alacak hiç doğmamıştır ve doğması imkânı da bulunmamaktadır¹⁹⁷. Dolayısıyla söylenebilir ki, hatır senetleri teorik olarak dahi asıl alacak kavramına sahip değildir. Bu bağlamda asıl alacağın doğma ihtimali de bulunmamaktadır. Bedelsizliğin özünü, asıl alacağın bulunmaması durumu oluşturduğu göz önüne alındığında hatır senetlerinin bedelsizlik mefhumunu bir unsur olarak bünyesinde barındırdığı söylenebilecektir.

2. Anlaşma

Hatır senedi tarafları arasında temel bir borç ilişkisi bulunmamaktadır. Bir borç ilişkisi bulunmaması sebebiyle asıl alacaktan da bahsedilememektedir. Fakat bu durum, senet tarafları arasında hiçbir ilişkinin olmadığı anlamına gelemez.

bkz. Gürbüz, Ticari Senetlerin İptali, s. 536, dn. 172; “...çeklerin hatır çeki olarak düzenlendiğini ileri sürmüş ise de davacının kişisel defî niteliğindeki bu iddiasını iyiniyetli hamil olan davalıya karşı ileri süremeyeceği...” Yargıtay 11. HD., 10.06.2021-2020-3085/2021-4969 sayılı kararı için bkz. Kaya, A. / Soykan, İ.C. / Kesici, B. / Şenesen Oğuz, O. / Tamer, E., Yargıtay Hukuk ve Ceza Dairelerinin Türk Ticaret Kanununa İlişkin Kararları 2021, s. 329.

¹⁹⁴ Öztan, Kıymetli Evrak, s. 1010.

¹⁹⁵ Çamoğlu, E., “Kambiyo Senetlerinde Borçlunun Defileri (Savunmaları)”, Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, C. 35, S.3, (2019), s. 22; İnan, s. 50.

¹⁹⁶ Sayhan, s. 150.

¹⁹⁷ Gürbüz, Ticari Senetlerin İptali, s. 537.

Tarafların bir borç altına girme iradesinin yokluğu bakımından uyuşmuş olmaları, iç ilişkideki bu anlaşmanın en önemli öğelerindendir¹⁹⁸. Ayrıca hatır anlaşması gereği alacaklı, senede binaen hatır borçlusundan herhangi bir talepte bulunmamayı taahhüt etmektedir¹⁹⁹.

Bedelsiz senet çeşitlerinin hemen hepsinde çeşitli konularda anlaşmalar yapılabilmesine rağmen, senedin baştan bedelsiz bırakılacağına dair bir anlaşma bulunmamaktadır. Hatır senetlerinde ise tarafların ciddi bir borç altına girme iradesinin yokluğu ve tarafların bu konuda anlaşma yapmaları yoluyla tanzim edilmektedirler²⁰⁰.

Senet tarafları gerçek iradelerini gizleyerek bir amaca ulaşmaya çalışmaktadırlar. Bu amacın iki farklı şekilde tezahür edebileceğinden bahsetmiştik. Hatır alacaklısının nakit krediye ulaşmasını sağlamak amacıyla veya ticari itibarını olduğundan daha iyi göstermek sebebiyle hatır senedi tanzim edilebilmektedir.

Kambiyo senetleri tedavül kabiliyeti en fazla olan senetlerdir. Dolaşım gücünün bu kadar yüksek olmasının sebebi ise kambiyo senetlerinin güvenlik, hızlilik ve kolaylık prensiplerine sahip olmasıdır²⁰¹. Kamu güvenine mazhar olan kambiyo senetleri, hakkın

¹⁹⁸ Gürbüz, s. Ticari Senetlerin İptali, 537.

¹⁹⁹ Yargıtay kararlarına yansıyan hatır anlaşması kavramı, iki tarafa borç yükleyen bir sözleşmedir. “...*Dava dosyası içerisindeki bilgi ve belgelere, mahkeme kararının gerekçesinde dayanılan delillerin tartışılıp değerlendirilmesinde usul ve yasaya aykırı bir yön bulunmamasına ve hatır senetlerinin hukuki sebeplerini teşkil eden hatır anlaşmasının iki tarafa borç yükleyen bir borçlar hukuku akdi olmasına ve bu nedenle zamanaşımı definin reddinde bir usulsüzlük bulunmamasına göre, davalı vekilinin aşağıdaki bent kapsamı dışında kalan sair temyiz itirazlarının reddine karar vermek gerekmiştir...*” Yargıtay 11. HD., 11.11.2014-2014-1024/2014-17355. Ayrıca bkz. Yargıtay 19. HD., 04.04.2016-2015/12311/2016-5586 sayılı karar için bkz. www.lexpera.com, e.t. 24.04.2023.

²⁰⁰ Cezai şart kapsamında tanzim edilen kambiyo senetlerinin belirli bir hareketin yapılması ya da yapılmaması hususunda zorlayıcı etki yarattığını, senedin geçici bir süre bedelsiz kaldığını fakat burada hatır senetlerinden farklı olarak senet bedelinin borçlu tarafından ödeneceği ciddi şekilde taahhüt edildiğine ilişkin açıklamalar için bkz. İnan, s. 56.

²⁰¹ Kanunen emre yazılı senetler olan kambiyo senetlerinin ciro ve teslim ile devredilebiliyor olması tedavülü kolaylaştırmaktadır. Ayrıca şekle bağlılık, soyutluk ve müteselsil sorumluluk esasları kambiyo senetlerine karşı güven duyulmasını sağlamaktadır. Kambiyo senetlerinin özel bir icra usulüne tabi tutulması sebebiyle senedin nakde çevrilmesinin kolaylığına ilişkin detaylı bilgi için bkz. Karayalçın, s. 54-56. Kambiyo senetlerinin hızlı şekilde paraya çevrilebilmesi sebebiyle “tacirin kâğıt parası” olarak adlandırılmasına ilişkin bkz. Kınacıoğlu, s. 109.

senetteki yazıya uygun şekilde varlığının kabul edildiği senetlerdir²⁰². Buna göre hamil, senedi kendisine ciro eden cirantanın haklarını değil senette yazılı olan hakkı iktisap etmektedir. Dolayısıyla kambiyo senedinin içeriği, senette bulunan hakkın varlığına dair mutlak bir ölçüdür. Buna bağlı olarak da üçüncü kişilerin iyiniyeti korunmaktadır²⁰³. Bu nedenle kambiyo senedindeki görünüşe güven ilkesi, hukuki güven, ticari hayata güven ve sürat sağlama bakımından önemlidir²⁰⁴. Taraflar, kambiyo senetlerinin kamu güvenliğine sahip senetler olması özelliği sayesinde hatır senedi tanzim ederek bu durumdan faydalanmaktadırlar²⁰⁵.

Kanaatimizce, hayatın olağan akışına göre asıl borç ilişkisi bulunmaksızın kambiyo senedi tanzim edilerek borç altına girilmesi pek mümkün ve rastlanılan bir olgu olmamakla birlikte bu duruma has bir karine oluşmaktadır. Bu karine, asıl borç ilişkisinin var olduğuna dairdir. Asıl borç ilişkisi bulunmamasına rağmen bu karine sayesinde bir temel ilişki bulunduğu izlenimi dış dünyaya verilecek olup, bu sayede hatır senedi tarafları amaçlarına ulaşmış olacaklardır. Tarafların amaçlarının ne olduğunu tayin eden ise hatır anlaşmasıdır.

Hatır alacaklısının nakit krediye ulaşmasını sağlamak amacıyla düzenlenen hatır senetlerinin, tedavül gayesinin olduğundan bahsetmiştik. Bu durumda hatır anlaşması, hatır senedinin hatır alacaklısı tarafından devredileceğine ve kambiyo borcunun ifa edileceğine yöneliktir²⁰⁶. Hatır borçlusunun bu anlaşma gereğince senedin üçüncü kişilere

²⁰² Pulaşlı, s. 120.

²⁰³ Senet hamili iyi niyetli üçüncü kişilerin iyiniyetinin korunmasının gerekçesi bakımından öğretide farklı görüşler bulunmaktadır. Şahsi defilerin üçüncü kişilere karşı ileri sürülememesinin sebebinin, kambiyo senetlerinin mücerretliği dolayısıyla değil kamu güvenliğine mazhar senetler olmasının bir sonucu olduğunu savunan görüşe göre, senedin soyutluğu sebepsiz zenginleşmeye cevaz verecek kadar asıl borç ilişkisinin dışlanması içermemektedir. Bu görüş hakkında detaylı bilgi için bkz. Öztan, Kıymetli Evrak, s. 172; Bahtiyar, Kıymetli Evrak, s. 8-9. Şahsi defilerin iyiniyetli üçüncü kişilere karşı ileri sürülememesinin sebebinin mücerretlik kavramıyla açıklayan görüşe göre, asıl borç ilişkisinden doğan hak ve kambiyo senedinde mündemiç hakkın birbirinden ayrı tutulması halinde bir güven duygusu oluşacaktır. Bu güven duygusunun sebebi ise kambiyo senetlerinin mücerret olmasıdır. Detaylı bilgi için bkz. Poroy / Tekinalp; Kınacıoğlu, s. 102.

²⁰⁴ Pulaşlı, s. 120.

²⁰⁵ İnan, s. 56-57.

²⁰⁶ Sayhan, s. 149.

devredilmesine rıza gösterdiği kabul edilmektedir. Senedin kredi temini sağlamak gayesiyle düzenlendiği göz önüne alındığında üçüncü kişiye devrin bir zorunluluk olduğunu ifade etmek gerekmektedir²⁰⁷.

Hatır senedi düzenlenmesinin amacının, hatır alacaklısının ticari itibarını olduğundan daha iyi göstermeye yönelik olduğu durumunda ise hatır anlaşmasının, senedin dolaşıma sokulmamasına dair olduğu söylenebilecektir. Hatır anlaşması uyarınca, hatır alacaklısının senedi bir üçüncü kişiye devir yetkisi bulunmamaktadır. Buradaki gaye, şirket aktiflerinin dolgun gösterilip bankalardan kredi alınabilmesi ve gerçek olmayan bir intiba yaratılmasıdır. Bu kapsamdaki hatır anlaşması, senedin tedavülüne ilişkin bir onay içermemektedir. Ayrıca hatır alacaklısının senedi devir yetkisi bulunmamaktadır²⁰⁸.

Tedavüle sokulması amaçlanan hatır senetlerinin bedelsizliği, diğer bedelsizlik hallerinden ayrılmaktadır. Bu ayrılıklara örnek olarak kötüniyetli üçüncü kişinin hatır senedini iktisap etmesi hali gösterilebilir. Üçüncü şahsın, hatır borçlusunun zararına hareket etme kastıyla senedi iktisap etmiş olması olanaklı değildir. Çünkü hatır senedinin üçüncü bir kişiye devredilmesi, hatır anlaşmasının bir gereğidir. Tarafların iradeleri senedin dolaşıma sokulması yönünde uyuşmuş vaziyettir. Üçüncü kişinin senedin hatır senedi olduğunu bilmesinin bu duruma bir tesiri olamaz²⁰⁹.

Şahsi defiler, kural olarak asıl ilişkinin tarafları arasında ileri sürülebilir. Bu kuralın istisnası olarak TTK m. 687, m. 659/2 ve 825/2 hükümleriyle bile bile borçlu zararına

²⁰⁷ Senet iskonto ettirilmeden nakit kredi sağlanamayacağına ilişkin bkz. İnan, s. 57.

²⁰⁸ İnan, s. 117.

²⁰⁹ Bile bile borçlu zararına hareket edildiğinden söz edilebilmesi için hatır defî dermeyanının önlenmesi amacı bulunması gerekir. Bir başka anlatımla borçlunun hatır defî dermeyanda bulunmasının önüne geçilmesi maksadıyla senedin devralınmış olması gerekmektedir. Bu durumun gerçekleşmesi ihtimali hatır senetleri bakımından imkansızdır. Bu konu hakkında detaylı bilgi için bkz. İnan, s. 58-59; Sayhan, s. 150-151; Karayalçın, s. 147-148; Gürbüz, Ticari Senetlerin İptali, s. 539.

hareket kavramı düzenlenmiştir²¹⁰. Bu yasal düzenlemelere rağmen kötünıyetli hamile hatır definin ileri sürülemeyeceğini belirtmek gerekmektedir. Zira hatır borçlusu, senedin hatır alacaklısı tarafından bir başka kışiye devredileceğini bilerek defi dermeyanı hakkında zımnın feragat etmiş olmaktadır²¹¹. Bu bağlamda kambiyo senedinden bir borç doğması kararlaştırılmakta fakat bu borcun hatır borçlusu tarafından ifa edilmemesinde karar kılınmaktadır.

Tedavül gayeli hatır senetlerinde, hatır anlaşmasının senedin dolaşıma sokulmasını ihtiva etmesi göz önüne alındığında, hatır borçlusunun üçüncü kışiye hatır defi dermeyanında bulunmaması gerekmektedir. Bu gereklilik, hatır anlaşmasının bir sonucudur. Belirtmek gerekir ki, hatır borçlusunun tedavül gayeli bir hatır senedi tanzim etmesine rağmen hamile karşı hatır defi dermeyan etmesinin önünde bir engel bulunmamaktadır. Yargıtay'ın, bile bile borçlu zararına hareket kavramından bahsedilebilmesi için hamilin senedin bedelsiz olduğunu bilmesini yeterli kabul ettiğı kararları mevcuttur²¹². Ayrıca öğretime bile bile borçlu zararına hareket edilmesi

²¹⁰ Bile bile borçlu zararına hareketten söz edilebilmesi için senedi iktisap ederken herhangi bir defi durumunu bilmesi yeterli olmayıp, aynı zamanda borçluya zarar verme kastının da bulunması gerekmekte olduğunu savunan görüş için bkz. Öztan, Kıymetli Evrak, s. 242; Arsanlı, Ticari Senetler, s. 127. Hamilin, senet borçlusunun sahip olduğu defileri bilmesi ya da bilebilecek durumda olması ve buna rağmen senedi iktisap etmesi, bile bile borçlu zararına hareket etme olgusunun ispatı niteliğinde olduğuna dair detaylı bilgi için bkz. Sarıkaya, s. 123-126. Hamilin bile bile borçlu zararına hareketi tespit edilirken senedin bedelsiz olduğunu bilmesi bu durumun varlığının kabulü tek başına yetmeyecektir. Ayrıca senedi devraldığı anda borçlunun şahsi defilerini dermeyan etme imkanının kalmayacağını da idrak etmiş olması gerekmektedir. Bu bağlamda " zarar görürse görsün" mantığıyla hareket ederek senedi devralması gerektiğine ilişkin bkz. Coşkun, s. 157-158; Yargıtay HGK., 05.03.2020-2017-13/2020-612 sayılı kararında "...Niteliğı gereğı bile bile borçlu zararına hareketin varlığının senetle ispatı aranmaz. Yani, borçlu, hamil olan davalılara karşı kambiyo senedini iktisap ederken bile bile borçlu zararına hareket ettiğini, kambiyo senedinin bedelsiz nitelikte olduğunu bilebilecek durumda olduğunu tanık dahil her türlü delille ispat edebilir..." şeklinde hüküm kurmuştur. Hukuk Genel Kurulu'nun bu kararından da anlaşıldığı üzere, bile bile borçlu zararına hareket edildiğinin tespiti için yeni hamilin senedin bedelsiz olduğunu bilmesi şartını aranmaktadır. İlgili karar için bkz. Coşkun, s. 160-161.

²¹¹ "...Hadisede bahis mevzuu olan hatır bonosu ise esasen karşılığı olmayan ve tarafların malumatı tahtında sırf kırdırılmak için verilmiş bir bonodur. Binaenaleyh böyle bir bononun ciro suretiyle üçüncü bir şahsa temlikı ancak tanzim maksadına uygun olan bir istismal şeklidir. Üçüncü şahsın bunu bilmesi hileli itilafa esas olamaz. Aksi halde ciro suretiyle tedavül eden bütün hatır bonolarında hileli itilaf definin dermeyanı mümkün olur ki böyle bir neticenin kabulüne ne bu bononun tesis maksadı ne teamül ve ne de kanun hükümleri müsait değildir..." Yargıtay Ticaret Dairesi 26.11.1951 tarihli kararı için bkz. Karayalçın, s. 148. İnan, s. 58.

²¹² "...Somut olayda takip dayanağı bononun teminat olduğuna dair iddianın temel dayanağı olan 05.10.2007 tarihli protokol borçlu C.H. ile lehtar L.H. ve bunların vekilleri arasında keşide edilmiş olup, takip alacaklısı N.K. bu protokole taraf değildir...hamilin bonoyu iktisap ederken bile bile borçlu zararına hareket ettiğinden söz edilemez..." Yargıtay 12. HD., 12/06/2012-2012-4414/2012-20221 sayılı kararı için

durumunda hatır definin yeni hamile karşı ileri sürülebileceğini savunan görüşler de bulunmaktadır²¹³.

Tedavül gayesi bulunmayan hatır senetleri bakımından ise durum farklılık arz etmektedir. Hatır anlaşması uyarınca hatır alacaklısı senedi devretmemeyi taahhüt etmiştir. Anlaşmaya aykırı olarak senedin üçüncü kişiye devredilmesi durumunda hatır borçlusunun hatır definden feragat ettiği söylenemeyecektir. Çünkü tarafların maksadı yalnızca mevcut durumu olduğundan daha iyi göstermeye yarayacak bir kambiyo senedi tanzim etmekten ibarettir. Hatır anlaşması uyarınca herhangi bir tedavül gayesi bulunmamaktadır. Bu durumda senedi devralan üçüncü kişi, senedin hatır senedi olduğunu biliyorsa dahi bile bile borçlu zararına hareket etmiş sayılacaktır. Hatır borçlusu, bedelsizliğe ilişkin şahsi bir defî niteliğinde olan hatır definin, bile bile borçlu zararına hareket eden şahsa karşı dermeyeran edebilecektir.

En nihayetinde tedavül gayesi bulunmayan hatır senetlerinde, hatır alacaklısının hatır borçlusundan bir talepte bulunmayacağı ve hatır alacaklısının senedi başkasına devretmeyeceği konusunda anlaşma yapılmaktadır. Ayrıca belirtmek gerekir ki, hatır borçlusunun ilgili senet dolayısıyla ödeme yapma gayesi de bulunmamaktadır²¹⁴. Bu gerekçelerle söylenebilir ki, tedavül gayesi bulunmayan hatır senetlerinde taraflar, bir kambiyo borcu doğmaması yönünde anlaşmış bulunmaktadırlar²¹⁵.

bkz. Coşkun, s. 171; “...Şahsi defî olan ödeme definin hamile karşı ileri sürülebilmesi için senedi iktisap ederken bile bile borçlunun zararına hareket ettiğinin yani kötüniyetli olduğunun kanıtlanması koşuluna bağlıdır...” Yargıtay 19. HD., 18.01.20212-2011-7632/20212-360 sayılı kararı için bkz. Coşkun, s. 171; “...Ciranta ile hamil arasında dosya kapsamında göre varlığı iddia edilen amca-yeğen ilişkisinin saptanması halinde, hamilin çeki iktisap ederken, bile bile borçlunun zararına hareket ettiği ve iyiniyetli olmadığının kabulü gerekir...” Yargıtay 12. HD., 31.10.2006-2006-16941/2006-20039 sayılı kararı için bkz. Coşkun, s. 175.

²¹³ Bkz. Ertekin / Karataş, s. 539.

²¹⁴ Sayhan, s. 147.

²¹⁵ Tedavül gayeli hatır senetlerinde, tedavül gayesi olmayan senetlerin aksine kambiyo borcunun doğmamasına ilişkin bir anlaşma bulunmamaktadır. Aksinin kabul edilmesi mantık kurallarına aykırı olacaktır. Çünkü ancak senedin borç doğurması sayesinde kredi temini elde edilebilecektir. Tedavül gayeli hatır senetlerinde bir borcun doğması kararlaştırılırken, bu borcun hatır borçlusu tarafından ifa edilmeyeceği yönünde bir anlaşma yapılmaktadır.

III. Amaçları Bakımından Hatır Senetleri

1. Tedavül Gayesi Bulunmayan Hatır Senetleri

Taraflar, aralarındaki hatır anlaşmasına binaen senedin ne amaçla kullanılacağına dair karşılıklı taahhüt verirler. Mevcut durumun özellikleri kapsamında hatır senedinin hangi amaç doğrultusunda kullanılacağını tespiti yapılacak olup sonrasında ise hatır senedinin tarafları birtakım yükümlülükler altına gireceklerdir.

Tedavül gayesi olmayan hatır senetlerinde hatır alacaklısı, senedi bir üçüncü kişiye cirolamayacağını taahhüt etmektedir²¹⁶. Aynı zamanda hatır alacaklısının bu senet sebebiyle hatır borçlusuna karşı bir talepte bulunmayacağı da taahhüt edilmektedir. Ayrıca hatır borçlusunun bu kapsamda senet meblağını ödeme niyeti de bulunmamaktadır. Hedeflenen olgu sadece alacaklının ekonomik durumunun olduğundan daha iyi gösterilmesidir²¹⁷. Senedi alan kişi, bu senedi saklayacak olup hesaplarında alacak hakkı olarak gösterecektir²¹⁸. Bu durum lehtarın yıl sonu bilançosunda da bulunacağından mali durum olduğundan daha iyi gözükmüş olacaktır. Bu tarz hatır senetlerinde senet meblağının ödenmesi yönünden hiçbir borç doğmamaktadır²¹⁹. Hatır alacaklısının mali durumunun olduğundan daha iyi görünmesini sağlayacak olan senet, üçüncü kişilerde hatır alacaklısına dair olumlu bir izlenim uyandıracaktır. Bu sayede hatır alacaklısı, belki de normal şartlarda içinde bulunamayacağı bir hukuki ilişkiyi, hatır senedi sayesinde tesis edebilecektir. Nihayetinde hatır alacaklısı ve hatır borçlusu arasında mutlak bir bedelsizlik söz konusu olacaktır²²⁰.

²¹⁶ Hatır senedinin tarafları arasından çıkarak bir üçüncü kişiye devredilmesinin önünde hiçbir hukuki engel bulunmadığını da belirtmekte fayda bulunmaktadır. Senedin taraflar arasında kalıp hatır alacaklısının hatır borçlusuna karşı icra takibi başlatması da pek tabii mümkündür. Detaylı bilgi için bkz. İkinci Bölüm, I., 4., 4.2., 4.2.3.

²¹⁷ Sarıkaya, s. 37.

²¹⁸ Öztan, Kıymetli Evrak, s. 608.

²¹⁹ Gür Doğan, s. 75.

²²⁰ İnan, s. 50.

Taraf saikleri göz önüne alındığında hatır alacaklısının, lehine düzenlenen senedi iskonto ettirerek kredi elde edebileceğinden²²¹; diğer bir ihtimal olarak ise ticari itibarının olduğundan daha müspet durumda gözükmelerini sağlamak amacıyla da hatır senedi tanzim edilebileceğinden bahsetmiştik. Bu durumda hatır alacaklısı senedi kullanarak kendisine kredi sağlayacak ise senedin üçüncü kişinin zilyetliğine geçmesi zaruridir. Diğer bir deyişle tedavüle sokulması gerekmektedir. Fakat hatır senedi tanzim edilmesinin amacı, hatır alacaklısına ticari itibar kazandırmak ise bu durumda senedin tedavül edilme gayesi bulunmamaktadır. Bu durumda tarafların amacının neyden ibaret olduğunu tespit eden bir hatır anlaşmasının varlığından söz etmek mümkündür.

2. Tedavül Gayeli Hatır Senetleri

Tedavül gayesini haiz hatır senetlerinin amacı bu senedin hatır alacaklısı tarafından devredilecek olmasıdır²²². Tarafların aralarındaki hatır anlaşması gereğince senedin dolaşıma sokulacağı kararlaştırılmış olup bu durum her iki tarafın da istediği bir sonuçtur. Bu durumda taraflar arasında senet tanzim edilmesini gerektirecek hiçbir borç ilişkisi bulunmadığı halde sırf hatır alacaklısının senedi bankaya iskonto ettirerek kredi almasını temin etmek için hatır senedi düzenlenmektedir²²³.

Yukarıda da ifade ettiğimiz üzere tedavül gayeli hatır senetleri vasıtasıyla hatır alacaklısı, senedi bir üçüncü kişiye cirolayarak kendisine kredi yaratabilecektir. Bunun karşılığında mal veyahut hizmet temin edecek olup, senedin vadesinin dolmasından evvel hatır borçlusuna senet meblağını depo ederek hatır ilişkisini sonlandırabilecektir.

²²¹ Senet kırma (iskonto) işlemi banka açısından bir yatırım işleminden ibarettir. Bankalar iskonto bedeli karşılığında senet vadesine kadar olmak üzere kredi açarak kendisi adına yatırım yapmış olmaktadır. Detaylı bilgi için bkz. Çamoğlu, Temel İlkeler, s. 49.

²²² İnan, s. 115; Öztan, Kıymetli Evrak, s. 608.

²²³ Kambyo senetlerinin mücerret olması, icra kolaylıkları sağlaması ve dolaşım kabiliyetini haiz olması sebepleriyle kambyo senetlerinin hatır amacıyla düzenlenmesine ilişkin bkz. Karayalçın, s. 309.

Kredi temin etmek maksadıyla hatır alacaklısının senedi bankaya kırdırarak bir nevi avans kredi kullanmış olacağından da bahsetmek gerekmektedir²²⁴. Banka kredisi alma şartlarını haiz olmayan ve bu hususta zorluk çeken bir tacir için tedavül gayeli hatır senetlerinin önemli nitelikte olduğuna şüphe bulunmamaktadır²²⁵. Tüm bunlara ek olarak bankaların ve sair kredi kuruluşlarının piyasaya ucuz ve geri ödeme bakımından makul kabul edilebilecek bir vadede kredi temin etmemesi, hatır senetlerini daha da cazibeli kılmaktadır. Belirtmek gerekir ki, kredi kuruluşlarının aradığı niteliklere sahip olmayan bir tacirin, hatır senedi vasıtasıyla avans temin etmesi hukuki ihtilafların çıkmasına sebep olacak potansiyele de sahiptir. Bankanın kredi vermeye temkinli yaklaştığı bir kimsenin ticari yaşamda temerrüde düşme olasılığı, yadsınamayacak şekilde fazladır.

Hatır borçlusu, senedin hatır alacaklısı tarafından bir üçüncü kişiye ciro edileceğini bilerek kambiyo senedi düzenlemektedir. Bu bağlamda senet meblağını fiilen üçüncü şahsa karşı kendisi ödeyecektir. Fakat hatır alacaklısı, iç ilişki gereğince senet bedelini hatır borçlusu nezdinde kendisine temin etmek zorundadır²²⁶.

Son olarak belirtmek gerekir ki, tarafların tedavül konusuna hatır anlaşmasında açıkça değinmemiş olmaları halinde, senedin dolaşıma sokulabileceğine yönelik karine kabul edilmelidir. Çünkü hatır senetlerinde esas olan senedin dolaşıma sokularak nakit kredi elde edilmesidir²²⁷.

²²⁴ Gür Doğan, s. 74. Bankalarda toplanan mevduatın kısa ve orta vadeli işlemlerde yararlanılması bakımından kredi talebinde bulunan tüccarların senetlerinin iskonto edilmesi usulünün ilk kez İngiltere’de gerçekleştirildiği ve uygulamada fazlasıyla kabul gördüğüne ilişkin detaylı bilgi için bkz. Poroy / Tekinalp, s. 140; Öztan, Kıymetli Evrak, s. 608.

²²⁵ Esasen ekonomik anlamda ağır ve kötü sonuçlar doğmasına sebebiyet verilmemesi için teşebbüs sahibinin sadece kısa vadeli likidite ihtiyacını karşılamak için bu yola başvurusu gerektiğine dair görüş için bkz. İnan, s. 11.

²²⁶ Kınacıoğlu, s. 114.

²²⁷ Bkz Poroy / Tekinalp, s. 276-277.

IV. Kambiyo Senetleri ve Hatır Senetleri

1. Düzenlenme Safhaları Bakımından Kambiyo Senetleri ve Hatır Senetleri

Arasındaki Farklılıklar

1.1. Kambiyo Senetlerinin Düzenlenmelerine Dair Safhalar

Kambiyo senetleri bir para alacağını ihtiva eden senetlerdir²²⁸. Dolayısıyla temel bir borç ilişkisinden kaynaklanan temel alacağın ifası uğruna veya ifası yerine düzenlenmektedirler. Yukarıda açıkladığımız gibi, temel borç ilişkisinden kaynaklanan asıl alacak olmaksızın kambiyo senedi düzenlenmesi pek makul karşılanmayacaktır. Olağan akışında seyreden hukuki bir ilişkide kambiyo senedi tanziminden önce, ortada bir asıl borç ilişkisinin varlığı aranacaktır. Dolayısıyla kambiyo senedi tanzimi sürecinde ilk aşama asıl borç yaratmaya müsait bir temel borç ilişkisidir.

Temel borç ilişkisinden kaynaklanan asıl borcun ifa edilmesi bakımından taraflar, kambiyo senedi tanzim edilmesi hususunda anlaşma sağlayabilir. Bu anlaşma, temel borç ilişkisiyle aynı anda oluşturulabileceği gibi daha sonrasında da tesis edilebilir. Belirtmek gerekir ki, kambiyo senedi tanzim edilmesine yönelik yapılan anlaşma, temel borç ilişkisiyle aynı anda yapılmış olsa dahi ondan bağımsız niteliktedir²²⁹. Öğretide tedavül anlaşması olarak da isimlendirilen bu anlaşma, borçlar hukuku mahiyetinde bir sözleşmedir. Bu sözleşmenin konusu bir kambiyo yükümlülüğü yaratmaktan ibarettir²³⁰. Bu itibarla kambiyo senedi düzenleme ve teslim etme borcu, tedavül anlaşmasının bir

²²⁸ Kambiyo senetlerinin nitelikleri itibariyle para senedi olduğuna, kıymetli evrakın bazılarının şirket hissesi, mal veya para mevzularında düzenlenebileceğine ilişkin bkz. Domaniç, Kıymetli Evrak Hukuku, s. 128; Bozer / Göle, s. 65; Pulaşlı, s. 118.

²²⁹ İnan, s. 87; Kambiyo taahhüdünün asıl borç münasebetinden müstakil bir borç doğuracağına ilişkin bkz. Kınacıoğlu, s. 102; Sayhan, s. 100; Ülgen / Helvacı / Kaya / Nomer Ertan, s. 95.

²³⁰ Sayhan, s. 86.

gereği olmakla birlikte, temel borç ilişkisinden kaynaklanan borcun ifası amacıyla oluşturulur.

Tedavül anlaşmasının konusu, kambiyo senedinin verilmesinde tarafların iradelerinin örtüşmüş olduğu “*ifa amacından*” ibarettir²³¹. Tarafların temel borç ilişkisinden kaynaklanan borcu sona erdirerek yeni bir borç yaratmak veya asıl borcu değiştirerek ifa yerine edim niteliğinde bir kambiyo borcu oluşturmak için anlaşmaları durumunda tedavül anlaşması asıl borcun ifasının sağlanmasına yönelik bir akittir²³².

Tedavül anlaşması, yarışan iki alacak hakkı tesis edecek şekilde temel borcun ifası uğruna kambiyo senedi tanzim edilmesini öngörüyorsa, bağımsız borçlandırıcı sözleşme niteliğindedir²³³. Bu bağlamda kambiyo senedinin tanzim edilip alacaklıya teslim edilmesi ifa yerine geçmeyeceğinden, sözleşmesel borç ortadan kalkmayacaktır²³⁴.

²³¹ Öğretide bazı yazarların tedavül anlaşmasının, temel alacağın ifası amacıyla yapılan yalın bir anlaşmadan ibaret olduğu görüşü için bkz. Sayhan, s. 86.

²³² İfa yerine edim ve borcun yenilenmesi kavramları birbirinden farklılık arz etmektedir. Borcun yenilenmesi durumunda kambiyo senedinden doğan borcun temel borcun yerine geçeceğine, ifa yerine edim mefhumunda ise yenilemede olduğu gibi yeni bir borcun kurulmayacağına, yalnızca borcun konusunun değiştirilmiş olacağına ilişkin detaylı bilgi için bkz. Sayhan, s. 83-84. İfa yerine edim ile yenilemenin aynı anlamda kullanılmasına ilişkin bkz. Öztan, Kıymetli Evrak, s. 379. Kambiyo taahhüdünde bulunmanın tek başına borcun yenilenmesi olarak kabul edilemeyeceğine dair bkz. Karayalçın, s. 57; Bozer / Göle, s. 68; TBK m. 133/2 “*Özellikle mevcut borç için kambiyo taahhüdünde bulunulması veya yeni bir alacak senedi ya da yeni bir kefalet senedi düzenlenmesi, tarafların açık yenileme iradeleri olmadıkça yenileme sayılmaz.*” şeklindedir.

²³³ Kambiyo senedinin borcun ifası uğruna düzenlenmiş olması durumunda bu ilişkinin, ekonomik olarak ifasına hizmet ettiği asıl alacaktan ve bu alacağın doğmasına sebep olan asıl borç ilişkisinden bağımsız olduğuna ilişkin detaylı bilgi için bkz. Sayhan, s. 87. Kambiyo senetlerinin kurucu veya bildirici nitelikte olmaları hakkında farklı görüşler bulunmaktadır. Kambiyo senetlerinin kurucu nitelikte olduğunu savunan görüşe göre kambiyo senedi tanzim edilmesiyle yeni bir alacak hakkı ortaya çıkar. Diğer bir görüşe göre ise kambiyo senetleri mevcut hakkı yansıtmakta olup, bildirici niteliktedirler. Bu hususta ayrıntılı bilgi için bkz. Gürbüz, Sempozyum, s. 272. Kambiyo senedinin hukuki sebebinin temel ilişkiden bağımsız olmak kaydıyla tedavül anlaşmasında tezahür ettiğine ilişkin bkz. Sayhan, s. 93. Domaniç’e göre kambiyo senetleri kurucu nitelikte bir alacak hakkı ihtiva etmemektedirler. Kambiyo senetlerinde mündemîç olan hak açıklayıcı niteliktedir. Detaylı bilgi için bkz. Domaniç, Kıymetli Evrak Hukuku, s. 86-87.

²³⁴ Karayalçın, s. 58. İfa uğruna verilmiş bir kambiyo senedinde yenileme olmadığı müddetçe senet meblağının tahsil edildiğinde dahi temel alacağın sona ermeyeceğine, sözleşmesel alacağın tam olarak karşılanmasının gerekeceğine ilişkin bkz. İnan, s. 87. Tedavül anlaşmasının, temel alacağın ifa edilmesinden ibaret olduğu görüşüne göre temel ilişkinin kendisi kambiyo borcunun hukuki sebebidir. Bir diğer görüşe göre ise temel alacak ile kambiyo borcu arasındaki ilişkinin hukuki değil ekonomik bağlamda olduğunu savunarak kambiyo borcunun hukuki sebebinin tedavül anlaşması olduğunu savunmaktadır. Detaylı bilgi için bkz. Sayhan, s. 87-88.

Bir kambiyo senedinin düzenlenmesi ve teslimiyle neticelenen ve yine iktisadi bir bütün teşkil eden ilişkiler hukuki açıdan üç safhada gerçekleşir²³⁵. Evvela taraflar arasında bir borç ilişkisi kurulur. İkinci olarak ise kambiyo senedi düzenlenmesi için anlaşma sağlanır. Bu iki safha hukuki bağlayıcılık anlamında birbirinden tamamen bağımsız niteliktedir²³⁶. Üçüncü ve son safha ise senet tanzimi ve teslimi aşamasıdır. Senet düzenlenmesi ve teslim edilmesinin hukuki sebebi, kambiyo senedi tanzim edilmesine dair oluşturulan tedavül anlaşması olup, asıl borç ilişkisinin konuyla bir ilgisi yoktur²³⁷. Senette mündemiç olan hak ile asıl borç ilişkisi arasındaki münasebet, yalnızca asıl alacak dolayısıyladır.

1.2. Hatır Senetlerinin Düzenlenmelerine Dair Safhalar

Her kambiyo ilişkisinin altında mutlaka bir temel ilişki bulunmaktadır²³⁸. Hatır senetlerinin dahi arka planında bir hukuki ilişki bulunmakla birlikte bu ilişki, senet düzenlenmesini gerektirecek bir asıl alacak doğumuna uygun nitelikte değildir²³⁹. Dolayısıyla hatır senetleri, bir para alacağının ifası uğruna düzenlenemezler²⁴⁰. Bu bağlamda hatır senedi düzenlenmesi ile sonuçlanan ilişkilerin ilk safhası temel borç ilişkisine değil, hatır anlaşmasına karşılık gelmektedir. Hatır anlaşması uyarınca hatır borçlusunun en temel borçlarından birisi de senet düzenleme ve teslim etmektir. Yapılan hatır anlaşması uyarınca hatır alacaklısı, başkaca bir anlaşmaya ihtiyaç duymadan hatır borçlusundan senet düzenlemesini ve teslim etmesini talep edebilir²⁴¹. Çünkü senet düzenlenmesi ve teslimi borcu hatır anlaşması dahilinde olup, ondan ayrı değildir²⁴².

²³⁵ İnan, s. 87.

²³⁶ Yargıtay 11. HD.'nin 2.4.1981-1981-628/1981-1456 sayılı kararında da ticari senedin oluşmasının aşamaları temel borç ilişkisi- temel alacak- kambiyo ilişkisi- ayni sözleşme olarak sayılmıştır. Detaylı bilgi için bkz. Gürbüz, Sempozyum, s. 269.

²³⁷ İnan, s. 87. Kambiyo borcunun sebeplerine dair farklı görüşler için bkz. Sayhan, s. 88-94.

²³⁸ Temel ilişkinin bir borçlar hukuku sözleşmesinden ibaret olacağına dair bkz. Ülgen / Helvacı / Kaya / Nomer Ertan, s. 94.

²³⁹ Ertekin / Karataş, s. 610.

²⁴⁰ İnan, s. 88.

²⁴¹ Kambiyo senedi tanzim etme sürecinde temel borç ilişkisi taraflarının senet tanzimi hususunda ayrıca anlaşma sağlamak durumundadırlar.

²⁴² İnan, s. 88.

Netice itibariyle kambiyo senetlerindeki temel borç ilişkisi ve kambiyo senedi düzenlenmesi anlaşmasına dair olan ilk iki safha, hatır senetlerinde tek safhada birleştirilmiş olmaktadır²⁴³.

Hatır senetlerinde ikinci safha ise senet düzenlenmesi ve teslimi aşamasıdır. İlk safha olan hatır anlaşması, ikinci safhanın hukuki sebebine karşılık gelmektedir²⁴⁴. Senet tanzim ve teslim edilmesi ifa uğruna veya ifa yerine yapılan bir eda olmayıp, bizatihi ifanın kendisidir²⁴⁵.

Sonuç itibariyle hatır senetleri ile kambiyo senetleri arasındaki tek fark yalnızca temel borç ilişkisinin varlığı değildir. Asıl borç ilişkisi ve hatır anlaşmasının karşılaştırılması sonucu ortaya çıkan en büyük farklılıklardan birisi “*temel alacak*” kavramıdır. Asıl borç ilişkisi bir para alacağını doğurmaya uygun nitelikteyken, hatır anlaşmasında böyle bir durum söz konusu değildir. *Sayhan*’a göre tedavül anlaşması, kambiyo senedinin arka planını oluşturan hatır anlaşmasıyla benzerlik göstermektedir²⁴⁶. *İnan*’a göre ise hatır anlaşmasının asıl borç ilişkisiyle karşılaştırılması daha isabetli olacaktır²⁴⁷.

²⁴³ Hatır senetlerinde kambiyo senetlerinden farklı olarak senet verilmesini gerektirecek hiçbir hususi hukuk ilişkisinin bulunmadığına dair bkz. Karayalçın, s. 309.

²⁴⁴ İnan, s. 89.

²⁴⁵ Hatır senedi düzenleme ve teslim etme borcunun dar anlamda bir borç olduğuna, bunun bir yapma borcuna karşılık geldiğine, bu borcun yerine getirilmesine rağmen hukuki ilişkinin devam edeceğine, örneğin hatır senedine karşılık olarak ücret kararlaştırıldıysa bunun devam edeceğine ilişkin detaylı bilgi için bkz. İnan, s. 89.

²⁴⁶ Sayhan, s. 145.

²⁴⁷ Hatır anlaşmasının hukuki sebebe ihtiyaç duymayan bir sözleşme olmasının diğer bir sonucunun hatır defiiyle yakından alakalı olduğuna, hatır definin sözleşmeden doğan bir defi olduğuna ve bu definin hatır anlaşmasının varlığını reddetmeyen bir nitelikte olduğuna ilişkin detaylı bilgi için bkz. İnan, s. 90.

2. Kambiyo Senetlerinin Hatır Senedi Olarak Düzenlenmesi

2.1. Hatır Poliçeleri

Poliçe, belirli bir kişinin emrine ilgili meblağın ödenmesini öngören, belirli bir kişiye karşı keşideci tarafından düzenlenen kambiyo senedi türüdür²⁴⁸. Bu neviden kambiyo senetlerinde havale temeli üzerine oturtulmuş üçlü bir ilişki bulunmaktadır²⁴⁹. Keşideci, bu tasarrufu ile üzerinde poliçe çekilen kimseyi vadesinde yetkili hamile ödeme yapmaya; lehtara ise senet meblağını tahsile yetkili kılmaktadır²⁵⁰. Poliçeyle ilgili yasal düzenlemeler TTK m. 671-775 arasında bulunmaktadır. Kanun koyucu TTK kapsamında poliçe hükümlerini kapsamlı şekilde düzenlemiş olup, bono ve çek açısından ise bu senetlere özgü hükümler hariç olmak üzere poliçe hükümlerine atıfta bulunmuştur²⁵¹.

Uygulamada poliçe düzenlenmesine sık rastlanılmamakla birlikte bazı istisnai düzenleme alanları da bulmaktadır. Özellikle dış ticarete kabul kredisi dolayısıyla rastlanılmaktadır. Keşideci konumundaki yurt içi alıcı, lehtar konumundaki yurt dışı satıcıya bir banka tarafından kabul edilmiş (*kabul kredisi*) poliçe vermekte, bu sayede poliçe ödeme ve kredi işlevlerini birlikte yerine getirmektedir²⁵².

Poliçe aracılığıyla ödeme yapılmakta olup vade unsuru sayesinde ise kredi kullanılmış olmaktadır. İstisnai olan bu durumun haricinde Türk hukuku uygulamasında poliçeye ender şekilde rastlanılmaktadır.

²⁴⁸ Pulaşlı, s. 129; Karayalçın, s. 94-100; Arslanlı, Ticari Senetler, s. 40-41; Domaniç, Kıymetli Evrak Hukuku, s. 137; Kınacıoğlu, s. 120.

²⁴⁹ Ülgen / Helvacı / Kaya / Nomer Ertan, s. 112, s. 111; Poroy / Tekinalp, s. 145.

²⁵⁰ Çamoğlu, Temel İlkeler, s. 49.

²⁵¹ Bkz. TTK m. 788.

²⁵² Ülgen / Helvacı / Kaya / Nomer Ertan, s. 112; Kendigelen / Kırca, s. 140; İmregün, s. 38.

Bahsettiğimiz üzere poliçe, düzenleyen-muhatap-lehtar arasında üçlü bir ilişkiden ibarettir. Keşideci, muhataba ödeme yapma; lehtara da bu ödemeyi tahsil etme yetkisi vermektedir²⁵³. Buna binaen poliçenin tedavül kabiliyetini haiz, başvurma hakkı ile güçlendirilmiş ve kabul bakımından özel düzenlemeye tabi tutulmuş bir havale ilişkisinden ibaret olduğu söylenebilir²⁵⁴.

Poliçenin iktisadi açıdan önemi, kredi işlevine sahip oluşundan kaynaklanmaktadır²⁵⁵. Karşılık olan mal veya hizmeti peşin olarak satın alma imkânı bulunmayan kişiye, poliçe sayesinde bir nevi kredi temin edilmiştir. Lehtar, kambiyo senetlerinin tedavül kolaylığından faydalanarak senedi cirolayabilecek olup, bu sayede vadesi gelmemiş senet vasıtasıyla kendi borcunu kapatabilecektir. Benzer olarak nakde ihtiyacı bulunması halinde ise poliçeyi bir bankaya veyahut kredi kuruluşuna devrederek karşılığında faiz ile komisyon indiriminden geriye kalan meblağa ulaşılacaktır²⁵⁶.

Buna ek olarak uluslararası ticarete poliçe vasıtasıyla bir bankanın müşterisine tahsis etmiş olduğu kredi, müşteri tarafından düzenlenen bir poliçenin kabul edilmesi veya böyle bir poliçeye aval verilmesi sayesinde gayri nakdi olarak da kullanılabilecektir²⁵⁷.

Poliçenin iktisadi açıdan öneminin kredi işlevinden kaynaklandığını belirtmenin akabinde, hatır poliçelerinin de bu hususta bir araç olabileceğinden bahsetmek

²⁵³ Kayıhan, s. 100; Poroy / Tekinalp, s. 145.

²⁵⁴ TTK m. 698 hükmü “1- Muhatap, poliçeyi kabul etmekle bedelini vadede ödemeyi taahhüt etmiş olur. 2- Ödememe hâlinde hamil, düzenleyen dahi olsa, poliçeden dolayı 725 ve 726’ncı maddeler gereğince istenebilecek her şeyi kabul edenden doğrudan doğruya isteme hakkını haizdir” şeklindedir; Muhatap ile lehtar arasındaki ilişkiye havale ilişkisinde ibarettir. Türk hukukunda adi havale, emre yazılı havale ve nitelikli havale olmak üzere 3 tür havale bulunmaktadır. Poliçe ve çeklerin nitelikli havale olduğunu belirten Pulaşlı, poliçenin keşidecinin bizzat kendi emrine düzenlemesinin mümkün olduğunu, imzaların bağımsızlığı ilkesi sonucu muhatabın sorumluluğunun baki kaldığını ve TTK m. 671-b hükmü uyarınca poliçenin konusunun sadece belirli bir bedelin ödenmesi hususunda havaleyi içerdiğini belirtmiştir. Detaylı bilgi için bkz. Pulaşlı, s. 131; Domaniç, Kıymetli Evrak Hukuku, s. 137.

²⁵⁵ Ertekin / Karataş, s. 152-153; Domaniç, Kıymetli Evrak Hukuku, s. 139.

²⁵⁶ Bkz. Kendigelen / Kırca, s. 143.

²⁵⁷ Kendigelen / Kırca, s. 143.

mümkündür²⁵⁸. Hatır poliçelerinde karşı tarafın menfaat kazanmasını sağlayan kişi, senedin muhatabıdır. Kredi temini sağlamak isteyen şahıs, kendi lehine olmak üzere bir poliçe tanzim edecek olup, senedi elden çıkarmadan muhatabın kabul imzasını temin edecektir. Sonrasında ise bu senedi bankaya ciro ederek ihtiyacı olan krediyi hatır poliçesi sayesinde elde etmiş olacaktır. Başka bir ihtimal olarak kişi, poliçeyi muhataba kabul ettirmeden bankaya devreder²⁵⁹. Banka ise bu poliçeyi kabul ettirmek veya vadesinde ödeme almak için muhataba götürmektedir. Belirtmek gerekir ki, senedi düzenleyen, hatır anlaşması uyarınca vadenin dolmasından evvel senet meblağını muhataba temin etmek durumundadır.

Senedi bankaya kırdıran hamil, poliçenin vadesinin ileri bir tarihte dolmasının bir sonucu olarak senet bedelinden daha az bir meblağı temin etmiş olur. Çünkü banka aradaki zaman faizini senet bedelinden düşecektir. Bu açıklamalar ışığında söylenebilir ki, hatır alacaklısının senedi bankaya kırdırmaktansa kendisinden alacaklı olan bir kimseye senedi cirolaması daha makul olacaktır²⁶⁰. Bu sayede iskontodaki kesintilerle karşılaşmayacak olup senet bedelinin tam karşılığı olan nakit parayı veya malı kendi hesabına temin etmiş olacaktır.

Poliçeler bakımından hatır borçlusunun senet keşidecisi olabileceği ihtimalinden de bahsetmek gerekmektedir. Bu sayede senet lehtarını olan hatır alacaklısı, senedi bankaya iskonto ettirerek kendi hesabına kredi temini sağlayabilecektir. Bu neviden poliçelerde hatır borçlusu asli borçlu olmadığından muhatabın kim olduğunun hiçbir önemi bulunmamaktadır²⁶¹.

²⁵⁸ Öztan, Kıymetli Evrak, s. 611-612.

²⁵⁹ İnan, s. 68. Keşideci, muhatabın bilgisi olmadan poliçe tanzim edip lehtara teslim etmiş olabilir. Bu durumdan haberi olmayan muhatap, ödeme için kendisine başvurulduğunda müşkül bir durumda kalabilecektir. Fakat muhatabın senedi kabul etmeme hakkı saklıdır. Eğer muhatabın poliçe sebebiyle hamile yapacağı ödeme, keşideciye yapacağı ödemeden daha külfetli ise muhatap iç münasebet bakımından ödeme yapmaya mecbur olamayacaktır. Keşidecinin muhatapta karşılığının bulunmadığı, yani hatır sebebiyle poliçeyi ödemesi durumunda ödeme yapılan kadar tutarı keşideciden talep edebilecektir. Detaylı bilgi için bkz. Karayalçın, s. 129; İmregün, s. 38.

²⁶⁰ Tuna / Göç Gürbüz, s. 88.

²⁶¹ Bu durumdaki bedelsizlik durumu lehtar ile keşideci olduğundan dolayı muhatap gerçekte olmayan bir kişi dahi olabilir. Bu konu hakkında detaylı bilgi için bkz. İnan, s. 68.

Keşidecinin kendi üzerine poliçe çekmesi durumunda, bu senedi muhatap olarak kendisinin kabul edip senede imza atmadıkça bonodaki düzenleyen gibi asli borçlu konumunda olamayacağını ve yine TTK m. 714 gereğince protesto işlemleri yapılmadan kendisine ödeme için başvuruda bulunulamayacağını belirtmek gerekmektedir²⁶². Kredi temini sağlamak isteyen hatır alacaklısının kendi üzerine poliçe çekip muhatabın kabul imzasını almadan bankaya devredebileceğinden ve bu sayede nakit paraya ulaşabileceğinden bahsetmiştik²⁶³. Bu şekilde tanzim edilen bir poliçenin tedavül kabiliyetinin banka açısından riskli nitelikte olduğu söylenebilirse de düzenleyenin kendi üzerine poliçe çekip, muhatabın kabul imzasını almadan senedin bankaya devredilmesinin önünde herhangi bir yasal engel bulunmamaktadır.

Son olarak değinmek gerekir ki, hatır alacaklısına menfaat sağlayan hatır borçlusu konumunda birden fazla kişi bulunabilir. Keşideci, lehtar olarak gösterdiği hatır alacaklısına bir poliçe tanzim eder. Muhatabın kabulünün akabinde tedavül kabiliyeti artmış olan poliçe, bankaya iskonto ettirilebilir. Burada keşideci ve muhatap hatır borçlusu konumundadır²⁶⁴.

2.2. Hatır Bonoları

Belirli şekil koşullarına bağlı ve belirli bir miktar paranın ödenmesi taahhüdünü içeren, kıymetli evrak niteliğini taşıyan borç senedine bono denir²⁶⁵. Diğer bir söyleyiş ile bono, öyle bir senettir ki senedi imzalayan, belirli bir meblağı belirli bir kişiye veya onun emrine vadede ödemeyi taahhüt eder²⁶⁶.

²⁶² Öztan, Kıymetli Evrak, s.976; Cinbaş, M., Bonoda Ödeme, Adalet Yayınevi, 1. Baskı, Ankara 2020, s. 20.

²⁶³ Bkz. İnan s. 68.

²⁶⁴ İnan, s. 68.

²⁶⁵ Domaniç, Kıymetli Evrak Hukuku, s. 339; İmregün, s. 110; Arslanlı, Ticari Senetler, s. 44; Kendigelen / Kırca, s. 158; Karayalçın, s. 305; Ertekin / Karataş, s. 159; Poroy / Tekinalp, s. 301; Kayıhan, s. 167; Pulaşlı, s. 251; Ülgen / Helvacı / Kaya / Nomer Ertan, s. 143; Günay, E., Uygulamalı Bono Rehberi, Seçkin Yayıncılık, 3. Baskı, Ankara 2022, s. 29; Öztan, Kıymetli Evrak, s. 609.

²⁶⁶ Kaçak, N., İhtihatlarla Bono, Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara 2001, s. 33.

TTK'nın kıymetli evrakı düzenleyen üçüncü kitabının kambiyo senetleriyle ilgili olan dördüncü kısmının ikinci bölümünün 776. ve 779. maddeleri arasında bonoya dair düzenlemeler bulunmaktadır²⁶⁷. Bonoyla alakalı olarak ilgili kanunda herhangi bir tanımlama yapılmamış olmakla birlikte bononun unsurları sayılarak bu unsurların bulunmaması halinde uygulanacak poliçe hükümlerine ve bonoda düzenleyenin sorumluluğuna ilişkin hükümlere yer verilmiştir²⁶⁸. Uygulamada bonoların, poliçelerden çok daha yaygın kullanılan bir kambiyo senedi türü olduğu somut bir gerçekliktir.

Bono, ödeme aracı olmasının yanında kredi işlevine de sahiptir²⁶⁹. Ayrıca bonoda, poliçede olduğu gibi üçlü bir hukuki ilişki bulunmamaktadır. Bono keşidecisi, senet meblağının ödenmesi hususunda poliçede olduğu gibi bir başka kişiyi yetkili kılmamakta olup ödemeyi bizzat kendisi taahhüt etmektedir²⁷⁰.

Bononun, poliçelerdeki gibi üçlü bir ilişkiyi ihtiva etmemesi ve keşidecinin senede imza atmasıyla asli borçlu konumunda olması sebebiyle, bono keşidecisi kendi lehine olmak üzere hatır bonusu tanzim edemeyecektir.

Bono, ülkemizde özellikle ticaret yaşantısında en sık kullanılan kambiyo senedi türü olması nedeniyle diğer senet türlerinden ayrı bir önem arz etmektedir. Bononun ödeme aracı, kredi aracı ve yatırım aracı olmak üzere birçok niteliği haiz olması göz önüne alındığında uygulamada kullanımının yaygın olması olağandır. Belirtmek gerekir

²⁶⁷ Kanun koyucu bono ve emre yazılı senet kavramlarını aynı anlama gelecek şekilde kullanmıştır. Bkz. TTK m. 776. Bonoda bulunması zorunlu unsurları ihtiva etmekle birlikte bono veya emre yazılı senet kavramlarını barındırmayan senet yine de kambiyo senedi niteliğindedir. TTK m. 830 hükmüyle düzenleme altına alınan bu senetler de bono niteliğindedir fakat bonoya dair bazı hükümler uygulanma imkânı bulamaz. Bu konu hakkında detaylı bilgi için bkz. Bozer / Göle, s. 190.

²⁶⁸ TTK m. 778 bu açıdan çeşitli konularda poliçeye yapılan atıf maddesi olarak belirtilebilir.

²⁶⁹ Öztan, Kıymetli Evrak, s. 975; Poroy / Tekinalp, s. 301; Bozer / Göle, s. 186. Bono, hukuki niteliği itibarıyla mücerret bir borç ikrarı olduğuna dair bkz. Domaniç, Kıymetli Evrak Hukuku, s. 339; Bozer/Göle, s. 186; Kınacıoğlu, s. 292.

²⁷⁰ Bu sebeple bono keşidecisinin senetten doğan sorumluluğu, poliçeyi kabul veren muhatabınki gibidir. Bkz. Cinbaş, s. 19. Bu hususla alakalı olarak bkz. TTK m. 779/1. Ayrıca TTK m. 776 1-b hükmü, kayıtsız ve şartsız belirli bir bedeli ödemek vaadini düzenlemiştir.

ki, bono bir ödeme ve kredi aracı olmakla birlikte aynı zamanda bir yatırım aracıdır²⁷¹. Lehtarın senet meblağının tahsili için vadenin sonuna kadar beklemeyip senedi bankaya iskonto ettirmesi, bononun bir yatırım aracı olduğunun da en iyi örneklerinden bir tanesidir. Banka, iskonto yoluyla devralmış olduğu bonoyu keşideciden tahsil ettiği takdirde elde etmiş olduğu faiz ve komisyon geliriyle kısa vadeli bir yatırım yapmış olmaktadır²⁷².

Hatır senedi olarak bono tanzimi mümkündür. Hatır bonusu, kişinin borçlu olmadığı halde sırf karşı tarafın kredi elde etmesi amacı için kullanılabilir. Bono lehtarı olan hatır alacaklısı, senedi bankaya iskonto ettirerek nakit para elde edebilecektir. Hatır alacaklısı, hatır ilişkisi dolayısıyla elde edeceği kardan da senet tutarını ödeyecektir²⁷³. Bu neviden senetlere hatır bonusu denmektedir²⁷⁴.

Bono keşidecisinin kendisi hatır borçlusu olup, hatır alacaklısı ise bono lehtarındır. Lehtar, bonoyu bankaya iskonto ettirerek kendisine kredi temini sağlamış olacaktır. Ancak bazı durumlarda ciro vasıtasıyla birden fazla kişinin hatır ilişkisine dahil olması da mümkündür. Tıpkı hatır poliçelerinde olduğu gibi hatır borçlularının sayısını artırmak veya hatır alacaklısının senedin lehtarından başka bir kişi olmasını sağlamak amaçlanabilir²⁷⁵. Keşidecinin tanzim ettiği hatır bonusunun lehtara verilmesinin akabinde, lehtarın senedi tekrar keşideciye ciro etmesi ve senet bedelini bankadan tahsil etmesi bu duruma örnek teşkil edebilir. Bir başka senaryo olarak ise keşidecinin senedi lehtara verip buna binaen lehtarın da ciro yoluyla senedi hatır alacaklısına devretmesi örnek olarak verilebilir. Bu bakımdan hatır borçlusu keşideci ve lehtar olup, ciranta ise senedi bankaya kırdırarak bu ilişkiden faydalanan hatır alacaklısı konumunda olacaktır²⁷⁶.

²⁷¹ Öztan, Kıymetli Evrak, s. 976-977.

²⁷² Cinbaş, s. 22; Tuna / Göç Gürbüz, s. 88.

²⁷³ Tuna / Göç Gürbüz, s. 255.

²⁷⁴ Karayalçın, s. 309; Kınacıoğlu, s. 114; Poroy / Tekinalp, s. 276.

²⁷⁵ İnan, s. 69.

²⁷⁶ Örnekler için bkz. İnan, s. 69.

2.3. Hatır Çekleri

Çek, hesap sahibinin (keşidecinin) muhataba tevdi ettiği para üzerinde doğrudan tasarruf etmesine olanak sağlayan ve lehtara çeşitli ilişkilerden kaynaklanan bir para borcunu ifa etmesine yardımcı olan, havale esasına dayalı bir kambiyo senedidir²⁷⁷. Dolayısıyla çek bakımından vade unsuru yerine kısa ibraz süreleri öngörülmüştür. Buna istinaden çekin unsurlarının sayıldığı TTK m. 780 hükmünde de vade unsuruna yer verilmemiştir. Nitekim kambiyo senetlerinden olan bono ve poliçenin birer kredi aracı olmalarına karşın çek bir ödeme vasıtasıdır²⁷⁸.

Öğretide çek vasıtasıyla hatır senedi tanzim edilmesi imkanının olmayacağını savunan bir görüş bulunmaktadır²⁷⁹. Belirtmek gerekir ki bu görüş, ileri düzenleme tarihli çeklere cevaz veren yasak düzenlemelerden evvel tartışılmıştır. Hatır çeki sayesinde bedeli tahsil eden hatır alacaklısı, vadenin dolmasından önce senedi ödeyecek olan hatır borçlusuna senet meblağını temin etmeyi taahhüt etmektedir. Elde ettiği nakit kredi sayesinde ticari karını artıracak ve sonrasında senet meblağını hatır borçlusuna ödeyecektir. Bunun sağlanabilmesi için de vadeye ihtiyaç olduğu şüphesizdir. Bu itibarla çekte vade unsuru bulunmadığından, hatır çeki tanzim etmenin mümkün olmadığı savunulmaktadır²⁸⁰.

²⁷⁷ Kendigelen, A., Çek Hukuku, 6. Bası, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2021, s. 19; Poroy / Tekinalp, s. 310-312; Ülgen / Helvacı / Kaya / Nomer Ertan, s. 269; İmregün, s. 118; Bozer / Göle, s. 227; Domaniç, Kıymetli Evrak Hukuku, s. 368; Kendigelen / Kırca, 275; Ertekin / Karataş, s. 173; Kınacıoğlu, s. 303; Karayalçın, s. 43; Eriş, G., Açıklamalı-İçtihatlı Uygulamalı Çek Hukuku, Seçkin Yayıncılık, 5. Baskı, Ankara 2004, s. 25; Çekin ihtiva ettiği üçlü ilişki için bkz. İnan, N./ Kıvanç, S., Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara 1984, s. 134.

²⁷⁸ Bozer, Göle, s. 327; Kendigelen, Çek, s. 19; Bozkurt, s. 351; Çamoğlu, Temel İlkeler, s. 110; Karayalçın, s. 262; Kınacıoğlu, s. 303; Kayıhan, s. 196; Günay, E., Uygulamalı Çek Rehberi, Seçkin Yayıncılık, 9. Baskı, Ankara 2020, s. 29. Poliçe ve bonoda olduğu gibi çekte teknik anlamda bir vade bulunmadığı hususu, ödemeye ilişkin olarak düzenlenen TTK m. 795'in kenar başlığında kanun koyucu tarafından "muacceliyet" ifadesinin tercih edilmesinden dahi anlaşılmaktadır. Bkz. Kendigelen, Çek, s. 268; Pulaşlı, s. 285.

²⁷⁹ İnan, s. 69.

²⁸⁰ İlgili görüşün geçtiği İnan'ın "Türk Hukukunda Hatır Senetleri ve Özellikle Hatır Bonoları" adlı eserinin 1968 basım tarihli olduğu ve geçici madde ile kanun koyucu tarafından kabul edilen vadeden önce ibrazın geçersiz olacağı olgusunun tarih itibarıyla yazar tarafından tartışılmamış olduğu da göz önüne alınmalıdır. Ayrıca bankanın karşılığı olmadığı halde çeki ödemesi durumunun ödünç verme kastıyla yapıldığı; hatır

Belirtmek gerekir ki, çek metni üzerinde yazılı olan keşide tarihinin gerçeği yansıtması bir geçerlilik koşulu değildir²⁸¹. Çekin üzerine tedavüle çıkarıldığı tarihten öncesi veya sonrasının yazılabilmesi mümkündür. TTK m. 795’in 2. fıkrası “*Düzenlenme günü olarak gösterilen günden önce ödenmek için ibraz olunan çek, ibraz günü ödenir*” şeklinden ibarettir. Görülmektedir ki, kanun koyucu zımnen de olsa keşide tarihinden evvel bankaya ibraz olunan çekin ödeneceğini düzenlemiştir. Bu sayede kanun koyucu, çekte vade unsuru kazandırılıp ileri düzenleme tarihli senet tanziminin önüne geçmeyi amaçlamıştır.

Uygulamada çekin bir kredi aracı olarak kullanılmasının önüne geçemeyen kanun koyucu, mevcut durumu göz ardı etmeyerek çekin kredi vasıtasıyla kullanılabilmesi bakımından birtakım yasal düzenlemelerde bulunmuştur. Çekin düzenleme tarihinden evvel ödenmesi için muhataba ibrazının geçersiz sayılacağı hususu, 5941 Sayılı Çek Kanunu geçici madde 3/5’te düzenlenmiştir. Buna göre kanun koyucu “*31/12/2011 tarihine kadar, üzerinde yazılı düzenleme tarihinden önce çekin ödenmek için muhatap bankaya ibrazı geçersizdir*” şeklinde bir düzenleme getirmiştir²⁸². Nihayetinde bu geçici düzenleme 2021 yılında yapılan son değişiklik ile 31/12/2023 tarihine kadar uzatılmıştır²⁸³. Netice itibarıyla 2023 sonuna kadar kanun koyucunun, çekin ileri düzenleme tarihli olarak düzenlenmesini geçerli kabul ettiği söylenebilecektir. Keşide tarihinden önce çekin muhataba yani bankaya sunulmasının hiçbir hukuki sonuç doğurmayacağı ilgili geçici maddeyle hükme bağlanmıştır. Ayrıca 5491 Sayılı Çek Kanunu’nun geçici 3. Maddesinin 8. Fıkrası “*Üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihinden önce ibraz edilen çekin karşılığının Türk Ticaret Kanunu’nun 707’nci maddesi uyarınca kısmen veya tamamen ödenmemiş olması hâlinde, bu çekle ilgili olarak hukukî takip yapılamaz. İleri düzenleme tarihli çekle ilgili olarak hukukî takip yapılabilmesi için,*

senedi ilişkisinde esas olanın vadeden önce senet meblağının hatır borçlusuna temin edilmesinin olduğu görüş için bkz. İnan, s. 70.

²⁸¹ Kendigelen, Çek, 270. Çekte keşide tarihinin yazılması zorunlu bir unsur olmakla birlikte ileri tarihli keşide tarihinin yazılmasının geçerli olacağına ilişkin bkz. Eriş, Çek, s. 211; Günay, Uygulamalı Çek Rehberi, s. 34; Yenipınar Berberoğlu, F., Uygulamada Çek Davaları, Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, s. 104-105.

²⁸² Düzenleme tarihinden önce çekin bankaya ibrazının geçersiz olacağını düzenleyen geçici maddenin süresinin uzatılmasına dair geçmiş düzenlemeler için bkz. Kendigelen, Çek, s. 274.

²⁸³ Bkz. 7341 Sayılı Kanun’un 16. maddesi.

çekin üzerindeki düzenleme tarihine göre kanunî ibraz süresi içinde bankaya ibraz edilmesi ve karşılıksızdır işlemine tabi tutulması şarttır” şeklindedir. Bu hüküm sayesinde ileri tarihli çeklerin keşide tarihinden önce bankaya ibraz edilebileceği, fakat ödenmemiş olması durumunda takip yapılamayacağı öngörülmektedir²⁸⁴.

Vadeden önce ibrazın geçersiz olacağını düzenleyen Çek Kanunu’ndaki geçici madde sayesinde hatır çeki tanzim etmenin önünde herhangi bir engel bulunmamaktadır²⁸⁵. Buna göre keşideci konumunda olan hatır borçlusu, hatır alacaklısı lehine bir senet düzenleyecektir. Bunun akabinde lehtar, bu çeki üçüncü bir kişiye cirolayabilir veya bankaya iskonto ettirebilir. İlgili geçici maddeyle çeke vade unsuru kazandırılmıştır. Netice olarak çeklere de tıpkı bono ve poliçede olduğu gibi kredi işlevi kazandırılmış olmaktadır. Bu sayede hatır alacaklısı, çekin vadesinden önce senet meblağını hatır borçlusuna temin edebilecektir.

Yargıtay’ın, geçici kanuni düzenlemelerle çekte vade unsuruna müsaade edilmesinden de evvel, hatır çeki tanziminin mümkün olduğuna ilişkin kararı da bulunmaktadır. “...*Borçlu şirket ‘...hatır çeki olarak o zamanki şirket yetkilisi S. Çelik tarafından imzalanarak verildiğini’ beyan etmesine göre, çekin ileri tarihli verildiğinin*

²⁸⁴ Çek Kanunu m. 5/1 “*Üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre kanuni ibraz süresi içinde ibrazında, çekle ilgili olarak “karşılıksızdır” işlemi yapılmasına sebebiyet veren kişi hakkında, hamilin şikâyeti üzerine, her bir çekle ilgili olarak, binbeşyüz güne kadar adli para cezasına hükmolunur...*” şeklindedir. Kanun koyucu çek hesabı sahibi hakkında idari yaptırım sorumluluğunun uygulanabilmesi için karşılıksızdır işlemi şartını arayarak idari yaptırım uygulanmamasına hükmetmiştir. Bahtiyar, geçici madde 3/8 ve 3/5’in, TTK m. 795/2 hükmüne aykırılık oluşturduğu kanaatindedir. Buna göre başta TTK m. 752/2 olmak üzere çekle ilgili sair hükümler çekin ödeme aracı olma işlevi, çekin görüldüğünde ödenmesi gereken ve ödenmediği takdirde başvuru hakkının kullanılmasına yol açan bir sorumluluk düzenine dayanmaktadır. Ekonomik krizler gerekçe gösterilerek Çek Kanunu’na geçici maddeler eklenmesi, torba kanunlar yoluyla ileri tarihli çeklerde erken ibraz yasağını getiren düzenlemelerin sakıncalı olduğuna dair bkz. Bahtiyar, M., “5941 Sayılı Çek Kanunu Açısından İleri Tarihli Çek”, Kadir Has Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.1, S. 2, 2013, s. 54-47. Çek metni üzerine çekin ödenmesini engelleyen herhangi bir kaydın, bu çeki geçersiz kılmayacağı ve bu neviden kayıtların yazılmamış sayılacağına ilişkin bkz. Günay, Uygulamalı Çek Rehberi, s. 59.

²⁸⁵ Uygulamada ileri düzenleme tarihli çeklerin bankalarca iskonto edildiği, çek üzerinde yazılı olan ileri keşide tarihlerinde bu çeklerin ibraz edildiği, Merkez Bankası’nın görüş ve uygulamalarına göre de çeklerin iskontosunun bir kredi işlemi olarak görüldüğü incelemeleri için bkz. Eriş, Çek, s. 212.

kabulü gerekir. Bu nedenle sonradan yetkilinin değişmiş olması şirketin sorumlu olmadığını göstermez...”²⁸⁶.

²⁸⁶ Yargıtay 12. HD., 03.07.2008-2008-11058/2008-14274 sayılı kararı için bkz. Eriş, Kıymetli Evrak, s. 991. Ayrıca başkasına hatır çeki verildiği itirazının ciro suretiyle hamil olanı bağlamayacağına ilişkin Yargıtay 19. HD., 02.12.2010-2010-4572/ 2010-3716 sayılı kararı için bkz. Eriş, Kıymetli Evrak, s. 386.

İKİNCİ BÖLÜM

HATIR ANLAŞMASI VE HATIR SENETLERİNİN GEÇERLİLİĞİ

I. Hatır Anlaşmasının Hukuki Niteliği ve Hükümleri

1. Hukuki Sebep Kavramı Kapsamında Hatır Anlaşması

Bir hukuki işlemin doğmuş sayılması, bu hukuki işlem ile ulaşılmak istenen gayenin gerçekleşmesi için bir iradenin bulunmasına bağlıdır. Ayrıca bu iradenin beyan edilmiş olması ve iradeyi sakatlayan hallerden birisi nedeniyle de sakatlanmamış olması gerekmektedir. Diğer yandan, hukuki işleme yönelik irade beyanının da bir amacı bulunmaktadır. Bu bağlamda belirli bir amacı olmayan bir irade beyanı ve hukuki işlem düşünmek olanaklı değildir²⁸⁷.

Borçlandırıcı işlemler ve bilhassa borç sözleşmeleriyle yapılan kazandırmalar aynı zamanda sebebe bağlıdır²⁸⁸. Kişinin bütün iradi davranışları ve her hukuki işlemi bir amaç uğruna yapılmaktadır. Taraf veya tarafların hukuki işlem aracılığıyla ulaşmak istedikleri amaç, hukuki sebeptir²⁸⁹. Bu bağlamda tarafların amaçlarının değil; üzerinde mutabık kaldıkları en yakın amaçları hukuki sebep olarak ifade edilmektedir²⁹⁰.

TBK m. 18 “*Borcun sebebini içermemiş olsa bile borç tanınması geçerlidir*” şeklindedir. İlgili maddeden anlaşıldığı üzere sebebi olmayan borç tanınmasının değil,

²⁸⁷ Sayhan, s. 35.

²⁸⁸ Eren, s. 200; von Tuhr, s. 43-44.

²⁸⁹ Eren, s. 192. Faydalandırmanın bizzat kendisi için yapılmayacağına ve faydalandırmaya bir amaca ulaşmak için müracaat edileceğine ilişkin bkz. von, Tuhr, s. 195; Sayhan, s. 93.

²⁹⁰ Vekaletsiz iş görme, bağışlama gibi durumların istisna teşkil etmesiyle alakalı olarak bkz. Sayhan, s. 36.

sebebi gösterilmeyen borç tanınmasının geçerli kabul edilebileceği düzenlenmiştir. Ayrıca TBK m. 77 “*Haklı bir sebep olmaksızın, bir başkasının malvarlığından veya emeğinden zenginleşen, bu zenginleşmeyi geri vermekle yükümlüdür. Bu yükümlülük, özellikle zenginleşmenin geçerli olmayan veya gerçekleşmemiş ya da sona ermiş bir sebebe dayanması durumunda doğmuş olur*” şeklindedir. Görüldüğü üzere, hukukumuzda sebepsiz zenginleşmeye cevaz verilmemektedir.

Modern hukukta kazandırma sebepleri dörde ayrılmaktadır. Bunlar ifa sebebi, alacak sebebi, bağışlama sebebi ve teminat sebebidir²⁹¹. Roma hukukuna dayanan üçlü ayırım artık günümüzde ortaya çıkan ihtiyaçları karşılamamaktadır²⁹². Bunun bir sonucu olarak mevcut hukuki sebep çeşitleri birtakım alt başlıklara ayrılmakta olup, diğer taraftan yeni hukuki sebep çeşitleri de sisteme dahil edilmektedir²⁹³.

Hukuki sebebin belirlenmesinin iki husus için önem arz ettiğinden bahsetmek gerekmektedir. Birincisi, hukuki sebep bir hukuki işlemin geçerli doğabilmesi hususunda belirleyici etkiye sahiptir. Tarafların müşterek gayeleri kazandırma işleminin ayrılmaz bir parçası haline gelmişse ve o işlemin zorunlu bir unsuru olmuşsa bu durumda o işlemin sebebe bağlı olduğu söylenebilecektir²⁹⁴. Dolayısıyla işlemin, hukuk düzeninde etki gösterebilmesi için geçerli bir sebebin mevcudiyeti şartı aranmaktadır. İkinci olaraksa hukuki sebep, hukuki işlemin geçerli olarak kurulmasından sonra hangi hukuki rejime tabi olacağını belirlemektedir²⁹⁵.

²⁹¹ Sarıkaya, s. 5-7; Eren, s. 194-195; von Tuhr, s. 196-197; Sayhan, s. 41-44.

²⁹² Roma hukukuna dayanan klasik görüş gereğince hukuki sebebin; ifa sebebi, alacak sebebi ve bağışlama sebebi olarak üçe ayrıldığına ilişkin bkz. Eren, s. 193.

²⁹³ Bkz. Sarıkaya, s. 15-17.

²⁹⁴ Hukuki sebebin işlemin bir unsuru ve parçası olmasına örnek olarak borçlanılan edimin satış bedeli olarak mı yoksa daha evvel verilmiş ödünç paranın geri verilmesi şeklinde mi veya bağışlama olarak mı taahhüt edildiğinin borçlandırıcı işlemde gösterilmesi verilebilir. Detaylı bilgi için bkz. Eren, s. 196; Sarıkaya, s. 4; Sayhan, s. 45.

²⁹⁵ Sarıkaya, s. 46. Kambyo alacağının hukuki sebebinin aksi kararlaştırılmadığı müddetçe ifa uğruna tanzim edilmesi olduğuna ilişkin bkz. Poroy / Tekinalp, s. 143; Kendigelen / Kırca, s. 126.

Hatır anlaşması, hatır senetlerinin hukuki sebebine karşılık gelen bir akittir²⁹⁶. Daha önce de belirttiğimiz üzere, hatır senetlerinin arkasında da bir hukuki ilişki bulunmakla birlikte bu ilişki, temel bir alacak hakkı doğurmaya müsait değildir. Dolayısıyla hatır senetleri bir para alacağının ifası uğruna düzenlenmezler.

Hatır anlaşması uyarınca hatır alacaklısı, hatır borçlusundan senet tanzim ve teslim etmesini isteyebilecektir. Bu durum için ayrıca anlaşma yapmalarına gerek bulunmamaktadır. Çünkü senet tanzim edilmesi, akdi ilişkinin bir unsurudur. Hatır senetleri bu yönüyle alelade kambiyo senetlerinden farklılık arz etmektedir. Çünkü kambiyo senetlerinin düzenlenmesi için mutlaka bir hukuki sebep bulunması gerekmektedir. Taraflar arasında hiçbir hukuki ilişki bulunmaksızın kambiyo senedi tanzim etmek hususunda anlaşma sağlamaları hayatın olağan akışına terstir. Fakat hatır anlaşmalarının hukuki sebebi kendi dahilindedir²⁹⁷. Örneğin bir satış sözleşmesinin temel bir ilişkiye ihtiyacı olmadığı gibi, hatır anlaşmasında da böyle bir ilişki aranmayacaktır²⁹⁸.

2. Hatır Anlaşmasının Nitelikleri

Hatır anlaşmasına hangi hükümlerin tatbik edileceğinin tespitinin yapılabilmesi için bu anlaşmanın özellikleri hakkında ayrı bir değerlendirmenin yapılması gerekmektedir.

²⁹⁶ İnan, s. 75. Hatır anlaşmasının temel borç ilişkisi olarak kabul edilemeyeceğine, temel alacak doğurmaya müsait bir yapısının olmadığına, burada tedavül anlaşmasının taraflar arasında ulaşılan ve kambiyo senedinin arka planını oluşturan hatır anlaşmasından ibaret olduğuna ilişkin bkz. Sayhan, s. 145.

²⁹⁷ İnan, s. 89.

²⁹⁸ Kambiyo borcunun hukuki sebebinin tedavül anlaşmasının temel alacak üzerindeki etkisiyle ilgili olduğuna ilişkin bkz. Sayhan, s. 93.

2.1. Borçlar Hukuku Sözleşmesi Olması

Hatır anlaşmasının taraflar bakımından aynı sonuçlar doğurmamasıyla birlikte miras, aile ve kişilik hukukuyla alakalı da bir etkisinin olmadığından bahsetmek gerekmektedir²⁹⁹. Bu itibarla hatır anlaşması sonuçlarını borçlar hukuku kapsamında oluşturan bir sözleşmedir.

Hatır anlaşmasının mevcudiyetinden söz edebilmek için tarafların birbirine uygun irade beyanlarını açıklamış olmaları yeterlidir³⁰⁰. Ayrıca bunun için hatır senedinin tanzim edilmiş olması da gerekmemektedir. Belirtmek gerekir ki, hatır anlaşması bakımından herhangi bir şekil şartı da aranmamaktadır. Türk hukukunda şekil serbestisi esas alınmıştır (TBK m. 12). Gerçekten de TBK’da düzenlenen sözleşmelerin çoğunda geçerlilik açısından bir şekil şartı aranmamıştır. Fakat taraflar arzu ettikleri takdirde şekle tabi olmayan bir sözleşmeyi geçerlilik açısından şekle tabi tutabileceklerdir³⁰¹.

Borçlar hukukunda kişilerin irade serbestisi prensibinin hâkim olması sebebiyle hatır anlaşması oluşturulmasında herhangi bir sakınca bulunmamaktadır. Sözleşme özgürlüğü olarak da ifade edilen irade serbestisi prensibinin iki yönü bulunmaktadır. Bunlar sözleşme yapma özgürlüğü ve sözleşmenin konusunu belirleme özgürlüğü olarak ifade edilebilir³⁰². Belirtmek gerekir ki, sözleşme yapılırken şekil serbestisinin bulunması da düzenleme özgürlüğü kapsamında girecektir³⁰³.

²⁹⁹ Bir borç ilişkisinin, bir borcun oluşturulmasına, değiştirilmesine, devredilmesine veya ortadan kaldırılmasına dair sözleşmelere borçlar hukuku sözleşmesi denmektedir. Bu konu hakkında bkz. Eren, s. 217; İnan, s. 77.

³⁰⁰ Sözleşmenin kurulması ve neticelerinin meydana getirilmesi için tarafların karşılıklı ve birbirleriyle örtüşür irade beyanlarının yeterli olduğu sözleşmelere rızai sözleşmeler denmektedir. Bu konu hakkında bkz. Eren, s. 254; Akıntürk / Ateş, s. 21.

³⁰¹ İradi şekil için bkz. Eren, s. 304; Oğuzman, K., / Barlas, N., Medeni Hukuk, 23. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2017, s. 158.

³⁰² Oğuzman / Barlas, s. 23.

³⁰³ Oğuzman / Barlas, s. 24.

Hatır anlaşması, borçlar hukukunun genel hükümlerine tabidir³⁰⁴. Çünkü hatır anlaşması da borçlar hukuku kapsamında bir sözleşmedir³⁰⁵. Bu bağlamda her ne kadar genel hükümlere tabi olsa da hatır anlaşmalarına hangi sözleşme türüne dair hükümlerin uygulanabileceğini tartışmak gerekmektedir. Karşılaştırmalı hukukta hatır ilişkisini kefalet sözleşmesi olarak kabul eden yaklaşımlar bulunmakla birlikte, vekalet sözleşmesine dair hükümlerin uygulanması gerektiği görüşü de bulunmaktadır³⁰⁶. Buna göre vekalet sözleşmesi, vekilin vekalet vereninin işini görmeyi veya işlemini yapmayı üstlendiği sözleşmelerdir³⁰⁷. TBK m. 502/2 “*Vekâlete ilişkin hükümler, niteliklerine uygun düştükleri ölçüde, bu Kanunda düzenlenmemiş olan işgörme sözleşmelerine de uygulanır*” şeklindedir. Diğer iş görme sözleşmelerinin unsurlarını ihtiva etmeyen ve TBK’de düzenlenmemiş olan sözleşmelerde vekalet sözleşmesi sayılacak olup, bunlar hakkında da vekalet sözleşmesine ilişkin hükümler uygulanabilecektir³⁰⁸. Hatır anlaşmasının da bir iş görme akdi olarak kabul edilebileceği göz önüne alındığında vekalet sözleşmesi hükümleri bu bağlamda uygulanabilecektir³⁰⁹. Hatır borçlusunun hatır alacaklısının menfaatine olacak şekilde senet tanzim ve teslim etmeyi kabul etmesi, vekalet sözleşmesi hükümlerinin tatbikini mümkün kılmaktadır. İnan’a göre de karşı tarafın menfaatine olacak şekilde bir fiil veya hukuki ilişkide bulunulması, vekalet sözleşmesinin konusuna tekabül etmektedir³¹⁰.

³⁰⁴ İnan, s. 77.

³⁰⁵ “...Dava dosyası içerisindeki bilgi ve belgelere, mahkeme kararının gerekçesinde dayanılan delillerin tartışılıp değerlendirilmesinde usul ve yasaya aykırı bir yön bulunmamasına ve hatır senetlerinin hukuki sebeplerini teşkil eden hatır anlaşmasının iki tarafa borç yükleyen bir borçlar hukuku akdi olmasına ve bu nedenle zamanaşımı definin reddinde bir usulsüzlük bulunmamasına göre, davalı vekilinin aşağıdaki bent kapsamı dışında kalan sair temyiz itirazlarının reddine karar vermek gerekmiştir...” Yargıtay 11. HD., 11.11.2014-2014-10204/2014-17355 sayılı karar için bkz. www.lexpera.com, e.t. 24.04.2023.

³⁰⁶ Kefil ile borçlu arasındaki ilişkiye dair vekalet sözleşmesi hükümlerinin uygulanacağına dair bkz. Reisoğlu, Kefalet, s. 228-229; İnan, s. 78.

³⁰⁷ Kılıçoğlu, s. 533; TBK m. 502.

³⁰⁸ Örneğin eser sözleşmesi bir bedel mukabilinde oluşturulmadıysa, bu durumda vekalet sözleşmesine ilişkin hükümler uygulanacaktır; İş görme sözleşmeleri hakkında detaylı bilgi için bkz. Kılıçoğlu, s. 377-381.

³⁰⁹ Kılıçoğlu, s. 536.

³¹⁰ İnan’ın, Anglo-Amerikan öğretisinin hatır anlaşmasına kefalet sözleşmesi hükümlerinin uygulanabileceği görüşünün aksine vekalet hükümlerinin tatbik edileceğini öngören Alman öğretisinden yana olduğuna ilişkin bkz. İnan, s. 78.

2.2. İki Tarafa Borç Yükleyen Bir Sözleşme Olması

İki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde tarafların her ikisi de hem alacaklı hem borçlu statüsündedir. İki tarafa borç yükleyen sözleşmeler, tam iki tarafa borç yükleyen ve eksik iki tarafa borç yükleyen sözleşmeler olarak iki gruba ayrılmaktadırlar.

Tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde tarafların her ikisi de birbirine karşı borç altına girmektedir³¹¹. Bu bağlamda taraflardan birinin edimi, karşı tarafın ediminin sebebini teşkil etmekte olup, edimler arasında karşılık ilişkisi bulunmaktadır. Kira sözleşmesi, satım sözleşmesi, hizmet sözleşmesi ve eser sözleşmesi tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerin en bariz örnekleridir. Satım sözleşmesinde satıcı olan tarafın borçlandığı edim satılan şeyin mülkiyetini karşı yana devretmektir. Alıcının buna mukabil yüklendiği edim ise satın alınan şeyin bedelini satıcıya ödemektir. En nihayetinde satıcının edimine karşılık gelen şey ile alıcının ödemesi gereken bedel birbirinin karşılığıdır³¹².

Her iki taraf bakımından karşılıklı borç doğmasına karşın; amaçları edimlerin mübadelesi olmayan sözleşmeler, eksik iki tarafa borç yükleyen sözleşmeler olarak anılmaktadırlar³¹³. Bu kapsamda ivazsız vekalet sözleşmeleri ve kullanma ödöncü sözleşmeleri örnek teşkil edebilir.

Hatır anlaşması kural olarak eksik iki tarafa borç yükleyen bir sözleşmedir³¹⁴. Çünkü hatır anlaşmasında taraflarının borçları aynı anda doğmamakta olup, edimler birbirlerinin karşılığı değildir. Belirtmek gerekir ki, hatır borçlusu ivazsız şekilde hatır senedi tanzim edebilir. İvazlı şekilde hatır senedi tanzim edilmesi hatır anlaşmasının

³¹¹ Eren, s. 223.

³¹² von Tuhr, s. 140.

³¹³ Eren, s. 225; von Tuhr, s. 140.

³¹⁴ İnan, s. 76.

esaslı unsuru değildir. Fakat çalışmamızın ilk bölümünde hatır borçlusunun komisyon niteliğinde bir bedel talep etmesinin mümkün olabildiğini ve bunun ticari yaşamın akışına uygun olduğundan da bahsetmiştik. Eğer taraflar, hatır anlaşması uyarınca hatır senedi karşılığında bir bedelin verilmesini kararlaştırmamışlar ise bu durumda hatır borçlusunun bedele ilişkin herhangi bir talep hakkı bulunamayacaktır. Hatır alacaklısının bir bedel ödemeyi kabul ve taahhüt ettiği durumda tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmeden bahsetmek mümkündür.

3. Muvazaa Kapsamında Hatır Anlaşması ve Tedavül Anlaşmasının Geçerliliği

Hatır senedi düzenlenmesi sayesinde lehtar, dış dünyaya karşı alelade bir kambiyo senedinin haiz olduğu haklara sahipmiş gibi gözükmektedir. Fakat hatır anlaşması uyarınca taraflara getirilmiş olan birtakım kısıtlamalar ve borçlar bulunmaktadır. Dolayısıyla hatır alacaklısı hatır anlaşmasıyla bağlı olup, sınırsız bir tasarruf hakkına sahip değildir. Bu bağlamda hatır senetleri bir hukuki görünüş oluşturmaktadır³¹⁵. Muvazaa ve inançlı işlem ilişkilerinde de hakkı iktisap eden kişi, belirli kısıtlamalara uymakla mükelleftir³¹⁶. Hatır anlaşmasının muhtevası irdelendiğinde görülecektir ki, bu anlaşma muvazaalı işlemlerin ve inançlı işlemlerin birtakım unsurlarını bünyesinde barındırmaktadır³¹⁷. Senedin dolaşıma sokulup sokulmayacağı bakımından tarafların ne yönde mutabık kaldığı önem arz etmektedir. Hatır anlaşmasının içeriğine göre senet, geçersiz veya bedelsiz kabul edilecektir.

³¹⁵ İnan, s. 115.

³¹⁶ İnanç anlaşmasıyla tarafların birtakım borç ve yükümlülükler oluşturduğuna dair bkz. Eren, s. 414-415.

³¹⁷ İnançlı işlem ve muvazaalı işlemler arasındaki kıyaslamalar için bkz. Esener, T., Türk Hususi Hukukunda Muvazaalı Muameleler, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul 1956, s. 152.

3.1. Tedavül Gayesi Bulunmayan Hatır Senetleri

Hatır anlaşmasının senedin dolaşıma çıkarılmamasına yönelik olduğu durumda, hatır alacaklısının senedi bir üçüncü kişiye devir yetkisi bulunmamaktadır. Devir yetkisinin bulunmamasıyla birlikte hatır alacaklısı, senedin ödenmesine dair bir talepte bulunmayacağına ilişkin hatır borçlusuna karşı bir taahhüt vermektedir. Hatır borçlusunun bu senedi ödeme niyeti de bulunmamaktadır³¹⁸. Bu haliyle tarafların, aralarındaki anlaşma uyarınca kambiyo senedi borcu doğmamasına yönelik mutabakatta bulundukları söylenebilecektir. Tedavül gayesi bulunmayan hatır senetlerinin muvazaalı olduğu hukuki bir gerçektir. Dolaşım amacı olmaksızın düzenlenen hatır senetlerinde taraflar kıymetli evrak hukuku anlamında hiçbir işlem yapmak istememekte olup, görünürdeki kambiyo sözleşmesiyle yalnızca üçüncü kişilerin aldatılması hedeflenmektedir. Başka bir işlemi gizleme amacı bulunmaması sebebiyle buradaki muvazaa, mutlak muvazaadır³¹⁹.

Kambiyo senetlerinin soyutluğu, tedavül amacı olmayan hatır senetlerinin geçerli kabul edilebilmesini sağlamaz³²⁰. Söz konusu muvazaa ilişkisi, tedavül anlaşmasında veyahut temel ilişkide tezahür etmemektedir. Muvazaa doğrudan doğruya kambiyo anlaşmasına ilişkin olup, senetten bir borç doğmayacağı yönünde anlaşma sağlanmıştır³²¹. Dolayısıyla kambiyo sözleşmesi sakattır ve bu durum senedin bedelsizliğine değil; geçersizliğine yol açmaktadır³²².

³¹⁸ Sayhan, s. 147.

³¹⁹ Mali durumu bozulan bir kişinin itibarını yükseltmek amacıyla kendisi lehine bir borç senedinin imzalanıp verilmesi durumunun mutlak muvazaaya karşılık geldiğine ilişkin örnekler için bkz. Eren, s. 388-399.

³²⁰ Öztan, Kıymetli Evrak, s. 1011.

³²¹ Sayhan, s. 148.

³²² Tedavül gayesi bulunmayan hatır senetlerinin mutlak muvazaaya karşılık geleceğine ilişkin bkz. Esener, s. 46.

Tedavül gayesi bulunmayan hatır senedinin soyutluk ilkesine rağmen geçersiz nitelikte kabul edilmesinin sebebi, muvazaa anlaşmasıyla açığa çıkartılan ilişkinin geçersiz olduğunun kararlaştırılmasıdır³²³.

3.2. Tedavül Gayeli Hatır Senetleri

Tedavül amacı bulunan hatır senetlerinde taraflar senedin dolaşıma sokulması yönünde mutabık kalmakta olup, ifa edilmek üzere bir kambyo senedi tanzim etmektedirler. Hatır alacaklısı, en geç vade gününde olmak üzere senet meblağını hatır borçlusuna temin edecektir. Hatır borçlusu da elde ettiği parayı senet hamili üçüncü kişiye ödeyecektir³²⁴. Gerçek anlamda kambyo senedi oluşturma iradesiyle düzenlenen bu senetler, geçerli nitelikte olmakla birlikte aynı zamanda bedelsizdirler³²⁵. Bu durumda hatır anlaşması, senedin dolaşıma sokulup senet borcunun ifa edileceği yönündedir.

Tedavül gayeli hatır senetlerinin muvazaalı olup olmadığı hususu tartışmalı olmakla birlikte, muvazaanın olmadığı görüşü daha baskındır. Taraflar kambyo senedinin geçersizliği üzerinde anlaşmayarak geçerli bir senet tanzim etme gayesindedirler. Bu durum, hatır anlaşmasının içeriğiyle sabittir. Buna göre, hatır alacaklısı senedi tedavüle çıkartacak olup, hatır borçlusu da üçüncü kişi senet hamiline senet tutarını ödemeyi taahhüt etmektedir. Dolayısıyla tarafların geçersiz bir kambyo senedi tanzim etme hususunda uzlaştıklarından söz edilemeyecektir³²⁶. Muvazaadan bahsedilebilmesi için senedin geçersizliği noktasında anlaşma sağlanması gerekmektedir³²⁷.

³²³ İnan, s. 117.

³²⁴ İnan, s. 83.

³²⁵ Ertekin / Karataş, s. 613; Gürbüz, Ticari Senetlerin İptali, s. 535; Sayhan, s. 149.

³²⁶ İnan, s. 115. Aksi görüş için bkz. Kalpsüz, s. 112.

³²⁷ Bkz. von Tuhr, s. 272-276; Esener, s. 41; Öztan, Kıymetli Evrak, s. 1010.

Öte yandan, *İnan*, tedavül gayeli hatır senetlerinin inançlı işlem den ibaret olduğu görüşündedir. Buna göre hatır anlaşması ile hatır senedinin tanzim ve teslimi ilişkisi (tedavül anlaşması) arasında zıtlıktan ziyade sadece aykırılık bulunmaktadır³²⁸. Hatır anlaşması ile getirilen kısıtlamaların nispi haklar bakımından olduğunu savunan yazar, hatır ilişkisinin bir bütün olarak muvazaalı olmadığını; fakat inançlı bir işleme karşılık geldiğini savunmuştur³²⁹.

Sayhan, *İnan*'ın tedavül gayeli hatır senetlerinin inançlı işlem niteliğinde olduğunu belirten görüşüne katılmamaktadır. *Sayhan*'a göre hatır anlaşması inançlı işlem niteliğinde değildir. Çünkü inançlı işlem ancak tasarruf işlemleri bakımından mümkündür³³⁰. Bu sebeple yapılacak işlemin bir tasarruf işlemi olması gerektiğini savunan yazar, en geniş anlamda kambiyo ilişkisinin yalnızca borç doğurmaya yönelik bir işlem olduğunu belirterek, kambiyo ilişkisinin sadece borçlandırıcı işlem den ibaret olduğunu kanaatindedir³³¹. Buna mukabil *İnan*, kambiyo ilişkisinin tasarruf işlemi olmadığını belirtmesine rağmen kambiyo borcunun tasarruf işlemlerine has bazı özellikler taşıdığını ve bu bağlamda kambiyo ilişkisinin inançlı işlem vasfında kabul edilebileceğini tespit etmiştir³³².

Hukukumuzda inançlı işlemler geçerli kabul edilmektedir³³³. İnançlı işlemleri doğrudan doğruya ele alan yasal düzenleme bulunmamakla birlikte yasaklayan herhangi

³²⁸ *İnan*, s. 118.

³²⁹ İnançlı işlemin hukuki sebebinin inanç anlaşmasında tezahür ettiğine dair detaylı bilgi için bkz. Eren, s. 412-415. İnançlı kazandırma sayesinde, inanılan, inanç konusu hakkın sahibi veya o şeyin maliki olmuştur. Detaylı bilgi için bkz. Özkaya, E., *İnançlı İşlem ve Muvazaa Davaları*, Seçkin Yayıncılık, 9. Baskı, Ankara 2022, s. 56-59. İnançlı işlemler hakkında detaylı bilgi için bkz. Sapanoğlu, S., *Muvazaa ve İnançlı İşlem Davaları*, Seçkin Yayıncılık, 3. Baskı, Ankara 2022, s. 529-531.

³³⁰ İnançlı işlemin hukuki niteliği için bkz. Halman Çetin, E., *Tasarrufun İptali Muvazaa İnançlı İşlem ve Nam-ı Müstear*, Adalet Yayınevi, 2. Baskı, Ankara 2022, s. 376-378.

³³¹ *Sayhan*, s. 150.

³³² Kambiyo borcunun da tasarruf işlemleri gibi temel bir ilişkiye dayandığına, kambiyo borcu ile temel ilişki arasında tasarruf ve taahhüt ilişkileri arasındaki gibi bir ilişki olduğuna dair bkz. *İnan*, s. 116.

³³³ “...*İnanç sözleşmelerinin tarafları arasında, onların gerçek iradelerini ve akitten amaçladıklarını yansıtmaları bakımından geçerli olduğu; taraflarına Borçlar Kanunu çerçevesinde nispi haklarını talep etme olanağı verdiği tartışmasızdır...*” Yargıtay 1. HD., 10.11.2014-2014-1488/2014-1720 sayılı kararı için bkz. Sapanoğlu, s. 531.

bir düzenleme de bulunmamaktadır³³⁴. Yukarıdaki açıklamalar ışığında inançlı işlem niteliğinde kabul edilen tedavül gayeli hatır senetlerinin geçerlilik arz ettiği kanaatindeyiz.

Tedavül gayeli hatır senetlerinde hatır anlaşması, kambiyo senedinden borç doğmasının kararlaştırılmasını ve bu borcun hatır alacaklısı tarafından hatır borçlusuna temin edilerek üçüncü kişi hamile ödenmesini içeren bir mutabakattır. Tedavül anlaşması vasfındaki bu mutabakat, yalnızca hatır senedinin tarafları arasında bağlayıcı nitelikte olmaktadır. Soyutluk ilkesi nedeniyle senedin kambiyo senedi olma vasfını etkilemeyecektir³³⁵.

Belirtmek gerekir ki, tedavül gayeli hatır senetlerinde tedavül anlaşması muvazaalıdır³³⁶. Çünkü taraflar, hatır anlaşmasıyla kambiyo senedinden geçerli bir borç doğmasını kararlaştırmakla birlikte, bu borcun hatır borçlusu tarafından ifa edilmemesinde de mutabık kalmaktadırlar³³⁷. Her ne kadar senet tanzim edilmesine dair olan kambiyo sözleşmesi muvazaalı olmasa da tedavül anlaşması muvazaalı kabul edilecektir. Tedavül anlaşması muvazaalı olup geçersiz sayılacağından dolayı kambiyo senedinin hukuki mesnedi ortadan kalkmış olacaktır. Fakat soyutluk ilkesi gereğince hatır senedi, muteber bir kambiyo senedi olarak hukuki geçerliliğini sürdürecektir.

Tedavül gayesi bulunan veya bulunmayan hatır senetlerini devralan üçüncü kişiler bakımından imzaların bağımsızlığı ilkesinden de söz etmek gerekir (TTK m. 677). Kambiyo senedine atılan her imza kendisinden önce atılmış imzadan bağımsız nitelikte olduğundan, diğer imza sahipleri kambiyo senedinin geçerli olmadığını ileri

³³⁴ Özkaya, s. 33-34; Eren, s. 413. TBK m. 22 uyarınca sözleşme serbestisine ilişkin genel kaideye dayanılarak inançlı işlem düzenlenebileceğine ve inançlı işlemlerin diğer tüm hukuki işlemler gibi varlığını TBK m. 26 hükmündeki irade özerkliğinden kaynaklanan sözleşme özgürlüğü prensibine dayandığına dair detaylı bilgi için bkz. Sapanoğlu, s. 526.

³³⁵ Sayhan, s. 151.

³³⁶ Sayhan, s. 151.

³³⁷ Sayahn, s. 151.

süremeyecektir³³⁸. Tedavül gayeli hatır senetlerinde zaten senedin dolaşıma sokulması hedeflendiğinden ve ortada geçerli bir kambiyo sözleşmesi bulunduğundan imzaların istiklali prensibine dayanılmasına ihtiyaç kalmayacaktır. Tedavül gayesi bulunmayan hatır senetleri bağlamında ise kambiyo sözleşmesinin muvazaalı olması sebebiyle iyiniyetli üçüncü kişi senet hamillerine karşı da senedin hükümsüzlüğünün dermeyeran edilebileceği akla gelebilir³³⁹. Fakat TBK m. 19/2 düzenlemesi uyarınca yazılı bir borç tanınmasına güvenerek alacağı kazanmış olan üçüncü kişiye karşı senedin muvazaa sebebiyle hükümsüz olduğu ileri sürülemeyecektir. Dolayısıyla keşideci ve lehtar arasındaki kambiyo senedinin hükümsüz olması yeni hamil için bir anlam ifade edemez.

Muvazaalı hatır senetleriyle bedelsiz hatır senetleri arasında birtakım farklılıklar bulunmaktadır. Peşinen belirtmek gerekir ki, bu farklılıkların üçüncü kişiler bakımından hiçbir tesiri yoktur. Aralarındaki farklılıklardan ilki, muvazaalı hatır senetlerinde hatır borçlusu dava yoluyla muvazaanın tespitini sağlayıp senedi iade alabilirken; tedavül gayeli hatır senetlerinde böyle bir imkân bulunmamaktadır³⁴⁰. Diğer bir fark olarak tedavül amacı olmayan senetlerde hatır borçlusunun alacaklıları da muvazaayı ispat ederek senedin geçersizliğini ortaya koyabileceklerdir³⁴¹. Üçüncü kişiler muvazaayı her türlü delille ve tanıkla ispatlayabilirler³⁴². Bu kişiler muvazaalı işlemin gerçekleştirilmesine taraf olarak katılmamışlardır. Dolayısıyla üçüncü şahıslar, muvazaalı bir ilişkiden ibaret olan hatır senedinin geçersiz olduğunu ileri sürebileceklerdir³⁴³.

³³⁸ Pulaşlı, s. 119-120.

³³⁹ İnan, s. 118. Ayrıca bkz. TBK m. 19/2. Tedavül gayesi bulunmayan hatır senetlerinin kötüniyetli iktisabı mümkündür. Üçüncü kişinin muvazaayı bilmesine rağmen bile borçlu zararına hareket ederek senedi iktisap etme durumunda şahsi defilerin üçüncü kişilere karşı öne sürülebileceğine ilişkin bkz. TTK m. 687; Sayhan, s. 148. Tedavül gayeli hatır senetlerinde üçüncü kişinin kötüniyetli iktisabının işin niteliği gereği mümkün olmadığına dair bkz. Karayalçın, s. 147; Gürbüz, Ticari Senetlerin İptali, s. 539.

³⁴⁰ Sayhan, s. 148. Tedavül gayeli hatır senetlerinde taraflar geçerli bir kambiyo borcu doğurmak hususunda anlaştığı için mutlak muvazaadan söz edilemeyecektir.

³⁴¹ Sayhan, s. 148. Bu tarz durumlarda borçlunun muvazaalı olarak borçlandığı kişiye karşı aslında bir borcu bulunmamakta olup, gizlemeye çalışılan herhangi bir başka sözleşme de bulunmamaktadır. Detaylı bilgi için bkz. Özkaya, s. 232.

³⁴² Eren, s. 410. Üçüncü kişiler, muris muvazaasında murisin saklı paylarından yoksun bırakılmak amacıyla kendilerinden mal kaçırılan mirasçılar, ön alım hakkı sahipleri ve alacaklılar şeklinde tasnif edilmiştir. Detaylı bilgi için bkz. Sapanoğlu, s. 317.

³⁴³ Esener, s. 90-91. Hukuki yararlarının olması şartıyla hatır borçlusunun alacaklıları, işlemin muvazaalı olduğunu ileri sürerek düzeltim davasını her zaman açabileceklerdir. Bu neviden bir davanın tapu iptal ve

4. Hatır Anlaşmasında Tarafların Borçları

Hatır anlaşması iki taraflı bir sözleşmedir. Hatır borçlusu sayısının birden fazla olması bu durumun istisnası niteliğinde değildir³⁴⁴. Çalışmamızın ilk bölümünde de yer verdiğimiz üzere lehtarın kredi temin etmesini sağlamak üzere bir poliçe tanzim edilir ve akabinde muhatap bu poliçeyi hatır amacıyla kabul eder. Bu durumda hatır anlaşması çok taraflı bir sözleşme haline gelmeyecektir. Öyle ki, keşideci ve muhatap müşterek olarak tek bir hatır anlaşmasının tarafı olmakla birlikte, hatır borçlularının birbirlerinden haberdar olmamaları durumunda ise hatır alacaklısının her ikisiyle de ayrı olmak üzere hatır anlaşması tanzim ettiği kabul edilecektir.

Hatır anlaşmasına dayalı olarak tarafların borçlarının ortaya çıkabilmesi, hatır borçlusunun senede imza atmasına bağlıdır. Kambiyo senetlerinin birtakım zorunlu unsurları bulunmakta olup, hatır borçlusunun senetle borç altına girilebilmesi için imzasının senet metninde bulunması gerekmektedir³⁴⁵. Dolayısıyla bir kişinin hatır borçlusu olarak kabul edilebilmesi ve hatır anlaşması uyarınca borçlarının bulunduğu söz edilebilmesi için senet metninde mutlaka imzası bulunmasını gerekmektedir³⁴⁶.

Hatır anlaşması uyarınca taraflar birbirlerine karşı birtakım taahhütler vermektedir. Bu taahhütlerin bir sonucu olarak da gerek hatır alacaklısının gerek hatır borçlusunun birtakım borçları bulunmaktadır. Tarafların vermiş oldukları taahhütlere uymamaları halinde, mağdur olan tarafın hangi yasal yollara başvurulabileceğinin tespit edilebilmesi

tescil davası niteliğinde olduğuna ve muvazaalı temliklere ilişkin genel bilgiler için bkz. Sapanoğlu, s. 137. Muvazaalı temlik sebebiyle hakları zedelenen üçüncü şahısların muvazaa sebebiyle dava açabileceğine dair Yargıtay HGK., 11.08.1997-1997-332/1997-520 K. Sayılı kararı için bkz. Özkaya, s. 247-248.

³⁴⁴ İnan, s. 79.

³⁴⁵ Arslanlı, Ticari Senetler, s. 67.

³⁴⁶ Poroy / Tekinalp, s. 161; Pulaşlı, s. 140; Bozer / Göle, s. 89; Kınacıoğlu, s. 121-132; Kendigelen / Kırca, s. 178; TTK m. 671/1-h; TTK m. 756; TTK m. 776/1-g; TTK m. 780/1-f.

önem arz etmektedir. Bu tespitlerde bulunmadan önce tarafların borçlarının detaylı şekilde irdelenmesi gerekmektedir.

4.1. Hatır Borçlusunun Borçları

4.1.1. Kambiyo Senedi Düzenlenmesi ve Hatır Alacaklısına Teslimi

Hatır borçlusunun hatır anlaşması kapsamındaki borçlarından birisi, kambiyo senedi düzenleyip hatır alacaklısına teslim etmektir. Bu edim, hatır anlaşmasının esaslı unsurudur³⁴⁷.

Kambiyo senetleri bir temel ilişkiye dayanılarak düzenlenmektedir. Bu bağlamda taraflar, asıl borcun ifasının kambiyo senedi yoluyla yapılacağına ilişkin bir anlaşma yapmaktadırlar. İfanın kambiyo senediyle yapılacağına dair anlaşmaya öğretide yan anlaşma, ikame anlaşması veya tedavül anlaşması da denebilmektedir³⁴⁸. Belirtmek gerekir ki yan anlaşmalar, temel borç ilişkisi gibi bir nitelik arz etmemektedir. Temelde bir borç ilişkisi³⁴⁹ bulunmakla birlikte yan anlaşma bu ilişkiden bağımsızdır. Hatır senetlerinin düzenlenmesi bakımından yapılan anlaşma ise sözleşmesel ilişkinin ayrılmaz bir parçasıdır. Hatır senetleri açısından tedavül anlaşması, hatır anlaşmasının bizatihi kendisidir³⁵⁰. Dolayısıyla senedin düzenlenmesi ve hatır alacaklısına teslimi ifa uğruna değil, ifa yerine geçmektedir. En nihayetinde hatır borçlusu senedi tanzim ve teslim

³⁴⁷ İnan, s. 79. Poliçede muhatabın kabul beyanıyla hatır borçlusu konumunda olabileceğini, bu sayede senet tanzim etmeden de kişinin hatır borçlusu konumuna gelebileceğini belirtmek gerekmektedir.

³⁴⁸ Ülgen / Helvacı / Kaya / Nomer Ertan, s. 94. Tedavül anlaşmasının temel alacak üzerindeki etkileri (ifa yerine, ifa uğruna ve borcun tecdidi) için bkz. Sayhan, s. 82-86.

³⁴⁹ Satış, kira, ödünç, sigorta gibi borçlar hukuku sözleşmeleri kastedilmektedir.

³⁵⁰ Hatır anlaşmasının borç doğurmaya müsait bir yapısının olmadığına, bedelsiz senetlerin diğer tasniflerinde borç doğurmaya uygun bir hukuki ilişki olduğuna fakat hatır anlaşmasının bu kabiliyete haiz olmadığına, bu sebeple hatır senetlerinde tedavül anlaşmasının, hatır anlaşmasının bizatihi kendisi olduğuna dair görüş için bkz. Sayhan, s. 145.

etmesiyle borcundan kurtulmuş olacaktır. Borçtan kurtulunması için senedin tahsil edilmesine gerek bulunmamaktadır³⁵¹.

Hatır borçlusu senedi doldurduğu ve fakat hatır anlaşmasına uygun şekilde düzenlemede bulunmadığı takdirde borcundan kurtulmuş sayılmaz³⁵². Bu husus TBK m. 505/2’ de “*Bunun dışındaki durumlarda vekil, talimattan ayrılırsa, bundan doğan zararı karşılamadıkça işi görmüş olsa bile, vekâlet borcunu ifa etmiş olmaz*” şeklinde düzenlenmiştir.

Hatır senedi sayesinde hatır borçlusunun ticari itibari kiralandığı için senedin şahsen ifa edilmesi önem arz etmektedir³⁵³. Bu hususta TBK m. 506/1 hükmü “*Vekil, vekâlet borcunu bizzat ifa etmekle yükümlüdür. Ancak vekile yetki verildiği veya durumun zorunlu ya da teamülün mümkün kıldığı hâllerde vekil, işi başkasına yaptırabilir*” şeklindedir. Hatır borçlusunu temsilen bir başkasının senedi imzalaması durumunda da senetle borç altına girecek olan kişi sene göre hatır borçlusunun bizzat kendisi olduğuna göre, bu durumda da ifanın şahsen yapıldığı kabul edilmelidir³⁵⁴.

Hatır senedinin hatır alacaklısına teslimi TBK m. 89 uyarınca borçlunun yerleşim yerinde yapılabilir. Aksinin kararlaştırılması ise mümkündür. Hatır anlaşmasının oluşturulmasıyla birlikte senedin düzenlenmesi ve teslim edilmesi hatır alacaklısı tarafından derhal talep edilebilecektir³⁵⁵.

³⁵¹ İnan, s. 79.

³⁵² Vekil konumunda olan hatır borçlusu, vekalet veren konumundaki hatır alacaklısının talimatı dışına çıkarak iş görmesi durumunda ortaya çıkan zararları gidermekle yükümlü olacaktır. Detaylı bilgi için bkz. Kılıçoğlu, s. 542-543.

³⁵³ Bkz. TBK m. 83 “*Borcun, bizzat borçlu tarafından ifa edilmesinde alacaklının menfaati bulunmadıkça borçlu, borcunu şahsen ifa etmekle yükümlü değildir*” şeklindedir.

³⁵⁴ Hatır borçlusunun şahsının değil de ticari güvenilirliğinden faydalanılmak amaçlandıysa bu durumda ticari ünvanının kullanılarak senedin imzalanması gerektiği hususu için bkz. İnan, s. 80. Temsilcinin kendisi için değil, işlemin başka bir kimse için hüküm oluşturacağını bildirmeye mecbur olduğuna dair bkz. von Tuhr, s. 315; Kılıçoğlu, s. 543.

³⁵⁵ Bkz. TBK m. 90 “*İfa zamanı taraflarca kararlaştırılmadıkça veya hukuki ilişkinin özelliğinden anlaşılmadıkça her borç, doğumu anında muaccel olur*” şeklindedir.

4.1.2. Senet Bedelinin Ödenmesi

Tedavül amacıyla düzenlenen hatır senetlerinde, hatır alacaklısının senet bedelini vadenin dolmasından evvel hatır borçlusuna temin etmesi gerektiğinden bahsetmiştik. Çünkü hatır borçlusuna, düzenlemeyi gerektirir herhangi bir borcu olmamasına rağmen senet tanzim etmektedir. Dolayısıyla hatır alacaklısının hatır borçlusunu mağdur etmeden senet bedelini vadenin dolmasından önce kendisine teslim etmesi, hatır anlaşmasının bir gereğidir. Bu duruma karşılık olarak da hatır borçlusuna üçüncü kişi senet hamiline ilgili meblağı ödemek durumundadır. Aksi halde, ciranta tarafından başlatılacak kambiyo senetlerine mahsus haciz yoluyla icra takibine muhatap olabilir.

Hatır borçlusunun üçüncü kişi senet hamiline senet borcunu ödememesi durumunun da değerlendirilmesi gerekmektedir. Senedin hatır borçlusundan değil de müracaat borçlusuna konumundaki hatır alacaklısından tahsil edilmesi halinde, bu durumdan kaynaklanan her türlü zararı hatır borçlusuna karşılamak mecburiyetindedir³⁵⁶. Bu durumda hatır borçlusuna senedin bedelsiz nitelikte olduğunu ileri süremeyecektir. Her ne kadar hatır borçlusunun hatır anlaşmasının varlığını ispat etmesi halinde senedin bedelsizliğine dair bir karine ortaya çıkacak olsa da hatır alacaklısının senet bedelini hatır borçlusuna temin ettiğini ispatlaması halinde kambiyo senedine dayanarak rücu hakkını kullanabilecektir³⁵⁷.

³⁵⁶ TTK m. 726 “*Police bedelini ödemiş olan kişi kendisinden önce gelen borçlulardan; a) Ödemiş olduğu tutarın tamamını, b) Ödeme tarihinden itibaren bu tutarın faizini, c) Yaptığı giderleri ve d) Police bedelinin binde ikisini aşmamak üzere komisyon ücretini, isteyebilir*” şeklindedir. Ayrıca bkz. TTK m. 724/3.

³⁵⁷ Hamilin, gerekli maddi ve şekli şartları yerine getirmek koşuluyla senette imzası bulunan ve tedavül zincirinde kendisinden önce gelen kişilere karşı başvurma hakkı kazanacağına dair detaylı bilgi için bkz. Ülgen / Helvacı / Kaya / Nomer Ertan, s. 234-259; Poroy / Tekinalp, s. 239-260; Pulaşlı, s. 219-235; İnan, s. 81.

4.2. Hatır Alacaklısının Borçları

4.2.1. Ücret Ödeme Borcu

TBK m. 502/3 uyarınca vekil, sözleşme veya teamül bulunması halinde ücrete hak kazanmaktadır. Hatır senedi mukabilinde hatır alacaklısının hatır borçlusuna bir bedel ödemesinin kararlaştırılması mümkündür. Belirtmek gerekir ki, bu durumda senedin bedelsizliği ortadan kalkacak değildir. Çünkü hatır alacaklısı tarafından verilecek olan bedel, hatır anlaşmasının ivazına karşılık gelmektedir³⁵⁸. Ayrıca daha önce de belirttiğimiz gibi hatır anlaşması, karşılığında senet düzenlenmesine sebebiyet verecek bir asıl alacağı yaratmaya uygun nitelikte değildir.

Hatır alacaklısı tarafından hatır borçlusuna ödenen meblağ her zaman ücret kapsamında verilmemiş olabilir. Örneğin, 200.000,00 TL paraya ihtiyacı olan hatır alacaklısı, lehine 400.000,00 TL tutarında hatır senedi tanzim ettirebilir. Bu bağlamda hatır alacaklısı, kötünietli olmadığına delalet etmesi açısından hatır borçlusuna 200.000,00 TL ödemesinin akabinde senedi bankaya iskonto ettirerek 400.000,00 TL alacaktır. Bu örnekte olduğu gibi hatır alacaklısı tarafından hatır borçlusuna ödenen tutar ücret niteliğinde olmamakla birlikte kısmi bedelsizliğe sebep olmaktadır³⁵⁹.

Hatır alacaklısı tarafından ödenen tutarın ücret olup olmadığının tespiti önem arz etmektedir. Eğer ödenen tutar ücret niteliğindeyse senet bedelinin tamamı vadenin dolmasından önce hatır borçlusuna temin edilmek durumundadır. Aksi bir durum olarak

³⁵⁸ İnan, s. 82.

³⁵⁹ Yargıtay'ın yerleşik uygulamalarında, ifadaki kısmî noksanlık sebebiyle bonoların belirlenecek miktarda bedelsiz kalacağı, yani kambiyo senedinin kısmî bedelsizliğinin oluşacağı kabul edilmektedir. Yargıtay 11. HD., 9.10.1980-1980-4060/1981/4687 sayılı kararında “...saptanan bozukluk değerinin bono bedelinden indirimi gerekir. Bono bu miktarda bedelsizdir...” şeklinde hüküm kurmuştur. İlgili karar için bkz. Gürbüz, Ticari Senetlerin İptali, s. 315, dn. 135; Ayli, A. / Üçer, M., “Çekte Bedelsizlik İddiası ve Açılabilir Dava”, Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi, C. 23, S. 29, (2018), s. 428.

ödenen para senet bedeline mahsuben verildiyse bu durumda hatır alacaklısı bakiye kısmı hatır borçlusuna ödemek mecburiyetindedir.

İzah edildiği üzere, hatır anlaşması uyarınca taraflar ücret konusunda mutabık kalabilirler. Fakat borçlar hukuku bağlamında hatır senedine karşılık olarak ücret talep edilmesi hatır anlaşmasının esaslı bir unsuru değildir.

TTK m. 20 ise *“Tacir olan veya olmayan bir kişiye, ticari işletmesiyle ilgili bir iş veya hizmet görmüş olan tacir, uygun bir ücret isteyebilir. Ayrıca, tacir, verdiği avanslar ve yaptığı giderler için, ödeme tarihinden itibaren faize hak kazanır”* şeklindedir. Dolayısıyla hatır borçlusuna, ticari işletmesiyle alakalı olmak şartıyla hatır anlaşmasında kararlaştırılmasa dahi uygun bir ücret talep etme hakkına sahiptir³⁶⁰. Kişinin ticari itibarını kiralayarak hatır senedi tanzim etmesinin de ticari işletmesiyle alakalı bir olgu olduğu söylenebilir. Bunun mukabilinde uygun bir ücret talep etme imkânı doğacaktır³⁶¹.

4.2.2. Senet Tutarını Hatır Borçlusuna Temin Etme Borcu

Tedavül gayesi bulunan hatır senetlerinin üçüncü bir kişiye devredilmesi, işin niteliği itibarıyla olağan bir durumdur. Tedavül gayesi bulunmayan hatır senetlerinde ise hatır anlaşması uyarınca senedin hatır alacaklısı uhdesinde kalacağı kararlaştırıldığından, senedin üçüncü bir kişiye devredilmesi söz konusu olamaz³⁶². Dolayısıyla senet meblağını en geç vadede olmak üzere hatır borçlusuna nezdinde temin etme borcu, yalnızca tedavül gayeli hatır senetlerinde mevcut bir borçtur.

³⁶⁰ Arslanlı, H., Kara Ticareti Hukuku Dersleri Umumi Hükümler, 3. Bası, İstanbul 1960, s. 60.

³⁶¹ Bkz. TTK m. 3 *“Bu Kanunda düzenlenen hususlarla bir ticari işletmeyi ilgilendiren bütün işlem ve fiiller ticari işlerdendir”* şeklindedir.

³⁶² Gürbüz, Ticari Senetlerin İptali s. 535; Sayhan, s. 147.

Hatır alacaklısı hatır borçlusuna senet meblağını temin etme borcunu yerine getirirken araya girme yolunu tercih edebilir. Araya girme, başvuru mekanizmasının işleyişe geçmesine mâni olan bir kambiyo işlemidir³⁶³. Hatır alacaklısının senet meblağını bu yolla temin etmesi durumunda borcu sona ermemiş olup, sona ermesi için senedin hatır borçlusuna iade edilmesi gerekmektedir³⁶⁴.

Hatır senedinin adresli senet haline getirilmesiyle hatır alacaklısının senet bedelini bizzat kendisinin ödemesi sağlanabilir. Hatır borçlusunun, hatır alacaklısının adresini ödeme yeri olarak yazması durumunda, bu senedi adresli senet haline getirebilir³⁶⁵. Böylece hatır alacaklısının borcunu kendi ikametgahında ifa etmesi sağlanmış olacaktır. Ödeme yapan hatır alacaklısı bu yöntemde hatır borçlusunun temsilcisi konumundadır³⁶⁶.

Hatır alacaklısının senet bedelini temin etme borcunu yerine getirmemesi halinde sözleşmesel sorumluluğu doğacaktır³⁶⁷. Bu durumla alakalı olarak TBK m. 510/2 hükmü *“Vekil, vekâletin ifası sebebiyle uğradığı zararın giderilmesini vekâlet verenden isteyebilir. Ancak vekâlet veren, kusuru bulunmadığını ispat ederek bu sorumluluktan kurtulabilir”* şeklindedir. İlgili hüküm uyarınca hatır borçlusunun hatır alacaklısının kusurunu ispat etme mükellefiyeti bulunmamakta olup, tam aksine hatır alacaklısının bizatihi kendisi kusurlu olmadığını ispat etmek mecburiyetindedir. En nihayetinde hatır alacaklısının borcunu ifa etmemesi suretiyle hatır borçlusunun ödemek durumunda kaldığı senet tutarı, faiz ve komisyon bedelleriyle birlikte hatır alacaklısından talep edilebilecektir³⁶⁸.

³⁶³ Poroy / Tekinalp, s. 257; Pulaşlı, s. 236. Poliçelerde araya girme için bkz. TTK m. 734-742. Araya girme bağlamında poliçe hükümlerinin bonoya tatbikinin düzenlemesi için bkz. TTK m. 778/1-e. Çek bakımından ise poliçe hükümlerinin çeke tatbikini düzenleyen yasal düzenlemede araya girmenin sayılmamasına ilişkin bkz. TTK m. 818.

³⁶⁴ İnan, s. 84.

³⁶⁵ Bkz. TTK m. 674; TTK m. 697; TTK 778/2-a; TTK m. 787 *“Çek, muhatabın yerleşim yerinde veya başka bir yerde üçüncü bir kişi nezdinde ödenmek üzere düzenlenebilir. Ancak, bu üçüncü kişinin bir banka olması şarttır”* şeklindedir.

³⁶⁶ Bkz. TBK m. 40-48.

³⁶⁷ Kılıçoğlu, s. 547.

³⁶⁸ Hatır borçlusunun hatır alacaklısının kusuru sebebiyle protestoya maruz kalması durumunda maddi ve manevi tazminat hakkının saklı olduğuna dair detaylı bilgi için bkz. İnan, s. 84-85.

4.2.3. Senedin Tedavüle Çıkartılmaması Borcu

Hatır alacaklısı, tedavül amacı bulunmayan hatır senetlerinde senedi dolaşıma çıkarmayacağına ve hatır borçlusundan bir talepte bulunmayacağına dair taahhütte bulunmaktadır³⁶⁹. Bu bağlamda tarafların kambiyo borcu doğmaması hususunda iradeleri örtüşmektedir. Hatır anlaşması uyarınca senet dolaşıma çıkarılmayacak olup, amaç yalnızca hatır alacaklısının mali gücünün ve dolayısıyla ticari itibarının olduğundan daha iyi gösterilmesinden ibarettir.

Tedavül amacı bulunmayan hatır senetlerinde hatır alacaklısının senet tutarını hatır borçlusuna temin etme borcu bulunmamaktadır. Çünkü senet dolaşıma sokulmayacağı için hatır borçlusu tarafından da ödenmeyecektir.

Belirtmek gerekir ki, senedin dolaşıma sokulmaması taraflar arasındaki hatır anlaşmasının bir sonucudur. Bu bağlamda hatır alacaklısının anlaşmayı ihlal ederek senedi cirolaması durumunda üçüncü kişinin iç ilişkideki anlaşmaya aykırı iktisabı söz konusu olacaktır. Üçüncü kişinin hatır borçlusunun bile bile zararına hareket ederek senedi iktisap etmesi durumunda hatır def'i kendisine de dermeyeran edilebilecektir³⁷⁰. Bu durumda hatır alacaklısı senet tutarını temin etmeme borcunu ihlal etmesinin sonuçlarında olduğu gibi ilgili masraf kalemlerine katlanmak durumunda kalacaktır. TBK m. 510/1 hükmü “*Vekâlet veren, vekâletin gereği gibi ifası için vekilin yaptığı giderleri ve verdiği avansları faiziyle birlikte ödemek ve yüklendiği borçlardan onu kurtarmakla yükümlüdür*” şeklindedir. Hatır alacaklısı hatır borçlusu nezdinde sebep olduğu zararları tazmin etmekle mükelleftir³⁷¹.

³⁶⁹ Sayhan, s. 147; Ülgen / Helvacı / Kaya / Nomer Ertan, s. 161.

³⁷⁰ TTK m. 687 hükmü “*Policeden dolayı kendisine başvuru olan kişi, düzenleyen veya önceki hamillerden biriyle kendi arasında doğrudan doğruya var olan ilişkilere dayanan def'ileri başvuran hamile karşı ileri süremez; meğerki, hamil, poliçeyi iktisap ederken bile bile borçlunun zararına hareket etmiş olsun*” şeklindedir; Ayrıca bkz. TTK m. 659; TTK m. 825; İnan, s. 85.

³⁷¹ Kılıçoğlu, s. 547.

II. Hatır Senetlerinin Geçerliliği

1. Soyutluk İlkesi Kapsamında Hatır Senetlerinin Geçerliliği

Hatır anlaşmasındaki bir hükümsüzlüğün, hatır senedinin geçerliliğine bir tesirinin bulunup bulunmayacağı hususu soyutluk ilkesiyle de bağlantılıdır³⁷². Kambiyo senetleri, asıl borç ilişkisinden bağımsız ve renksiz bir alacak hakkını içermektedir³⁷³. Zira senedin düzenlenmesine sebep olan hatır anlaşması metinde gösterilmemiş olup, hatır borçlusu kayıtsız ve şartsız bir şekilde borç ikrarında bulunmuştur. Bu sebeptendir ki, asıl borç ilişkisindeki sakatlıklar kambiyo senedinin hukuki geçerliliğini etkilemeyecektir³⁷⁴. Fakat bu durum, temel borç ilişkisinin tamamen görmezden gelinmesini de gerektirmemektedir³⁷⁵. Kambiyo senetlerinde soyutluk ilkesi, ispat soyutluğu ve maddi soyutluk olarak ayrılmaktadır. İspat soyutluğu, ispat yükünün yer değiştirmesi şeklinde tezahür etmektedir³⁷⁶.

³⁷² Soyut kıymetli evrakın hukuki dayanağı TBK m. 18'dir. Bu hüküm gereği borcun sebebini içermemiş olsa dahi borç ikrarı geçerlidir.

³⁷³ Yılmaz, L., Kambiyo Senetlerinde Defiler, Beta Yayıncılık, 1. Bası, İstanbul 2007, s. 60; Öztan, Kıymetli Evrak, s. 173. Borçlar hukukunda sebep, sözleşmeden doğan edime kendi rengini vermektedir. Eğer hukuki sebep, kambiyo senetlerinde bir unsur olarak kabul edilseydi, her seferinde farklı bir sözleşme tipine göre şekillenecekti. Fakat kambiyo senetleri hangi amaçla düzenlendiği fark etmeden her zaman için bir para alacağının ödenmesini taahhüt eden senetlerdir. Detaylı bilgi için bkz. Sayhan, s. 100; Sarıkaya, s. 68.

³⁷⁴ Yılmaz L., s. 65.

³⁷⁵ Sayhan, s. 130.

³⁷⁶ Bkz. TMK m. 6.

1.1. Soyutluk İlkesinin Anlamı

1.1.1. İspat Soyutluğu

Bir kambyo senedinde lehtar, alacağının hukuki sebebini kanıtlamak zorunda değildir³⁷⁷. Çünkü böyle bir alacağın olmadığını ispat yükü kambyo senedi borçlusu üzerindedir³⁷⁸. İspat yükünün bu şekilde yer değiştirmesi öğretide ispat soyutluğu olarak nitelendirilmektedir.

Kambyo senetlerinin soyutluğunun yalnızca ispat soyutluğundan ibaret olduğunu savunan ve kaynağını İsviçre hukukundan alan bir görüş bulunmaktadır. Buna göre, kambyo borcu altına girilmesiyle hukuki geçerlilik açısından asıl borç ilişkisine bağlı, yeni bir borcun ortaya çıktığı savunulmaktadır³⁷⁹. Dikkat çekilmek istenen nokta, kambyo taahhüdünün kurucu nitelikte olmadığı; diğer bir ifadeyle geçerliliği asıl borç ilişkisinin sıhhatine “bağlı” yeni bir borcun ortaya çıkıyor olmasıdır. İlgili görüş kapsamında maddi soyutluk dışlanarak kambyo senetlerinin soyutluğunun yalnızca ispat soyutluğundan ibaret olduğu kabul edilmektedir. Borçlu keşidecinin ispat soyutluğuna rağmen senedin hatır amacıyla tanzim edildiğini ispatlama imkânı bulunmakla birlikte bu durum yalnızca keşideci ve lehtar arasında geçerlilik arz etmektedir³⁸⁰. Örneğin hatır defî, senedin ciro ve teslim yoluyla devredilmesi durumunda üçüncü kişiye karşı dermeyan

³⁷⁷ Sebebi gösterilmeyen borç ikrarıyla hukuki sebebin varlığı ve gerçekleştiği hususunda bir karine oluştuğuna dair bkz. Kınacıoğlu, s. 100; Sungurbey, İ., Borç İkrarı ve Borç Vaadi, Akgün Matbaası, İstanbul 1957, s. 37.

³⁷⁸ Mağden Çamlı, Z.İ., Türk Hukukunda Teminat Senetleri, Adalet Yayınevi, Ankara 2020, s. 85.

³⁷⁹ Domaniç’e göre kambyo senetleri kurucu nitelikte bir alacak hakkı içermemektedirler. Buna göre kambyo senedinden doğan hak, açıklayıcı vasıftadır. Asıl borç ilişkisinden doğan mevcut hak, kambyo senedinin hukuki sebebini oluşturur. Bu konu hakkında detaylı bilgi için bkz. Domaniç, Şerh, s. 86-87.

³⁸⁰ Bu durumda hatır borçlusunun senedin hatır amacıyla verildiğini ispatlaması için HMK m. 201 uyarınca yazılı bir belge veya kesin delillerin sunulması gerektiğine dair bkz. Mağden Çamlı, s. 85. Öztan, şahsi defilerin üçüncü kişilere karşı ileri sürülememesi mefhumunu kambyo senetlerinin kamu itimadına mazhar senetler olması özelliğiyle açıklamaktadır; Sayhan’a göre de üçüncü kişilere defi dermeyanın kısıtlanmış olması, kambyo senetlerinin kamu güvenliğine mazhar senetler olmasıyla ilgilidir. Buna göre, kıymetli evrakın kendisi o derece mutlak bir ölçüye sahip olmalı ki, üçüncü kişiler sırf şeklin muhtevasına güvenerek hak elde edebilsinler. Detaylı bilgi için bkz. Sayhan, s. 110-111. Aksi görüş için karşı. Kınacıoğlu, s. 102.

edilemeyecektir³⁸¹. Netice itibariyle senedin taraflar arasında kaldığı durumlarda hatır borçlusunun hatır defini her zaman dermeyeran etme imkanına sahip olup, bu durumu yazılı bir belge veyahut diğer kesin delillerle ispatlaması gerekmektedir.

1.1.2. Maddi Soyutluk

Hamilin kambiyo senedine dayalı talepte bulunmasıyla alacağının hukuki nedenini kanıtlamak mecburiyetinde olmadığından bahsetmiştik. Bu bağlamda ispat soyutluğuna ek olarak senedin ciro edilerek iyiniyetli üçüncü kişiye devredilmesi durumunda yeni hamilin talep hakkı açısından maddi soyutluk söz konusudur³⁸². Kambiyo senedinin iyiniyetli üçüncü kişilere devredilmesi anından itibaren işlevsellik kazanacak olan maddi soyutluk, şahsi defilerin yeni hamillere karşı dermeyeran edilmesinin önüne geçmektedir³⁸³. Dolayısıyla hatır borçlusu, senedi hatır amacıyla tanzim edip lehtara verdiğini kesin delillerle ispatlasa dahi bu durum, iyiniyetli üçüncü kişilerin senede bağlı olarak talepte bulunma hakkına mâni olamayacaktır³⁸⁴.

Öğretide bir kısım yazarlar şahsi defilerin iyi niyetli üçüncü kişilere karşı ileri sürülememesinin nedeni olarak maddi soyutluğu değil; kamu güvenliğine mazhar senetler olmasının bir sonucu olarak görmektedirler³⁸⁵. Bir kısım yazarlar ise senedin maddi soyutluğu gereği şahsi defilerin üçüncü kişilere dermeyeran edilemeyeceğini öngörmüştür³⁸⁶.

³⁸¹ Karayalçın, s. 55. Senet borçlusunun kendisi ile doğrudan münasebette bulunduğu kişiye karşı temel ilişkideki sakatlıkları ileri sürebileceğine dair bkz. Kınacıoğlu, s. 100. İsviçre hukukunda kambiyo taahhütlerinin maddi anlamda mücerret kabul edilmemekle birlikte geçerlilik açısından temel ilişkiye bağlı fakat müstakil bir borç ihtiva ettiğine dair bkz. Sungurbey, s. 72.

³⁸² Ülgen / Helvacı / Kaya / Nomer Ertan, s. 102.

³⁸³ Ülgen / Helvacı / Kaya / Nomer Ertan, s. 103; Mağden Çamlı, s. 85-87.

³⁸⁴ Kişisel defilerin bilerek borçlu zararına hareket eden kişilere karşı da öne sürülebileceğine ilişkin bkz. TTK m. 687/1 ve m. 825.

³⁸⁵ Sayhan, s. 110; Öztan, Kıymetli Evrak s. 374. Şahsi defilerin üçüncü kişilere karşı ileri sürülememesini kamu güvenliğine mazhar senetler olmasına bağlayan görüş uyarınca kambiyo senetleri asıl borç ilişkisinin tarafları arasında dahi soyut niteliktedir. Detaylı bilgi için bkz. İnan, s. 106.

³⁸⁶ Kınacıoğlu, s. 102; Senet hamili üçüncü kişi, asıl ilişkiden kaynaklanan defilerin kendisine karşı ileri sürülemediğini bilmesi halinde kambiyo senedine güven duyacaktır. Fakat bu güveni sağlayan husus

Öğretide kambiyo senetlerinin soyutluğunu ispat soyutluğuna veya maddi soyutluğa indirgemek yerine her ikisinin de birlikte benimsenerek, maddi soyutluğun senedin bir üçüncü kişiye devredilmesiyle ortaya çıkacağının kabulünün makul olduğuna ilişkin bir görüş bulunmaktadır³⁸⁷. Bu bağlamda hatır amacıyla tanzim edilen bir kambiyo senedinde ispat soyutluğu gereğince bedelsizliğin ispat yükü hatır borçlusunun üzerindedir. Maddi soyutluk sebebiyle senedin hatır amacıyla tanzim edildiği ve bunu ispata yarayan kesin delil niteliğine haiz belgelerin sunulması, iyiniyetli üçüncü kişi bakımından bağlayıcı nitelikte olamayacaktır. En nihayetinde ispat soyutluğunun senedin bedelsizliğinin ispatına dair olduğunu, maddi soyutluğun ise defi dermeyanıyla alakalı olduğu sonucuna varılmaktadır³⁸⁸.

1.2. Türk Kambiyo Senetleri Hukukunda Soyutluk İlkesi

Öğretide kambiyo senetlerinde soyutluk, ispat soyutluğunu ve maddi soyutluğu bir arada ifade eden bir üst kavram olarak kabul edilmektedir³⁸⁹. Senet metnine asıl borç ilişkisine dair herhangi bir kayıt konulmamasının sonucunda, borçlu keşidecinin alacağın var olmadığını ispat etmesi gerekmektedir. Ayrıca asıl borç ilişkisinden doğan sakatlıkların da kambiyo senedinden doğan alacak hakkının sıhhatine herhangi bir tesiri olmamaktadır³⁹⁰.

Kambiyo alacağı, temel borç ilişkisinden doğan alacağın senet metnine geçirilmesinden ibaret değildir³⁹¹. Kambiyo senedinden doğan alacak, ifasına hizmet ettiği asıl alacakla özdeş nitelikte olmayıp kendine has bir varlığa sahiptir³⁹². Dolayısıyla

senedin mücerretliğidir. Senette mündemiç olan hak ile asıl ilişkiden doğan hak birbirinden ayrı tutulduğu durumda güven duygusu oluşacaktır. Dolayısıyla bu güven olgusunu oluşturanın hukuki yolunun kıymetli evrakın mücerret olması olduğu görüşü için bkz. Poroy / Tekinalp, s. 36; İnan, s. 101.

³⁸⁷ Mağden Çamlı, s. 86.

³⁸⁸ Ülgen / Helvacı / Kaya / Nomer Ertan, s. 102.

³⁸⁹ Ülgen / Helvacı / Kaya / Nomer Ertan, s. 32-33; Sarıkaya, s. 67.

³⁹⁰ Ülgen / Helvacı / Kaya / Nomer Ertan, s. 100-101.

³⁹¹ Sayhan, s. 107.

³⁹² Ülgen / Helvacı / Kaya / Nomer Ertan, s. 27; Kendigelen / Kırca, s. 126; Bozkurt, s. 137; Süphandağ, s. 44. Alman hukuku temelli bu görüş hakkında detaylı bilgi için bkz. Kınacıoğlu, s. 99-100.

kambiyo senetlerinin soyutluğundan anlaşılması gereken yalnızca ispat soyutluğu değil, asıl alaktan bağımsız nitelikte bir hakkın da doğmasıdır³⁹³. Buna göre kambiyo alacağı, temelde bulunan illi alacağın varlığına ve geçerliliğine bağlı olmayan ve bundan ayrı olarak devredilebilen bir haktır³⁹⁴. İzah edilmeye çalışılan husus, senedin bir temel borç ilişkisine dayanmıyor olması değildir³⁹⁵. Tam aksine temelde bir hukuki ilişki bulunmakla birlikte bu ilişki senet metninde gösterilmiyor olup, kambiyo alacağının geçerliliğinin temel ilişkiden tamamen bağımsız niteliktedir³⁹⁶. Kambiyo senedi tanzim edilmesiyle asıl borç ilişkisinden doğan borçtan bağımsız ve onunla yarışan bir kambiyo borcu oluşacaktır³⁹⁷. Her iki borç da birbirinden farklı ve bağımsız olması nedeniyle ayrı faiz ve zamanaşımı sürelerine tabi olacaktır³⁹⁸.

6102 sayılı TTK, senedin geçersizliğine ilişkin defilerin herkese karşı ileri sürülebileceğini prensip olarak kabul etmiş bulunmaktadır (TTK m. 659/1 ve TTK m. 825/1). *İnan*’a göre Kanunun kastettiği husus, asıl borç ilişkisinden doğmamakla birlikte senedin şekline veya senet yapma iradesine dayanan hükümsüzlük sebepleridir³⁹⁹. *İnan*, Kanunun senedin şekline ve senet düzenleme iradesine dayanan hususları kastettiği halde geniş bir ifadeyle geçersizlik ibaresini kullanmasını, asıl borç ilişkisinden kaynaklanan sakatlıkların senedi geçersiz kılmayacağı şeklinde yorumlamaktadır. Dolayısıyla hatır anlaşmasına binaen tanzim edilen bir kambiyo senedinin kural olarak geçersiz nitelikte olduğundan söz edilemeyecektir. Çünkü kambiyo senetleri temel ilişkiden soyut niteliktedirler.

³⁹³ Sarıkaya, s. 66.

³⁹⁴ Kınacıoğlu, s. 99.

³⁹⁵ Kambiyo taahhüdünde bulunmak için temel borç ilişkisinin bulunmasının normal ve mutad olduğunu ancak bu durumun bir şart niteliğinde olmadığını, karşılıksız veya hatır için bile kambiyo taahhüdünde bulunulabileceğine dair bkz. Yılmaz L., s. 66.

³⁹⁶ Bahtiyar, Kıymetli Evrak, s. 8; Öztan, Kıymetli Evrak s. 173; Poroy / Tekinalp, s. 35. Soyut borç ikrarıyla bağımsız bir borç doğduğunu savunan Alman hukuku temelli maddi soyutluk görüşünün ikinci çıkarımına göre, kambiyo taahhüdüyle oluşturulan alacağın muayyen bir sözleşme tipine bağlanmış bir alacak teşkil etmeyen renksiz bir para alacağıdır. Detaylı bilgi için bkz. Yılmaz L., s. 60.

³⁹⁷ İsviçre hukukunda kambiyo senetleri bakımından yalnızca ispat soyutluğunun mevcut olduğuna dair bkz. Kınacıoğlu, s. 100.

³⁹⁸ Sarıkaya, s. 68-69.

³⁹⁹ İnan, s. 106. Karayalçın’a göre geçersizliğe ilişkin defiler senet metninden anlaşılın ya da anlaşılmasının senedi geçersiz kılan defiler olup; senetten anlaşılan defiler ise senedi geçersiz kılmamakla birlikte borçlunun borcu ifa etmesine engel olan defilerdir. Detaylı bilgi için bkz. Karayalçın, s 26.

Temel borç ilişkisinin geçersizliği, teknik anlamda bir itirazdır⁴⁰⁰. Dolayısıyla bu husus hâkim tarafından resen dikkate alınacak olup, kambiyo senetlerinde ise asıl borç ilişkisinin geçersiz nitelikte olması resen incelenemeyecektir⁴⁰¹. Asıl borç ilişkinin geçersiz oluşu, borçlu tarafından öne sürülmedikçe hükme esas alınamayacaktır. Dolayısıyla anlaşılmaktadır ki, kambiyo senedi taraflar arasında dahi soyut niteliktedir.

Kambiyo senetleri bakımından asıl borç ilişkisindeki geçersizliklerin defi teşkil etmesi, kambiyo senetlerinin maddi hukuk yönünden soyut olduğunu göstermektedir⁴⁰².

Kanaatimizce kıymetli evrak hukukundaki soyutluktan anlaşılması gereken yalnızca ispat soyutluğudur. Senedin üçüncü kişiye devredilmesi sonrasında soyutluk kazanacağını kabul edilmesi, yukarıda incelemeleri yapılan TTK ilgili maddeleriyle bağdaşır nitelikte değildir. Kambiyo senetlerinde şahsi defilerin ileri sürülmesi soyutluktan ziyade kamu güvenliğine mazhar senetler olma özelliğiyle ilgilidir⁴⁰³. Kambiyo senetlerinin maddi anlamdaki soyutluğu, temel borç ilişkisinin sebepsiz bir zenginleşmeye sebebiyet vermesini göz ardı edecek nitelikte değildir⁴⁰⁴. TBK m. 77 ve devamı hükümleri uyarınca sebepsiz zenginleşme yasaklanmıştır. Dolayısıyla senedi devralan iyiniyetli üçüncü kişilere karşı şahsi defi dermeyeran edilememesinin sebebi senedin soyutluğu değil; kamu güvenliğine mazhar olma özelliğidir. Soyutluk kavramı ve temeldeki ilişkiden kaynaklanan defilerin ileri sürülme imkânı birbirinden farklılık arz etmektedir⁴⁰⁵.

⁴⁰⁰ İnan, s. 107.

⁴⁰¹ Bkz. TTK m. 687.

⁴⁰² İnan, s. 107.

⁴⁰³ Öztan, Kıymetli Evrak, s. 173; İnan, s. 108. Senedin temel borç ilişkisinin tarafları arasında dahi soyut nitelikte olduğu, fakat defilerin ortaya çıktığı temel ilişkinin bizzat tarafı olduklarından dolayı şahsi defi dermeyeran mümkün olabileceğine dair detaylı bilgi için bkz. Sarıkaya, s. 72.

⁴⁰⁴ Sayhan, önceki yıllarda soyutluk kavramının üçüncü kişilere karşı defi dermeyeran ile eş anlamı olarak kabul edilerek tam mücerretliğin ancak kambiyo senedinin üçüncü bir kişinin himayesine geçtiğinde oluştuğuna ilişkin bir kanaatin var olduğu tespitinde bulunmuştur. Dolayısıyla soyutluk, kambiyo senedinin temelinde bulunan hukuki ilişkiden tamamen ayrılması ve bu ilişkiden kaynaklanan defilerin bertaraf edilmesi olarak kabul edilmekteydi. Detaylı bilgi için bkz. Sayhan, s. 110.

⁴⁰⁵ Sayhan, s. 110-111.

1.3. Hatır Anlaşması ve Soyutluk İlkesi İlişkisi

1.3.1. Yazılı Protokol Kapsamında Değerlendirme

Kambiyo senetleriyle alakalı olarak zorunlu şekil şartları kanun koyucu tarafından sayılmıştır (TTK m. 671, m. 776, m. 780 ve m. 672). Dolayısıyla kanunda belirtilen şekil şartlarına sahip olan senet, kambiyo senedi vasfındadır⁴⁰⁶. Kambiyo senetleri bağlamındaki mücerretliğin özünde ise kambiyo taahhüdünün sebebinin senet metninde gösterilmemesi yatmaktadır. Fakat Yargıtay, senet metninden anlaşılmayan harici bir anlaşmanın, senedin kayıtsız ve şartsız belirli bir bedelin havalesi/ödenmesi vaadi unsurunu zedelediği ve buna bağlı olarak kambiyo senedi olma özelliğinin ortadan kalkacağı tespitinde bulunmaktadır⁴⁰⁷. Kanunda sayılan zorunlu unsurların ihlal edilmemiş olduğu göz önüne alındığında, hatır anlaşmasına rağmen geçerli bir kambiyo senedinin varlığından söz edilebilmesi mümkündür⁴⁰⁸. Bu durumla alakalı olarak temel ilişkinin ahlaka aykırı nitelikte olması ve bu ilişkiye istinaden kambiyo senedi tanzim edilmesi örnek teşkil edebilir. Asıl ilişkideki sözleşmenin içeriğinin ahlaka aykırı olması da bir şahsi defî niteliğindedir⁴⁰⁹. Her ne kadar konusu ahlaka aykırı bir ilişki dolayısıyla tanzim edilmiş olsa da senedin zorunlu unsurlara sahip olması durumunda ortada geçerli bir kambiyo senedinin bulunduğunu kabul etmek gerekecektir⁴¹⁰.

Harici bir protokol ile hatır senedi düzenlenmesi, soyutluk ilkesini ihlal etmeyecektir. Bu bağlamda her ne kadar senet metninden anlaşılamayan bir durum olması sebebiyle üçüncü kişilerin kambiyo senedine duydukları güven korunuyorsa da senedin

⁴⁰⁶ Poroy / Tekinalp, s. 90.

⁴⁰⁷ “...Alacaklı B. Factoring AŞ. İle P. Mimarlık ... Ltd. Şti. arasında tanzim edilen 18.09.2013 tarihli factoring sözleşmesi ile P. Mimarlık ... Ltd. Şti.’nin 335.000,00 TL tutarında borca karşılık olarak B. Factoring AŞ.’ye 335.000,00 TL bedelli çek verdiği... Bu durumda mahkemece, teminat iddiası kanıtlanmış olmakla, dayanak senet TTK. ’nin 776/1-b maddesinde yer alan kayıtsız ve şartsız muayyen bir bedeli ödeme vaadi unsurunu içermediğinden İİK. 170/a maddesi uyarınca takibin iptaline...” Yargıtay 12. HD., 13.01.2015-2015-30334/2015-423 sayılı kararı için bkz. Eriş, Kıymetli Evrak, s. 757.

⁴⁰⁸ Konu hakkında detaylı bilgi için bkz. Sarıkaya, s. 21-23.

⁴⁰⁹ Yılmaz L., s. 222.

⁴¹⁰ Sarıkaya, s. 22.

tarafları arasında da geçerli bir kambiyo senedinin var olduğunun kabul edilmesi gerekir. Hatır borçlusuna karşı icra takibi başlatıldığı takdirde, ortada geçerli bir kambiyo senedinin var olduğunu ve buna binaen senet borçlusunun yazılı hatır anlaşmasını hatır alacaklısına karşı şahsi bir defi olarak ileri sürebileceğinin kabul edilmesi daha isabetli olacaktır⁴¹¹.

Yargıtay, senedin üçüncü kişilerin himayesine geçmesi halinde hatır definin şahsi bir defi olduğunu kabul etmektedir. Bu durum, hukuki görünüşe güven teorisinin bir neticesidir ve buna istinaden iyiniyetli üçüncü kişilerin güveni korunmaktadır⁴¹². Yargıtay'ın hatır definin şahsi defi niteliğinde olduğunun tespiti kabul edilebilir olmakla birlikte; senede yansımayan bir olgu nedeniyle senedin kayıtsız ve şartsız belirli bir bedelin havalesi/ödenmesi vaadi unsurunu zedelendiğini tespit etmesi makul değildir⁴¹³.

Belirtmek gerekir ki, hatır borçlusunun senedin hatır senedi olduğunu ispatlaması zor bir ihtimaldir. Çünkü hatır ilişkisi, nitelik itibariyle karşılıklı güven esasına dayanır. Bu nedenledir ki, uygulamada hatır senedi tanzimiyle alakalı olarak bir sözleşme düzenlenmesi sık rastlanılan bir durum değildir. Hatır senetleri genellikle kan hısımları tarafından birbirleri lehine düzenlenmekle birlikte herhangi bir akrabalık bağı bulunmadığı durumlarda da bu ilişki, yakın dostluklar arasında cereyan etmektedir. Bu

⁴¹¹ Sarıkaya, s. 22.

⁴¹² "...TTK.nun 599. maddesinde, "Poliçeden dolayı kendisine müracat olunan kimse keşideci veya önceki hamillerden biriyle kendi arasında doğrudan doğruya mevcut olan münasebetlere dayanan defileri müracatta bulunan hamile karşı ileri süremez. Meğerki, hamil, poliçeyi iktisap ederken bile bile borçlunun zararına hareket etmiş olsun. Alacağın temlik yoluyla yapılan devirlere ait hükümler mahfuzdur" hükmü öngörülmüştür. Anılan maddeye ve istikrar kazanmış Yargıtay İçtihatlarına göre, keşideci lehdara karşı ileri sürebileceği şahsi defileri, senedi ciro yoluyla devralan diğer hamillere karşı ileri süremez. Bu durum, kıymetli evrakın kendini doğran hukuki işlemde mücerretliği (soyutluğu) ilkesi gereğidir. Bu ilke gereğince keşideci, hamile karşı bedelsizlik iddiasında bulunamaz. Senet bedelinin lehdara haricen ödediğini ileri süremez. Hatır senedi olduğunun ileri süremez. Temel hukuki ilişkinin geçersizliğini de ileri süremez. Bu örnekleri çoğaltmak mümkündür..." Yargıtay HGK., 5.3.2014-2013-2227/2014-221 sayılı karar için bkz. www.lexpera.com, e.t. 24.04.2023.

⁴¹³ Sarıkaya, konuyu teminat senetleri özelinde ele alarak Yargıtay'ın, lehtar bakımından kambiyo senedi niteliğinde olmayan bir senedin üçüncü kişiye devredilmesi halinde kambiyo senedi niteliğini kazandığı görüşünde olduğunu belirterek bu duruma eleştirel bir şekilde yaklaşmaktadır. Yazar, başlangıçta yazılı protokolden dolayı soyutluk ilkesinin zedelenmesi sebebiyle kambiyo senedi niteliğinde kabul edilmeyen bir senedin ciro edilmesi sonrası bu vasfı kazanmasının mümkün olamayacağını savunmaktadır. Detaylı bilgi için bkz. Sarıkaya, s. 21. Yargıtay 19. HD., 06.02.2017-2016-3486/2017-802 sayılı ve Yargıtay 12. HD., 14.03.2013-2012-33323/2013-9412 sayılı kararları için bkz. Sarıkaya, s. 21, dn. 89.

sebeplerdir ki, lehtarın iyiniyetine güvenen hatır borçlusu, genel olarak hatır ilişkisini yazılı bir belgeye geçirme ihtiyacı duymamaktadır. Dolayısıyla hatır senetleriyle alakalı olarak Yargıtay kararlarının neredeyse hepsinde senedin hatır amacıyla tanzim edildiği hususu ispatlanamamaktadır.

1.3.2. Hatır Kaydı Kapsamında Değerlendirme

Hatır senetlerinin oluşturulma sebepleri dikkate alındığında senedin bedelsizliğine delalet edebilecek olan hatır kaydının senet metnine konulması hedeflenen amaçla örtüşmemektedir. Çünkü uygulamada daha çok kredi ihtiyacının karşılanması amacıyla tanzim edilen hatır senetlerinin, bu amaca ulaşılabilmesi için tedavül kabiliyetinin yüksek olması gerekmektedir. Senet metninde hatır ilişkisine dair kayıt konulmuş olması ise şüphesiz senedin dolaşım kabiliyetini olumsuz yönde etkileyecektir. Yargıtay bir kararında, takip konusu çekin üzerinde “*hatır çeki*” ibaresinin bulunmasını, çekin kambiyo senedi olma vasfını etkilemeyeceğini, hatır senedi olduğu yönündeki itirazın yazılı delil ile ispatlanması gerektiğine yönelik hüküm kurmuştur. Hatır senedi def’i, teknik anlamda def’i niteliğindedir⁴¹⁴.

Kambiyo senetlerinde hatır kaydına ilişkin öğretide doğrudan bir incelemeye rastlayamadığımızı belirtmek gerekmektedir. Öğretide senede konulmasına cevaz verilen kayıtlar ve senede dercedilmesi halinde soyutluk ilkesinin ihlaline sebep olacak kayıtlar kapsamında tartışmalar bulunmakla birlikte; bu tartışmalardan yola çıkarak hatır kaydının senedin kambiyo senedi olma vasfını kaybettirip kaybettirmeyeceğini soyutluk ilkesi ışığında inceleyeceğiz.

⁴¹⁴ Yargıtay 12. HD., 14.11.1995-1995-15678/1995-15826 sayılı kararı için bkz. Akteke/ M.Y., Kambiyo Senetlerinde Defiler, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2017, s. 102, dn. 484.

Karayalçın, poliçedeki muayyen meblağın ödemesi için yapılan havalenin kayıtsız ve şartsız olması gerektiğini belirterek senedin ödenmesini şarta bağlayan veya asıl borç ilişkisine atıfta bulunan kayıtların, senede kambiyo senedi olma vasfını kaybettireceği tespitinde bulunmaktadır⁴¹⁵. Aynı zamanda yazar, bedel kaydı gibi kambiyo hukuku ile ilgisi olmayan kayıtların, senedin soyutluğunu ihlal edici etkiye sahip olmadığı görüşündedir⁴¹⁶.

Arslanlı, kambiyo senetlerinin bozucu veya geciktirici şarta bağlanmaları durumunda soyutluk ilkesinin ihlal edileceği kanaatindedir⁴¹⁷. Ayrıca yazar, taraflar arasındaki şahsi ilişkiye işaret eden bir ibarenin senede konması durumunda, senedin kambiyo vasfının kaybedeceği tespitinde bulunmanın menfaatler dengesine uygun düşmeyeceğini ifade etmektedir⁴¹⁸.

Öztan, poliçede muayyen bir bedelin ödenmesi hususunda kayıtsız ve şartsız bir havaleyi ihtiva etmesi gerektiğini belirterek aksi halde senedin kambiyo senedi olma vasfını yitireceği tespitinde bulunmuştur⁴¹⁹. Yazar, bu durumun istisnası olarak kanunun cevaz verdiği ve uygulamanın geliştirdiği kayıtların varlığını örnek olarak göstermektedir. Teminat kayıtları da kanun tarafından düzenleme altına alınmayan fakat uygulamanın ortaya çıkarmış olduğu bir kayıt türüdür⁴²⁰.

Sayhan, kambiyo senetlerinin soyutluğunun kendisini kayıtsız ve şartsız ödeme unsurunda gösterdiğini belirterek, bu unsurun hem kambiyo alacağının sebebinin hem de

⁴¹⁵ Karayalçın, s. 105.

⁴¹⁶ Provizyon ve ihbar kayıtlarının da kambiyo senetleri bakımından caiz olduğuna ilişkin bkz. Karayalçın, s. 106.

⁴¹⁷ Arslanlı, Ticari Senetler, s. 47.

⁴¹⁸ Arslanlı, Ticari Senetler, s. 47.

⁴¹⁹ Öztan, Kıymetli Evrak, s. 450.

⁴²⁰ Sarıkaya, s. 89.

kanunun cevaz verdiği kayıtlar haricindeki kayıtların senedin metninden dışlanması ifade ettiği tespitinde bulunmuştur⁴²¹.

Öğretide hatır kaydı ve soyutluk ilkesi ilişkisi hakkında doğrudan yapılmış bir tespit olmamakla birlikte, ilgili görüşlerin yorumlanmasıyla söylenebilir ki, senet metnine hatır kaydı dercedilmesi senedin soyutluğunu ihlal etmeyecek olup, ayrıca kambiyo senedi vasfının kaybedilmesine de sebebiyet vermeyecektir. Belirtmek gerekir ki, her kambiyo taahhüdünün arkasında bir hukuki sebep bulunmaktadır. Bu bağlamda kastedilmekte olan husus sebebi olmayan borç tanınmasının değil; sebebi gösterilmeyen borç tanınmasının varlığının muteber olacağıdır. Kambiyo senetlerinde hukuki sebep ve temel ilişki kavramları iç içe geçmiş vaziyette olmasına rağmen, bu iki kavram aynı tanıma karşılık gelmemektedir⁴²². Hatır senedinin düzenlenmesine sebep olan hatır anlaşması senedin hukuki sebebine tekabül etmektedir⁴²³. Kambiyo senetleri genel olarak ödeme sebebiyle tanzim edilmelerine karşın, temel borç ilişkisi bulunmayan hatır senetlerinde ise hukuki sebep kredi temin edilmesini sağlamak olarak açıklanabilir. Her kambiyo senedinin bir hukuki sebebinin bulunduğu göz önüne alındığında, senedin hangi hukuki sebebe istinaden tanzim edildiğinin metinde gösterilmesinin soyutluk ilkesini ihlal etmeyeceğinin kabul edilmesi gerekmektedir⁴²⁴. Öğretide bedel kayıtlarının senet metnine konmasının soyutluk ilkesini ihlal etmediği ve bu neviden kayıtların yalnızca ifa sebebiyle verildiğinin ispatına yaradığı hususunda neredeyse tam bir görüş birliği bulunmaktadır. Bedel kaydının senet metninde bulunmaması halinde hangi hukuki sebebe istinaden senet verildiğinin ve bu sebebin gerçekleşmediğinin ispatı borçlu üzerindeyken; senet metninde bedel kaydının bulunması durumunda senedin ifa gayesiyle teslim edildiğinin ve karşı edimin ifa edildiğinin kabulü gerekmektedir⁴²⁵. Hatır kaydının da bedel kayıtları gibi yalnızca senedin hukuki sebebinin teşhir edilmesine yaradığı ve dolayısıyla soyutluk ilkesinin zedelenmeyeceği kabul edilebilir. Belirtmek gerekir ki,

⁴²¹ Sayhan, s. 73.

⁴²² İnan, s. 16.

⁴²³ Sarıkaya, s. 104.

⁴²⁴ Ülgen / Helvacı / Kaya / Nomer Ertan, s. 94.

⁴²⁵ Sarıkaya, s. 105.

hatır kaydının senette bulunması durumunda hatır ilişkisinin varlığı kesin delillerle desteklenmesi durumunda ispata yarayacaktır⁴²⁶.

Yargıtay, soyut nitelikteki hatır kayıtlarının senede kambiyo senedi vasfını kaybettirmeyeceği kanaatindeydir. Yüksek Mahkemeye göre, “...*İcra takibine konu edilen çekin üzerinde hatır çeki yazılı olması, çekin kambiyo senedi olma niteliğini ortadan kaldırmaz...*”⁴²⁷.

Tespit edebildiğimiz kadarıyla Yargıtay kararlarına konu olmuş ve bu yöntemle tanzim edilmiş hatır senetlerine rastlamadığımızı belirtmek gerekmektedir.

Konunun devamının izah edilmesinde teminat senetleri üzerinden inceleme yapılmasının isabetli olacağı kanaatindeyiz. Hatır senetleriyle doğrudan ilişkili olmamakla birlikte soyut teminat kayıtlarının senet metnine konması, senedi tek başına teminat senedi halinde getirmemektedir⁴²⁸. Kambiyo senetlerine konulan teminat kaydı, yazılışına göre üç farklı şekilde ortaya çıkmaktadır. Bunlar soyut teminat kayıtları, asıl borç ilişkisine atıf yapan teminat kayıtları ve senedin ödenmesini şarta bağlayan teminat kayıtlarıdır⁴²⁹. Yargıtay, senede soyut nitelikteki kayıtların eklenmesini teminat senedi oluşturulması için yeterli görmemiş olup, teminat senedinden söz edilebilmesi için ya bunun yazılı bir belgeyle ispat edilmesi gerektiği ya da senet metninde hangi temel borç ilişkisinin teminatı olarak verildiğinin yazılması gerektiği tespitinde bulunmuştur⁴³⁰.

⁴²⁶ Kambiyo senetlerinin kayıtsız ve şartsız havale ya da ödeme vaadi unsurunu zedelemeyecek veya bunu zedeleyecek biçimde koşul içermeyecek şekilde temel borç ilişkisinin birkaç kelimeyle senede konmasının mümkün olabileceğine ilişkin bkz. Gürbüz, Ticari Senetlerin İptali, s. 489.

⁴²⁷ Eriş, Çek, s. 58.

⁴²⁸ Sarıkaya, s. 97; Yargıtay HGK., 11.12.2018-2017-1155/2018-1892 sayılı kararı için bkz. Atay, s. 45-51.

⁴²⁹ Pulaşlı, s. 269.

⁴³⁰ Yargıtay HGK., 26.12.2006-2006-21620/2006-24850 sayılı kararı için bkz. Coşkun, s. 435-436; Yargıtay 12. HD., 23.12.2004-2004-21684/2004-26551 sayılı kararı için bkz. Sarıkaya, s. 97, dn. 402.

Teminat amacıyla senet tanzim edilip teslim edildiği kapsamındaki iddialar, bedelsizlik defî kapsamında⁴³¹. Dolayısıyla hatır amacıyla ve teminat amacıyla düzenlenen senetlerin bedelsiz olmaları noktasında kesiştikleri söylenebilir. Teminat senetleri, temel borç ilişkisinden kaynaklanan temel alacağın henüz vadesinin gelmemesine rağmen dolaşıma sokulması sebebiyle bedelsiz kalabilir. Burada erteleyici defî hakkı sağlayan bir bedelsizlik söz konusudur⁴³². Bu bağlamda hatır senetlerinde olduğu gibi temel bir alacağın mevcut olmaması değil; bu alacağın henüz talep edilebilir nitelikte olmaması söz konusudur. Fakat her halükârda bedelsizlik mefhumunun oluşacağında şüphe bulunmamaktadır.

Teminat senetlerinin bedelsiz olarak kaldığı bir diğer hal ise teminata konu edimin ifa edilmesidir. Edimin ifa edilmesiyle senetten kaynaklanan borcun ödenmemesi konusunda kişinin daimî bir defî hakkı oluşacaktır. Keşideci ve lehtar arasındaki ilişkinin senedin dolaşıma sokulmamasına ilişkin bir inançlı işlemden ibaret olduğu göz önüne alındığında, düzenleyen tarafından senedin iadesi davası açılacaktır⁴³³. Bu bağlamda söylenebilir ki, ikinci durumda tıpkı hatır senetlerinde olduğu gibi mutlak bir bedelsizlik hali oluşmaktadır.

Hatır senetlerinde temel borç ilişkisi statüsünde bir ilişki bulunmadığından, teminat senetlerinde olduğu gibi asıl ilişkiye atıfta bulunan bir kaydının konulması mümkün değildir. Aynı şekilde hatır senetlerinin niteliği gereği senedin ödenmesini şarta bağlayan hatır kayıtlarının bulunması da olanaklı değildir. Dolayısıyla hatır senetleri bakımından mevzu bahis olan hatır kaydı, yalnızca soyut nitelikte kayıtlardır. Teminat senetlerinin, tıpkı hatır senetleri gibi mutlak anlamda bedelsiz senetler olabileceği gibi, bu bedelsizliğin erteleyici defî hakkı tanıyan bir şekilde tezahür edebileceğini de izah etmiştik. Bu bağlamda somut olayın özelliklerine göre bedelsiz nitelikte kabul edilebilecek teminat senetleri hakkında Yargıtay'ın tespit ettiği olguların, hatır

⁴³¹ Sarıkaya, s. 133.

⁴³² Sarıkaya, s. 133.

⁴³³ İnan, s. 47.

senetlerinde de tatbik edilebileceği kanaatindeyiz. Soyut nitelikteki hatır kaydının senet metninde bulunmasının, senedi tek başına hatır senedi haline getirmeyeceği ve bu neviden soyut kayıtların kayıtsız ve şartsız muayyen bir bedelin ödenmesi unsurunu zedelemeyeceğinin kabulü gerekmektedir.

2. Senedi Geçersiz Kılan Hallerin Hatır Senetleri Üzerindeki Etkisi

İnan, kambiyo senetlerinin geçersizliğini ikili bir ayrıma tâbi tutarak incelemiştir. İlk ayrım, şekle ve esasa ilişkin hükümsüzlük sebeplerinden ibaret olmakla birlikte ikinci ayrım ise senede veya senet yapma iradesine ait geçersizlik nedenleri ve asıl borç ilişkisinden kaynaklanan geçersizlik nedenleri şeklindedir⁴³⁴. Konumuzla alakalı olarak ikinci ayrım incelenecektir.

Kambiyo senetlerindeki şekle dair unsurların kanuna uygun olmaması durumunda tüm ilgililer bakımından senet geçersiz nitelikte kabul edilecektir⁴³⁵. Bu kapsama senetle borç altına giren kişinin ehliyetsizliği veya yetkisiz temsilci olması gibi sair haller de girmektedir⁴³⁶. Bu neviden sebepler de ilgililer açısından hükümsüzlüğe neden olmakla birlikte TTK m. 677 uyarınca bu hükümsüzlük, senette imzası bulunan diğer kişiler tarafından hamile karşı ileri sürülemeyecektir⁴³⁷.

⁴³⁴ Bkz. *İnan*, s. 110; *Karayalçın*, s. 116.

⁴³⁵ Bkz. TTK m. 671, m. 776, m. 780; *Poroy / Tekinalp*, s. 146; *Ülgen / Helvacı / Kaya / Nomer Ertan*, s. 114-118. *Karayalçın*'a göre senette poliçe kelimesi bulunmamasına rağmen sair zorunlu unsurların bulunması durumunda senet, emre yazılı havale sayılmakla birlikte bazı özellikleri eksik olan bir poliçe şeklinde geçerliliğini koruyacaktır. Sair zorunlu unsurları içermeyen senet ise poliçe sayılmamaktadır. Detaylı bilgi için bkz. *Karayalçın*, s. 114. Ayrıca bkz. TTK m. 672. *İnan*, poliçe, bono veya çek ibaresinin senet metninde bulunmaması durumunda senedin geçerliliğini sürdüreceğini belirtmektedir. Yalnızca kambiyo senedi vasfında olmayacağına dayanarak hükümsüzlük ibaresinin kullanılmasının makul olmayacağı kanaatindeyiz. Detaylı bilgi için bkz. *İnan*, s. 111.

⁴³⁶ *Poroy / Tekinalp*, s. 161-165.

⁴³⁷ *Ülgen / Helvacı / Kaya / Nomer Ertan*, s. 167-169.

Taraflar arasında dahi soyutluk vasfına haiz senetler olan kambiyo senetlerinin geçerliliği, asıl borç ilişkisinden kaynaklanan sebeplerden etkilenmeyecektir. Fakat asıl borç ilişkisinden kaynaklanan sakatlıklar sebebiyle borçlu sebepsiz zenginleşme hükümlerine dayanabilecektir⁴³⁸. Türk Hukukunda benimsenen kurucu borç vaadi görüşüne göre mücerret borç senedi, yalnızca bir ispat vasıtası olmayıp, aynı zamanda asıl ilişkiden bağımsız bir borç da doğurmaktadır⁴³⁹. Buna göre, sebebi gösterilmeyen borç tanınmasıyla, asıl ilişki kaynaklı alacak hakkından bağımsız ve onunla yarışan yeni bir borç doğmaktadır⁴⁴⁰. İkinci nitelikte olan borç tanınmasından kaynaklanan alacak, birincinin ifasını hedef almaktadır⁴⁴¹. TBK m. 82/2 gereğince zenginleşme, zenginleşenin bir alacak hakkı kazanması suretiyle gerçekleşmişse diğer taraf, istem hakkı zamanaşımına uğramış olsa bile her zaman bu borcunu ifadan kaçınabilir. Ayrıca TBK m. 77 hükmü gereğince borçlunun sebepsiz zenginleşme davası açma hakkı da bulunmaktadır⁴⁴². Bu dava sayesinde borçlu, sebepsiz olarak üstlendiği borçtan kurtulmasını ve senedin kendisine iadesini veya iptalini talep edebilecektir⁴⁴³. Belirtmek gerekir ki, temelde hukuki bir ilişkinin bulunmaması veya bu ilişkideki sakatlıklar nedeniyle alacak hakkı hükümsüz olsaydı; alacaklının haksız da olsa bir kazanımından söz etmek mümkün olamazdı⁴⁴⁴. Dolayısıyla hukuki sebepteki sakatlığın bizatihi kendisi kambiyo senedini geçersiz hale getirmeyecek olup, yalnızca senedin bedelsizliği söz konusu olacaktır⁴⁴⁵.

⁴³⁸ Bkz. TBK m. 82. Borçlunun sebepsiz iktisap sebebiyle borcundan kurtulmasını talep edebileceğine dair bkz. Sungurbey, s. 72; İnan, s. 97. Borçlunun sebepsiz zenginleşme definde bulunabileceğine ilişkin bkz. Sayhan, s. 57.

⁴³⁹ Oğuzman / Öz, s. 207; von Tuhr, s. 259; Bahtiyar, Kıymetli Evrak, s. 8; İnan, s. 99.

⁴⁴⁰ Sarıkaya, s. 65. TBK m. 133 hükmünün bir gereği olarak aksi kararlaştırılmadığı müddetçe soyut borç tanınmasıyla asıl ilişkiyi sona ermemektedir.

⁴⁴¹ Oğuzman / Öz, s. 208.

⁴⁴² Serozan / Baysal / Sanlı, s. 532. Bir diğer görüşe göre TBK'daki sebepsiz zenginleşmeye dair hükümler, soyut borç tanınmasının borç doğurucu nitelikte olduğunun kabul edilebilmesi için yeterli değildir. TBK m. 82/2 hükmü "*Zenginleşme, zenginleşenin bir alacak hakkı kazanması suretiyle gerçekleşmişse diğer taraf, istem hakkı zamanaşımına uğramış olsa bile, her zaman bu borcunu ifadan kaçınabilir*" şeklinden ibarettir. İlgili hüküm ile alacaklının sebepsiz zenginleşmesi durumunda zamanaşımına uğramayan bir defi hakkından bahsedilmiştir. Fakat bu durum soyut borç tanınmasının asıl borçtan ayrı ve bağımsız nitelikte olduğunu göstermez. Bkz. Sayhan, s. 67-68; Kınacıoğlu, s. 101-102. Asıl alacağın kambiyo senedinin hukuki sebebi olduğuna ilişkin bkz. Domaniç, Şerh, s. 86.

⁴⁴³ Eren, s. 207. İnan'a göre TBK'daki sebepsiz zenginleşme hükümleri, Alman hukuku sisteminin kabul edildiğinin bir göstergesidir. Yorum yolu ile kanun hükmünün ilgasının mümkün olmayacağını savunan yazar, TBK m. 82/2'nin uygulanabilmesi için mücerretliğin kabulünün gerektiğini savunmuştur. Detaylı bilgi için bkz. İnan, s. 99.

⁴⁴⁴ İnan, s. 96; von Tuhr, s. 260; Oğuzman / Öz, s. 209.

⁴⁴⁵ Sayhan, s. 143; İnan, s. 111.

Öğretide asıl borç ilişkisinin ahlaka aykırı nitelikte olması durumunda, bu ilişkiye istinaden düzenlenen senedin bedelsizliğinden değil; geçersizliğinden söz edileceğini savunan bir görüş bulunmaktadır. Buna göre senet, hukuki sebebinden soyut nitelikte olmasına rağmen geçersiz nitelikte kabul edilmelidir⁴⁴⁶. *Sayhan*, bu görüşün yerinde olmadığını savunarak hangi gerekçeyle olursa olsun temel borç ilişkisindeki sakatlıkların, soyut nitelikte olan kambiyo senetlerinin geçerliliğini doğrudan doğruya etkilemesi mümkün değildir⁴⁴⁷. Yazar, kanun koyucu tarafından soyutluk ilkesine böyle bir istisna getirilmek istenmesi durumunda tıpkı kumar ve bahis borçların kapsamında düzenlenen senetlerde olduğu gibi açıkça yasal bir düzenleme yapılacağı kanaatinde⁴⁴⁸. TBK m. 605 hükmü uyarınca kumar ve bahis borçları için tanzim edilmiş olan adi senedin veya kambiyo senedinin, üçüncü kişiye devredilmiş olsa dahi hüküm ifade etmeyeceği yasal düzenleme altına alınmıştır.

Netice itibarıyla asıl borç ilişkisinden kaynaklanan sakatlıklar, kumar borcu ve ahlaka aykırı sözleşme olguları hariç olmak üzere kambiyo senedinin geçersizliğine sebebiyet veremeyecek olup, yalnızca hatır borçlusuna sebepsiz zenginleşmeye dair hükümlere başvurma imkânı tanımaktadır.

⁴⁴⁶ İnan, s. 112.

⁴⁴⁷ Sayhan, s. 143. Asıl borç ilişkisinin konusunun ahlaka aykırı nitelikte olması durumunda, bu ilişki için düzenlenmiş kambiyo senedinin geçersiz olduğu ve buna binaen sebepsiz zenginleşme hükümlerine dayanılmasının gerekmediğine dair bkz. İnan, s. 113.

⁴⁴⁸ Bkz. TBK m. 605.

III. Hatır Senetlerinin Hüküm ve Sonuçları

1. Tarafları Arasında

1.1. Hatır Defi

1.1.1. Hukuki Niteliği

Öğretideki yaygın kanaate göre hatır defi, kişisel defilerin özel anlaşma grubuna dahil edilen şahsi defi statüsündedir⁴⁴⁹. Bunun yanı sıra hatır anlaşmasının kambiyo ilişkisiyle ilgili özel bir anlaşma olmadığı ve bu anlaşmanın temel borç ilişkisine tekabül ettiği, dolayısıyla hatır definin temel borç ilişkisinden kaynaklanan defi niteliğinde olduğunu savunan bir görüş de bulunmaktadır⁴⁵⁰. Temel ilişkiden kaynaklanan şahsi defiler ile anlaşmadan kaynaklanan şahsi defiler arasındaki farklılık, kambiyo senedine ilişkin anlaşmanın, doğrudan senetteki bir kaydın veya senedin tamamının etkisine yönelik olmasıdır⁴⁵¹. Bu bağlamda kambiyo ilişkisiyle alakalı anlaşmalardan doğan defilerin dermeyeran edilebilmesi için senet ve özel anlaşma arasında bağ tesis edilmiş olmasına ihtiyaç bulunmamaktadır⁴⁵². Çünkü anlaşmanın mahiyeti uyarınca senetle zaten bir ilişki kurulmuş vaziyettedir. Bu bağlamda senedin hatır senedi olduğuna dair iddia

⁴⁴⁹ Kendigelen / Kırca, s. 114; İnan, s. 128; Kayıhan s. 77-78; Doğan, s. 65; Yılmaz, L., s. 229. Tedavül gayesi bulunmayan hatır senetlerinin muvazaalı olduğunun tespitinde bulunmuştuk. Bu muvazaa ilişkisi nisbi bir defi niteliğinde olup, iyiniyetli üçüncü kişi hamile karşı dermeyeran edilemeyecektir. Borçlunun yaratmış olduğu muvazaalı görünümünden sorumlu tutulması gerektiğine dair detaylı bilgi için bkz. Türk, s. 351.

⁴⁵⁰ Bkz. Göktürk, K., Kambiyo Senetlerinde Şahsi Defiler, Adalet Yayınevi, 1. Baskı, Ankara 2022, s. 86. Hukuki sebep hakkında detaylı bilgi için bkz. Domaniç, Şerh, s. 13-15. Sayhan, hatır anlaşması sonucunda temel alacak niteliğinde bir borcun doğabilmesinin mümkün olmadığını belirterek hatır anlaşmasının tedavül anlaşması niteliğinde kabul edilmesi gerektiği kanaatindedir. Detaylı bilgi için bkz. Sayhan, s. 145.

⁴⁵¹ Göktürk, s. 86.

⁴⁵² Temel ilişkiden kaynaklanan şahsi defilerin ileri sürülebilmesi için temel ilişki ve definin, kambiyo senediyle bağının tespit edilmesi gerekmektedir. Bu durum kambiyo senetlerinin soyutluğunun bir sonucudur. Detaylı bilgi için bkz. Göktürk, s. 80.

teknik anlamda bir defî olup, icra hukuku anlamında da borca itiraz niteliğindedir⁴⁵³. En nihayetinde hatır definin bir şahsi defî niteliğinde olduğunu ve hatır anlaşmasından kaynaklandığını belirtmenin önünde bir engel bulunmamaktadır⁴⁵⁴.

Hatır defî hatır ilişkisinden kaynaklanması sebebiyle TTK m. 687 hükmü uyarınca şahsi defî statüsündedir⁴⁵⁵. Kambiyo senetleri taraflar arasında da soyutluğa haiz olduğu için hatır anlaşması bizatihi kendisi senedi batıl hale getirmeyecektir. Fakat hatır alacaklısı tarafından senette mündemiç olan hakkın talep edilmesinin önüne geçecektir⁴⁵⁶. Hukuki görünüşe güven prensibi ve kambiyo senetlerinin soyutluğu gereğince senetle borç altına giren kişi, senedi iyiniyetle devralan üçüncü kişilere karşı hatır defîni ileri süremeyecektir⁴⁵⁷. Bu husus Yargıtay kararlarına da yansımıştır⁴⁵⁸.

Yargıtay verdiği bir kararda “...Anılan maddeye ve istikrar kazanmış Yargıtay İçtihatlarına göre, keşideci lehdara karşı ileri sürebileceği şahsi defileri senedi ciro yoluyla devralan diğer hamillere karşı ileri süremez. Bu durum, kıymetli evrakın kendini doğran hukuki işleminden mücerretliği (soyutluğu) ilkesi gereğidir. Bu ilke gereğince keşideci, hamile karşı bedelsizlik iddiasında bulunamaz. Senet bedelinin lehdara haricen ödediğini ileri süremez. Hatır senedi olduğunun ileri süremez. Temel hukuki ilişkinin

⁴⁵³ Helvacı, M., “Kambiyo Senetlerinde Defiler”, Prof. Dr. Hüseyin Ülgen’e Armağan, Birinci Cilt, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2007, s. 693; İnan, s. 128; Akdeniz, U., Kambiyo Senetlerinde Defiler, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2007, s. 35; İmregün, s. 23. Domaniç, hatır definin geçersizliğe ilişkin bir defî olduğu görüşündedir. Bkz. Domaniç, Kıymetli Evrak Hukuku, s. 117. Etkisine göre nisbi defilere ilişkin bkz. Bilgen, M., Uygulamada Kambiyo Senetleri, Adalet Yayınları, Ankara 2020, s. 304-305; Doğan, s. 65.

⁴⁵⁴ İnan, s. 128.

⁴⁵⁵ “İşbu çek teminat çekidir” şeklindeki genel ilavenin, çekin hangi ilişkinin teminatı olduğunu göstermediği müddetçe senedi geçersiz kılmayacağına, yalnızca keşideci ve lehtar arasındaki ilişkide dermeyeran edilebilecek bir şahsi defî niteliğini taşıyacağına ve üçüncü kişiler bakımından bu kayıtların yazılmamış sayılacağına ilişkin bkz. Reisoğlu, S., Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Çek, 2. Baskı, Ankara 1998, s. 58.

⁴⁵⁶ Hatır definin sebepsiz zenginleşmeye dair bir defî olmadığına, hatır borçlusunun hatır anlaşmasının geçersizliğini değil varlığını ispat edeceğine ve buna bağlı olarak sözleşmesel hakkını ileri sürmüş olacağına dair bkz. İnan, s. 128; von Tuhr, s. 29-30.

⁴⁵⁷ Yılmaz L., s. 230-231; Kendigelen / Kırca, s. 115; Sayhan, s. 148; Kayıhan, s. 78; Doğan, s. 87; İmregün, s. 24.

⁴⁵⁸ Yargıtay 12. HD., 12.11.1981- 1981-6191/1981-8207 sayılı karar için bkz. Kaçak, s. 506.

geçersizliğini de ileri süremez. Bu örnekleri çoğaltmak mümkündür...”⁴⁵⁹ şeklinde içtihatla bulunmuştur.

Yargıtay yeni hamile karşı bedelsizlik iddiasının ileri sürülebilmesi için bu iktisabın bilerek borçlu zararına yapılması gerektiği kanaatindedir. İlgili karar “...Diğer davalı ...'ın temyiz istemine yönelik yapılan incelemede ise; davalı ... davaya konu senette ciro suretiyle hamildir. Hamile karşı bedelsizlik iddiasının ileri sürülebilmesi için hamilin TTK'nın 687. maddesi uyarınca senedi kötünietli olarak bile bile iktisap ettiğinin kanıtlanması gerekir. Dosya kapsamından ve sunulan delillerden davalı ...'ın kötünietli olduğu kanıtlanamamıştır. Bu durumda mahkemece, ... aleyhine açılan davanın reddine karar verilmesi gerekirken yazılı şekilde kabul kararı verilmesi doğru olmamış, mahkeme kararının bozulması gerekmiştir...”⁴⁶⁰ şeklindedir.

Yargıtay, senedin hatır çeki olup olmadığı incelemesinin eksik şekilde yapılmasını bozma sebebi kabul etmektedir. “...Davacı delilleri arasında bulunan ve davalı şirket müdürü M. Baykal imzalı 26.03.2009 tarihli belge üzerinde durulup, çekin hatır çeki olup olmadığı irdelenmeden eksik inceleme ile yazılı şekilde karar verilmesi doğru görülmemiş ve hükmün bozulması gerekmiştir...”⁴⁶¹.

Yargıtay, kambiyo senedi tarafları arasındaki özel anlaşmadan kaynaklanan defilerin şahsi defî niteliğinde olduğunu tespit etmektedir⁴⁶². Yargıtay 19. Hukuk Dairesi'nin 2010 yılında vermiş olduğu 2.12.2010 E. 457, K. 13716 sayılı bir kararında “...çekin hatır çeki olduğu hususunun çeki ciro yoluyla devralan hamili bağlamayacağı...” ifade edilmiştir⁴⁶³.

⁴⁵⁹ Yargıtay HGK., 5.3.2014-2013-2227/2014-221 sayılı karar için bkz. www.lexpera.com, e.t. 24.04.2023.

⁴⁶⁰ Yargıtay 9. HD., 05.07.2017-2016-13216/2017-5609 sayılı karar için bkz. www.lexpera.com, e.t. 24.04.2023.

⁴⁶¹ Yargıtay 19. HD., 02.12.2010-2010-4572/2010-13716 sayılı kararı için bkz. Eriş, Kıymetli Evrak, s. 386.

⁴⁶² Bkz. Sarıkaya, s. 130.

⁴⁶³ Sarıkaya, s. 130.

Başka bir kararda da “...*Hamilin kötünietli olduğu kanıtlanmadıkça, keşidecinin lehtara karşı işeri sürebileceği defiler hamile karşı ileri sürülemez...Haricen düzenlenebilecek olan sözleşme hükümleri üçüncü kişilere ileri sürülemez...*”⁴⁶⁴ denmiştir.

İlgili karardan da anlaşılacağı üzere tarafların yazılı bir protokolle haricen oluşturdukları hatır anlaşması, üçüncü kişiye karşı dermeyeran edilemeyecektir. Daha açık bir anlatımla, Yargıtay, taraflar arasında özel anlaşmadan kaynaklanan defilerin şahsi defi teşkil edeceğini ve bu definin iyiniyetli üçüncü kişilere karşı dermeyeran edilemeyeceğini kabul etmektedir⁴⁶⁵.

1.1.2. İstisna: Bile Bile Borçlunun Zararına Hareket

Şahsi defiler kural olarak temel ilişkinin tarafları arasında dermeyeran edilebilmekteyken, bu kuralın istisnasını bile bile borçlu zararına hareket olgusu teşkil etmektedir (TTK m. 659, m. 687 ve m. 825/2). Borçlunun temel ilişkiden doğan defileri üçüncü kişilere karşı dermeyeran edebilmesi için ancak o kişinin bile bile borçlu zararına hareket etmiş olması gerekmektedir⁴⁶⁶.

Sarıkaya, bile bile borçlu zararına hareket olgusunun TMK m. 3 hükmündeki iyiniyet kavramından farklılık arz ettiğini belirterek, kötüniet kavramını bir olgunun belirli bir hukuki neticeye neden olacağını bilmek veya bilebilecek durumda olmak şeklinde açıklamıştır⁴⁶⁷. TMK kapsamındaki iyiniyet kavramı, hukuki neticenin oluşmasına mâni olacak hususu bilmemek veya durumu bilebilecek durumda olmamaya

⁴⁶⁴ Yargıtay 19. HD., 11.11.2010-2010-4135/2010-1287 sayılı kararı için bkz. Eriş, Kıymetli Evrak, s. 386.

⁴⁶⁵ Çekin hatır çeki olduğu hususunun çeki ciro yoluyla devralan hamili bağlamayacağına ilişkin Yargıtay 19. HD., 2.12.2010-2010-4572/2010-13716 sayılı kararı için bkz. Sarıkaya, s. 130, dn., 551.

⁴⁶⁶ Çamoğlu, Temel İlkeler, s. 29, Kıymetli Evrak; Kınacıoğlu, s. 192; Kendigelen / Kırca, s. 116.

⁴⁶⁷ Bkz. Sarıkaya, s. 123.

karşılık gelmektedir⁴⁶⁸. Bile bile borçlu zararına hareket edilmesi, kötü niyet kavramından daha geniş bir durumu ifade etmektedir⁴⁶⁹. Dolayısıyla üçüncü kişinin bile bile borçlu zararına hareket ettiğini kabul edebilmek için herhangi bir defî imkanının olduğunu bilmesi yeterli değildir. Senet borçlusuna zarar verme kastının da bulunması gerekmektedir⁴⁷⁰. Bu iradenin senedin iktisap edildiği anda mevcut olması gerekmektedir⁴⁷¹.

Üçüncü kişiler açısından bile bile borçlu zararına hareket edilmesinin hukuki sonucu, şahsi defîlerin kendilerine karşı da ileri sürülebilecek olmasıdır⁴⁷². Bile bile borçlu zararına hareket olgusunun ispatı borçlunun üzerine düşmektedir⁴⁷³. Fakat borçlu, üçüncü kişi senet hamili ile cirantasının kendisinin öne sürebileceği şahsi defîleri bertaraf etmek amacıyla anlaşmış olduklarını ispat etmekle mükellef değildir⁴⁷⁴.

Öğretide bile bile borçlu zararına hareket kavramı kapsamında kast unsurunun aranıp aranmaması hususunda tartışmalar mevcuttur. Bazı yazarlar üçüncü kişinin senedi devralması esnasında borçlunun haiz olduğu defîleri biliyor olmasının ispat edilmesi

⁴⁶⁸ Oğuzman / Barlas, s. 246-249.

⁴⁶⁹ Sarıkaya, s. 124.

⁴⁷⁰ Bir başka anlatımla bile bile borçlu zararına hareket, kambiyo alacağını talep eden kişinin, kendisine senedi devreden kişinin, senedi borçluya ibraz etseydi karşılaşacağı defîleri bilmesine rağmen eski hamili korumak amacıyla ve zarara uğratmak kastıyla hareket etmesi anlamına gelmektedir. Tanım için bkz. Poroy / Tekinalp, s. 103. Bile bile borçlu zararına hareketten bahsedilebilmesi için hamilin, iktisap anında borçlunun defîlere sahip olduğunu sadece bilmesinin veya kusurunun veya ağır kusurunun olmasının yeterli olmayacağına, ayrı olarak hamilin borçluya zarar verme kastının da bulunması gerektiğine ilişkin bkz. Kınacıoğlu, s. 201. Arslanlı bile bile borçlu zararına hareketin oluşması için senedi devreden ve devralanın şahsi defîlerin varlığına vakıf olması gerektiğini, cironun bu defîleri ortadan kaldırmak için yapılacağını ve her iki tarafın bu hususta anlaşması gerektiğini belirterek kusur veya ağır kusurunu yeterli olmadığını, kasıt aranması gerektiğini belirtmiştir. Bkz. Arslanlı, Ticari Senetler, s. 127.

⁴⁷¹ Kendigelen / Kırca, s. 121; Kınacıoğlu, s. 201.

⁴⁷² Göktürk, s. 110. Hatır senedi iddiasının yazılı delille ispatının gerekeceği, kural olarak keşideci ve lehtarın kendi aralarında doğrudan mevcut olan ilişkiden kaynaklanan defîleri müracaatta bulunan hamile karşı ileri süremeyeceği fakat hamilin senedi kötü niyetle iktisap etmesi hali bu kuralın istisnasını teşkil edeceğine ilişkin Yargıtay 11. HD., 30.10.1984-1984-4564/1984-5131 sayılı karar için bkz. Kaçak, s. 509.

⁴⁷³ Poroy / Tekinalp, s. 104. İspata dair esaslar için bkz. HMK m. 201. Fakat bile bile borçlu zararına hareket etme mefhumunun hukuki bir işlem olmadığı, HMK m. 201 kapsamında girmeyeceği ve bu durumun her türlü delille ispatının mümkün olabileceğine ilişkin bkz. Göktürk, s. 112.

⁴⁷⁴ 6762 Sayılı Kanun'dan evvel yürürlükte olan 1926 tarih ve 865 sayılı Kanun'da, 1912 yılında yapılan İkinci Lahey Konferansı'nda kabul edilen metnin esas alındığına ve senedin devrinin hileli anlaşmaya dayanması koşulunun arandığıyla alakalı detaylı bilgi için bkz. Kendigelen / Kırca, s. 117.

halinde, bile bile borçlu zararına hareket olgusunu gerçekleşmiş olduğunu kabul etmektedir⁴⁷⁵.

Bile bile borçlu zararına hareketin var olduğunun kabul edilebilmesi için kast unsurunun bulunması gerektiğini belirten görüşü uyarınca hamilin, borçlunun devredenle arasındaki şahsi defileri biliyor olması ve bu defilerin bertaraf edilmesi amacıyla oluşturduğu mağdur etme iradesini harekete geçirmesi gerektiği savunulmaktadır⁴⁷⁶.

Yargıtay, bile bile borçlu zararına hareket kavramının kapsamını tayin ederken TMK m. 3 iyiniyet kuralı ile alakasını ortaya koyarak kötüniet kavramıyla eş anlamlı olarak kullanmaktadır⁴⁷⁷. Yüksek Mahkeme verdiği bir kararda “...Dosya içerisinde yer alan delillerin incelenmesi sonucunda, davalılar arasında arkadaşlık ilişkisinin olduğu, davacı tanığının beyanları, davalı ...'ın belediyeden celp edilen disiplin soruşturması kararında yer alan tespitler, davalı ...'ün işyerinde delil tespiti sırasında elde edilen ve ...'ın araç kiralamaya ilişkin sözleşme kapsamında ...'e verdiği boş senet, üzerine kayıtlı malvarlığının bulunmaması, senedin düzenlendiği tarih itibariyle çalıştığı belediyeden aldığı maaş miktarı dikkate alındığında, davalı ...'ın diğer davalı ...'e, ciro yoluyla devraldığı senede dayalı olarak 130.000TL borç vermesinin hayatın olağan akışına uygun olmadığı, davalılar arasında gerçek bir alacak borç ilişkisi olmaksızın ... tarafından davaya konu senedin muvazaalı olarak diğer davalıya ciro edildiği, **davalı ...'ın senedi borçlunun zararına hareket ederek kötü niyetli olarak iktisap ettiği anlaşılmaktadır...**” şeklinde içtihat etmiştir⁴⁷⁸.

⁴⁷⁵ Öztan, Kıymetli Evrak, s. 242.

⁴⁷⁶ Yılmaz L., s. 244.

⁴⁷⁷ Adıgüzel, s. 133. Yargıtay 19. HD., 04.03.2015-2015-61672015-3045 sayılı karar için bkz. Eriş, Kıymetli Evrak, s. 379.

⁴⁷⁸ Yargıtay HGK., 17.11.2022-2020-298/2022-1531 sayılı kararı için bkz. www.kazanci.com, e.t. 25.04.2023. Ayrıca Yargıtay 11. HD., 24/10/2022-2022-5103/2022-7311 sayılı kararı için bkz. www.kazanci.com, e.t. 25.04.2023; Yargıtay 11.HD., 01.06.2022-2021-1334/2022-4288 sayılı kararı için bkz. www.kazanci.com, e.t. 25.04.2023.

Bile bile borçlu zararına hareket kavramı her ne kadar TMK anlamında iyiniyetten farklılık arz etse de öğretideki baskın görüş ve Yargıtay kararlarında belirlenen prensip uyarınca bu kavramın kendine has bir anlamının olmadığı ve TMK m. 3 uyarınca iyiniyete benzediğini belirtmek gerekmektedir⁴⁷⁹.

Bile bile borçlu zararına hareketten bahsedilebilmesi için kast unsurunun aranması gerektiği görüşünün isabetli olduğu kanaatindeyiz. Bile bile borçlu zararına hareket olgusunun varlığının kabulü için şahsi defî devralan kişi tarafından bilinmeli ve aynı zamanda devralanın borçluya zarar verme kastının da bulunması gerekmektedir⁴⁸⁰. Senedi devralan üçüncü kişinin, borçlu tarafından ileri sürülebilecek defileri bilebilecek durumda olması veya bilmemek hususunda ağır kusurlu olması, tek başına şahsi defilerin üçüncü kişilere dermeyeran edilebilmesini sağlamayacaktır⁴⁸¹.

Kötüniyet ve ağır kusur durumlarında borçlu, bile bile borçlu zararına hareket kavramının aksine sahip olduğu şahsi defiyi üçüncü kişiye karşı dermeyeran edemeyecektir⁴⁸². Fakat bu durumda senet borçlusu, üçüncü kişiye karşı senedin iadesi talebinde bulunabilecektir⁴⁸³. Senedin iadesinin talep edilebilmesi için üçüncü kişinin kötüniyetli veya ağır kusurlu olması gerekmektedir⁴⁸⁴. Kötüniyet ise senedin geçerli bir

⁴⁷⁹ Sarıkaya, s. 125; “...Somut olayda borçlu, icra mahkemesine başvurusunda, takibe konu senedin aralarındaki ticari ilişki nedeniyle lehtara ödendiği takip alacaklısının da anılan kişinin babası olduğunu, borcun ödendiğini bildiği halde kötüniyetle takibe başladığını belirttiğine göre, ödeme definin hamile karşı da ileri sürülebileceği açıktır...” Yargıtay 12. HD., 13.06.2013-2013-12741/2013-22222 sayılı kararı için bkz. Eriş, Kıymetli Evrak, s. 382; “...Alacaklı hamili lehtar ve sonraki cirantaların yetkilisi sıfatıyla, çeki imzalayan kişinin bizzat kendisi ya da kardeşi olduğuna göre, lehtarla borçlu arasındaki ödeme ilişkisini bilebilecek durumda sayılır...” Yargıtay 12. HD., 19.10.2006-2006-16505/2006-19636 sayılı kararı için bkz. Eriş, Kıymetli Evrak, s. 391.

⁴⁸⁰ Öztan, Kıymetli Evrak, s. 214; Helvacı, s. 695; Akdeniz, s. 105; Öztan, Kıymetli Evrak, s. 241; Sayhan, s. 189.

⁴⁸¹ Öztan, Kıymetli Evrak, s. 242; Kınacıoğlu, s. 201.

⁴⁸² Doğan, s. 51; Bkz. TTK m. 686/2, m. 792.

⁴⁸³ Detaylı bilgi için bkz. Öztan, Kıymetli Evrak, s. 217.

⁴⁸⁴ Doğan, s. 52. Kötüniyet kavramı için bkz. Öztan, Kıymetli Evrak, s. 596; Ülgen / Helvacı / Kaya / Nomer Ertan, s. 77.

tedavül anlaşmasına dayalı olarak verilmediğinin bilinmesi veya bilinebilecek durumda olması halinde söz konusu olacaktır⁴⁸⁵.

1.2. Hatır Borçlusunun Rücu Hakkı

Hatır anlaşması uyarınca hatır alacaklısı, en geç senedin vadesinde senet meblağını hatır borçlusu nezdinde temin etmeyi taahhüt etmektedir. Hatır alacaklısı bu yükümlülüğünü layığıyla yerine getirmedeği takdirde hatır borçlusu kendi malvarlığının pasifinin artması tehdidiyle karşı karşıya kalacaktır. Senet bedelini üçüncü kişiye ödemek zorunda kalan hatır borçlusunun, kural olarak rücu etme imkânı bulunmamaktadır. Çünkü hatır borçlusu ilk olarak senedin asli borçlusu olabileceği gibi (poliçede muhatap), ikinci olarak kendisine müracaat edilebilecek son kişi, yani keşideci olabilir⁴⁸⁶.

Hatır borçlusunun kıymetli evrak hukuku haricinde sırf hatır anlaşmasına dayanarak hatır alacaklısına rücu etme imkânı ise pek tabii mümkündür. TBK m. 510 uyarınca vekalet sözleşmesi kapsamında vekalet veren konumunda olan hatır alacaklısı, hatır borçlusunun tüm giderlerini ve varsa zararlarını tazmin etmekle mükelleftir⁴⁸⁷.

Keşideci, ödemek zorunda kaldığı meblağı ve sair zararlarını, lehtara veya kötüniyetli hamilden talep edebilecektir⁴⁸⁸. Öztan, bu talebin hukuki gerekçesinin sebepsiz zenginleşme davasına dayandığı kanaatindedir⁴⁸⁹. Senedin iade edilmesini sağlamak amacıyla lehtar aleyhine açılacak dava neticesinde, senedin iadesine ilişkin

⁴⁸⁵ Ayrıca kusur tanımı incelemesi için bkz. Doğan, s. 52; Türk, A., “Kambiyo Senedi Borçlusu Tarafından Açılan Bedelsizliğe ve Hükümsüzlüğe Dayalı Menfi Tespit Davalarının Gösterdiği Özellikler”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 7, Özel Sayı, (2005), s. 349.

⁴⁸⁶ İstisna teşkil eden özel nitelikli haller için bkz. İnan, s. 133-34.

⁴⁸⁷ Hatır borçlusunun birden fazla olduğu hallerde senet bedelinin tamamını ödemeyen hatır borçlusunun, diğer hatır borçlusuna ödemenin yarısı oranında rücu edebileceğine; senet bedeli icra takibiyle tahsil edildiyse bununla ilgili tüm masrafların da hatır alacaklısından talep edilebileceğine ilişkin bkz. İnan, s. 134-135.

⁴⁸⁸ Türk, Bedelsizliğe ve Hükümsüzlüğe Dayalı Menfi Tespit, s. 315.

⁴⁸⁹ Öztan, Kıymetli Evrak, s. 1007.

tespit hükmü alan keşideci, alınan bu karara istinaden lehtar aleyhinde sebepsiz zenginleşme davası ikame edebilecektir⁴⁹⁰.

Yargıtay, iyiniyetli hamile ödeme yapmak zorunda kalan düzenleyenin, lehtara karşı ikame ettiği davanın istirdat davası niteliğinde olduğu tespitinde bulunmaktadır⁴⁹¹. Borçlusu olmadığı meblağı sırf yeni hamilin iyiniyetli olması ve aynı zamanda üçüncü kişiye karşı şahsi defileri dermeyan edemediği için ödemek zorunda kalan düzenleyenin; senedi keşide ettiği veya ciro ettiği lehtar veya cirantaya karşı menfi tespit davası açmakta hukuki yararı bulunmaktadır. Çünkü tespit hükmünün sonrasında aynı kişiye karşı istirdat davası ikame edebilecektir⁴⁹².

Sarıkaya, borçlunun senedin iadesi davası açmasının bir zorunluluk olmadığını belirtmekle birlikte davanın neticesinde alınacak tespit kararıyla iyiniyetli hamile senet meblağını ödemek mecburiyetine kalan keşidecinin, sonrasında lehtara karşı tazmin talebinin ispatının kolaylaşmış olacağı görüşündedir⁴⁹³. Düzenleyen, senedin iadesi davasını ikame etmemiş olsa dahi, senet bedelini ve zararını lehtardan veya bilerek borçlu zararına hareket etmiş kişilerden talep edebilir. Yazar, inançlı işlemin mevzubahis olması nedeniyle lehtara karşı ileri sürülecek taleplerin hukuki sebebinin TBK m. 112 düzenlemesi olduğu kanaatinde. İlgili düzenleme gereği borcunu gereği gibi ifa etmeyen borçlu, kendisine hiçbir kusur yüklenemeyeceğini ispat etmedikçe alacaklının zararını gidermekle mükelleftir. Bu bağlamda lehtar, inanç anlaşmasına aykırı şekilde hareket etmektedir. Yazar, her ne kadar bu konuyu teminat senetleri açısından ele almış olsa da bu tespitin tedavül amacı güden hatır senetlerinde de tatbik edilebileceği kanaatindeyiz.

⁴⁹⁰ Öztan, Kıymetli Evrak, s. 1007.

⁴⁹¹ Yargıtay 11. HD., 2.3.1982-1982-530/1982-852 sayılı kararı için bkz. Türk, Bedelsizliğe ve Hükümsüzlüğe Dayalı Menfi Tespit s. 316, dn. 36.

⁴⁹² Türk, Bedelsizliğe ve Hükümsüzlüğe Dayalı Menfi Tespit s. 315-316.

⁴⁹³ Sarıkaya, s. 175.

2. Hatır Borçlusu ile Üçüncü Şahıs Hamil Arasında

Taraflar, tedavül gayeli hatır senetlerinde senedin dolaşıma sokulması yönünde mutabık kalmaktadırlar. Dolayısıyla hatır borçlusu senet bedelini üçüncü bir kişiye ödemeye rıza göstermektedir. Bu bağlamda hatır borçlusunun hatır def'i dermeyeranından feragat ettiği söylenebilecektir⁴⁹⁴. Hatır borçlusunun üçüncü kişiye karşı öne sürebileceği bir savunması bulunmamaktadır. Üçüncü kişinin bile bile borçlu zararına hareket ederek senedi iktisap etmesi hali saklıdır⁴⁹⁵.

Tedavül gayesi bulunmayan hatır senetlerinde ise hatır borçlusunun hatır def'i dermeyeranından feragat ettiği söylenemeyecektir. Çünkü hatır alacaklısının senedi devretme yetkisi bulunmamaktadır⁴⁹⁶. Hatır anlaşmasına riayet edilmeyerek senedin bir üçüncü kişiye devredilmesi pek tabii mümkündür. Tedavül gayesi bulunmayan hatır senetlerinde kambiyo sözleşmesi muvazaâ sebebiyle hükümsüz olması mutlak def'i teşkil edip, herkese karşı dermeyeran edilebilecektir⁴⁹⁷. Fakat TBK m. 19/2 düzenlemesi “*Borçlu, yazılı bir borç tanımına güvenerek alacağı kazanmış olan üçüncü kişiye karşı, bu işlemin muvazaalı olduğu savunmasında bulunamaz*” şeklindedir. Dolayısıyla hatır borçlusunun iyiniyetli üçüncü kişiye karşı senedin hükümsüzlüğünü dermeyeran edebilmesi mümkün değildir⁴⁹⁸.

⁴⁹⁴ Senedi devralan üçüncü kişinin senedin hatır senedi olduğunu ve hatır alacaklısının hatır borçlusuna herhangi bir ödeme yapmayacağını bilmesi halinde, bile bile borçlu zararına hareket olgusunun oluşacağı ve hatır definin üçüncü kişiye karşı da dermeyeran edilebileceğine ilişkin bkz. İnan, s. 136-137. Tedavül gayeli hatır senetlerinde şahsi def'ilerin ileri sürülemeyeceğine dair genel bir kabul yapılmasının yerinde olmadığına, hatır borçlusunun senedi tanzim etmekle hatır ilişkisine dayanan tüm def'i haklarından feragat ettiği gibi bir sonuca da varılmaması gerektiğine ve hatır definin içerisine yalnız senedin tedavül edip etmemesinin değil; tüm hatır anlaşmasına aykırılık hallerinin de dahil olduğuna ilişkin detaylı bilgi için bkz. Sönmez, N. S., Kambiyo Senetlerinde Şahsi Def'iler, On iki levha Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul 2019, s. 70.

⁴⁹⁵ Sarıkaya, s. 123.

⁴⁹⁶ Sayhan, s. 146.

⁴⁹⁷ Sayhan, s. 147.

⁴⁹⁸ İlgili yasal düzenlemede iyiniyet kavramı geçmemesine rağmen itimat şartında iyiniyetin de bulunması gerektiğine dair tespit için bkz. İnan, s. 138.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HATIR SENETLERİNİN DAVA VE İCRA TAKİBİNE KONU OLMASI

I. Bedelsizlik Sebebiyle Senedin İptali Davaları

Çalışmamızın bu bölümünün temelini, bedelsizlik kavramının sebep olduğu sonuçlar oluşturmaktadır. Dolayısıyla TTK m. 757 ila m. 765 arasında düzenlenen senedin zayi olması nedeniyle açılan iptal davalarıyla (TTK m. 651, m. 652, m. 657), bedelsizlik sebebiyle açılan iptal davaları birbiriyle karıştırılmamalıdır⁴⁹⁹. Ayrıca çalışmamızın konusunun bedelsiz senetlerin bir bölümünü oluşturan hatır senetlerinden oluşması göz önüne alındığında, kambiyo senetlerinin şekline ya da irade sakatlığına ilişkin olan kambiyo senetlerinin geçersizliğine ilişkin davalar inceleme konumuz dışındadır.

Belirtmek gerekir ki, “*kambiyo senetlerinin iptali davası*” konumuz açısından teorik olarak doğru bir niteleme olmayacaktır. Bu tabirle kastedilmekte olan 2004 Sayılı İcra ve İflas Kanunu⁵⁰⁰ (İİK) m. 72 kapsamındaki menfi tespit davasıdır. Kambiyo senetleri sebebiyle açılan menfi tespit davalarına “*kambiyo senetlerin iptali davası*” olarak ifade edilmesi, senedin tüm hak sahipleri bakımından iptal edildiği anlamına gelecektir⁵⁰¹. Fakat bu davada yalnızca davacının, davalı veya davalılara karşı borçlu olup olmadığının tespiti yapılmaktadır. Dava sonucunda verilecek karar uyarınca dava dışı senet borçlularının durumunda bir değişiklik olmayacaktır. Bu durum TTK m. 677 uyarınca kambiyo senetlerinde imzaların istiklali prensibiyle açıklanabilir. En

⁴⁹⁹ Gürbüz, Ticari Senetlerin İptali, s. 543.

⁵⁰⁰ RG., T. 19/06/1932, S. 2128.

⁵⁰¹ Türk, Bedelsizliğe ve Hükümsüzlüğe Dayalı Menfi Tespit s. 320-321.

nihayetinde menfi tespit davasına konu olan senet, dava dışı senet borçluları bakımından iptal edilmiş sayılmaz. Ayrıca, “*iptal davası*” terimi yenilik doğuran davalar için kullanılmaktadır⁵⁰².

Kambiyo senedi sebebiyle açılacak menfi tespit davalarının “*senedin iptali davası*” olarak nitelendirilmesinin doğru olmayacağının tespit edilmesinin akabinde, bu davanın uygulamadaki yeri irdelenmelidir. Bu bağlamda kendisine ödeme için talepte bulunulan borçlu, alacaklısına karşı şartlarını sağlaması halinde şahsi defî niteliğindeki bedelsizliği dermeyan edecektir (TTK m. 659/2, m. 687 ve m. 825). Senedin herhangi bir sebeple bedelsiz kalması ve senedin ödenmesine dair borçludan talepte bulunulması durumunda başvurulacak yol, senedin bedelsizliğinin tespit ettirilmesidir⁵⁰³.

TTK’da bedelsiz senetlerin iptal edilmesiyle alakalı olarak herhangi bir yasal düzenleme mevcut değildir⁵⁰⁴. Senedin bedelsizliği hususu temel borç ilişkisinden kaynaklanan bir sorun olması sebebiyle bedelsiz senedin iptali için açılacak dava, kambiyo hukuku ile alakalı bir dava değildir⁵⁰⁵. Yargıtay’ın geçmişten günümüze istikrarlı şekilde senedin iptal edilmesinin mevzuata uygun olduğunu belirten kararları mevcuttur. İnceleyeceğimiz husus, senedin iptali davasının hangi hukuki sebebe dayandığıdır. Peşinen açıklanabilir ki Yargıtay, senedin iptali davalarını genellikle İİK m. 72’ye dayandırmaktadır⁵⁰⁶.

⁵⁰² Türk, Bedelsizliğe ve Hükümsüzlüğe Dayalı Menfi Tespit s. 321.

⁵⁰³ Gürbüz, Ticari Senetlerin İptali, s. 543.

⁵⁰⁴ Öyken, A. U., Kambiyo Senetlerinde Bedelsizlik Davaları, Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2019, s. 103-104.

⁵⁰⁵ Bu davada tarafların, asıl borç ilişkisi bakımından ihtilaf halinde bulunduğuna dair bkz. Karayalçın, s. 322.

⁵⁰⁶ “...Davacı vekili, davalı M. AŞ. tarafından takibe konulan 1.200.000 USD bedelli 15.06.2007 keşide tarihli çekin sahte, düzmece ve montaj yoluyla ve senet lehtarını davalı Q. L. ile birlikte danışıklı olarak icra takibine konulduğu, senedin matbu olmayıp, daktilo ve bilgisayar ile bilgisayarda montaj yoluyla hazırlanmış, çıplak gözle dahi sahte ve uydurma olduğu anlaşılan belge için Cumhuriyet Savcılığına suç duyurusunda bulunduklarını ileri sürerek, takibe konulan bonodan dolayı borçlu olmadıklarının tespiti ile sahte senedin iptaline ve %40 tazminata karar verilmesini talep ve dava etmiştir...Davalılar vekillerinin temyizine gelince, dava; 07.01.2004 tanzim 15.06.2007 vade tarihli 1.200.000 ABD dolarlı bononun sahte olarak düzenlendiği iddiasına dayalı olarak açılan menfi tespit davasıdır...” Yargıtay 19. HD., 03.07.2012-2012-598/2012-11014 sayılı karar için bkz. www.lexpera.com, e.t. 24.04.2023; “...Davacı vekili, davalılardan Ç... Finans Faktoring Hiz. A.Ş'nin icra takibine konu ettiği iki adet çekteki keşideci imzasının

Bütün iptal davaları senedi değil; kişiyi izlemekte olup, yalnızca davalı yönünden sonuç doğurmaktadır⁵⁰⁷. *Gürbüz*, bu durumun nedeninin sebepsiz zenginleşme def'i ya da davasının olduğunu belirtmektedir⁵⁰⁸. Soyut borçlara karşı en önemli savunma yolu, sebepsiz zenginleşme iddiasıdır⁵⁰⁹. Soyut borç senedinin sebepsiz zenginleşme davasıyla geri alınabileceği kabul edilmektedir⁵¹⁰. Temelde sebepsiz zenginleşme kurallarıyla açıklanabilen bu tür iptal davaları, zorunlu olarak İİK m. 72 bahsi geçen menfi tespit davasına bağımlıdır⁵¹¹.

En nihayetinde Yargıtay, kambiyo hukukundan kaynaklanan zayi nedeniyle iptal davası ile bedelsizliğe dayalı iptal davasının ayrı kurumlar olduğu tespitinde

müvekkili şirketin yetkili temsilcisine ait olmadığını belirterek çeklerden dolayı davalılara borçlu olunmadığının tespitine, %40 kötüniet tazminatının davalı faktoring şirketinden tahsiline karar verilmesini talep ve dava etmiştir...Dava, İİK'nun 72. maddesine dayalı 'çekler nedeniyle borçlu bulunulmadığının tespiti yani menfi tespit' davasıdır..." Yargıtay 19. HD., 8.1.2014-2013-15932/2014/793 sayılı karar için bkz. www.lexpera.com, e.t. 24.04.2023; Yargıtay TD., 5.12.1958-519 sayılı kararı için bkz. İnan, s. 131, dn. 17. Yüksek mahkeme kararlarında iptal davasının hukuki sebebi olarak İİK m. 72 hükmüne atıf yapmaktadır. "...Hemen burada, menfi tespit (borçsuzluğun tespiti) konulu eldeki davada ispat yükünün özellikleri üzerinde de durulmalıdır. 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu'nun 72. maddesi gereğince borçlu icra takibinden önce veya takip sırasında borçlu olmadığını ispat için menfi tespit davası açabilir. Kural olarak, bir vakıadan kendi lehine haklar çıkaran/iddia eden taraf, o vakıayı ispat etmeye mecburdur (4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun 6. maddesi)..." Yargıtay HGK., 4.3.2015-2013/1409/2015-885 sayılı karar için bkz. www.lexpera.com, e.t. 24.04.2023.

⁵⁰⁷ Gürbüz, Ticari Senetlerin İptali, s. 545; Öyken, s. 105. "...Bedelsiz senet borçlusu davacının ileri lehtarları tarafından yapılacak takip ve davayı karşılamak üzere senet iptali davası açması mümkündür. Bu gibi hallerde iptal sadece dava edilen kişi yönünden etkili ve geçerli olur..." Yargıtay HGK., 1.6.1977-1976-2828/1977-516 sayılı kararı için bkz. Gürbüz, Ticari Senetlerin İptali, s. 550.

⁵⁰⁸ Gürbüz, Ticari Senetlerin İptali, s. 545.

⁵⁰⁹ von Tuhr, s. 274; Sungurbey, s. 105.

⁵¹⁰ TBK m. 18 gereği borç ikrarı, borçlanma nedenini içermese dahi hukuki geçerliliğe sahiptir. Kazandırıcı işlemin hukuki sebepten bağımsız nitelikte olması soyutluk kavramıyla ifade edilmektedir. Belirtmek gerekir ki, kastedilmekte olan sebebi olmayan borç tanınmasının değil; sebebi gösterilmeyen borç tanınmasının geçerli olduğudur. Borç doğuran akdin hukuki bir sebebe dayanması gerekmele birlikte bundan ayrı bir konu olarak soyutluk denildiğinde hukuki işlemin sebebinin, işlemin bir unsuru olmaktan çıkartıldığı ve şekli olarak da hukuki işlemde yer bulamaması anlaşılmaktadır. Dolayısıyla sebepsiz zenginleşme hükümleri soyut borç tanınması halleri kapsamında da saklıdır. Detaylı bilgi için bkz. Sarıkaya, s. 64; von Tuhr, s. 256-257; Eren, s. 195; Sayhan, s. 52; İnan, s. 95; Sungurbey, s. 37. Kambiyo senetlerinin temelindeki ilişkinin hiç doğmaması, daha sonra ortadan kalkması ya da geçersiz nitelikte kalması halleri, senette mündemiç soyut borcun geçerliliğine etki etmeyecektir. Fakat TBK m. 82/2 uyarınca sebebi bulunmayan geçerli bir borç olarak sebepsiz iktisap define uğrayacaktır. Borçlunun bu durumu ispat ederek sebepsiz zenginleşme davası vasfındaki davayla senedin iadesini veya iptalini sağlayabilecektir. Detaylı bilgi için bkz. Gürbüz, Ticari Senetlerin İptali, s. 544-545.

⁵¹¹ Gürbüz, Ticari Senetlerin İptali, s. 545; Alpman, s. 19. Karayalçın, bedelsizlik sebebiyle kambiyo senetlerinin iadesi ve uygulamadaki adıyla iptali davasıyla kıymetli evrakın ibraz edilmesini olanaksız kılan durumlar dolayısıyla iptali davası arasında bir terim benzerliği mevcut olduğu tespitinde bulunmaktadır. Bkz. Karayalçın, s. 351, dn. 2.

bulunmuştur⁵¹². Öğretide senedin iptali davasının hangi hukuki temel üzerine inşa edileceğine ilişkin çeşitli görüşler bulunmaktadır⁵¹³.

1. Hükümsüzlüğün Tespiti Davası

Asıl borç ilişkisinin gerçekleşmediği veya gerçekleşmesine karşın irade bozuklukları nedeniyle sakat olduğu durumlarda senet borçlusu, dava yoluyla senedin geçersiz nitelikte olduğunu tespit ettirebilir⁵¹⁴.

Karayalçın, senedin iptali davasının hukuki temelini, senedin geçersizliğinin tespit edilmesi kapsamında değerlendirmiştir⁵¹⁵. Yazar, senedin ciro edilmesi durumunda lehtar hakkındaki davanın tespit davası olarak yorumlanması gerektiği kanaatindedir⁵¹⁶. *İnan*,

⁵¹² “...Dava bononun karşılıksız olduğu iddiasıyla açılmış bir menfi tespit davasıdır. Bu tür davalar İİK. m. 72 hükmüne tabi olup... Mahkemece hükme dayanak yapılan TTK. nun 669-667 maddeleri, bononun hamilin rızası olmaksızın elinden çıkması, yani başka bir deyişle zayı olması hallerine münhasır hükümleri içermekte olup, dava konusu olaya uygulama olanağı yoktur...” Yargıtay 11. HD., 24.01.1983-10983-301/1983-220 sayılı kararı için bkz. Gürbüz, Ticari Senetlerin İptali, s. 548. Aynı doğrultuda Yargıtay 11. HD., 21.12.1981-1981-5574/1981-5553, sayılı kararı için bkz. Gürbüz, Ticari Senetlerin İptali, s. 548; Yargıtay HGK., 1.6.1977-1976-2828/1977/516, Gürbüz, Ticari Senetlerin İptali, s. 548, dn. 200/a, 200/b; “...Açıklanan nedenlerle mahkemece, İİK.nun 170/a maddesi uyarınca takip dayanağı bonoda idari birim olarak tanzim yeri unsurunun bulunmadığı nazara alınarak, takibin re’sen şikayetçi borçlu yönünden iptaline karar verilmesi gerekirken, yazılı gerekçe ile alacaklının bedelsizlik itirazının incelenerek hüküm kurulması isabetsizdir...” Yargıtay 12. HD., 21.3.2011-2010-23937/2011-3969 sayılı karar için bkz. www.lexpera.com, e.t. 24.04.2023.

⁵¹³ Senedin iptali davalarının hukuki sebebinin geçersizliğin tespiti bağlamında değerlendirilmesi gerektiğine ilişkin bkz. *Karayalçın*, s. 321. Bedelsizliğe dayalı iptal davalarının esasını sebepsiz zenginleşme iddiasının oluşturduğuna ilişkin bkz. *Sayhan*, s. 167. *Bahtiyar*, bedelsizlik nedeniyle iptal davası ile ziya nedeniyle iptal davalarının farklarını ortaya koyarak bedelsizlik nedeniyle iptal davasının TBK m. 77 vd. hükümleri anlamında sebepsiz zenginleşme fikrine dayandığını belirtmiştir. Detaylı bilgi için bkz. *Bahtiyar*, Kıymetli Evrak, s. 47-49.

⁵¹⁴ *İnan*, s. 129; Gürbüz, Ticari Senetlerin İptali, s. 551. Öyken, s. 105-106. Ehliyetsizlik, sahte imza, senet metninde yapılan tahrifatlar, temsil yetkisinin bulunmaması, irade sakatlığı halleri, senedin rıza dışı elden çıkması, tedavül anlaşmasının ahlaka aykırı nitelikte olması sebepleriyle açılacak senedin geçersizliğine dayanan menfi tespit davalarına ilişkin bkz. *Ceylan*, N., *Kambiyo Senetlerine Dayalı Olarak Açılan Menfi Tespit Davası*, Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara 2022, s. 159-180.

⁵¹⁵ *Karayalçın*, bononun lehtara verilmesinin bir sebebi olduğunu belirterek kaydıyla istisnai olarak hata, hile, ikrah ile bononun lehtara verilmiş olabileceğini ifade etmiştir. Diğer bir ihtimal olarak hatır anlaşmasına dayanılarak karşılık alınmaksızın bononun lehtara teslim edilebileceğini ifade etmiştir. Yazar, bu neviden durumlar açısından bononun iade ve iptali için davanın kazanılmasıyla senedin keşideci ve lehtar arasında hukuki değerini kaybetmiş olacağını tespit etmektedir. Detaylı bilgi için bkz. *Karayalçın*, s. 321-322.

⁵¹⁶ *Karayalçın*, s. 320-321; Gürbüz, Ticari Senetlerin İptali, s. 551.

bu yaklaşımın yerinde olmadığını ve bu görüşün kabulü halinde kambiyo senetlerinin taraflar arasında illi olduğu sonucuna varılacağını belirtmektedir⁵¹⁷. Fakat daha önce de izah ettiğimiz üzere, senedin taraflar arasında dahi soyutluğa haiz olduğu ve bu özelliğin kazanılmasının senedin üçüncü kişiye devriyle bir ilgisi olmadığı sabittir. Dolayısıyla davanın niteliğinin, senedin geçersizliğinin tespiti olmadığı kanaatindeyiz.

Açılacak davanın hukuki mahiyetinin senedin hükümsüzlüğünün tespitinden ibaret olduğunu kabul ettiğimiz takdirde, senedin borçluya iadesinin veya iptalinin sağlanması gerekmektedir⁵¹⁸. Kambiyo senetlerinde geçersizlik bir mutlak defi teşkil etmektedir⁵¹⁹. Asıl ilişkiden doğan uyuşmazlıkların iyiniyetli üçüncü kişilere karşı ileri sürülemeyeceği göz önüne alındığında, mahkemenin senedin geçersizliğine karar vermesiyle şahsi defi bir geçersizlik sebebi olarak kabul edilerek mutlak defi konumuna getirilmiş olacaktır⁵²⁰. Dolayısıyla hiçbir doktrinsel görüş ve Yargıtay kararıyla bağdaşmayacak nitelikte bir sonuca varılmış olacaktır.

Borçlu, kambiyo senedindeki taahhüdünün hükümsüzlüğünü bildirerek menfi tespit (senet iptali) davası açabilecektir. Önemle belirtmek gerekir ki borçlu, senedin bedelsizliğini değil; kambiyo taahhüdünün hiç doğmadığını tespit ettirecektir⁵²¹. Dolayısıyla geçersizliğe ilişkin davalar, maddi hukuk anlamında itiraz sebebine dayanılarak açılan davalardır⁵²². Hükümsüzlük sebebiyle açılan senedin iptali davalarında ihtilaf asıl borç ilişkisinden değil; direkt olarak kambiyo hukukundan kaynaklanmaktadır. Örneğin kambiyo senedinin şekli eksiklik nedeniyle geçersizliği, ya da bir kambiyo taahhüdünün senet düzenleme iradesindeki sakatlık sebebiyle sahibini bağlamayacağı

⁵¹⁷ İnan, s. 129.

⁵¹⁸ Karayalçın, s. 321.

⁵¹⁹ Senedin geçersizliğine ilişkin defiler senet metninden anlaşılan defilerin aksine senedin ön ve arka yüzünden ve alondan anlaşılamayan defilerdir. Bu defiler senetten anlaşılamadığı için herkes tarafından kullanılamayacak olup, yalnızca geçersizlik defi kişiliğinde doğan şahıs tarafından herkese karşı olmak üzere kullanılabilecektir. Detaylı bilgi için bkz. Ülgen / Helvacı / Kaya / Nomer Ertan, s. 73; bkz. TTK m. 659; TTK m. 825; TTK m. 677; Gürbüz, Ticari Senetlerin İptali, s. 551.

⁵²⁰ İnan, s. 130.

⁵²¹ Türk, Bedelsizliğe ve Hükümsüzlüğe Dayalı Menfi Tespit, s.334.

⁵²² İnan, s. 106.

iddiası örnek teşkil edebilir⁵²³. Hukuki ihtilafın kambiyo hukukundan kaynaklanması göz önüne alındığında bu sorunun kambiyo hukukuna dair kurallar ile çözümü gerekir⁵²⁴.

Hükümsüzlüğün tespiti davası kapsamında sebepsiz zenginleşme hükümlerine dayanılacağından bahsedilemez. Çünkü bu davanın konusu, geçerlilik şartlarına haiz olmayan bir kambiyo senedinin hükümsüzlüğünü tespit edilmesidir. Dolayısıyla geçersizliğin tespitine ilişkin davaların hukuki mesnedi sebepsiz zenginleşmeden ibaret değildir⁵²⁵.

Üçüncü kişilerin haklarının korunmasıyla alakalı olarak senedin geçersizliğinin tespiti değil; TBK m. 82 uyarınca daimî defî imkânı veren sebepsiz zenginleşme hükümleri söz konusu olabilir. Fakat bu ihtimalde de borçlunun rızasıyla verdiği bir senedin iadesinin talep edilebilmesi tartışmalar barındıracaktır. Borçlunun kendi rızasıyla tanzim ve teslim ettiği bir senede dayanarak alacaklıya karşı sebepsiz zenginleşme hükümlerine dayanabilmesi olanaklı değildir⁵²⁶.

2. Sebepsiz Zenginleşme Davası

Sebepsiz zenginleşme davası başlığı altında incelenecek olan zenginleşme, bedelsiz senedin iptali davasının hukuki nedeninin tespit edilmesine ilişkindir. Dolayısıyla konumuzun TTK m. 732’de düzenleme altına alınan sebepsiz zenginleşmeyle ilgisi bulunmamakta olup, TBK’deki sebepsiz zenginleşme hükümleriyle bir ilişkisi bulunmaktadır (TBK m. 77-82)⁵²⁷.

⁵²³ Türk, Bedelsizliğe ve Hükümsüzlüğe Dayalı Menfi Tespit, s. 335.

⁵²⁴ Gürbüz, Ticari Senetlerin İptali, s. 566-567.

⁵²⁵ Geçersizliğin tespiti davasında davacının ileri sürdüğü iddiaların temelini çoğunlukla mutlak defiler teşkil etmektedir. Senet metninden anlaşılabilen defiler ile senedin geçersizliğine ilişkin defilerin büyük bir bölümü mutlak defî kavramı kapsamındadır. Konu hakkında bkz. Türk, Bedelsizliğe ve Hükümsüzlüğe Dayalı Menfi Tespit, s. 335; Öztan, Kıymetli Evrak s. 219-220.

⁵²⁶ İnan, s. 130.

⁵²⁷ Gürbüz, Ticari Senetlerin İptali, s. 554.

Soyut borçlara karşı koymanın en önemli alternatiflerinden birisi sebepsiz zenginleşme iddiasının öne sürülmesidir⁵²⁸. Kambiyo senetlerinin maddi anlamdaki soyutluğu, hiçbir zaman için asıl borç ilişkisinin ve bu ilişkiden kaynaklanan asıl alacağın sebepsiz bir zenginleşmeye müsaade edecek kadar dışlanması gerektirmez⁵²⁹. Sayhan, sebepsiz zenginleşme hükümlerinin, senedin bedelsizliğine ilişkin ihtilaflara uygulanmak üzere biçilmiş kaftan olduğu tespitinde bulunmuştur⁵³⁰. Kambiyo senedi borçlusu, sebepsiz zenginleşme niteliğindeki şahsi defi imkanına ek olarak sebepsiz zenginleşmeye dayalı iade davası ikame etme şansına da sahiptir⁵³¹. Bu türden davayı açmış olan kambiyo senedi borçlusu, senedin sonradan bedelsiz kalmış olması halinde, sebebin ortadan kalktığını ispat ederek senedi geri alacak olup, senedin baştan itibaren bedelsiz olması ihtimalinde ise kendisini borçlu sanarak ifada bulunduğunu ispat ederek senedin iadesini sağlayabilecektir⁵³².

Öğretinin büyük çoğunluğu bedelsizliğe dayalı açılan menfi tespit davasının hukuki nedeninin, sebepsiz zenginleşme davasıyla aynı olduğu hususunda görüş birliği içindedir⁵³³. Buna göre, kambiyo senedine bağlı olan borç soyut nitelikte olup; temel borç ilişkisinin gerçekleşmemesi, geçersiz nitelikte olması ya da sonradan ortadan kalkması senetten doğan borcun geçerliliğini etkilemeyecektir⁵³⁴. Bedelsizlik kavramının sadece şahsi defi hakkı tanıdığı ve senedin geçersizliğine ilişkin mutlak defi teşkil etmemesi sebebiyle senetten doğan borcun sıhhati etkilenmeyecektir. Dolayısıyla sebepsiz zenginleşme davasında senedin geçersizliğinin tespiti yapılamaz. Bu bağlamda kambiyo senetlerinden kaynaklanan alacak hakkına karşı en önemli savunma yolu, sebepsiz zenginleşme davasıdır⁵³⁵. TBK m. 82/2 düzenlemesi “Zenginleşme,

⁵²⁸ von Tuhr, s. 274; Sungurbey, s. 106; Gürbüz, Ticari Senetlerin İptali, s. 554; Öyken, s. 107-109.

⁵²⁹ Sayhan, s. 170; Bkz. TBK m. 77 vd.

⁵³⁰ Sayhan, s. 199.

⁵³¹ Sebepsiz zenginleşmeye dayalı iade davası bakımından usul, ispat, iadenin kapsamı ve zamanaşımı hususlarında TBK’nin sebepsiz zenginleşmeye dair hükümleri uygulanacaktır. Dolayısıyla dava konusu zenginleşmenin konusunun kambiyo senedi olması herhangi bir farklılık yaratmayacaktır. Bkz. Sayhan, s. 199; TBK m. 77-82.

⁵³² İnan, s. 130-131; bkz. TBK m. 77; Gürbüz, Ticari Senetlerin İptali, s. 555.

⁵³³ Öztan, Kıymetli Evrak, s. 1005; İnan, s. 131; Gürbüz, Ticari Senetlerin İptali, s. 554-555; Alpman, s. 21.

⁵³⁴ Türk, Bedelsizliğe ve Hükümsüzlüğe Dayalı Menfi Tespit, s. 323.

⁵³⁵ İnan, s. 130; Öztan, Kıymetli Evrak, s. 1006.

zenginleşenin bir alacak hakkı kazanması suretiyle gerçekleşmişse diğer taraf, istem hakkı zamanaşımına uğramış olsa bile, her zaman bu borcunu ifadan kaçınabilir” şeklindedir. Dolayısıyla borçlu, senedin bedelsizliğine dayalı olarak daimî bir defi hakkı elde edecektir⁵³⁶. Fakat *İnan*’ın da belirttiği üzere bedelsizliğe dayalı menfi tespit davası zorunlu olarak aşağıda ayrıca inceleyeceğimiz⁵³⁷ İİK m. 72 hükmüne tabi olacaktır⁵³⁸. Yasaya göre menfi tespit davası, borçlunun borçlu olmadığını tespiti için ikame edilmelidir. Borçlunun hangi gerekçeyle borçlu sıfatında olduğunun bir önemi bulunmamaktadır⁵³⁹. Bu bağlamda İİK m. 72 düzenlemesi, davanın hukuki sebebini açıklamamaktadır. *Gürbüz*’e göre, İİK m. 72 hükmünün düzenleniş amacı, borçlu tarafından açılacak tespit davasının icra hukukundaki etkilerini düzenlemektir⁵⁴⁰. Kambiyo senetlerinin bedelsizliği nedeniyle açılan menfi tespit davalarının sebepsiz zenginleşme hükümlerine dayanmasında yatan anlam; asıl alacağı iktisap edemeyen kişinin, bu alacak için karşı edim alacaklısına ödeme yapma yükümlülüğü altına giriyor olmasıdır⁵⁴¹.

Bedelsiz senetlerin bir alt başlığı olan hatır senetleri özelinde ayrı bir değerlendirme yapılması gerekmektedir. Hatır anlaşması hukuki geçerliliği haiz geçerli bir sözleşme olarak TBK’da düzenlenmiş olan vekalet sözleşmesine dair hükümlere tâbidir. İrade serbestisi kapsamında oluşturulan bu sözleşmenin hukuki geçerliliğe de sahip olduğu göz önüne alındığında, sırf hatır anlaşması yapılması gerekçesiyle sebepsiz zenginleşme oluşmayacaktır⁵⁴². Hatır senetlerinin bedelsiz nitelikte olduğu ve buna bağlı olarak temel bir borcun bulunmaması nedeniyle sebepsiz iktisabın gerçekleşebileceği düşünülebilecekse de buna imkân bulunmamaktadır. Çünkü hatır borçlusu, herhangi bir borcu bulunmaksızın senedi imzalamıştır. Kambiyo senedi borçlusu hatalı olarak

⁵³⁶ Türk, Bedelsizliğe ve Hükümsüzlüğe Dayalı Menfi Tespit, s. 324.

⁵³⁷ Bkz. Üçüncü Bölüm, I, 3.

⁵³⁸ *İnan*, s. 131. Menfi tespit davasının dayanağının TBK m. 77/1-2 maddesi kapsamında sebepsiz zenginleşme hükümleri olduğuna dair detaylı bilgi için bkz. *Gür Doğan*, s. 94-95.

⁵³⁹ Borçlunun borçlu olmaması, geçersizlik, sebepsiz zenginleşme ve sözleşmesel defi kapsamında menfi tespit davası açılabilmesine ilişkin bkz. Türk, Bedelsizliğe ve Hükümsüzlüğe Dayalı Menfi Tespit, s. 318; *Gürbüz*, Ticari Senetlerin İptali, s. 557.

⁵⁴⁰ *Gürbüz*, Ticari Senetlerin İptali, s. 557.

⁵⁴¹ *Gür Doğan*, s. 94.

⁵⁴² *İnan*, s. 132.

kendisini borçlu zannederek bir ifade bulunduğunu ispatlaması halinde sebepsiz zenginleşme hükümlerine dayanarak senedin iadesini talep edebilecektir⁵⁴³. Bu hususla alakalı olarak TBK m. 78/1 hükmü “*Borçlanmadığı edimi kendi isteğiyle yerine getiren kimse, bunu ancak, kendisini borçlu sanarak yerine getirdiğini ispat ederse geri isteyebilir*” şeklindedir. İlgili yasal düzenleme dikkate alındığında borçlunun hatalı olarak ifade bulunduğunu ispat etmesi yasal bir zorunluluk iken, hatır senetlerinde böyle bir hataya düşüldüğü ispatlanamaz niteliktedir. Çünkü hatır borçlusu hiçbir borcu bulunmamasına rağmen bilerek ve isteyerek hatır senedi tanzim etme yolunu kendisi seçmiştir⁵⁴⁴. Bu kapsamda hatır senedinin kredi tesis edilme amacıyla veya hatır alacaklısının ticari itibarının yükseltilmesi yararına düzenlenmiş olmasının bir önemi bulunmamaktadır. En nihayetinde hatır borçlusunun sebepsiz iktisap hükümlerine dayanarak senedin kendisine iade edilmesini sağlanması mümkün değildir. Ancak sözleşmesel haklarını kullanarak senedin kendisine iadesini sağlayabilir⁵⁴⁵. Taraflar arasındaki hatır anlaşmasının hukuki geçerliliği haiz olduğunu göz önüne aldığımızda, artık sebepsiz iktisabın varlığından söz edilemeyecektir. Öğretide hatır senetlerinin bedelsizliğinin hukuki dayanağını sebepsiz zenginleşme kurallarına dayanarak açıklayan bir görüş de bulunmaktadır⁵⁴⁶. Kanaatimizce bu görüş isabetli değildir. Hatır anlaşmasının hukuki geçerliliğe sahip bir anlaşma olmasıyla birlikte bu anlaşmaya istinaden senet tanzim ve teslim edilmesi sebepsiz iktisap hükümlerinin uygulanmasına mahal vermeyecektir. Çünkü senet tanzim ve teslimi, muteber bir sözleşme olan hatır anlaşmasının bir gereğidir. Yargıtay, bedelsiz senetlere ilişkin borçlunun açacağı davaları çoğu zaman sebepsiz zenginleşme hükümlerine dayandırmasına karşın; hatır senetlerindeki bedelsizliği sebepsiz zenginleşme hükümlerine tabi tuttuğu bir karara rastlamadığımızı da belirtmek gerekmektedir⁵⁴⁷.

⁵⁴³ Sayhan, s. 199.

⁵⁴⁴ İnan, s. 132.

⁵⁴⁵ İnan, s. 132.

⁵⁴⁶ Demir Yeşilbağ, A., “Yargıtay Kararları Işığında Hatır Senetlerinde Bedelsizlik İddiası ve Bu İddianın İleri Sürülmesinde Öne Çıkan Sorunlar”, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 27, S. 1, 2023, s. 210.

⁵⁴⁷ “...Bedelsizliğe dayalı menfi tespit davasının yasal dayanağı 818 Sayılı Borçlar Kanunu’nun (BK) 61 vd. (6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu’nun (TBK) 77 vd.) maddelerinde düzenlenen sebepsiz zenginleşmedir. Zira kambiyo senetlerinde geçerli olan mücerretlik (soyutluk) ilkesi gereğince, temel alacağın mevcut olmaması veya geçersiz olması, kambiyo senedinin hükümsüzlüğü sonucunu doğurmamakta; buna karşılık temel ilişkideki sakatlık, kambiyo borçlusuna, borçlu olmadığının tespitiyle birlikte, alacaklıya karşı sebepsiz zenginleşme def’ini dermeyer etme hakkını vermektedir...” Yargıtay

3. İİK m. 72 Gereği Açılacak Menfi Tespit Davası

Varlığı öne sürülen bir hukuki ilişkinin mevcut olmadığının tespit edilmesi için açılan dava, menfi tespit davasıdır⁵⁴⁸. TTK'da kıymetli evraka veya kambiyo senetlerine dair özel bir menfi tespit davası hakkında yasal düzenleme bulunmamaktadır. Menfi tespit davası İİK m. 72'de düzenleme altına alınmıştır. Bu hüküm uyarınca kambiyo senedi borçlusu senet uyarınca borç altında olmadığını icra takibi öncesinde veya takip esnasında menfi tespit davası açarak kanıtlayabilir. Menfi tespit davası, borcun hiç bulunmadığının veya artık geçerlilik arz etmediğinin ya da ertelendiğinin tespitinin talep edildiği bir davadır⁵⁴⁹.

Yargıtay, kambiyo senetlerinin bedelsizliğinin tespit edilmesine ilişkin olan kararlarında, borçlu tarafından açılan davanın İİK m. 72'de düzenlenen menfi tespit davasına tabi olacağını belirtmiştir⁵⁵⁰. Yargıtay'ın ve öğretinin büyük çoğunluğunun fikir birliği içerisinde olduğu üzere menfi tespit davasıyla alacaklı tarafından iddia edilen hukuki ilişkinin aslında var olmadığının tespiti istenmektedir. Böyle bir hukuki münasebetin olmadığının tespitine dair dava açılabilmesi için davalının ilişkinin varlığını

HGK., 08.02.2022-2021/19-659/2022-82 sayılı kararı için bkz. Demir Yeşilbağ, s. 189. Ayrıca hatır senetleri hariç olmak üzere bedelsiz senetlere karşı açılan davaların genellikle sebepsiz zenginleşme hükümlerine dayandırıldığına ilişkin bkz. İnan, s. 131.

⁵⁴⁸ Kuru, B., İstinaf Sistemine Göre Yazılmış İcra ve İflas Hukuku Ders Kitabı, Yetkin Yayınları, 1. Baskı, Ankara 2017, s. 136; Kuru, B. /Aydın, B., İstinaf Sistemine Göre Yazılmış Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı, Yetkin Yayınları, 6. Baskı, Ankara 2021, s. 143-144.

⁵⁴⁹ Poroy / Tekinalp, s. 269.

⁵⁵⁰ Öztan, Kıymetli Evrak, s. 1005. "...Dava, ... liralık bononun karşılıksız olduğu iddiasıyla açılmış bir menfi tespit davasıdır. Bu tür davalar İİK'nun 72. Maddesi hükmüne tabi olup, buradaki esaslar dairesinde gerekli incelemenin yapılması ve söz konusu bononun bedelsiz olup olmadığının araştırılması ve hasıl olacak sonuç dairesinde bir karar verilmesi gerekir..." Yargıtay 11. HD., 24.1.1983-1983-301/1983-220 sayılı kararı için bkz. Gürbüz, Ticari Senetlerin İptali, s. 556, dn. 220. Ayrıca Yargıtay 11. HD., 2.3.1982-1982-530/1982-852 sayılı kararı için bkz. Gürbüz, Ticari Senetlerin İptali, s. 556, dn. 200; "...Davacı, davliya olan borcu nedeniyle 14.000 TL'lik senet imzaladığını, borcunun büyük kısmını ödemesine rağmen senet bedeli üzerinden icra takibi yapıldığını iddia ederek borçlu olmadığının tespitine karar verilmesini talep ve dava etmiştir. Davalı 09.02.2012 tarihli celse, davacının toplam 10.000 TL ödeme yaptığını, bunun dışında ödeme yapmadığını beyan etmiştir. Mahkemece iddia, savunma, toplanan delillere ve benimsenen bilirkişi raporuna göre davanın kısmen kabulüne karar verilmiş, hüküm davacı tarafından temyiz edilmiştir. Dava, İİK'nun 72. maddesine dayalı bonodan kaynaklanan menfi tespit istemine ilişkindir..." Yargıtay 19. HD., 24.01.2013-2012/15481/2013-1366 sayılı karar için bkz. www.lexpera.com, e.t. 24.04.2023.

ileri sürmüş olması gerekmektedir⁵⁵¹. Menfi tespit davasının konusu, alacağın doğmamış olması veya alacağın sona erme sebeplerinden birinin bulunduğuna dayanılarak iddia edilen alacağın yokluğunun tespit edilmesidir⁵⁵².

Kambiyo senetlerine dayalı olarak açılan menfi tespit davası ticari dava niteliğinde olduğundan, görevli mahkeme asliye ticaret mahkemesidir (TTK m. 4/1-a)⁵⁵³. Ayrıca TTK m. 5/A hükmünde yapılan çok yeni tarihli bir değişiklik ile bu davalarda arabuluculuk zorunlu dava şartı olarak kabul edilmiştir. Buna göre, 7445 sayılı “İcra ve İflas Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”⁵⁵⁴ m. 31 ile TTK’nın 5/A maddesinin birinci fıkrasında yer alan “...*paranın ödenmesi olan alacak ve tazminat talepleri hakkında*” ibaresi “...*para olan alacak, tazminat, itirazın iptali, menfi tespit ve istirdat davalarında*” şeklinde yeniden düzenleme altına alınmıştır. Zorunlu arabuluculukla ilgili bu yeni düzenleme 01/09/2023 tarihinde ve sonrasında açılacak olan davalar için uygulanacaktır⁵⁵⁵.

Hatır senetleri sebebiyle açılacak menfi tespit davalarının hukuki nedeni öğretide tartışmalı bir husustur. Belirtmek gerekir ki hatır senetleri bedelsiz senetlerin yalnızca bir türüdür. Hatır senetlerine dayalı olarak açılan menfi tespit davalarının hukuki nedeninin izahı aşağıda yapılacaktır.

⁵⁵¹ Gürbüz, Ticari Senetlerin İptali, s. 557.

⁵⁵² Yargıtay 4. HD., 10.03.1980-1980-1979/1980-11456 sayılı kararı için bkz. Gürbüz, Ticari Senetlerin İptali, s. 557, dn. 222; “...*Dava, davacı kooperatifin keşideci, davalının lehdar olduğu bir bonodan dolayı açılan menfi tespit davasıdır. Dava konusu bonoda keşideciye atfen atılan iki imzanın davacı kooperatifin müteaahhidi olan dava dışı ...’e ait olduğu sabittir. Bu şekilde düzenlenen bononun davacı keşideci kooperatifi bağlamadığı açık olup, davanın kabulüne karar verilmesi gerekirken mahkemece yanlış gerekçeyle yazılı şekilde karar verilmesi doğru olmamıştır...*” Yargıtay 19. HD., 7.7.2020-2019-445/2020-1342 sayılı karar için bkz. www.lexpera.com, e.t. 24.04.2023.

⁵⁵³ Yargıtay 19. HD., 03.12.2013-2013-14683/2013-19265 sayılı kararı için bkz. Eriş, Kıymetli Evrak, s. 152. Hatır senetlerinin bedelsizliğe ilişkin menfi tespit davasına konu olmaları halinde taraflar arasındaki hatır ilişkisi tüketici işlemlerinden veya iş sözleşmesinden kaynaklanıyorsa bu davalarda TTK m. 5/1 uyarınca asliye ticaret mahkemeleri değil, tüketici veya iş mahkemeleri görevli olacaktır.

⁵⁵⁴ RG., T. 05/04/2023, S. 32154.

⁵⁵⁵ Demir Yeşilbağ ise Kanunun yürürlüğe girmesinden daha önce kaleme aldığı eserinde, hatır senetlerinde bedelsizliğe dayalı menfi tespit davasının mutlak ticari dava niteliğinde olduğunu belirtmiş olup bu davada senedin bedelsiz kaldığının tespiti ile yetinilmesini dayanak göstererek TTK m. 5/A kapsamında zorunlu arabuluculuğun dava şartı olarak kabul edilmemesi gerektiğini ifade etmiş idi. Detaylı bilgi için bkz. Demir Yeşilbağ, s. 194-196.

Alpman, hatır bonoları bakımından senedin iptali davalarının hukuki nedeninin sözleşmesel defi ekseninde şekillendiği tespitinde bulunmuş olup, sebepsiz zenginleşme hükümlerinin tatbik edilemeyeceği kanaatindedir⁵⁵⁶. Hatır defi sebepsiz iktisap defi olmayıp, sözleşmesel defi niteliğindedir. Buna göre, hatır senetlerinin iptali davalarının hukuki nedeni TBK m. 77 ve m. 78 hükümleri olamaz. Hatır senetlerinin bir sözleşme ilişkisine istinaden tanzim edildiğini belirten yazar, bu dayanağın hatır anlaşması olduğunu da belirtmiştir⁵⁵⁷. *Alpman*'ın bu görüşü bağlamında hatır definin bir sözleşmesel defi olduğu ve açılacak davanın icra hukukundaki etkileri bakımından İİK m. 72'ye tabii olacağı söylenebilir.

Sözleşme ilişkisi kapsamında hatır borçlusunun vadenin dolmasından evvel senedin iptali talebinde bulunmasının da yerinde bir istem olmayacağını belirtmek gerekmektedir⁵⁵⁸. Senedin vadesinin henüz dolmamış olması sebebiyle hatır anlaşmasından kaynaklanan karşılıklı taahhütlerin henüz ihlal edildiği söylenemez. Hatır anlaşması senedin dolaşıma çıkarılmasını içeriyorsa işin niteliği gereği hatır alacaklısının senedi cirolaması tabidir. Buna karşılık olarak da hatır alacaklısı senet tutarını hatır borçlusuna en geç vadede olmak üzere temin edecektir. Dolayısıyla senedin ciro edilmesi gerekçe gösterilerek vadenin dolmasından önce açılan menfi tespit davalarının mahkemece reddedilmesi gerektiği kanaatindeyiz.

Senedin vadesinin dolmasından sonra açılan menfi tespit davalarında birden fazla ihtimalden bahsetmek gerekecektir. Hatır senedinin ciro edilerek üçüncü kişinin eline geçmesi durumunda açılan menfi tespit davasının sebebi ortadan kalkmış olacaktır⁵⁵⁹. Belirtmek gerekir ki, bu dava bilerek borçlunun zararına hareket eden üçüncü kişi hamil aleyhine de açılabilir⁵⁶⁰. Hatır alacaklısının anlaşmaya riayet etmeyerek hatır borçlusuna karşı icra takibi başlatması sonrasında açılan menfi tespit davasında senedin hatır

⁵⁵⁶ Alpman, s. 27.

⁵⁵⁷ Alpman, s. 27.

⁵⁵⁸ Alpman, s. 27; Gürbüz, Ticari Senetlerin İptali, s. 556.

⁵⁵⁹ İnan, s. 132.

⁵⁶⁰ Poroy / Tekinalp, s. 281.

borçlusuna iadesine karar verilmesi gerekecektir. Senedin vadesinin dolmasına rağmen hatır alacaklısının senedi iade etmemesi durumunda da hatır anlaşması ihlal edilmektedir. Tedavül gayeli hatır senedinde vadenin dolmasından önce senedin ciro edilmesi ve buna bağlı olarak kredi sağlanması amaçlanmaktadır. Hatır alacaklısının anlaşmaya uygun hareket etmeyerek vadenin dolmasından önce senedi cirolamaması durumunda anlaşmadan kaynaklanan hak, zayi olmaktadır. Bu durumda senedin hatır borçlusuna iade edilmesi gerekmekte olup, iade edilmemesinin akabinde açılacak menfi tespit davasının kabulüne karar verilmesi gerekmektedir.

Hatır senetleri, keşideci ve lehtar arasındaki hatır ilişkisinden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla bu ilişkinin varlığından kaynaklanan bedelsizlik, üçüncü kişilere karşı dermeyeran edilemez⁵⁶¹. Hatır senetlerinin düzenleyen bakımında tehlike arz etmesi, senedin üçüncü kişiye devredilmesi durumunda vadeden evvel senet bedelinin hatır borçlusu nezdinde temin edilmemiş olmasından kaynaklanmaktadır⁵⁶². Hatır alacaklısının keşideci ile aralarındaki hatır ilişkisine aykırı davranıp, senedi kendi talimatı doğrultusunda hareket eden bir kişiye devrederek hatır borçlusuna karşı takibi başlatması veya hatır alacaklısının hatır borçlusuna karşı bizzat icra takibi başlatması uygulamada sıklıkla karşılaşılan problemlerdir. Hatır borçlusunun senedin hatır senedi olduğunu ispat edememesi durumunda ödeme yapmak mecburiyetinde kalması gayet tabiidir⁵⁶³. Bu durumda hatır borçlusu kendisini güvence altına almak maksadıyla menfi tespit davası açarak senedin kendisine iadesini sağlayabilecektir⁵⁶⁴.

⁵⁶¹ Senedin dava dışı üçüncü kişilere devredilmiş olması durumunda mahkemenin senedin iptaline değil, yalnızca senetten dolayı borçlunun borcu olmadığına yönelik tespitte bulunması gerekir. Hatır senedi sebebiyle hatır borçlusunun borcunun bulunmadığına karar verilmesi durumunda ciroyla hak sahipliği kazanmış hamilin de haklarının geçerliliğini yitireceğinin kabul edilmesi hatalı olacaktır. Detaylı bilgi için bkz Ceylan, s. 119-120; Kuru, B., İcra ve İflas Hukukunda Menfi Tespit Davası ve İstirdat Davası, 1. Baskı, Ankara 2003, s. 160.

⁵⁶² Türk, Bedelsizliğe ve Hükümsüzlüğe Dayalı Menfi Tespit, s. 374.

⁵⁶³ Domaniç, Şerh, s. 154.

⁵⁶⁴ Bu davanın, hatır senedinin bedelini iyiniyetli üçüncü kişiye ödemek durumunda kalan hatır borçlusunun hatır alacaklısına karşı açacağı tazminat davasıyla karıştırılmaması gerektiğine ilişkin ve konu hakkında detaylı bilgi için bakınız Poroy / Tekinalp, s. 281.

Yargıtay 19. Hukuk Dairesi'nin davanın menfi tespit davası niteliğinde olduğunu belirterek özel anlaşma uyarınca hatır senedi verilmiş olmasının kişisel defî niteliğinde olduğuna ve bu sebeple iyiniyetli üçüncü kişi hamillere karşı nispi etkili bu definin dermeyan edilemeyeceğine ve hatır iddiasının yazılı delille ispatlanması gerektiğine ilişkin verdiği karar “...*Taraflar arasındaki menfi tespit davasının yapılan yargılaması sonunda...Davacı vekili, müvekkilinin 19.07.2012 tarihinde davalı ...'ne yönetici olarak seçildiğini, müvekkili ve diğer yönetim kurulu üyelerinin kulübü ayakta tutabilmek için hatır senedi verdiklerini, müvekkilinin kulüpten 18.02.2013 tarihinde istifa ettiğini, müvekkilinin verdiği 5 adet hatır senedinin iade edilmesi gerekirken senetlerin dernek başkanı davalı ... tarafından kendi adına cirolanarak diğer davalı ...'e verildiğini ileri sürerek, müvekkilinin borçlu olmadığını tespitini ve %20'tan aşağı olmamak üzere kötü niyet tazminatına hükmedilmesini talep ve dava etmiştir. Davalı ... vekili, kulüp defter ve kayıtlarında ve kulüp yönetim kurulu karar defterinde verilen senetlerin hatır senedi olduğuna ve davacıya iade edileceğine dair alınmış bir karar olmadığını savunarak, davanın reddini istemiştir. Davalı ... vekili, müvekkilinin iyiniyetli üçüncü kişi olduğunu, davacının iddialarını yazılı delille kanıtlaması gerektiğini savunarak, davanın reddini istemiştir. Mahkemece, yapılan yargılama ve toplanan delillere göre, dava konusu senetlerin hatır senedi olduğuna ilişkin Denizlispor Kulübü defter ve kayıtlarında herhangi bir kayıt olmadığı gibi senetlerin hatır senedi olduğuna ilişkin taraflar arasında düzenlenmiş yazılı belge bulunmadığı, davalı ...'ın kötü niyetli olduğu hususunun ispat edilemediği açıkça yemin deliline de dayanılmadığı gerekçesiyle davanın reddine, icra takibinin durdurulmasına karar verildiğinden toplam 80.000,00 TL bedelli senetlerin %20'si olan 16.000,00 TL kötü niyet tazminatının davacıdan tahsili ile davalı ...'a ödenmesine karar verilmiş, hüküm davacı vekili tarafından temyiz edilmiştir. Dosyadaki yazılara kararın dayandığı delillerle gerektirici sebeplere, delillerin takdirinde bir isabetsizlik bulunmamasına göre, davacı vekilinin yerinde görülmeyen bütün temyiz itirazlarının reddiyle usul ve kanuna uygun bulunan hükmün ONANMASINA, 30/11/2016 gününde oybirliğiyle karar verildi...*” şeklindedir⁵⁶⁵. Belirtmek gerekir ki, senedin

⁵⁶⁵ Yargıtay 19. HD., 10.11.2016 -2016-9079/2016-15335 sayılı karar için bkz. www.lexpera.com, e.t. 24.04.2023; Eriş, Kıymetli Evrak, s. 1377. Ayrıca Yargıtay 11. HD., 04.04.2016-2015-8718/ 2016-3627 sayılı kararı için bkz. Ceylan, s. 190, dn. 802.

bedelsizliğine ilişkin açılan menfi tespit davasında, senedin hatır bonosu olduğunu ispat yükü davacı borçludur. Bu husus ancak yazılı belge ile ispat edilebilir⁵⁶⁶.

Tedavül gayesi bulunmayan hatır senetleri ise muvazaalı olmaları sebebiyle geçersiz niteliktedir. Ortada geçerli bir kambiyo taahhüdü olmaması sebebiyle hatır borçlusu her zaman için senedin geçersizliğini tespit ettirebilecektir. Hatır borçlusu İİK m. 72 uyarınca açılacak olan senedin geçersizliğine ilişkin menfi tespit davasıyla senedin iadesini talep edebilecektir. *İnan*, hatır borçlusunun bu hakkını kullanmasının önündeki bir engelin de TMK m. 2'de düzenleme altına alınan dürüstlük kuralı olabileceği tespitinde bulunmuştur⁵⁶⁷. Hakkın kullanılmasının suistimal edilip edilmediğinin nitelendirilmesini de hâkim somut olayın koşullarına göre değerlendirecektir⁵⁶⁸.

Bedelsizliğe dayalı menfi tespit davasının, alacaklı tarafından icra takibi başlatıldıktan sonra açılması borçlunun menfaatine olacaktır⁵⁶⁹. Çünkü alacaklı, İİK m. 167/2 uyarınca kambiyo senedinin aslını icra takibine eklemek durumundadır. Bu bağlamda davaya konu senedin iyiniyetli üçüncü kişiye ciro edilmesinin önüne geçilecek olup, borçlunun menfi tespit davasını kazanması halinde senedi iade alabilmesi mümkün olacaktır. Davanın icra takibinden önce açılması durumunda ise kötüniyetli alacaklı senedi üçüncü kişiye ciro ederek mahkeme hükmünü etkisiz kılmaya teşebbüs edebilecektir. Bu durumda borçlu, senedin üçüncü kişi tarafından bilerek borçlu zararına olmak üzere iktisap edildiğini ispatlamak zorunda kalacaktır.

Aşağıda menfi tespit davasının icra takibinden önce veya sonra açılması hallerini ayrı ayrı değerlendirmekte fayda görüyoruz.

⁵⁶⁶ Öztan, Kıymetli Evrak, s. 1011.

⁵⁶⁷ *İnan*, s. 133.

⁵⁶⁸ Tedavül gayesi bulunmayan hatır bonolarında senetteki taahhüdün geçersizliği söz konusu olmakla birlikte, buna dair hukuki görünüşü senet borçlusu ile senet lehtarı bilerek ve isteyerek oluşturduklarından, bu geçersizliğin mutlak değil nispi defî olarak dermeyer edilebileceği tespiti için bkz. Türk, Bedelsizliğe ve Hükümsüzlüğe Dayalı Menfi Tespit, s. 374.

⁵⁶⁹ *İnan*, s. 131; Gürbüz, Ticari Senetlerin İptali, s. 558.

3.1. İcra Takibinden Önce Açılan Menfi Tespit Davası

Hatır borçlusu, aleyhine bir icra takibi başlatılmadan evvel kendisine başvuru hakkına sahip kişilere karşı menfi tespit davası açabilir⁵⁷⁰. Buradaki esas mesele, borçlunun borcu bulunmadığının icra takibinden önce tespit edilmesinde bir hukuki yararın bulunması zorunluluğudur⁵⁷¹.

Dolaşıma sokulmak üzere ve hatır amacıyla senet düzenlenmesi, inançlı işlem niteliğindedir. Hatır alacaklısı tarafından anlaşmaya aykırı olarak bizzat hatır borçlusuna karşı icra takibi başlatılması, hatır alacaklısının senedi iade etmemesi veya kötü niyetli üçüncü kişi hamil tarafından takip başlatılması hallerinde borçlunun kendisini korumak için menfi tespit davası açması gerekmektedir.

Menfi tespit davası ikame edecek olan hatır borçlusunun, 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu⁵⁷² (HMK) m. 114/1-h düzenlemesi uyarınca dava açmakta hukuki yararının bulunması gerekmektedir (HMK m. 106). Yargıtay, icra takibinden önce menfi tespit davası açılmasında hukuki yararın var olabileceği görüşündedir⁵⁷³. Kambiyo senetlerine özgü takiplerde borçlu tarafından yapılan itirazın İİK 169/a maddesinde sayılan belgelerle desteklenmemesi durumunda takibin durdurulmayacağı göz önüne alındığında, borçlunun menfi tespit davası ikame etmekte hukuki yararı bulunmaktadır⁵⁷⁴.

⁵⁷⁰ Uyar, T., Menfi Tespit ve İstirdat Davası, Bilge Yayınevi, 4. Baskı, Ankara 2021, s. 10.

⁵⁷¹ Coşkun, s. 1144.

⁵⁷² RG., T. 04/02/2011, S. 27836.

⁵⁷³ “...Bir davanın korunmaya değer, güncel hukuksal yarar bulunmaması nedeniyle reddedilebilmesi için, borçluyu tehdit edebilecek tehlike ve savsaklamalara karşı onu koruma gereksinmesinin olmaması gerekir...” Yargıtay HGK., 18.1.2012-2011-622/2012-9 sayılı karar için bkz. www.lexpera.com, e.t. 24.04.2023. Bkz. Gür Doğan, s. 102; Sarıkaya, s. 162. Hukuki menfaate ilişkin örnekler için bkz. Coşkun, s. 1144-1145; “...Davacı açıkça borçlu gösterilip kendisinden bir talepte bulunulmadığına göre somut olayda davacının dava açmakta hukuki yararı bulunmadığından ve hukuki yarar dava şartlarından olduğundan davanın bu sebeple reddi gerekirken somut olaya uygun düşmeyen gerekçelerle yazılı şekilde hüküm kurulması doğru görülmemiştir...” Yargıtay 19. HD., 17.02.2014-2014-630/2014-3018 sayılı kararı için bkz. Coşkun, s. 1146.

⁵⁷⁴ Borçlunun elinde icra mahkemesine yapacağı itirazın kabulünü sağlayacak resmi bir belge bulunması halinde, icra takibinden evvel menfi tespit davası açmakta hukuki yararının bulunmadığına, böyle bir durumda borçlu icra mahkemesinde önce takibi geçici olarak durdurma; itirazın kabulü halinde de takibi

Borçlu, menfi tespit davasıyla senedin iadesini lehtardan veya bilerek borçlu zararına senedi iktisap eden üçüncü kişiden talep ederek senedin iyiniyetli üçüncü kişilerin eline geçmesine mâni olabilecektir. Bu bağlamda borçlu olmadığına dair elde edeceği karar ilamıyla kendisi aleyhine icra takibi başlatılmasının da önüne geçebilecektir. Ayrıca icra takibinden önce ikame edilen menfi tespit davalarında teminata mukabil olarak borçlunun talebi üzerine takibin durdurulması için ihtiyati tedbir kararı da verilebilecektir (İİK m. 72/2)⁵⁷⁵.

Bedelsizliğe dayalı olarak açılan menfi tespit davasında davacı taraf hatır borçlusudur⁵⁷⁶. Bu dava sayesinde hatır borçlusunu, senetten dolayı borçlu olmadığını tespit ettirmeyi ve senedin kendisine iadesini sağlamayı hedeflemektedir. Hatır senedi iddiası nedeniyle açılan menfi tespit davasının davalısı ise kural olarak hatır alacaklısıdır. Çünkü şahsi defî niteliğindeki hatır defî kural olarak senedi devralan üçüncü kişilere karşı dermeyeran edilemez. Fakat üçüncü kişinin bilerek borçlu zararına hareket etmesi durumunda bu dava kendisine karşı da açılabilir. Şüphesiz üçüncü kişiden senedin iadesinin sağlanması için bilerek borçlu zararına hareket edildiğinin ispatlanması gerekmektedir⁵⁷⁷.

Menfi tespit davası, hatır senedi vadeden önce ciro edilmediği takdirde hatır alacaklısı aleyhine açılacaktır. Ayrıca menfi tespit davasının, senet vadenin dolmasından evvel ciro edilmişse sadece senedi elinde tutan hamile karşı açılacağı ve fakat lehtara

kesin olarak durdurma imkanına sahip olduğuna ilişkin bkz. Türk, Bedelsizliğe ve Hükümsüzlüğe Dayalı Menfi Tespit, s. 314.

⁵⁷⁵ Coşkun, s. 1144.

⁵⁷⁶ Kıymetli evrak hukukuna göre kambiyo borçlusunu olabilecek kişilerden olan kabul eden muhatap, düzenleyen, avalist, cirantalar ve bunların yetkisiz temsilcileri ile mirası reddetmeyen mirasçıların haricinde bir kişinin kambiyo senetlerine dayalı menfi tespit davası açması durumunda, taraf sıfatı yokluğu nedeniyle esastan ret kararı verilmesi gerekmektedir. Detaylı bilgi için bkz. Ceylan, s. 202.

⁵⁷⁷ Hamile karşı açtığı menfi tespit davası reddedilen borçlunun, cirantaya karşı menfi tespit davası açmakta hukuki yararı bulunmaktadır. Çünkü hamile karşı senedi ödemek mecburiyetinde kalan borçlu, bu ödemesinden ötürü borçlu olmadığını tespit ettirdiği ilama dayanarak cirantaya rücu edebilecektir. Detaylı bilgi için bkz. Uyar, Menfi Tespit, s. 11. Üçüncü kişi hamilin bilerek borçlu zararına hareket etmesi halinde, lehtar ile veya ayrı şekilde ilgili hamile karşı da menfi tespit davası açılacağına ilişkin bkz. Türk, Bedelsizliğe ve Hükümsüzlüğe Dayalı Menfi Tespit, s. 309; Sarıkaya, s. 163.

karşı ikame edilemeyeceği kanaati uygulamada yaygınlaşmaktadır⁵⁷⁸. Fakat düzenleyenin hem hamil hem lehtar aleyhine birlikte veya ayrı ayrı olarak dava açmakta hukuki yararı bulunmaktadır⁵⁷⁹. Çünkü bu kişiler düzenleyene karşı başvuru haklarını kullanabilecek vaziyette olduklarından düzenleyenin her ikisi aleyhine menfi tespit davası açmakta hukuki yararı bulunmaktadır⁵⁸⁰. Yargıtay, senedin alacaklı tarafından dava dışı üçüncü kişiye ciro edilmiş olması halinde de davacının davalıya karşı menfi tespit davası açabileceği görüşündedir⁵⁸¹.

HMK m. 2 hükmüne göre genel görevli mahkemeler, dava konusunun değer ve miktarına bakılmaksızın asliye hukuk mahkemeleridir. Bu bağlamda menfi tespit davaları bakımından genel görevli mahkeme asliye hukuk mahkemeleridir. Kambiyo senetlerine dayalı olarak açılan menfi tespit davalarında ise görevli mahkeme, tarafların tacir olup olmamasına bakılmaksızın asliye ticaret mahkemeleridir (TTK m. 4/1-a). İcra takibinden önce açılan menfi tespit davalarında yetkili mahkeme ise davalının yerleşim yeri mahkemesidir (İİK m. 72/8).

Hatır senedine dayalı icra takiplerinde, takipten önce menfi tespit davası açılmasında borçlu aleyhine birtakım sorunlar ortaya çıkabilir. Kambiyo senetlerinin dolaşım kabiliyetleri göz önüne alındığında, senedin kimin elinde olduğunun tespit edilebilmesi zor bir ihtimaldir⁵⁸². Belirtmek gerekir ki, henüz icra takibi başlatılmamış

⁵⁷⁸ Ceylan, s. 203.

⁵⁷⁹ Borçlu, lehtar veya ciranta aleyhinde menfi tespit davası açmış ve bu davayı kazanmış olsa bile, tekrar hamil aleyhinde menfi tespit davası açmak mecburiyetinde kalabilecektir. Çünkü hamil borçlu aleyhine takip başlatma imkanına sahiptir. Detaylı bilgi için bkz. Türk, Bedelsizliğe ve Hükümsüzlüğe Dayalı Menfi Tespit, s. 310; Gürbüz, Ticari Senetlerin İptali, s. 572.

⁵⁸⁰ “...Bu dava (menfi tespit davası) senet borçlusu tarafından sadece senedin lehtarı aleyhine açılabilceği gibi, yalnız hamile veya cirantalara yahut lehtar ile hamil aleyhine açılması da mümkündür...” Yargıtay 11, HD., 7.2.2000-1999-9876/2000-714 sayılı karar için bkz. Türk, Bedelsizliğe ve Hükümsüzlüğe Dayalı Menfi Tespit, s. 309, dn. 12; Ceylan, s. 198-199.

⁵⁸¹ “...Bononun, davalı tarafından dava dışı A.C. 'ya ciro edilmiş olması, davacının davalıya karşı borçlu olmadığıнын tespiti davası açmasına engel değildir. Bu nedenle mahkemece işin esası incelenerek sonucuna göre bir karar verilmesi gerekirken, davalı A. S. 'in takip alacaklısı olmadığı gibi, takip alacaklısı A.C. 'nin küllü ve cüzi halefi olmadığı gerekçesiyle davanın pasif husumet yokluğu nedeniyle reddine karar verilmesi doğru olmamış, kararın bozulması gerekmiştir...” Yargıtay 15. HD., 02.04.2013-2013-1303/2013-2247 sayılı karar için bkz. Coşkun, s. 1147.

⁵⁸² Gür Doğan, s. 101.

olduğundan senet icra müdürlüğü tarafından teslim alınmamıştır. Dolayısıyla lehtar, kendisi aleyhine menfi tespit davasının ikame edilmesiyle senedi bir başkasına devretmeye tevessül edebilecektir.

3.2. İcra Takibinden Sonra Açılan Menfi Tespit Davası

Borçlu, hakkında icra takibi başlatıldıktan sonra ve borcu ödmeden önce menfi tespit davası açabilir⁵⁸³. Borçlu tarafından icra takibinden sonra açılacak menfi tespit davasında da hukuki yararın bulunması şartı aranmaktadır⁵⁸⁴. Borçlunun menfi tespit davası açmakta hukuki yararının olduğunun kabul edilebilmesi için müstakbel davacının hakkının güncel bir saldırı ile tehdit edilmiş olması, tehdidin davacıya zarar verecek vasfının bulunması ve icra işlemlerinin devam etmesine müsaade etmeyecek olan mahkeme hükmünün tehlikeyi ortadan kaldırmaya elverişli durumda olması gerekir⁵⁸⁵. Bu bağlamda ödeme emrine itiraz sunmamış veya ödeme emrine itiraz sunmasının yanı sıra elinde İİK 169/a anlamında belge olmayan borçlunun bu davayı açmakta hukuki yararının bulunduğunu söylemek mümkündür⁵⁸⁶. Belirtmek gerekir ki, icra takibinin başlatılmasıyla senet aslı icra dairesine teslim edilecektir. İcra takibinden sonra açılan menfi tespit davalarının kabul edilmesi ihtimalinde senet davacıya iade olunacağından, senedin iyiniyetli üçüncü kişilerin eline geçme olasılığı da ortadan kalkmış olacaktır.

Hatır amacıyla tanzim edilen kambiyo senedine dayanılarak lehtar veya bilerek borçlu zararına hareket eden üçüncü kişi tarafından başlatılan icra takiplerinde hatır

⁵⁸³ Uyar, Menfi Tespit, s. 113; Coşkun, s. 1148; Ceylan, s. 111.

⁵⁸⁴ İtirazın iptali davası açıldıktan sonra aynı alacakla alakalı olarak menfi tespit davası açılmasında hukuki yararın bulunmayacağına dair Yargıtay 19. HD., 1.2.2007-2006-2006-5326/2007-677 sayılı karar için bkz. Coşkun, s. 1148, dn. 625. İtirazın iptali davasının ikame edilmesiyle borçlunun bütün savunma sebeplerini mahkemede öne sürebilmesi nedeniyle menfi tespit davası açılmasında hukuki yararın bulunmayacağına ilişkin bkz. Uyar, Menfi Tespit, s. 113; Gür Doğan, s. 103.

⁵⁸⁵ Yargıtay 19. HD., 2.2.1999-1999-7417/1999-428, Uyar, Menfi Tespit, s. 113.

⁵⁸⁶ Sarıkaya, s. 166. Menfi tespit davalarında hukuki yarar bir dava şartı olup, mahkemeler öncelikle hukuki yarar şartının var olup olmadığını incelemelidir. Kambiyo senetlerine özgü haciz yolu ile takipte İİK m. 169 ve m. 170 uyarınca borca ve imzaya itiraz edilmesi takibi durdurmayacağından, borçlunun elinde İİK m. 169/1-a anlamındaki belgeler bulunmuyorsa, icra hukuk mahkemesindeki itiraza rağmen genel mahkemelerde menfi tespit davası açılabileceğinin mümkün olduğuna ilişkin bkz. Coşkun, s. 1148.

borçlusunun İİK m. 169/a anlamındaki belgelere dayanarak icra hukuk mahkemeleri nezdinde borca itirazda bulunması gerekmektedir. İcra hukuk mahkemesinde borca itirazda bulunulmuş olması, genel mahkemelerde menfi tespit davası açılmasına engel teşkil etmeyecektir⁵⁸⁷. Zira borçlu, menfi tespit davası kapsamında daha geniş ispat mekanizmalarına sahiptir.

İcra takibinden sonra açılan menfi tespit davaları kendiliğinden icra takibini durdurmayacaktır. Diğer bir anlatımla menfi tespit davasını gören mahkeme, ihtiyati tedbir yoluyla takibin durdurulmasına hükmedemeyecektir⁵⁸⁸. Fakat borçlu, davalının alacağına geç sahip olmasından kaynaklanacak zararının karşılanması ve yine takip konusu alacağın %15'ten aşağı olmayacak teminat karşılığında, takip sonucu icra veznesine girecek paranın alacaklıya ödenmemesi konusunda ihtiyati tedbir isteminde bulunabilir (İİK m. 72/3)⁵⁸⁹.

Menfi tespit davasının takip konusu borcun alacaklıya ödenmesine kadar ikame edilmesi gerekmektedir. Belirtmek gerekir ki, menfi tespit davası görülürken mahkemeden ihtiyati tedbir talebinde bulunulmaz ise davalı, kendisine icra takibi sayesinde ödeme yapılmasını sağlayabilir. Bu durumda davaya artık menfi tespit davası olarak değil, istirdat davası olarak devam edilecektir⁵⁹⁰. İİK m. 72/5 hükmü uyarınca menfi tespit davasının davacı lehine neticelenmesi durumunda başkaca bir karara ihtiyaç kalmadan takip duracaktır⁵⁹¹. Bu kapsamda hükmün kesinleşmesi şartı aranmaması sebebiyle, nihai karar sonucunda takip duracaktır⁵⁹².

⁵⁸⁷ Coşkun, s. 1148. İmzaya itiraz etmiş olan borçlunun elinde 169/a maddesinde öngörülen belgelerin bulunmaması halinde, takibin durdurulabilmesi için menfi tespit davası açmakta hukuki yararının bulunduğuyla ilişkin bkz. Uyar, Menfi Tespit, s. 115.

⁵⁸⁸ Ceylan, s. 111.

⁵⁸⁹ Teminatın yalnızca para olması gerekmediği ve HMK m. 87 uyarınca hukuka uygun herhangi bir değer de teminat olarak kabul edilebileceğine dair bkz. Gür Doğan, s. 104.

⁵⁹⁰ Gür Doğan, s. 105; Ceylan, s. 142.

⁵⁹¹ Ceylan, s. 120.

⁵⁹² “...Menfi tespit davasının borçlu lehine sonuçlanması durumunda, icra takibinin durması için, davanın kabulü kararının kesinleşmiş olması gerekli değildir. Mahkemenin davanın kabulüne karar vermesi ile icra takibi derhal (kendiliğinden) durur...” Yargıtay 12. HD., 24.11.2015-2015-28175/2015- 29328 sayılı karar için bkz. www.lexpera.com, e.t. 24.04.2023.

II. Senedin Hatır Senedi Olduğunun İspatı

1. İspat Yükünün Kimde Olduğuna Dair İnceleme

Hatır def'inin ispatı yazılı delille mümkündür⁵⁹³. Bir başka anlatımla hatır definin ispatı, senede karşı senetle ispat zorunluluğu kapsamındadır⁵⁹⁴. Kambiyo senetlerine dayalı olarak açılan menfi tespit davalarında ispat yükümlülüğünün kime ait olduğu, kambiyo senedinin verilmesine neden olan temel hukuki ilişki ve senedin üzerinde yazılı borç sebebinin belirlenmesi suretiyle tespit edilmektedir⁵⁹⁵. İspat yükünün kimin üzerine düşeceğinin tespitini yapan TMK m. 6 hükmü gereğince, yasada aksi öngörülmuş olmadıkça iki taraftan her biri iddiasını ispatla yükümlüdür. Dolayısıyla menfi tespit davalarında ispat yükünün davacı veya davalı sıfatını haiz olmakla bir alakası bulunmamaktadır⁵⁹⁶. Bu bağlamda menfi tespit davalarında ispat yükünün hangi tarafta olduğunun saptaması yapılırken, davacının iddiasını hangi olgulara dayandığı belirleyici nitelikte olacaktır⁵⁹⁷.

Öğretide, davacının davalı ile arasında hiçbir hukuki ilişkinin bulunmadığını öne sürmesi halinde ispat yükünün davalıya düşeceği kanaati hâkimdir. Çünkü hukuki münasebetin varlığını davalı öne sürdüğünden ve ispat edilmesi halinde davalının bir kazanımı söz konusu olacağından, TMK m. 6 hükmü uyarınca hukuki ilişkinin varlığını davalının ispat etmesi gerekmektedir⁵⁹⁸.

⁵⁹³ İnan, N., "Bonolarda Hatır İddiasının Dermeyanı", BATİDER, C. IV, S. 4, (1968), s. 703.

⁵⁹⁴ Kaçak, s. 503.

⁵⁹⁵ Ceylan, s. 210.

⁵⁹⁶ Coşkun, s. 1184. Ayrıca bkz. HMK m. 190.

⁵⁹⁷ "...Davacının yanında sekreter olarak çalışan davalının, başka bir amaçla kullanılması için kendisine bırakılan imzalı ve diğer kısımları boş olan çekleri iade etmeyip...bedelden doldurup bankaya ibraz ettiğinin davacı tarafından uygun delillerle ispatı gerekeceği..." Yargıtay 19. HD., 19.2.1997-1997-6415/1997-1466 sayılı karar için bkz. Coşkun, s. 1184.

⁵⁹⁸ Ceylan, s. 211; Gür Doğan, s. 106. "...Borçlunun, kesinleşen ve bir belgeye dayanmayan ilamsız takibi hakkında açtığı 'borcu bulunmadığını' tespiti yönelik davada alacağın varlığını ispat yükümü alacaklıya düşeceği..." Yargıtay HGK., 5.11.2003-2013-695/2013-630 sayılı karar için bkz. Coşkun, s. 1184.

TBK m. 18 hükmü gereğince sebebi gösterilmeyen borç tanınması geçerlidir. Davacı, kambiyo senedi düzenleyerek sebebi gösterilmemiş olan bir borcu tanımakta olup, hukuken geçerli bir borç külfeti altına girmiştir. Dolayısıyla senedin hata, hile veya ikrah nedeniyle hükümsüz olduğu, senedin hatır amacıyla düzenlendiği, senedin anlaşmaya aykırı şekilde doldurulduğu, bedelsizlik söz konusu olduğu ve senedin rıza dışı elden çıkması gibi durumlarda ise ispat yükü davacı üzerindedir⁵⁹⁹. Davacı, senetteki şekilde bir hukuki münasebetin bulunmadığını, alacaklı ile aralarında başka bir hukuki ilişki olduğunu iddia etmektedir. Böyle bir durumda da iddiasını ispat etme yükümlülüğü altında olacaktır⁶⁰⁰.

Kambiyo senetlerinin soyutluğu gereği kambiyo alacaklısının alacağını ispat etme zorunluluğu bulunmamaktadır. Bu bağlamda senedin bedelsiz nitelikte olduğunu ileri süren davacının bu iddiasını ispat etmesi gerekmektedir⁶⁰¹.

En nihayetinde senedin hatır senedi olması nedeniyle açılan menfi tespit davalarında ispat yükü altında olan taraf, hatır borçlusudur⁶⁰². Hatır senedi iddiası kesin

⁵⁹⁹ Gür Doğan, s. 106.

⁶⁰⁰ Gür Doğan, s. 107.

⁶⁰¹ “...Bölge Adliye Mahkemesince yapılan yargılama neticesinde, davacıların emre yazılı 88.400,00 TL bedelli bonoda yer alan imzaları inkâr etmedikleri, senedin sebepten mücerret olduğu, 6100 sayılı HMK’nun 201.maddesi uyarınca senede karşı ileri sürülen her türlü iddianın senetle ispatı gerektiği, somut olayda davacılar, dava konusu senedin teminat senedi olduğunu iddia ettiğine göre ispat külfeti davacılar da olup bu yöndeki iddialarını yazılı delille kanıtlamak zorunda oldukları, davacılar tarafından imzalanan bononun teminat olarak düzenlendiği bedelsizlik iddiasının yazılı delille ispat edilmesi zorunlu olduğundan...bütün temyiz itirazlarının reddiyle muhakeme hukukuna ve maddi hukuka uygun bulunan hükmün ONANMASINA...” Yargıtay 19. HD., 23.10.2019-2017-5474/2019-4886 sayılı karar için bkz. www.lexpera.com, e.t. 24.04.2023; Ceylan, s. 212.

⁶⁰² “...Bölge adliye mahkemesince, davacının hatır senedi iddiası ve taraf muvazaasına ilişkin iddiaların yazılı delille ispatı zorunlu olduğu, davacı şirketin beyan tarihindeki yetkilisinin borcu ikrar ettiği ve hatta ödeme taahhüdünde bulunduğu icra dosyası ile sabit olduğu, dava konusu bonoların davacı tarafından düzenlenerek davalıya verildiği, davacının ödeme iddiasının olmadığı ve imzayı inkar etmediği, bononun hatır bonosu olduğuna dair davacının yazılı bir delil ibraz etmediği, dava konusu bononun hatır bonosu olduğunun davacı tarafından ispat edilemediği...gerekçesiyle davacının istinaf başvurusunun esastan reddine karar verilmiştir...Yukarda açıklanan nedenlerle, davacılar vekilinin temyiz isteminin reddi ile Bölge Adliye Mahkemesince verilen kararın HMK’nın 370/1. maddesi uyarınca ONANMASINA...” Yargıtay 11. HD., 7.6.2022 -2020-7803/2022-4559 sayılı karar için bkz. www.lexpera.com, e.t. 24.04.2023.

delillerle ispatlanmalıdır⁶⁰³. Senedin bedelsiz nitelikte olduğunu öne süren taraf bu iddiasını ispatla mükelleftir.

Yargıtay bir kararında “...Olumsuz tesbit davalarının konularından biri de ‘bedelsiz senetler’, ‘hatır senetleri’, ‘teminat senetleridir’. Bu tür senetlerde temel alacak yoktur. Ticaret Hukuku uygulamalarında sık sık karşılaşılan bu durum İş Hukukunda ve çalışma ilişkilerine de yansımaktadır. Yargıtayın özellikle Ticaret Hukuku ile ilgilenen daireler; bir senedin hatır senedi, teminat senedi olduğu ya da senedin anlaşmaya aykırı olarak dolduğu iddialarının ancak kesin delil ‘senet’, ‘yemin’ ve ‘ikrar’ ile ispatlanacağı yönünde kararlarını oluşturmuşlardır. (Bkz, Y.19. HD, 04.03.2002 gün 6495/1312 E/1312; Y.11.HD, 13.10.1997 gün 3223/8346 sayılı kararları) Senede karşı ileri sürülen hukuki işlemlerin senetle ispatı gerekeceği kuşkusuzdur. (HUMK.m 298, HMK.m 200) Ancak, iddialar hukuki eylem niteliğinde ise tanıkla ispatı mümkündür...” şeklinde içtihatla bulunmuştur⁶⁰⁴.

İlgili kararlardan da anlaşıldığı üzere Yargıtay, hatır senedi iddiasının kesin delillerle ispatlanması gerektiğine hükmetmektedir⁶⁰⁵.

2. İspat Yükünün Yer Değiştirmesine Sebep Olan Durumlar

Kambiyo senetlerinin soyut nitelikte olmasının neticelerinden birisi de ispat yükünün yer değiştirmesidir. Zira alacaklı olduğunu iddia eden tarafın alacağını

⁶⁰³ Yargıtay kararlarında genel olarak yazılı delil kavramı kullanılmaktadır. Burada kastedilenin kesin deliller olduğuna, mahkeme huzurunda yapılan ikrar veya yeminin de bu kapsamda ispata yarar delillerden olduğuna ilişkin bkz. Sarıkaya, s. 168, dn., 691.

⁶⁰⁴ Yargıtay 9. HD., 01.11.2011-2009-2353/2011-42069 sayılı karar için bkz. www.lexpera.com, e.t. 24.04.2023.

⁶⁰⁵ “...Davacının hatır çeki iddiasını ispatlayamadığı ve teklif edilen yeminin de davalı şirket yetkilisi tarafından eda edilmesi sebebiyle ‘menfi tespit davasının reddi’ doğrultusunda karar verilmesinde isabetsizlik bulunmadığı...” Yargıtay 19. HD., 17.06.2010-2010-600/2010-7719 sayılı karar için bkz. Uyar, Menfi Tespit, s. 98, dn. 569. Bedelsizlik iddiasının yazılı delille ispatlanması gerektiğine dair bkz. Uyar, Menfi Tespit, s. 97-98. Ayrıca bkz. HMK m. 201.

dayandırdığı ilişkiyi ispat etmesi gerekmektedir. Fakat kambiyo senetlerinin soyutluğu, alacaklının alacağına ulaşması bakımından temel ilişkiyle bağlantı kurulmadan ve sırf kambiyo alacağını ispat etmesinin yeterli olduğu anlamına gelmektedir⁶⁰⁶. Dolayısıyla alacaklının ispatlamakla mükellef olduğu hususların tamamı, ispat yükü yer değiştirmesiyle borçluya ait olmaktadır.

Maddi soyutluğa sahip olan borçlar, ispat soyutluğunu da haizdirler⁶⁰⁷. Fakat bu tespitin aksinin kabulü mümkün değildir. Zira bir borcun ispat soyutluğuna sahip olması, aynı zamanda o borcun maddi anlamda soyut olduğu anlamına gelmeyecektir. Çünkü ispat soyutluğunu mümkün hale getiren TBK m. 18 hükmü, borç tanınmasının maddi soyutluğa da sahip olduğuna işaret etmemektedir. İlgili maddede sebebi olmayan borç tanınmasının değil, sebebi gösterilmeyen borç tanınmasının muteber olacağı düzenlenmiştir⁶⁰⁸. Daha önce de izah ettiğimiz üzere kambiyo senetlerinin taraflar arasında soyut nitelikte olup olmadıkları tartışmalı bir konu olsa da ispat soyutluğuna sahip oldukları şüphesizdir. Hatır borçlusu, defî veya dava yoluyla öne sürmüş olduğu hatır senedi iddiasını ispatlamakla mükelleftir⁶⁰⁹. Diğer bir anlatımla ispat soyutluğu kendisini ispat yükünün ters çevrilmesi şeklinde göstermesi nedeniyle hatır alacaklısının kural olarak herhangi bir ispat yükümlülüğü bulunmamaktadır⁶¹⁰.

Hatır borçlusunun ispat etmesi gereken husus, hatır anlaşmasının varlığı ve senedin bu anlaşmaya istinaden düzenlenmiş olduğudur⁶¹¹. Senet metnine “*bedel*” kaydı

⁶⁰⁶ Sayhan, s. 118-119.

⁶⁰⁷ İnan, s. 143.

⁶⁰⁸ Soyut kıymetli evrakın hukuki dayanağı TBK m. 18 düzenlemesidir. Kambiyo senedi hamili, talebini yalnızca senede dayandırmakta olup, senedin sebebini kanıtlamak mecburiyetinde değildir. Detaylı bilgi için bkz. Ülgen / Helvacı / Kaya / Nomer Ertan, s. 101.

⁶⁰⁹ Fransız hukukunda borcun hukuki bir sebebe dayanması gerektiği, mücerret borç senedinin hukuki sebebe sahip olmadığının ispat edilmesiyle bertaraf edilebileceğine ilişkin bkz. von Tuhr, s. 258. TBK m. 18 gereği aksi borçlu tarafından ispat edilmediği müddetçe geçerli bir hukuki sebebin bulunduğu karine olarak kabul edilmektedir. Bu karine ispat soyutluğunun bizzatı kendisidir. Detaylı bilgi için bkz. Yılmaz G., s. 8-9.

⁶¹⁰ Alacaklının, hukuki sebebe ilişkin olarak senet metninde bedel kaydı bulunmasına rağmen bu ibareden başka bir beyanda bulunması halinde senedi talil etmiş olacağına ve ispat soyutluğundan kaynaklanan avantajını kaybedeceğine ilişkin bkz. Yılmaz G., s. 14.

⁶¹¹ İnan, s. 143.

dercedilmesi bu anlamda herhangi bir değişiklik yaratmayacaktır⁶¹². Senette bedel kaydı bulunması halinde dahi hatır borçlusu, hatır anlaşmasının varlığını ispat etmek mecburiyetinde olup, ispat etmesi halinde senedin iadesini talep edebilecektir⁶¹³. Yargıtay'ın da görüşü bu yöndedir⁶¹⁴. Bedel kayıtları, senede iskonto kabiliyeti kazandırmak amacıyla kasıtlı olarak konulmuş olabilir⁶¹⁵. Belirtmek gerekir ki, senet metninde bedel kaydı bulunması halinde, senedin bu kayıta belirtilen sebeple tanzim edildiği karine teşkil edecektir⁶¹⁶. Bedel kaydının gerçeği yansıtmadığının ileri sürülmesi halinde, bu kaydın aksini iddia eden taraf iddiasını ispat etmek mecburiyetindedir. Senet metninde yazandan başkaca bir sebeple senedin verildiğini öne süren alacaklı, bedel kaydını talil etmiş olur ve bu iddiasını ispat etmekle mükelleftir⁶¹⁷. Senet metnindeki kayıtların aksinin öne sürülmesi senedin talili anlamına gelmektedir⁶¹⁸. Alacağını senetle

⁶¹² Senedi talil edenin iddiasını ispat etmekle mükellef olduğuna ilişkin bkz. Poroy / Tekinalp, s. 167.

⁶¹³ Hatır senedi ve bedelsizlik iddiasına dayalı olarak ikame edilen menfi tespit davasında senetteki ihdas nedeni olan “malen” kaydının davalı “nakit” olduğunu savunarak senedi talil etmekle ispat yükünü üzerine aldığı, bu durumda davalı iddiasını ispat etmesi gerektiği, gerekirse tarafların ticari defterleri incelenmesi gerektiğine ilişkin Yargıtay 11. HD., 25.06.1984-1984-1565/1984-2093 sayılı kararı için bkz. Kaçak, s. 504.

⁶¹⁴ “...Davacı vekili, davacının davalıya ait araçla ölüm meydana gelen trafik kazası yaptığını, davalının bu kaza nedeniyle davacıdan senet istediğini, davacının da taraflar arası güven sebebiyle 400.000 TL bedelli, isim ve imza dışındaki kısımları boş olan teminat senedini davalıya verdiğini, davalının bu senede malen kaydı yazarak davacı aleyhine icra takibi başlattığını ileri sürerek, başlatılan icra takibinden dolayı davacının davalıya borçlu olmadığını tespitine karar verilmesini talep ve dava etmiştir...İlk derece mahkemesince, davacının senedin boş ve teminat senedi olarak verildiği iddiasını yazılı delille ispatlamasının gerektiği ancak davacı tarafından bu hususun ispatlanamadığı gerekçesiyle davanın ve davalının tazminat isteminin reddine karar verilmiş, hükme karşı davacı vekili tarafından istinaf kanun yoluna başvurulmuştur...Bölge Adliye Mahkemesince, davacının davaya konu senedin teminat senedi olarak verildiğini iddia ettiği bu nedenle senedi talil ettiği ve ispat yükünün kendisinde olduğu, senedi aralarındaki anlaşmaya aykırı doldurulduğunu veya hatır senedi olduğunu kesin delil ile ispatlaması gerektiği, ... gerekçesiyle davacı vekilinin istinaf başvurusunun esastan reddine karar verilmiş, hüküm davacı vekili tarafından temyiz edilmiştir...davacı vekilinin yerinde görülmeyen bütün temyiz itirazlarının reddiyle muhakeme hukukuna ve maddi hukuka uygun bulunan hükmün ONANMASINA...” Yargıtay 11. HD., 12.10.2020-2020-2506/2020-4007 sayılı karar için bkz. www.lexpera.com, e.t. 24.04.2023.

⁶¹⁵ Karayalçın, s. 324.

⁶¹⁶ “...Senette borcun nedeni ‘mal’ ya da ‘nakit’ olarak belirtilmişse, tarafların yazılı borç sebebine dayanmaya hakkı olacağından, ispat yükü bunun aksini ileri süren tarafa ait olacaktır. Eğer yanlardan biri senet metninde yazılı kaydın doğru olmadığını söylüyorsa, lehine olan senet karinesi çürümüş sayılacak, bunun sonucu olarak da iddiasını paralelinde ispat yükünü de üstlenecektir. Buna senedin (talili) verilmiş nedeninin değiştirmesi denmektedir. Bu anlamda talil senet metninde açıklanan düzenleme (ihdas) nedenine aykırı beyanda bulunma anlamına gelmektedir...” Yargıtay HGK., 18.02.2015-2013-1362/2015-826, Tüzemen Atik, s. 359-360.

⁶¹⁷ Yılmaz G., s. 12.

⁶¹⁸ Gür Doğan, s. 107.

ispat etme imkanına sahip olan alacaklı, bedel kaydını talil etmesinin sonucunda lehine olan karineyi bertaraf etmiş olacaktır⁶¹⁹.

3. Hatır İddiasının Üçüncü Kişiye Karşı İleri Sürülmesi

İnan'a göre hatır senetleri uygulamada daha çok nakit kredi amacıyla düzenlendiğinden, hatır anlaşmasının ispat edilmesiyle yalnızca senedin tedavül amacıyla verilmiş olduğu sübut bulacaktır. Yazara göre senedin tedavül gayeli olmadığını ve dolayısıyla muvazaalı olduğunun ayrıca ispatlanması gerekmektedir⁶²⁰. Senedin hatır senedi olduğu ve dolaşım amacının olmadığı iddiasının üçüncü kişiye dermeyeran edilmesi durumunda, tüm bunlara ek olarak üçüncü kişinin kötüniyetli olduğunun da ispat edilmesi gerekmektedir. TTK m. 825/2 hükmü uyarınca borçlu ile önceki hamillerden biri veya keşideci arasında doğrudan doğruya var olan ilişkilere dayanan defilerin ileri sürülmesi, üçüncü kişinin bilerek borçlu zararına hareket etmesine bağlıdır. Fakat TTK'daki bu düzenlemeden önce TBK m. 19/2 hükmü uygulanacaktır. TBK m. 19/2 hükmü uyarınca borçlu, yazılı bir borç tanımaya güvenerek alacağı iktisap etmiş olan üçüncü kişiye karşı, bu işlemin muvazaalı olduğunu ileri süremeyecektir⁶²¹.

Belirtmek gerekir ki, tedavül gayesi bulunmayan hatır senetlerinin muvazaa nedeniyle geçersiz olduklarının üçüncü kişilerce öne sürülebilmesi mümkün olup, bu sayede senedin hükümsüzlüğünün tespit edilmesi sağlanabilecektir⁶²². Fakat muvazaanın tarafı olmayan kişinin senedin geçersizliğini öne sürebilmesi için menfaatinin bulunması gerekmektedir⁶²³. Dolaşım kabiliyeti olmayan hatır senetlerinde, meselenin özünün hatır borçlusunun ticari itibarı kiralamasıdır⁶²⁴. Bu sayede hatır alacaklısının mali durumu olduğundan daha iyi gösterilerek kişinin ticari faaliyetlerini kolaylıkla icra edebilmesi

⁶¹⁹ Tüzemen Atik, s. 359.

⁶²⁰ İnan, s. 144.

⁶²¹ İnan, s. 138.

⁶²² Esener, 91.

⁶²³ Esener, s. 91.

⁶²⁴ Sayhan, s. 146.

hedeflenmektedir. Üçüncü kişinin, hatır alacaklısının ticari itibarının görünümüne güvenerek onunla ticari faaliyet içerisine girmesi, muvazaanın ispatında menfaatinin bulunduğu kabulü için yeterlidir⁶²⁵. Ayrıca hatır senetleri bağlamında HMK m. 200 düzenlemesi uygulanmayacak olup, üçüncü kişi muvazaayı tanıkla dahi ispat edebilir⁶²⁶.

Yargıtay bir kararında, hatır senedi iddiası kapsamında senedin bankada kırdırılıp meblağın bir kısmının keşideciye gönderilmiş olmasını, hatır iddiasının doğrulanmış olacağı manasına geldiğine hükmetmiştir. “...Davaya konu 2.6.1993 vade tarihli 20.000.000 TL bedelli senedin davalı D.O. tarafından bankaya kırdırılıp, karşılığında 15.800.000 TL alındığı ve bunun 5.000.000 TL’sinin banka havalesi ile davacıya gönderildiği anlaşılmakta olup, bu durum söz konusu senedin hatır senedi olduğu yolundaki davacı iddiasını doğrulamaktadır...”⁶²⁷.

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, yeni sayılabilecek bir kararında TTK’da yer alan kambiyo hukukuna ilişkin ilkelerin hayatın olağan akışına aykırılık kavramından hareketle ortadan kaldırılamayacağını kabul etmektedir⁶²⁸.

Belirtmek gerekir ki, menfi tespit davasının bilerek borçlu zararına hareket eden hamile karşı açılması halinde keşideci, senedin hatır senedi olduğunu ve lehtara karşı senedin bedelsiz olduğunu kesin delillerle ispat edebilecek olup, akabinde hamilin bilerek borçlu zararına hareket ettiğini her türlü delille kanıtlayabilecektir. Tedavül gayeli hatır senetlerinde üçüncü kişinin borçlu zararına hareketle iktisabına örnek olarak hatır alacaklısının hatır borçlusuna ödeme yapmaya niyeti olmadığını bilen üçüncü kişinin, bu durumu bilmesine rağmen senedi iktisap etmesi verilebilir. Son olarak bile bile borçlu zararına hareket mefhumu, senedin iktisap edilmesi anında mevcut olmalıdır⁶²⁹.

⁶²⁵ İnan, s. 139.

⁶²⁶ Yücer Aktürk, İ., “Hısımlar Arası Satış Sözleşmeleri ve Muvazaa”, Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 10, S. 2, (2015), s. 44; Esener, s. 110.

⁶²⁷ Yargıtay 19. HD., 01.03.1997-1997-5412/1997-3374 sayılı kararı için bkz. Kaçak, s. 507.

⁶²⁸ Yargıtay HGK., 06.04.2016-2016-506/2016-480 sayılı kararı için bkz. Tüzemen Atik, s. 417.

⁶²⁹ Sarıkaya, s. 172.

Üzerinde hatır kaydı bulunan senetlerin üçüncü kişi tarafından iktisap edilmesi söz konusu olduğunda hatır defi, yeni hamile karşı dermeyeran edilemeyecektir. Hatır borçlusuna, senedin dolaşıma sokulmasını ve üçüncü kişilere karşı bizzat borçlu konumda bulunmasını göze alarak senet tanzim ve teslim etmiştir. *Sarıkaya*'ya göre bu neviden kayıtların ya hiç yazılmamış sayılması ya da özel anlaşmadan doğan şahsi defi teşkil ettiğinden hareketle keşideci tarafından yalnızca lehtara karşı dermeyeran edilebilmesi gerekmektedir⁶³⁰. Ayrıca hatır kaydının bizatihi kendisinin, üçüncü kişinin iyiniyetini ortadan kaldırmadığı kanaatindeyiz. Bile bile borçlu zararına hareketten söz edilebilmesi için üçüncü kişinin, hatır alacaklısının hatır borçlusuna senede istinaden bir ödeme yapmayacağını bilmesi gerekmektedir⁶³¹. Dolayısıyla salt hatır kaydını görerek iktisabın bile bile borçlu zararına hareketin oluşmasına sebebiyet vermeyeceği kanaatindeyiz.

Hatır iddiası kesin delillerle ispat edilmelidir. Senedin hatır amacıyla düzenlendiği iddiasının sübut etmesine yarayacak kesin delillerin ve senede karşı senetle ispat kuralının izah edilmesi, çalışmamız konusu bakımından önem arz etmektedir.

4. İspat Araçları

4.1. İkrar

İkrar, bir tarafın, karşı tarafın öne sürdüğü bir vakıanın doğru olduğunu bildirmesidir⁶³². İkrar edilmiş olan vakıalar çekişmeli sayılamaz (HMK m. 187/2)⁶³³. Tarafların veya vekillerinin mahkeme huzurunda ikrar ettiği vakıalar, çekişmeli olmaktan çıkar ve ispatı gerekmez (HMK m. 188/1). İkrar, kesin delil niteliğine haizdir⁶³⁴. Fakat

⁶³⁰ Sarıkaya, s. 138.

⁶³¹ İnan, s. 136.

⁶³² Postacıoğlu, İ., Medeni Usul Hukuku Dersleri, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İkinci Bası, İstanbul 1962, s. 395; Kuru / Aydın, Medeni Usul, s. 254.

⁶³³ İkrarın, diğer tarafı kural olarak ispat külfetinden varestede bırakacağına ilişkin bkz. Postacıoğlu, Medeni Usul, s. 395.

⁶³⁴ Kuru / Aydın, Medeni Usul, s. 257.

ikrarın kesin delil niteliğine haiz olduğunun kabul edilebilmesi için mahkeme önünde yapılması gerekmektedir. Mahkeme dışı ikrarın kesin delil teşkil edebilmesi için ikrarın yazılı bir belgeyle ispat edilmesi gerekmektedir⁶³⁵.

Hatır alacaklısının mahkeme içi ikrarla hatır senedi iddiasını kabul etmesiyle kesin delil niteliğini haiz ikrar söz konusu olacaktır⁶³⁶. Hatır alacaklısının bu yöndeki ikrarıyla dava sona erecektir⁶³⁷.

Belirtmek gerekir ki, hatır alacaklısının hatır ilişkisini ikrar etmesiyle yalnızca bedelsizlik mefhumu değil, hatır anlaşması da ikrar edilmiş olmaktadır. Senedin bedelsizliğinin ikrar edilmesinin akabinde bu bedelsizliğin başka bir sebepten kaynaklandığının ileri sürülmesi halinde, hatır alacaklısının menfaati yoktur⁶³⁸. Çünkü senedin bedelsiz olduğunun ikrar edilmesiyle yargılama süreci zaten nihayete erecektir. İzah ettiğimiz bu husus, vasıflı ikrarın hatır senetleri bakımından manasız bir durum yaratacağına işaret etmektedir. Buna göre vasıflı ikrar sayesinde karşı tarafın iddia ettiği vakıanın doğruluğu kabul edilmiş olup, bunun hukuki vasfının öne sürülenden başka bir duruma karşılık geldiği bildirilmektedir⁶³⁹. Hatır alacaklısının senedin hatır amacıyla tanzim edildiğini ikrar etmesiyle birlikte senet meblağını borçluya ödediğini ileri sürmesi durumunda ödemenin yapıldığının ispatı hatır alacaklısı üzerindedir⁶⁴⁰. Çünkü hatır

⁶³⁵ Mahkeme dışı ikrar, 1086 Sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 236. maddesinde düzenlenmiş olup, 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda ise mahkeme dışı ikrar düzenleme altına alınmamıştır. Mahkeme dışı ikrarın takdiri delil niteliğinde olduğuna ve kural olarak kesin delil teşkil etmediğine ilişkin bkz. Kuru / Aydın, Medeni Usul, s. 260; Postacıoğlu, Medeni Usul, s. 403.

⁶³⁶ İkrarın mahkeme huzurunda sözlü olarak yapılabileceği gibi, ilgili iddianın kabul edildiğine ilişkin bir dilekçenin mahkemeye sunulmasıyla da geçerli olacağına ilişkin bkz. Kuru, Medeni Usul, s. 255.

⁶³⁷ İnan, s. 145.

⁶³⁸ İnan, s. 145.

⁶³⁹ Kuru / Aydın, Medeni Usul, s. 257.

⁶⁴⁰ Bağlantısız bileşik ikrar, ikrar edenin ikrarına eklediği vakıa ile ikrar edilen vakıa arasında hiçbir bağlantının olmaması halidir. Kuru, bağlantısız bileşik ikrarın bölünebileceğini savunmakla birlikte bu tespiti gerekçe olarak ikrar edenin ikrarına eklediği vakıanın, diğer yanın iddia ettiği vakıa ile bir alakası bulunmaması halini göstermektedir. Detaylı bilgi için bkz. Kuru / Aydın, Medeni Usul, s. 259. Postacıoğlu, bileşik ikrarın da parçalanamaması gerektiği görüşündedir. Buna göre takas iddiasında bulunan davalının, davacıya düşen ispat külfetinin yerine getirilmesinden feragat etmiş sayılamaz. Detaylı bilgi için bkz. Postacıoğlu, Medeni Usul, s. 399-400. En nihayetinde Postacıoğlu'nun görüşünün benimsenmesi halinde, hatır alacaklısının bağlantısız bileşik ikrar niteliğinde bir beyanda bulunması veya bu yönde mahkemeye dilekçe sunması, bölünemez nitelikte bir ikrar teşkil edeceğinden, ispat külfeti hatır borçlusu üzerinde kalmaya devam edecektir.

alacaklısının iddia ettiği vakıadan kendi menfaatine çıkartmaya çalıştığı bir fayda bulunmaktadır. Dolayısıyla senet meblağının hatır borçlusuna ödendiği vakıasının ispatı, ikrarda bulunan hatır alacaklısı üzerinde olacaktır (HMK m. 190).

4.2. Senede Karşı Senetle İspat Kuralı

4.2.1. Kuralın Anlamı

Senetle ispat kuralı iki hususu kapsamı altına almaktadır. İlk olarak bahsedilmesi gereken ispat sınırını aşan hukuki işlemlerin senetle ispat mecburiyetidir (HMK m. 200). İkinci husus ise senetle ispat edilen bir vakıayı hükümden düşürmeye yönelik olarak ileri sürülen vakıaların, yine kesin delille ispatlanmasıdır (HMK m. 201)⁶⁴¹. Senede karşı öne sürülen iddiaların hukuki fiil vasfında olması durumunda tanıkla ispat mümkün hale gelecektir. Çünkü ortada hukuki işlem değil; hukuki fiil bulunmaktadır.⁶⁴² Bu duruma üçüncü kişinin bilerek borçlu zararına iktisabı örnek teşkil edebilir.

Hatır senetleri netice itibariyle bir yazılı belge vasfındadır. Dolayısıyla HMK m. 201 hükmü hatır senetleri bakımından da uygulama alanı bulacaktır. Hatır borçlusunun senedin hatır amacıyla verildiğini ve bu bağlamda bedelsizlik söz konusu olduğunu ispatlayabilmesi için alacaklıya ait olduğu tespit edilmiş imza içeren ve hatır anlaşmasının varlığına delalet eden resmi yazılı belgeyi ortaya koyması gerekmektedir⁶⁴³.

⁶⁴¹ Tanıkla ispat yasağının bazı özel durumlarda hakikatin açıklanmasına engel olma ihtimali bulursa da çoğu zaman tanık dinlenmesiyle somut gerçeklikten uzaklaşılabilceği ihtimalinin de bertaraf edildiğine ilişkin bkz. Postacıoğlu, Medeni Usul, s. 418-419.

⁶⁴² Gür Doğan, s. 116.

⁶⁴³ Bir senedin kesin delil teşkil edebilmesi, bu senedin doğruluğuna bağlıdır. Adi senet, altında imzası bulunan kişi tarafından ikrara konu olduğu takdirde kesin delil niteliğinde olacaktır. Detaylı bilgi için bkz. Yavaş, M., Senetle İspat ve Senede Karşı Senetle İspat Kuralları ile Bu Kuralların İstisnaları, Seçkin Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara 2020, s. 170. Resmi senedin düzenleme veya onaylama biçiminde tanzim edilmiş olması, senedin kesin delil vasfında kabul edilmesinin önüne geçemeyecektir; HMK m. 204; “...Borçlu, takip konusu yapılan senedin ‘hatır senedi’ olarak düzenlenmiş olduğunu, bu nedenle gerçekte alacaklıya ‘borçlu bulunmadığını’ -bu iddiasını resmi şekilde düzenlenmiş ya da imzası kabul edilmiş bir

4.2.2. Kuralın İstisnaları

Senede karşı senetle ispat zorunluluğunun (HMK m. 201) bazı istisnaları bulunmaktadır. HMK m. 200 düzenlemesinin istisnaları ise konumuzla bağlantılı olmadığından incelenmeyecektir. Belirtmek gerekir ki, HMK m. 201 düzenlemesi, HMK m. 200 düzenlemesine göre daha az sayıda istisna barındırmaktadır. Çünkü temeldeki ilişki senede bağlandığından, tarafların birbirlerinden senet almalarında manevi imkânsızlık bulunduğu bahsedilemez⁶⁴⁴.

HMK m. 203 düzenlemesinde sayılan ve senede karşı senetle ispat kuralının istisnalarını teşkil eden durumların bir kısmı, HMK m. 201 kapsamında uygulama alanı bulamayacaktır. Hatır senedinin altsoy ve üstsoy, kardeşler, eşler, kayınbaba, kaynana ile gelin ve damat arasında ihtilafa konu olması durumunda, tanıkla ispat söz konusu olamayacaktır. Kanun koyucu her ne kadar HMK m. 203/1-a düzenlemesiyle manevi imkânsızlık halini varsaymışsa da burada sayılan hısımların aralarındaki hukuki işlemi senetle tespit ettikleri takdirde, bu hukuki işleme bağlı iddiaların yine bir senetle ispat edilmeleri gerekmektedir⁶⁴⁵.

HMK m. 203/1-ç düzenlemesi uyarınca irade bozukluğu ile aşırı yararlanma iddiaları tanıkla ispatlanabilir. Hatır senetleri bakımından senede karşı senetle ispat kuralının bu istisnasının da uygulanabilmesi olanaklı değildir. Örneğin hatır amacıyla açık senet verilmesinin akabinde senedin anlaşmaya aykırı şekilde doldurulduğunun ispatı tanık deliliyle yapılamayacaktır⁶⁴⁶. Çünkü burada m. 203/1-ç anlamında irade

belge ile ispat ederek- ileri sürebilir... Yargıtay 12. HD., 30.05.1983-1983-3034/1983- 4244 sayılı kararı için bkz. Kaçak, s. 510.

⁶⁴⁴ Kuru / Aydın, Medeni Usul, s. 286.

⁶⁴⁵ Yavaş, s. 298-299.

⁶⁴⁶ HMK m. 203/ç hükmünde istisna teşkil eden husus, senedin tanzim edilmesine sebep olan irade bozukluğu halidir. Senedin anlaşmaya aykırı şekilde doldurulması, yanıltma veya aldatma hali olarak kabul edilemeyecektir. İlgili maddede yer alan istisnanın, anlaşmaya aykırılık iddiasının ispatına dair değil, senedin tanzim edilmesindeki sakatlığa ilişkin olduğu açıktır. Dolayısıyla açık kambyo senetlerinde güvenin kötüye kullanılmış olması, senede karşı senetle ispat kuralının istisnaları kapsamında ele alınmasına sebep olmayacaktır. Detaylı bilgi için bkz. Tüzemen Atik, s. 394.

bozukluğu söz konusu değildir. Güvenin kötüye kullanılmış olması, aldatma teşkil etmeyecektir⁶⁴⁷.

HMK m. 202 uyarınca, senede karşı senetle ispat kuralının uygulanacağı durumlarda delil başlangıcı söz konusu ise tanık dinletilebilecektir. Bu hususun detaylı şekilde incelenmesi konumuz açısından önem arz etmektedir. Çünkü hatır senedi iddiasının hatır borçlusu tarafından ispatlanmasının epey zor bir ihtimal olduğu göz önüne alındığında, delil başlangıcı mefhumu hayati bir önem taşımaktadır. Buna göre belirli unsurlara haiz delile sahip olan ispat yükümlülüğü altındaki kişi, senetle ispat etmesi gerekli bir vakıayı takdiri delillerle de ispat edebilecektir. Hatır borçlusunun delil başlangıcı niteliğinde bir belgeyi elinde bulundurması hali kişinin, kanuni delil sisteminin getirdiği zorluklardan sıyrılıp serbest ispat sisteminde faydalanmasına imkân sağlamaktadır⁶⁴⁸. Delil başlangıcı, senetle ispat külfetini hafifletmektedir⁶⁴⁹. Bu kuruma ne kadar geniş anlam atfedilecek olursa, serbest delil sistemine geçmek ve hâkimin delilleri serbestçe değerlendirilmesi de o denli mümkün hale gelecektir.

1086 Sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu⁶⁵⁰ m. 292 düzenlemesinde “*yazılı deli başlangıcı*” kavramından bahsedilmekteydi. 6100 Sayılı HMK m. 202’de ise “*delil başlangıcı*” ifadesi tercih edilmiştir. HMK’daki ilgili düzenleme sayesinde ispat yükü üzerinde bulunan taraf, takdiri delillere dayanabilecektir⁶⁵¹. Delil başlangıcı kurumu bu anlamda senetle ispat kuralı ve takdiri delillerle ispat arasında aracı olmakta, senetle ispat külfeti altında bulunan tarafın tanık deliline dayanabilmesinin yolu açılmaktadır⁶⁵². HMK m. 202 düzenlemesiyle delil başlangıcının yazılı olma zorunluluğu ortadan kaldırıldığından, eski sistemde senetle ispat edilmesi gereken davalarda öne sürülemeyecek birçok ispat vasıtası delil olarak kullanılabilecektir. HMK m. 202

⁶⁴⁷ Kuru / Aydın, Medeni Usul, s. 287.

⁶⁴⁸ Yavaş, s. 327.

⁶⁴⁹ Postacıoğlu, İ., Şehadetle İspat Memnuiyeti ve Hudutları, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul 1952, s. 224-225.

⁶⁵⁰ RG., T. 2,3,4/7/1927, S. 622,623,624.

⁶⁵¹ Takdiri delillerden tanık, bilirkişi incelemesi, uzman görüşü, keşif ve delil sözleşmeleri için bkz. Kuru / Aydın, Medeni Usul, s. 305-337; Postacıoğlu, Medeni Usul, s. 445-452.

⁶⁵² Yavaş, s. 328.

hükmündeki tanım nazara alındığında, delil başlangıcının yazılı olması zorunlu olmamakla birlikte belirli şartlara haiz bir belge olması aranmaktadır⁶⁵³.

Delil başlangıcı kavramı HMK m. 199 düzenlemesiyle yakından ilgilidir. Teknolojik verilerle ortaya çıkmış olan ispat vasıtalarının delil başlangıcı olarak kullanılabilmesi mümkündür⁶⁵⁴. Bu bağlamda hatır borçlusunun whatsapp, mesaj, facebook, e-mail, faks ve her türlü sosyal medya paylaşımına ilişkin yazışmaları mahkemeye delil başlangıcı olarak sunabileceği ve bunun akabinde hatır iddiasını kanıtlamak için tanık dinletmesinin mümkün olduğu tespitinde bulunulabilir⁶⁵⁵. Bu neviden belgelerin delil başlangıcı olarak kullanılabilmesi için aleyhine kullanılacak kişiden sadır olduğunun teknik olarak ihtilafsız bulunması ve hukuka aykırı yollardan elde edilmemiş olması elzemdir⁶⁵⁶.

⁶⁵³ Delil başlangıcından söz edebilmek için HMK m. 199 anlamında bir belgenin mevcut olması gerektiğine, belgenin aleyhine ibraz edilecek kişiden sadır olmasına ve belgenin iddia edilen vakıayı gerçeğe yakın olarak ispat edilebilmesi gerektiğine ilişkin detaylı bilgi için bkz. Yavaş, s. 331-380; Postacıoğlu, Şehadetle İspat Memnuiyeti ve Hudutları, s. 234-238.

⁶⁵⁴ HMK m. 202 düzenlemesinde yer alan şartları ihtiva etmesi halinde ilgili verilerin delil başlangıcı olarak kullanılabilmesi mümkündür.

⁶⁵⁵ "...borçlandırıcı hiçbir yasal işlem yapmadığını, dava konusu diğer çeklerin ise hatır senedi olduğunu, ayrıca dava konusu çeklerin zamanaşımına uğradığını, bu nedenle hukuken geçerli olmadıklarını, savunarak davanın reddini istemiştir... Mahkemece, yapılan yargılama sonunda iddia, savunma ve tüm dosya kapsamına göre; bankaya süresinde ibraz edilmeyen dava konusu çeklerin zamanaşımına uğradığı, bu nedenle davacı olan hamilin kambyo hukukuna göre müracaat hakkını kaybettiği, ancak keşideci ile hamil arasında temel ilişki varsa çekin yazılı delil başlangıcı niteliğinde kabul edilmesi gerektiğinden, hamilin temel ilişkiyi diğer delillerle ispat etme imkanının bulunduğu, buna rağmen davacının delil olarak tanık beyanlarına dayanmadığı ve davasını ispata yarar başkaca bir delil ibraz etmediği gibi kendisine hatırlatılan yemin hakkını kullanmadığı, bu haliyle davacının davasını ispat edemediği gerekçesiyle, davanın reddine karar verilmiştir...süresi içinde tanık bildirdiği takdirde, davacı tarafça ismi bildirilen tanıklar ile karşı delil olarak davalı tarafça ismi bildirilen tanıkların dinlenmesi suretiyle taraf delillerinin değerlendirilmesi ve sonucuna göre bir karar verilmesi gerekirken, henüz inceleme sırası gelmeyen yemin delili hususunda kesin mehil verilerek yazılı şekilde karar verilmesi doğru olmamış, bu nedenle yerel mahkeme kararının bozulması gerekmiştir.Yukarıda açıklanan nedenlerle, davacı vekilinin temyiz itirazlarının kabulü ile, kararın davacı yararına BOZULMASINA..." Yargıtay 11. HD., 3.12.2014 -2014-12329/2014-18926 sayılı karar için bkz. www.lexpera.com, e.t. 24.04.2023. Teknolojik verilerle ortaya çıkmış delil başlangıçlarının muteber olduğuna ilişkin Yargıtay 13. HD., 13.6.2019 -2016-18591/2019-7222 sayılı kararı için bkz. Yavaş, s. 339, dn. 184. Hatır alacaklısının hatır borçlusuna yazmış olduğu ve kendisi lehine bir hatır bonusu tanzim etmesini istemini ihtiva eden bir mektubun da yazılı delil başlangıcı teşkil edeceğine ilişkin bkz. İnan, s. 146. İnan'ın eserinin yayım tarihi dikkate alındığında eski HMK'nın yürürlükte olduğu ve dolayısıyla delil başlangıcı için yazılılık şartı arandığı dikkate alınmalıdır.

⁶⁵⁶ Elektronik delillerin, aleyhine kullanılacak kişilerden sadır olduğunun teknik anlamda itiraza uğraması halinde ihtilafın çözümü için özel ve teknik bilgi gerekeceğinden dosyanın bilirkişiye tevdi edilmesi gerekmektedir. Detaylı bilgi için bkz. Yavaş, s. 342-343.

Hatır anlaşmasının varlığına delalet edecek bir senedin olağan dışı şekilde yok olduğuna dair belirtilerin ortaya konması halinde tanık dinletilebilmesi mümkün olabilecektir (HMK m. 203/1-3).

Belirtmek gerekir ki, HMK m. 203/1-a bendinde düzenleme altına alınan türde bir akrabalık ilişkisi bulunması, senede karşı senetle ispat kuralına istisnasına karşılık gelmemektedir. İlgili istisnai düzenleme, akraba olan taraflar arasında birbirlerinden senet alınmasının beklenmeyecek bir hal olması sebebiyle öngörülmüştür⁶⁵⁷. Fakat tarafların hukuki işlemi senede bağlamayı tercih etmeleri durumunda, senet tanzim edilmesine engel teşkil edecek bir manevi imkânsızlık bulunmadığı sonucu ortaya çıkmaktadır⁶⁵⁸.

4.3. Yemin

Hatır borçlusu yazılı delillerle hatır iddiasını ispat edemediği durumlarda yemine başvurabilir⁶⁵⁹. Yemin, tarafların davanın çözümünü ilgilendiren bir vakıanın doğru olup olmadığı hususunu kanunda belirtilen usule dayanarak mahkeme huzurunda kutsal sayılan değerlerle teyit edilen sözlü açıklamalarıdır⁶⁶⁰. Yeminin ancak ispat yükü kendisine düşen kişi tarafından talep edilmesi mümkündür⁶⁶¹. Yemin deliline başvurabilmek için öncelikle yemin teklifinde bulunanın ileri sürdüğü delillerin incelenmesi ve bu delillerin ispat bakımından yeterli olmadığı tespit edilmiş olması gerekmektedir. Hatır iddiasının ispatının hatır borçlusu üzerinde olduğu ve iddiasını gerekli delillerle sübuta erdirememiş olması göz önüne alındığında, hatır borçlusunun yemin deliline dayanma arzusunun bulunması olağandır. Hatır alacaklısının yemin

⁶⁵⁷ Tüzemen Atik, s. 384-385.

⁶⁵⁸ Kuru /Aydın, Medeni Usul, s. 286.

⁶⁵⁹ Yargıtay 11.HD, 13.10.1997-1997-3223/1997-8346 sayılı karar için bkz. www.lexpera.com, e.t. 24.04.2023.

⁶⁶⁰ Pekcanitez, H. / Atalay, O. / Özekes, M., Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı, On iki levha Yayıncılık, 7. Bası, İstanbul 2019, s. 297; Postacıoğlu, Medeni Usul, s. 437.

⁶⁶¹ Yenipınar Berberoğlu, F., Hukuk Davalarında İspat, Seçkin Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara 2021, s. 75.

etmemesi durumunda yemin konusu vakıaları ikrar ettiği kabul edilecektir (HMK m. 228/2).

4.4. Ticari Defterler

Ticari defterler kesin delil niteliğini haizdirler⁶⁶². HMK m. 222/3 düzenlemesi uyarınca, kanun koyucunun ticari defterleri de kesin delil statüsünde kabul ettiğine şüphe bulunmamaktadır⁶⁶³. Hatır senedi düzenlenip teslim edilmesinin de daha çok tacirler arasında vuku bulacağı göz önüne alındığında, ticari defterler hatır iddiasının ispatlanması bakımından önem arz etmektedir.

Ticari defterler her ne kadar kesin delil statüsünde olsa da ancak HMK m. 222 düzenlemesindeki koşulların varlığı durumunda ispat aracı olarak kabul edilebilecektir⁶⁶⁴. Ticari defter kayıtlarının, sahibi ve halefleri lehine delil olarak kullanılabilmesi için karşı tarafın aynı şartlara uygun olarak tutulmuş ticari defterlerindeki kayıtların birbirlerine uyum göstermesi gerekmektedir⁶⁶⁵.

Tacir, basiretli bir iş adamı gibi hareket etmek mecburiyetinde olmasının bir sonucu olarak ticari defterleri usulüne uygun tutmakla yükümlüdür (TTK m. 18 ve m. 64).

⁶⁶² Yenipınar Berberoğlu, F., Ticari Defterler, Seçkin Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara 2021, s. 40.

⁶⁶³ Kaçak, s. 511.

⁶⁶⁴ Senetle ispatın gerektiği durumlarda HMK m. 222 hükmünde belirtilen koşulların gerçekleşmesi halinde kişi, iddiasını ticari defterlere dayanarak ispatlama imkanına haizdir. Bu bağlamda kişinin kendi oluşturduğu kayıtların kendisi lehine delil teşkil edebileceğine ilişkin bkz. Gür Doğan, s. 122.

⁶⁶⁵ Hatır borçlusunun kendi ticari defterlerini delil olarak göstermesi halinde hatır alacaklısının ticari defterlerine dayanılmamış olsa dahi alacaklının defterlerinin incelenmesi de zaruridir. Çünkü her iki tarafın defterleri arasında uyum olması halinde ticari defterler hatır borçlusu lehine bir delil teşkil edecektir. Detaylı bilgi için bkz. Yenipınar Berberoğlu, Ticari Defterler, s. 40. Ticari defterlerin sahibi lehine delil olabilmesine ilişkin Yargıtay İBK. 15.03.1950-28-6 sayılı kararı için bkz. Kaçak, s. 514.

Belirtmek gerekir ki, hatır senetlerinin ticari kayıtlara geçiriliş yönteminden, o senedin hatır amacıyla verildiğinin anlaşılmasına imkân bulunmamaktadır⁶⁶⁶. Dolayısıyla hatır iddiasının ispatı bakımından bu anlamda bir kolaylık sağlanmış olmamaktadır.

Hatır borçlusu ve hatır alacaklısının ticari defterlerinde senedin hatır amacıyla verilmesi ve teslim alınması açıklanmışsa, bu durumda hatır iddiası sübuta ermiş olacaktır. Hatır iddiasına dair bu açıklamalar yevmiye defterinde bulunabilir. Yevmiye defteri, kayda geçirilmesi gereken işlemlerin ilgili belge veya ispata dayanan evraktan çıkarılarak tarih sırasıyla ve madde halinde düzenli olarak yazıldığı defterdir (Ticari Defterlere İlişkin Tebliğ m. 6)⁶⁶⁷. Senedin hatır amacıyla verildiği açıklamasının yalnızca hatır borçlusunun ticari defterlerinde bulunması halinde bu durum kendisine hatır iddiasının ispatı bakımından fayda sağlamayacaktır⁶⁶⁸. Ayrıca hatır alacaklısının ticari defterlerinin eksiksiz ve usulüne uygun tutulmuş, açılış ve kapanış onayları yaptırılmış ve defter kayıtlarının birbirini doğrulamış olmasıyla, hatır iddiasının ticari defterlerle ispat edilmesi olanağı ortadan kalkacaktır⁶⁶⁹.

Taraflardan birisi tacir olmamasına rağmen tacir olan diğer tarafın ticari defterlerindeki kayıtları kabul edeceğini beyan edebilir. Bu durumda tacir olan taraf ticari defterlerini ibraz etmekten kaçınırsa, ibrazı talep eden taraf iddiasını ispat etmiş sayılır⁶⁷⁰. Bu sayede hatır borçlusu, hatır iddiasının ispatı bakımından ticari defterlerini ibrazdan kaçınan hatır alacaklısına karşı önemli bir avantaj elde edecektir⁶⁷¹.

⁶⁶⁶ İnan, s. 147.

⁶⁶⁷ RG., T. 19/12/2012, S. 28502.

⁶⁶⁸ Karayalçın, Y., Ticaret Hukuku Dersleri I. Giriş - Ticari İşletme, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, İkinci Baskı, Ankara 1960, s. 278.

⁶⁶⁹ Yenipınar Berberoğlu, Ticari Defterler, s. 37.

⁶⁷⁰ Gür Doğan, s. 121-122.

⁶⁷¹ Tacirlerden birinin defterlerini yasaya uygun olmayan biçimde düzenlememesi veya eksik bilgiler içermesi ya da hiç defter tutmaması halinde, usulüne uygun defter tutan tacirin defterinin diğeri aleyhine delil teşkil edeceğine dair bkz. Kaçak, s. 514.

Senedin hatır senedi olduğuna ilişkin borçlunun ticari defterlerinde kaydın olması ve fakat alacaklının kayıtlarında senedin işlenmiş olmasıyla birlikte hatır senedi olmasına dair bir ibare bulunmaması halinde, HMK m. 222/3 gereği borçlu iddiasını ispat etmiş sayılamaz.

Yargıtay'ın verdiği bir karara göre, “...*Taraflar arasındaki uyuşmazlık banka kredisi sağlayabilmesi amacıyla davalı şirkete verilen ve karşılığı bulunmayan bonoların, hatır anlaşmasına aykırı davranılarak tahsile konulması nedeniyle iptal istemine ilişkindir...TTK'nin 84'üncü maddesi hükmü uyarınca, Yasaya uygun olarak ya da olmayarak tutulmuş bulunan ticari defterlerin içeriği sahibi aleyhine delil olarak kabul edilir. Anılan yasa hükmü, davalı senet lehdarı yararınadır. Bu defter kayıtlarında ve senetlerde malen kaydı bulunmasına karşı ayrıca davalı tarafından mal verildiğinin kanıtlanması da istenmez. Davacı hatır senedi iddiasını ne yazılı belge ile ne de defter kayıtlarıyla ispatlayamamıştır. Bu durumda davanın reddine karar verilmesi gerekir...*”⁶⁷². Hatır definin defter kayıtlarıyla kanıtlandığının kabul edilebilmesi için her iki taraf defterlerinde ya da sadece senet lehtarının defterinde, senetlerin hatır senedi olduğuna dair kaydın bulunması gerekmektedir.

Bir diğer ihtimal olarak hatır borçlusunun ticari defterlerinde senedin hatır senedi olduğuna dair açıklama bulunmasına karşın hatır alacaklısının ticari defterlerinde senede dair hiçbir kayıt olmaması durumunda, bu senedin hatır senedi olduğu kabul edilebilir. İnan'a göre hatır borçlusunun defterlerinde hatır senedi açıklamasına karşın hatır alacaklının defterlerinde senede dair hiçbir kayıt olmaması durumunda, senedin hatır senedi olduğu iddiası ispatlanmış kabul edilecektir⁶⁷³. Çünkü hatır alacaklısı elindeki senedi defterlerine işlemeyerek senedin hatır senedi olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Fakat Yargıtay'ın bu görüşte olmadığına dair kararlarına rastlamak mümkündür.

⁶⁷² Yargıtay 11. HD., 07.10.1982-1982-3426/1982-3696 sayılı kararı için bkz. Kaçak, s. 504.

⁶⁷³ İnan, s. 147.

Yüksek Mahkeme, “...*tacirin borçlarının ticari olması asıl ise de, alacaklarının ticari olduğunun kabulü olanaksız bulunmasına ve hatır senedi olduğu iddia edilen senetlerin ticari defterlerinde kaydının bulunmamasına, aleyhine delil olamayacağına...*” hükmetmiştir⁶⁷⁴.

HMK m. 220 uyarınca mahkeme, ticari defterlerin ibrazı için kesin süre verebilir. İlgili düzenleme uyarınca verilen kesin süre içerisinde belge ibraz edilmez veya aynı sürede delilleriyle birlikte ibraz edilmemesi bakımından muteber bir mazeret gösterilmez veya belgenin kişinin uhdesinde olduğu inkâr edilir ve teklif edilen yemin kabul veya icra edilmezse, mahkeme duruma göre belgenin içeriği konusunda diğer tarafın beyanını kabul edebilir. Yasa koyucu “*kabul edebilir*” kelimesinden hareketle, ticari defterlerin ibrazı hususunda mahkemenin takdir yetkisinin bulunduğunu belirtmiş olmaktadır⁶⁷⁵.

Hatır alacaklısı senedin hatır amacıyla teslim alındığını ve fakat senet bedelinin hatır borçlusuna ödendiği ileri sürebilir. Bu bağlamda yine hatır borçlusu, iddiasını doğrulayan ve gereken şartları ihtiva eden ticari defterlerini ibraz etmiş, fakat hatır alacaklısı defterlerini ibraz etmemiş olabilir. Bu durumda hatır alacaklısının çaresinin tükendiğinden söz edilemez. Çünkü bu durumda hatır alacaklısı, karşı tarafın ticari defterlerinin aksini yazılı delil ve diğer muteber delillerle ispatlayabilir⁶⁷⁶. Örneğin hatır borçlusunun ticari defterlerini sunması karşılığında hatır alacaklısı senet bedelinin ödendiğine dair bir makbuz sunabilecektir⁶⁷⁷.

Mali tahlillere konu teşkil edecek belgeler, krediye ihtiyaç duyan ve buna istinaden kredi talebinde bulunan firmanın mali hesaplarıdır⁶⁷⁸. Mali hesaplardan anlaşılması

⁶⁷⁴ Yargıtay 19. HD., 02.05.1994-1994-4526/1994-4423 sayılı kararı için bkz. Kaçak, s. 506.

⁶⁷⁵ Gür Doğan, s. 122.

⁶⁷⁶ Karayalçın, Ticaret Hukuku Dersleri-I, s. 279.

⁶⁷⁷ Belirtmek gerekir ki, tacirler arasında kesin delil niteliğine haiz ticari defterlere karşı tanıkla ispatın muteber olduğunu kabul etmek mümkün değildir. Aksi halde ticari defterlerin ispat hukuku açısından bir ehemmiyeti kalmayacaktır. Detaylı bilgi için bkz. Karayalçın, Ticaret Hukuku Dersleri I, s. 279-280.

⁶⁷⁸ Ertan, C., Bankalar İstihbaratı Yönünden İşletmeler İçin Bilanço Analiz Tekniği, 2. Baskı, İstanbul 1985, s. 5.

gereken ise firmanın bilançolarıyla gelir hesapları ve bunlar hakkında açıklayıcı bilgileri gösteren sair tablo ve cetvellerdir. Şirketlerin bilançolarının dürüstlük kuralına uygun şekilde tanzim edilmesi halinde ortada hiçbir mesele bulunmamaktadır. Fakat hatır senedi tanzim edilmesiyle şirket bilançolarında somut gerçekliğe aykırı birtakım düzenlemeler yapılabilir. Bu bağlamda bankalar tarafından mali tahlil çalışmalarında bilanço kalemlerinin incelemeye alınması ve değerlendirilmesi; şirketin ticari güvenilirliğinin doğru saptanması bakımından önem arz etmektedir⁶⁷⁹.

Hatır senetleri, bankalardan para temin edilebilmesi için tarafların anlaşmasıyla gerçek bir alacağı temsil etmeyen senetlerdir. Özellikle hatır bonolarının felsefesi, bir kısım senetlerin vade uzunluğu sebebiyle bankalara teminat olarak sunulamamasına karşılık olarak ticari itibarı yüksek düzeyde olan kimselerden kısa vadeli senet alınmasından ibarettir⁶⁸⁰. En nihayetinde bir senedin hatır senedi olduğunun bilanço tahlillerinde tespit edilebilmesi oldukça zordur. Bu durum ancak muhtemel şekilde ispat edilebilir. Dolayısıyla bu hususun menfi tespit davasında ispat açısından bir ehemmiyeti bulunmamaktadır⁶⁸¹. Daha önce de izah ettiğimiz üzere şirket ticari defterlerinde senedin hatır senedi olduğu alenen anlaşılıyorsa, hatır senedi iddiasının sübuta ereceğine şüphe yoktur. Asıl mesele hatır senedine dair sarıh bir kaydın bilançoda bulunmuyor olmasıdır⁶⁸². Her ne kadar menfi tespit davası bakımından delil teşkil edemeyecek nitelikte olsa da hatır senetlerinin şirket bilançosuna nasıl ekleneceğinin izahı yapılacaktır. Çünkü tedavül gayesi bulunmayan hatır senetleri bu sayede daha da önemli bir hale gelmektedir. Senedin, bilanço analizlerinin incelenmesi sonucunda hatır senedi olduğunun anlaşılmasının bir sonucu olarak hatır alacaklısının ticari itibarı olduğundan daha iyi bir şekilde gözükmüş olacaktır.

⁶⁷⁹ Bankaların kredi verilmesi hususunda güvenilirliği sağlamak için ilgisinden hesap vaziyeti alma mecburiyetleri bulunmaktadır. Detaylı bilgi için bkz. Ertan, Bilanço Analizi Tekniği, s. 9-10. Bu hususta ayrıca bkz. Bankaların Kredi İşlemlerine Yönelik Yönetmelik m. 5, m.7 ve m. 11/B.

⁶⁸⁰ Ertan, Bilanço Analizi Tekniği, s. 49.

⁶⁸¹ İnan, s. 147.

⁶⁸² Ertan, Bilanço Analizi Tekniği, s. 49.

Senedi veren ve alan firmaların sermayedarlarının ortaklık veya akrabalık anlamında birbiriyle yakın olması, bilançonun aktif ve pasifinde aynı firma adına karşılıklı borç ve alacakların gözükmesi, senetlerin bankada borçlusu tarafından değil de hesap sahibi şirket tarafından ödenmesi, hesap sahibi şirketin de borçlu şirkete senet vermesi, şirket bilançosunda gerçek yıllık satış toplamına nispetle anormal kabul edilebilecek miktarda alacak gözükmesi olguları, gerçek anlamda bir kambiyo ilişkisinin var olmadığına dair şüphe yaratabilecek niteliktedir⁶⁸³.

Hatır borçlusundan 100.000,00 TL'lik hatır bonusu alan hatır alacaklısının yapacağı muhasebe kaydı, senetli alacaklar hanesine 100.000,00 TL; senetsiz borçlar hanesine 100.000,00 TL yazılması şeklinde tezahür edecektir. Alınan hatır senedi karşılığında hatır borçlusuna senet verilmiş ise bu borç senetli borçlar hesabında bulunmalıdır⁶⁸⁴. Tedavül amacı olmayan hatır senetlerinde ise amacın hatır alacaklısının mali durumunu olduğundan iyi göstermek olduğundan, pasifte olan karşılığın şirket ortaklarının tevdiat hesaplarına kaydedilmesi de mümkündür⁶⁸⁵. Belirtmek gerekir ki, hatır senetleri her ne kadar gerçek bir para alacağını temsil etmeseler de bankaya karşı yüklenilmiş borcun bu vasıfta olduğu söylenemeyecektir. Dolayısıyla pasiften çıkarılması caiz olmayan banka borcuna karşı, aktifte de aynı miktarda hatır senedinin muhafazası gerekmektedir⁶⁸⁶.

Görüldüğü üzere hatır senetlerinin ticari hesaplara geçiriliş tarzından ilgili senedin hatır senedi olup olmadığının anlaşılması imkânsız denebilircesine zordur. Dolayısıyla bilanço tahlillerinin ispat hususunda bir önemi bulunmamaktadır.

⁶⁸³ Ertan, Bilanço Analizi Tekniği, s. 49.

⁶⁸⁴ Ertan, Bilanço Analizi Tekniği, s. 50.

⁶⁸⁵ Ertan, Bilanço Analizi Tekniği, s. 50.

⁶⁸⁶ Ertan, Bilanço Analizi Tekniği, s. 51.

5. Açık Kambiyo Senetlerinde Anlaşmaya Aykırı Hareket Edildiğinin İspatı

Hatır senetlerinin açık olarak hatır alacaklısına teslim edilebileceğinden bahsetmiştik. Açık kambiyo senedinde boş bırakılan unsurların senet borçlusunun isteği doğrultusunda doldurulmuş olduğu karine olarak kabul edilmektedir⁶⁸⁷. Senedin anlaşmaya aykırı şekilde doldurulduğunu iddia eden taraf, bu karinenin aksini ispat etmekle mükellef olacaktır⁶⁸⁸.

Senet borçlusunun itfa, erteleme, zamanaşımı gibi iddialar öne sürmesi hallerinde ispat, tıpkı unsurları tam olan bir kambiyo senedindeki gibidir. Kural olarak hatır defi veya senedin teminat amacıyla verildiğine ilişkin iddialar genel ispat kuralları uyarınca bu iddiayı ortaya atan borçlu tarafından ispat edilmelidir⁶⁸⁹.

Anlaşmaya aykırılık iddiasının temel borç ilişkisinden doğan ve senedin geçersizliğine ilişkin bir defi niteliğinde kabul edilmesi durumunda da bu iddiaların takdiri delillerle ispat edilmesi olanaklı değildir. Bu bağlamda senedin hatır anlaşması uyarınca verildiği veya teminat senedi vasfında olduğu iddialarının ileri sürülmesinde senetle ispat şartı aranmaktadır. Bu durum senede karşı senetle ispat kuralının bir neticesi olarak ortaya çıkmakta olup, borçlunun anlaşmaya aykırılık iddiasının ispat edilmesi kapsamındadır⁶⁹⁰.

⁶⁸⁷ Tüzemen Atik, s. 352.

⁶⁸⁸ Tamamen doldurulmadan verilen kambiyo senedinin anlaşmaya aykırı olarak doldurulduğu tanıkla ispat edilemez. Ancak kesin delillerle ispat edilebilir. Detaylı bilgi için bkz. Kuru / Aydın, Medeni Usul, s. 284. Anlaşmaya aykırılığın yeminle ispat edilip edilemeyeceğine ilişkin tartışmalar için bkz. Tüzemen Atik, s. 378-384.

⁶⁸⁹ Tüzemen Atik, s. 353.

⁶⁹⁰ Tüzemen Atik, s. 370.

III. Hatır Senetlerinin Kambiyo Senetlerine Mahsus Haciz Yolu ile Takibe Konu

Olması

Hatır alacaklısının anlaşmaya aykırı hareket ederek haksız menfaat elde etmeye karar vermesi durumunda, kendisi için en makul yöntem kambiyo senetlerine mahsus haciz yolu ile takip başlatmaktır (İİK m. 168-170b)⁶⁹¹. Genel haciz yolu ile takipten farklı olarak kambiyo senetlerine mahsus haciz yoluyla takipte borçlunun yapacağı itiraz, satış haricindeki icra takip işlemlerini durdurmayacaktır (İİK m. 169). Özel nitelikte bir ilamsız icra yöntemi olan kambiyo senetlerine mahsus haciz yoluyla takipte borçlunun itirazı, imzaya itiraz⁶⁹² (İİK m. 170) ve/veya borca itiraz (İİK m. 169)⁶⁹³ şeklinde ortaya çıkabilir.

İİK'nın 167. ve 176b maddeleri arasında kambiyo senetlerine mahsus haciz yolu ile takip düzenleme altına alınmıştır.

Tedavül gayeli hatır senetlerinin inançlı işlem niteliğini haiz olduğunu izah etmiştik. Tarafların hatır anlaşmasıyla iç ilişkide birbirlerinin hareket alanları kısıtlayıcı birtakım taahhütler vermiş olması, bu taahhütlerin aksine hareket edemeyecekleri anlamına gelmemektedir. Hatır alacaklısı her ne kadar senet meblağını en geç vadede hatır borçlusuna temin edeceğini taahhüt etmiş olsa da bu yükümlülüğünü yerine getirmeyebilir. Bu durumda senet lehtarını verdiği taahhüde aykırı davranarak düzenleyene karşı icra takibi başlatabilir. Bir başka ihtimal olarak ise lehtarın, senedi kendi talimatı doğrultusunda kullanacağından emin olduğu bir üçüncü kişiye devrederek düzenleyene karşı icra takibi başlatılması da mümkündür. Tedavül gayeli hatır senetlerinde işin niteliği

⁶⁹¹ Uyar, T. / Uyar, A. / Uyar, C., İcra Hukukunda Kambiyo Senetleri, Bilge Yayınevi, 5. Baskı, Ankara 2021, s. 3; Pekcanitez, H. / Atalay, O./ Sungurtekin Özkan, M. / Özekes, M., İcra ve İflas Hukuku Ders Kitabı, On İki Levha Yayıncılık, 7. Bası, İstanbul 2020, s. 259.

⁶⁹² Uyar / Uyar / Uyar, s. 235; Cebeci, Z.Ç., İcra Hukuku Uygulamasında Bono, Legal Yayıncılık, İstanbul 2020, s. 82.

⁶⁹³ Pekcanitez / Atalay / Sungurtekin Özkan / Özekes, s. 270; Uyar / Uyar / Uyar, s. 351.

gereği senedin ciro edilmesi gayet olağan olduğu dikkate alındığında, buradaki sorun potansiyeli senet bedelinin hatır borçlusuna temin edilmemesindedir.

Hatır alacaklısının bizzat kendisinin ödeme talebinde bulunması durumunda hatır borçlusu, senedin hatır amacıyla tanzim edildiğini ve bedelsiz nitelikte olduğunu ileri sürebilecektir⁶⁹⁴. Çünkü bu aşamada senedin tarafları aynı zamanda hatır ilişkisinin de taraflarıdır. Şahsi defi niteliğinde olan hatır iddiası, hatır alacaklısına karşı dermeyeran edilebilecektir. Belirtmek gerekir ki, hatır alacaklısı senedi iade etmeyip hatır borçlusuna karşı takip başlatabilecektir. Çalışmamızın bu bölümünde hatır senetlerinin kambiyo senetlerine mahsus haciz yolu ile takibe konu edilmesi halinde, hatır borçlusunun sahip olduğu yasal hakları ve statüsü ele alınacaktır.

Hatır alacaklısının veya senet hamili üçüncü kişinin, kambiyo senetlerine mahsus haciz yoluyla icra takibi başlatabilmesi için geçerlilik şartlarını haiz bir kambiyo senedine dayanması gerekmektedir⁶⁹⁵. İİK m. 168/1 uyarınca senedin kambiyo senedi vasfını haiz olup olmadığının değerlendirmesini yapacak olan merci icra müdürlükleridir⁶⁹⁶. Bu değerlendirmede hatalı bir sonuca varılması halinde İİK m. 170/a uyarınca kambiyo senetlerine özgü şikâyet müessesesine başvurulabilecektir⁶⁹⁷.

Hatır senetlerinin taraflar arasında dahi soyutluğu haiz olduğunu ve senedin bedelsizliği hususunda anlaşılmış olması durumunda dahi yasal zorunlu unsurları içermesi halinde geçerlilik arz edeceğini belirtmiştik⁶⁹⁸. Dolayısıyla senet taraflar

⁶⁹⁴ Kanunda açıkça öngörülüp düzenleme altına alınan hallerin haricinde, hatır definin iyiniyetli üçüncü kişi hamillere karşı dermeyeran edilemeyeceği ve bunun bir nisbi defi olduğuna ilişkin bkz. Uyar / Uyar / Uyar, s. 357-358.

⁶⁹⁵ Pekcanitez / Atalay / Sungurtekin Özkan / Özekes, s. 261.

⁶⁹⁶ Senedin kambiyo senedi olup olmadığı, takipte bulunan alacaklının başvurma hakkının bulunup bulunmadığı ve senedin vadesinin gelip gelmediği hususları incelenecektir. Detaylı bilgi için bkz., Pekcanitez / Atalay / Sungurtekin Özkan / Özekes, s. 263.

⁶⁹⁷ İcra müdürlüğünün senedin kambiyo senedi olma vasfı ve alacaklının takip başlatma hakkının olup olmaması hususundaki tespitine karşı beş gün içerisinde şikâyet yoluna başvurulabilecektir. Bkz. İİK m. 168 ve m. 170/a.

⁶⁹⁸ Tedavül gayesi bulunmayan hatır senetlerinin muvazaalı olması sebebiyle geçerli bir kambiyo sözleşmesi oluşmadığından bu neviden senetleri hariç tutmak gerekmektedir. Mutlak muvazaa sebebiyle

arasında kalsa dahi kambiyo senedi vafındadır ve kambiyo senetlerine mahsus haciz yolu ile takibe konu edilebilecektir. Senedin kambiyo senedi vafnı haiz olduğunu, vadesinin geldiğini ve senede dayanarak icra takibi başlatan kişinin alacaklı sıfatında olduğunu saptayan icra m¼d¼rl¼đ¼, hatır borçlusuna on g¼nl¼k s¼re içerisinde ödeme yapması gerektiğine dair ibare içeren ödeme emrini tebliğ edecektir⁶⁹⁹. Ödeme emri kendisine tebliğ edilen hatır borçlusu itirazda bulunabilir. Borçlunun, senedin hatır amacıyla tanzim edilip lehtara verildiğini ve borcunun bulunmadığını ispata elverişli deliller sunması gerekmektedir.

1. Tedav¼l Gayeli Hatır Senetleri Bakımından İnceleme

Hatır borçlusunun senetteki imzayı inkâr etmesinin haricindeki b¼t¼n itirazları borca itiraz niteliğindedir⁷⁰⁰. D¼zenleyenin İİK m. 168 h¼km¼ kapsamındaki borca itiraz sebeplerinden birisi de borçlu olmadığına ilişkin itirazdır. Bu bağlamda senedin hatır amacıyla tanzim edildiğine ve dolayısıyla senetle borç altına girilmediğine y¼nelik bir iddia da borca itiraz vafındadır⁷⁰¹. Borçlunun takibe konu senedin hatır senedi olduğunu ve buna istinaden takip işlemlerinin yapılamayacağını ileri s¼rmesi durumunda, icra

kambyo senedi sakattır. TBK m. 19/2 h¼km¼ gereği borçlunun, yazılı borç tanınmasına g¼venerek alacağı kazanmış olan üç¼nc¼ kişiye karşı bu işlemin muvazaalı olduğunu ileri s¼remeyeceđini d¼zenlemektedir.

⁶⁹⁹ Bkz. İİK m. 168. Ayrıca bkz. Pekcanitez / Atalay / Sungurtekin Özkın / Özekes, s. 265.

⁷⁰⁰ İİK'nın 168/5 maddesinde kambyo senetlerine mahsus haciz yolu ile takiplerde borca itiraz sebepleri ve borca itirazda bulunmanın y¼ntemi d¼zenlenmiřtir. Borçlunun imza inkârı dışında kalan sebeplerden ¼t¼r¼ yapmış olduğu ödeme emrine itirazı, borca itiraz sebeplerini oluşturmaktadır. Detaylı bilgi için bkz. Uyar / Uyar / Uyar, s. 351.

⁷⁰¹ “...Alacaklı tarafından çeke dayalı olarak kambyo senetlerine mahsus haciz yoluyla başlatılan takibe karşı, borçlunun icra mahkemesine başvurarak, yetki itirazının yanında takip dayanağı çekin keşideciden hatır çeki amaçlı alındığını ve daha sonra keşideciye iade edilirken, çekin arka y¼z¼ndeki cirolarının çizilip iptal edilmesinin unutulduğunu, ayrıca çekin tanzim tarihinde tahrifat yapıldığını ileri s¼rerek borca da itiraz ettiği, mahkemece evrak ¼zerinde inceleme yapılarak itirazın reddine karar verildiği g¼r¼lmektedir...Somut olayda borçlunun icra mahkemesine başvurusu, borca itiraz niteliğindedir olup, mahkemece İİK'nın 169/a-1 maddesi uyarınca duruşma açılıp ,taraf teşkili sağlandıktan ve tarafların iddia ve delilleri toplandıktan sonra oluşacak sonuca g¼re karar verilmesi gerekirken, evrak ¼zerinden ve eksik inceleme ile yazılı şekilde h¼k¼m tesisi isabetsizdir...” Yargıtay 12. HD., 30.10.2014-2014-18750/2014-25440 sayılı karar için bkz. www.lexpera.com, e.t. 24.04.2023; Yargıtay HGK., 10.06.2015-2013-2458/2015-1540, sayılı karar için bkz. www.lexpera.com, e.t. 24.04.2023; Yargıtay HGK., 8.6.2016- 2014-1128/2016-774 sayılı karar için bkz. www.lexpera.com, e.t. 24.04.2023.

mahkemesi itirazı kabul edip takibin iptaline hükmedebilecektir⁷⁰². Bu itiraz, borçlunun icra mahkemesine sunacağı dilekçe ile yapılmaktadır (İİK m. 168/1-5, 169). İtiraz, ilgili icra müdürlüğüne sunulduğu takdirde dikkate alınmayacaktır. Kambiyo senetlerine mahsus haciz yoluyla takipte senedin anlaşmaya aykırı şekilde doldurulduğu defî de beş günlük ödeme emrine itiraz süresi içerisinde öne sürülebilir⁷⁰³.

Senedin esaslı unsurlarında eksiklikler bulunması nedeniyle kambiyo senedi vasfının bulunmadığını iddia eden borçlu, bu iddiasını İİK m. 170/a uyarınca ödeme emrinin kendisine tebliğinden itibaren yedi günlük süresi içerisinde icra mahkemesinde ileri sürebilir. İlgili düzenlemenin ikinci fıkrasına göre icra mahkemesi senedin kambiyo senedi vasfında olup olmadığını ve alacaklının takip hakkı bulunup bulunmadığı hususlarını resen inceleyecektir.

Düzenleyen tarafından senedin birtakım esaslı unsurları doldurulmayarak açık şekilde hatır senedi tanzim edilebilmesinin de mümkün olduğundan bahsetmiştik. Bu bağlamda İİK m. 170/a-3 düzenlemesinden bahsetmek gerekmektedir. İlgili düzenleme uyarınca imza itirazının geri alındığı veya borcun kısmen ya da tamamen kabul edildiği takdirde, alacaklının kambiyo senetlerine mahsus haciz yoluyla takipte bulunamayacağı ileri sürülemez. Örneğin takip konusu senedin ödendiği iddiasında bulunan borçlunun, bu iddiasının yanında açık kambiyo senedinin teminat amaçlı verilmiş olduğunu dermeyeran etmesi mümkün değildir⁷⁰⁴.

⁷⁰² Hatır senetleri, yerleşik Yargıtay içtihadı ve öğretinin büyük çoğunluğunun ortak kanaati doğrultusunda hukuki geçerlilik arz eden kambiyo senetleridir. Dolayısıyla senedin hatır amacıyla düzenlenip teslim edilmesi olgusunun ileri sürülmesi İİK m. 170/a uyarınca “şikâyet” olarak nitelendirilemeyecektir. Ayrıca bkz. Sarıkaya, s. 144-145.

⁷⁰³ Tüzemen Atik, s. 332; Uyar / Uyar / Uyar, s. 357.

⁷⁰⁴ “...Somut olayda, keşideci borçlunun iddiası bononun teminat olduğu iddiası yanında, vade ve tanzim tarihlerinin sonradan eklendiği iddiasıyla birlikte borca karşılık ödeme yaptığı iddiasına dayandığı görülmektedir. Yukarıda açıklandığı üzere İİK’nun 170/a-son maddesi uyarınca ödeme iddiası halinde artık teminata yönelik talep dinlenemez. Ayrıca senedin tanzim ve vade tarihlerinin de anlaşmaya aykırı doldurulduğunu da yazılı belge ile ispatlayamamıştır...” Yargıtay 12. HD., 09.07.2013-2013-17029/2013-25737 sayılı kararı için bkz. Tüzemen Atik, s. 333-334, dn. 1175.

Senedin hatır senedi olması sebebiyle bedelsizliğin söz konusu olduğu ve borçlu olunmadığı iddiasının, senedi elinde tutan üçüncü kişi hamile karşı öne sürülmesi için bile bile borçlunun zararına hareket edilmiş olması gerekmektedir⁷⁰⁵. Çünkü şahsi definin üçüncü kişiye karşı öne sürülmesi söz konusudur⁷⁰⁶. Bu bağlamda senedin hatır senedi olduğu yönündeki borca itirazın, lehtarın alacaklı olduğu icra takibinde ileri sürülmesiyle üçüncü kişinin alacaklı olduğu icra takibinde öne sürülmesi arasında ispat bakımından farklılık bulunmaktadır⁷⁰⁷. Hatır alacaklısının başlatmış olduğu icra takibinde, borçlu olunmadığının ispat edilmesi yeterli kabul edilmesine karşın; üçüncü kişinin alacaklı olduğu icra takiplerinde kişinin bile bile borçlu zararına hareket ederek senedi iktisap ettiğinin de ispat edilmesi gerekmektedir⁷⁰⁸. Bu durum senedin her ne kadar hatır senedi de olsa muteber bir kambiyo senedi olduğuna işaret etmektedir. Çünkü taraflar arasında kambiyo senedi vasfında kabul edilmeyen bir senedin, üçüncü kişiye devredilmesi durumunda bu vasfı kazanacağını kabul etmenin hiçbir hukuki dayanağı bulunmamaktadır. Dolayısıyla senedin tarafları arasında dahi geçerli bir kambiyo senedinin var olduğunu kabul etmek gerekmektedir.

Tedavül gayeli hatır senetleri bakımından tekraren izah etmeyi gerektirecek husus, senedin dolaşıma sokulmasının kararlaştırılması durumunda takip alacaklısının bir üçüncü kişi olması ihtimalidir. Tedavül gayeli hatır senetleri kapsamında Alman öğretisinde benimsenen ve *Inan*'ın da ekseriyetle katıldığı görüşe göre hatır borçlusu, senedin dolaşım sokulmasına rıza göstererek üçüncü kişilere karşı hatır defini öne sürmekten feragat etmiştir. Bu yaklaşım uyarınca üçüncü kişinin bilerek borçlu zararına hareket etmesi halinde dahi hatır definin borçlu tarafından ileri sürülmesine imkân

⁷⁰⁵ Gürbüz, Ticari Senetlerin İptali, s. 354.

⁷⁰⁶ Bkz. TTK m. 686.

⁷⁰⁷ Mağden Çamlı, s. 125-126.

⁷⁰⁸ Türk, A., Maddi Hukuk ve İcra-İflas Hukuku Yönleriyle Menfi Tespit Davası, Yetkin Yayınları, Ankara 2006, s. 287; "...kambiyo senedinin keşidecisi tarafından, temel ilişkiye dayalı olarak lehtara karşı menfi tespit davası açmak olanaklıdır. Bu nedenle mahkeme, öncelikle davacıya, ileri sürdüğü ödeme iddiasına ilişkin delilleri sorulup toplanarak, ödeme iddiasının kanıtlanamaması durumunda davanın reddi, aksi halde, davanın lehtar davalı V.D'e yönelik olarak kabulü ile yetinilmeyip son hamil davalı S.Ç'ne karşı şahsi defilerin ancak kötüniyetli olması halinde ileri sürülmesinin mümkün olacağı gözetilerek, tarafların bu konudaki delilleri de sorulup toplanarak, davalı S.Ç hakkında uygun sonuç dairesinde bir karar verilmesi gerekirken, eksik inceleme ve olaya uygun düşmeyen yazılı gerekçe ile davanın reddi isabetsizdir..." Yargıtay 19. HD., 20.06.1997-1997-10362/1997-6445 sayılı karar için bkz. Mağden Çamlı, s. 126, dn, 382.

yoktur⁷⁰⁹. Bu itibarla üçüncü kişinin alacaklı konumunda olduğu icra takiplerinde bile bile borçlu zararına hareket edildiği olgusuna dayanılması mümkün değildir.

2. Tedavül Gayesi Bulunmayan Hatır Senetleri Bakımından İnceleme

Çalışmamızın önceki bölümlerinde de izah ettiğimiz üzere tedavül amacı olmayan hatır senetleri muvazaalı olmaları sebebiyle geçersiz niteliktedir. Dolayısıyla tedavül gayeli hatır senetlerinin aksine burada geçerli bir kambiyo senedinin varlığından söz edilemeyecektir. Kambiyo senetlerine mahsus haciz yolu ile takiplerde borca itiraz mefhumu haricinde borçluya tanınan bir diğer imkân, kambiyo senetlerine mahsus şikâyet yoludur⁷¹⁰. Bu kapsamda hatır borçlusu, alacaklının takibine konu olan senedin kambiyo senedi vasfını haiz olmadığını iddia etmesi durumunda, ödeme emrinin tebliğinden itibaren beş gün içerisinde icra mahkemesine şikâyet yoluna başvurarak takibin iptalini sağlama hakkına sahiptir⁷¹¹. En nihayetinde kambiyo senedi vasfında olmayan tedavül amaçsız hatır senetlerine istinaden, aleyhine takip başlatılan hatır borçlusunun savunma mekanizması borca itiraz değil, şikâyet kurumu olmalıdır. Çünkü hatır alacaklısının veya senet hamili üçüncü kişinin kambiyo senetlerine mahsus haciz yoluyla takip başlatabilmesi için alacağın evvela bir kambiyo senedine bağlanmış olması gerekmektedir⁷¹². TTK ilgili hükümleri uyarınca kambiyo senetlerinden anlaşılan senetler bono, poliçe ve çeklerdir. Yasada belirtilen zorunlu unsurları içeren bir kambiyo senedinin varlığı, özel yolla takip başlatılabilmesi için şarttır⁷¹³.

⁷⁰⁹ İnan, s. 58; Sayhan, s. 150-151.

⁷¹⁰ Bkz. İİK m. 170/a.

⁷¹¹ Bkz. İİK m. 168/3.

⁷¹² Kuru, İcra, s. 250.

⁷¹³ Bkz. İİK m. 168/1.

3. İspat Rejimi ve Deliller

3.1. Tedavül Gayeli Hatır Senetlerinde Durum

Kambiyo senetlerine mahsus haciz yolu ile takipte hatır definin öne sürülmesi borca itiraz niteliğinde olduğundan, bu itirazın incelenmesi İİK m. 169/a kapsamında yapılacaktır. Hatır alacaklısının veya üçüncü kişinin kambiyo senedine dayalı olarak başlattığı icra takibine karşı itirazda bulunan borçlunun, İİK m. 169/a hükmünde sayılan belgelerden birine dayanarak itirazında haklı olduğunu ispat etmesi gerekmektedir. İlgili madde uyarınca hatır borçlusu, borcunun olmadığını, itfa veya imhal edildiğini ancak “resmî” ya da “imzası alacaklı tarafından ikrar edilmiş bir belge” ile kanıtlayabilecektir. Bu bağlamda hatır iddiasının borca itiraz kapsamında icra hukuk mahkemelerinde öne sürülmesi halinde, bu iddianın senede açık atıf yapan İİK m. 169/a-1’de belirtilen yazılı delillerin biriyle ispatlanması gerekmektedir⁷¹⁴. Tanık dinletilmesi veya ticari defterlerin sunulması bilirkişi incelemesi yapılması ise mümkün değildir.

Belirtmek gerekir ki, senedin hatır amacıyla tanzim edildiği kapsamındaki iddiaların borca itiraz olarak kabul edildiğinden, Yargıtay bu durumun ancak İİK m. 169/a hükmündeki belgelerden birisiyle ispat edilmesi gerektiğini belirtmektedir⁷¹⁵. İlgili maddede sayılan delillerden birisi de resmî belgedir. Resmî belgeden anlaşılması gereken ise resmi bir makam veya memurun katılımı ile tanzim edilmiş belgelerdir⁷¹⁶. İİK m.

⁷¹⁴ “...İlk Derece Mahkemesince; yapılan yargılama, toplanan deliller ve tüm dosya kapsamına göre, davaya konu senedin hatır senedi olduğu iddiasının yazılı delille kanıtlanması gerektiği, senede bağlanan her türlü alacağa karşı ileri sürülen iddianın tanıkla ispatının mümkün olmadığı, senetteki düzenleme tarihinin 20.01.2014 ve vade tarihinin 20.07.2014 olduğu zamanaşımı definin kabul edilmediği, davacılar vekilinin açıkça yemin deliline dayanmadığı için yemin delilinin hatırlanmadığı gerekçesiyle davanın reddine karar verilmiş, hükme karşı davacılar vekili istinafa başvurmuştur...Dosyadaki yazılara kararın dayandığı delillerle gerektirici sebeplere, delillerin takdirinde bir isabetsizlik bulunmamasına göre, davacılar vekilinin yerinde görülme bütün temyiz itirazlarının reddiyle muhakeme hukukuna ve maddi hukuka uygun bulunan hükmün ONANMASINA...” Yargıtay 11. HD., 21.10.2020-2020-2554/2020-4326 sayılı karar için bkz. www.lexpera.com, e.t. 24.04.2023

⁷¹⁵ Yargıtay HGK., 10/03/2020-2017-748/2020-282 sayılı karar için bkz. www.lexpera.com, e.t. 24.04.2023.

⁷¹⁶ Resmî belgeler ve türevleriyle ilgili detaylı bilgi için bkz. Pekcanitez / Atalay / Özkes, s. 373-376.

169/a hükmü uyarınca adi senetlerin delil olarak kabul edilebilmesi için alacaklının belgedeki imzasını inkâr etmemesi gerekmektedir⁷¹⁷. Borçlunun “*ibraname*” veya “*protokol*” başlığı altında sunduğu belgede açıkça takip konusu senede atıfta bulunulmamış olması durumunda takibin durdurulmasına karar verilmeyecektir⁷¹⁸. Takip dayanağı senedin hatır senedi olması da bu tespitin dahilindedir⁷¹⁹.

Dar yetkili icra mahkemelerinde hatır senedi iddiası kapsamında yemin, tanık dinletilmesi ve ticari defterlerin incelenmesi gibi delillere dayanılması mümkün değildir⁷²⁰. İcra mahkemesince senedin bedelsizliğine ilişkin verilen karar kesin hüküm teşkil etmeyecektir⁷²¹. Bu sebeptendir ki, hatır definin İİK m. 169/a-1’de sayılan delillerle ispat edilememesi halinde, genel mahkemelerde menfî tespit davasına konu edilmesi mümkündür⁷²².

3.2. Tedavül Gayesi Bulunmayan Hatır Senetlerinde Durum

Tedavül amacı olmayan hatır senetlerinde hatır alacaklısının iç ilişki bakımından senedi bir başkasına devretme yetkisi bulunmadığından, hatır borçlusunun hatır definen feragat etmesi söz konusu değildir⁷²³. Ayrıca tedavül amacı olmayan hatır senetleri muvazaalı olmaları sebebiyle geçersiz nitelikte olup, senedin geçersizliği bir mutlak defi

⁷¹⁷ Uyar, s. 581; Pekcanitez / Atalay / Özkes, s. 270-272. İmza sahibinin bu imzasına itiraz etmediği durumda mahkemenin bu senedi kesin delil olarak kabul edeceğine ilişkin bkz. Pekcanitez / Atalay / Özkes, s. 376.

⁷¹⁸ Uyar / Uyar / Uyar, s. 577.

⁷¹⁹ Yargıtay 12. HD., 30.05.1983-1983-3034/1983-4244 sayılı kararı için bkz. Uyar / Uyar / Uyar, s. 579, dn. 59.

⁷²⁰ Tüzemen Atik, s. 334. İcra mahkemelerinin yetki alanıyla alakalı olarak tartışmalar için bkz. Sarıkaya, s. 156-157. Bonoya ilişkin icra hukuk mahkemesine yapılan itirazların basit yargılama usulüne tabi oldukları, yazılı delille ispatın mümkün olduğu ve bu tarz davalarda tanık dinletilemeyeceğine ilişkin bkz. Ceylan, s. 69.

⁷²¹ “...İcra mahkemesi, önüne gelen itiraz ve şikayetleri, İcra ve İflas Kanunu’nda düzenlenen özel usul kurallarını uygulayarak takip hukuku bakımından hükme bağladığından, anılan mahkemenin kararları kural olarak maddi anlamda kesin hüküm niteliği taşımaz...” Yargıtay HGK., 08.06.2016-2014-1128/2016-774 sayılı kararı için bkz. Tüzemen Atik, s. 334-335, dn. 1179. Yargıtay 12. HD., 15.07.2010-2010-5384/2010-19440 sayılı karar için bkz. www.lexpera.com, e.t. 24.04.2023.

⁷²² Bkz. İİK m. 169/a-5.

⁷²³ İnan, s. 138.

olarak herkese karşı dermeyeran edilebilmektedir. Muvazaalı hatır senetlerinde hatır alacaklısının takip alacaklısı konumunda olması durumunda borçlu, muvazaa ilişkisini İİK m. 169/a anlamındaki belgelerle ispat etmesi durumunda takibin durdurulması gerekmektedir. Fakat takip alacaklısının üçüncü kişi olması durumunda TBK m. 19/2 hükmü uyarınca hatır borçlusunu, yazılı bir borç tanınmasına güvenerek alacağı kazanmış olan üçüncü kişiye karşı bu işlemin muvazaalı olduğu savunmasında bulunamayacaktır. *İnan*, kanun lafzında her ne kadar iyi niyet kavramından söz edilmiyorsa da TMK m. 2 dürüstlük kuralı uyarınca ve karşılaştırmalı hukuktaki örnekler gereğince bu durumda da geçerli bir iktisap için iyi niyetli olunması gerektiği görüşündedir⁷²⁴. Belirtmek gerekir ki, bu ihtimalde de İİK m. 169/a kapsamındaki belgelere dayanmak takibin iptali için zaruridir. İcra yargılaması bakımından sair delillere dayanılması mümkün olmadığından bu durumda, hatır borçlusunun menfi tespit davası ikame etmekten başka çaresi bulunmamaktadır.

3.3. Bile Bile Borçlu Zararına Hareket Edildiğinin İspatı Bakımından Durum

Üçüncü kişinin alacaklı olduğu icra takibinde hatır definin kendisine dermeyeran edilebilmesinin şartı, bile bile borçlu zararına hareket ederek senedi iktisap etmiş olmasıdır. Şahsi defiler TTK m. 825/2 düzenlemesi uyarınca senedi devralanın bile bile borçlu zararına hareket etmesi durumunda kendisine karşı ileri sürülebilmektedir. Üçüncü kişi hamilin bile bile borçlu zararına hareket ettiğinin ispatlanması durumunda, hatır senedi iddiası borca itiraz olarak kendisine karşı da dermeyeran edilebilecektir. Fakat tedavül gayeli hatır senetlerinde istisnai bir durum mevcuttur. Daha önce de izah ettiğimiz üzere tedavül gayeli hatır senetlerinde hatır borçlusunu, senedin dolaşıma çıkarılmasına baştan rıza göstermektedir. Dolayısıyla senedin bir üçüncü kişiye devredilmesi işin niteliği gereği olup, ayrıca bu durum hatır anlaşmasının bir gereğidir. Dolayısıyla tedavül gayeli hatır senetlerinde üçüncü kişinin senedin hatır amacıyla tanzim edildiğini

⁷²⁴ İnan, s. 138.

bilmesine rağmen iktisabı söz konusunda, yaptığımız tespitlerde herhangi bir değişiklik olmayacaktır.

Yargıtay Özel Dairesi'nin 26.11.1951 tarihli kararı “... *Tatbikatta hatır bonosu diye isimlendirilen bono, alacaklı tarafından kındırılan, keşidecinin ticari itibarından istifade suretiyle para temin için verilen senetlerdir. Gerçi alacaklı senet karşılığında keşideciye bir para vermez, bu bakımdan bu senetler bedelsizdir... esasen karşılığı olmayan ve tarafların malumatı tahtında sırf kındırmak için verilmiş bonodur. Bu nedenle öyle bir bononun üçüncü şahsa temlik ancak, tanzim maksadına uygun bir istimal şeklidir...*” şeklindedir⁷²⁵. İlgili karardan da anlaşılacağı üzere hatır senedinin üçüncü kişiye devredilmesi, hatır ilişkisinin amacına uygun niteliktedir. Dolayısıyla tedavül gayeli hatır senetlerinde üçüncü kişinin senedin hatır senedi olduğunu bilerek iktisabı halinde, borçlu zararına hareket edilmiş olmadığı söylemek mümkündür.

Fakat Yargıtay yeni tarihli kararlarında hatır senedi iddiasının iyiniyetli üçüncü kişiye karşı dermeyeran edilemeyeceği tespitinde bulunmaktadır. Yargıtay'ın senedin hatır çeki olduğunun iyiniyetli üçüncü kişiye karşı ileri sürülemeyeceği tespitinin ters anlamından çıkarılabilecek sonuç, bilerek borçlu zararına olmak üzere iktisap edilen hatır senetlerinde hatır definin üçüncü kişiye karşı dermeyeran edilebilecek olmasıdır.

“...*Dava konusu 06.03.2015 tarihli 55.000 TL'lik çek bakımından ise; bu çekte keşideci davacı, lehdar ve 1. cirantası Gaziantep Boya Ltd. Şti., 2. ciranta davalı ... firmasına ciro yapan Özrenk Boya Ltd. Şti. olup davalı ... ise yetkili hamildir. Davacı (keşideci), çekin lehdarına borçlu olmadığını iddia etmektedir. 6361 sayılı Finansal Kiralama Faktoring ve Finansman Şirketleri Kanunu'nun 9/3 maddesi “Bir kambiyo senedinin ciro yoluyla faktoring şirketine devri hâlinde, kambiyo senedinden dolayı kendisine başvuru kişi, düzenleyen veya önceki hamillerden biriyle kendi arasında doğrudan doğruya var olan ilişkilere dayanan def'ileri faktoring şirketine karşı ileri*

⁷²⁵ Gürbüz, Ticari Senetlerin İptali, s. 536.

süremez; meğerki, faktoring şirketi kambiyo senedini iktisap ederken bile bile borçlunun zararına hareket etmiş olsun.” hükmünü içermekte olup iş bu çek yönünden davanın bu gerekçe ile reddi gerekirken yazılı şekilde reddedilmesi doğru olmamıştır...”⁷²⁶.

Yargıtay’ın bilerek borçlu zararına hareket olgusunun varlığının kabulü için senedin hatır senedi olduğunun bilinmesini yeterli kabul ettiği yaklaşımında olduğu göz önüne alındığında, senedin hatır amacıyla düzenlendiğini bilerek iktisap eden üçüncü kişinin borçlu zararına hareket etmesi söz konusudur. Bu durumda hatır borçlusunu, borca itiraz ederek üçüncü kişinin hatır ilişkisini bildiğini ve buna binaen iktisabının söz konusu olduğunu ispat ederek takibin durdurulmasını sağlayabilecektir.

Kanaatimizce tedavül amacı güden hatır senetlerinin bile bile borçlu zararına hareketle iktisap edildiğinin kabul edilmesinde yalnızca bilme olgusunun varlığı yeterli görülmemelidir. Senedin hatır amacıyla düzenlendiğini bilerek iktisap eden üçüncü kişinin borçlu zararına hareket ettiği söylenemez. Zira senet, dolaşıma çıkarılması amacıyla tanzim edilmiştir. Bazı hallerde üçüncü kişi, hatır alacaklısı ile anlaşarak bile bile borçlu zararına hareket ediyor da olabilir. Hatır alacaklısı, hatır define maruz kalmayıp senedi cirolayarak üçüncü kişi vasıtasıyla senet bedelini hatır borçlusundan temin etme gayretinde bulunabilir. Hatır alacaklısının hatır borçlusuna senet bedelini ödeme niyeti olmadığını bilen üçüncü kişinin bu durumu bilerek senedi iktisap ettiği varsayımında, borçlu zararına hareket edildiği söylenebilir⁷²⁷. Her ne kadar hatır borçlusunu, tedavül gayeli bir hatır senedi tanzim ederek defî hakkında feragatte bulunmuşsa da bu durum özelinde İİK m. 169/a hükmünde sayılan bir belgeyle bilerek borçlu zararına hareket edildiği ispat edilebilecektir.

⁷²⁶ Yargıtay 11. HD., 2.12.2020-2020-4643/2020-5620 sayılı karar için bkz. www.lexpera.com, e.t. 24.04.2023.

⁷²⁷ İnan, s. 136-137.

Yargıtay, bile bile borçlu zararına hareket olgusunun ancak takip hukuku bakımından geçerli yazılı delille ispat edilebileceği görüşündedir⁷²⁸. Dolayısıyla İİK m. 169/a kapsamındaki bir belgeyle bu durumun varlığının ispat edilmesi gerekmekte olup, tanık dinletilmesi ise mümkün değildir. Takip borçlusunun ileri sürdüğü hususa ilişkin iddiasını resmi veya imzası alacaklı tarafından ikrar edilmiş adi yazılı bir belgeyle ispatladığı takdirde itirazının kabulüne karar verilecektir. İtirazın kabul edilmesine dair kararın alınmasıyla İİK m. 169/a-5 hükmü uyarınca icra takibi duracaktır. Kararın kesinleşmesinin akabinde de takip iptal edilecektir. Sınırlı savunma mekanizmalarıyla gerçekleşen icra yargılaması sonunda verilen karar kesin hüküm teşkil etmediğinden, itirazın reddedilmesi durumunda bilerek borçlu zararına hareket olgusunun ispatı için menfi tespit davası açabilecektir⁷²⁹.

Senet metninde hatır kaydı bulunması durumunda üçüncü kişinin bu kayda dayanarak borcunu ifadan kaçınması söz konusu olamaz⁷³⁰. Senedin anlaşmanın tarafları bakımından hatır için verilmiş olması, üçüncü kişi açısından bir anlam ifade etmemektedir. Hatır kaydı vasıtasıyla her ne kadar senedin bir temel borç ilişkisine istinaden düzenlenmediği anlaşılsa da bu durumunun üçüncü kişinin iktisabına bir etkisi olmayacaktır. Çünkü hatır senetlerinin dolaşıma sokularak üçüncü kişilere devredilmesi, hatır ilişkisinin bir gereğidir. Bu bağlamda üçüncü kişi; lehtar ve düzenleyen arasındaki ilişkiye yabancıdır⁷³¹. Ayrıca kambiyo taahhütlerinin birbirinden bağımsızlı söz konusudur. Hatır borçlusu, hatır amacıyla senet tanzim edip teslim ederek senet uyarınca üçüncü kişilerin kendisine başvurma riskini göze almıştır⁷³². Tüm bu açıklamalar ışığında söylenebilir ki, yalın hatır kayıtlarının ya hiç yazılmamış sayılması ya da özel anlaşmadan kaynaklanan bir şahsi defî teşkil etmesi sebebiyle yalnızca düzenleyen tarafından lehtara karşı ileri sürülebilecektir. Dolayısıyla bu neviden kayıtların herkes tarafından görüldüğü ve iyi niyeti ortadan kaldırdığı yönündeki tespitler yerinde olmadığı kanaatindeyiz⁷³³.

⁷²⁸ Sarıkaya, s. 158.

⁷²⁹ Mağden Çamlı, s. 120-121; Sarıkaya, s. 159; HMK m. 303.

⁷³⁰ Karş. Sarıkaya, s. 137.

⁷³¹ Sarıkaya, s. 137.

⁷³² Odman Boztosun, s. 1495.

⁷³³ Karş. Öztan, Kıymetli Evrak, s. 219; Odman Boztosun, s. 1495.

IV. Hatır Senetleri Özelinde Bedelsiz Senedin Kullanılmasının Cezai ve Hukuki

Sonuçları

1. Cezai Sonuçlar

Bedelsiz senedi kullanma suçu, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun⁷³⁴ (TCK) 156. maddesinde düzenlenmiştir. İlgili suç, malvarlığına karşı suçlar bölümünün içinde yer almaktadır⁷³⁵.

TMK, TBK, TTK, İİK incelendiğinde her ne kadar bedelsizlik kavramı düzenleme altına alınmamış olsa da TCK m. 156 hükmünde bedelsizlik hususu yasal düzenleme altına alınmıştır. İlgili maddede düzenlenen suç malvarlığına karşı işlenen suçlar kapsamı içerisindedir. Buna göre *“Bedelsiz kalmış bir senedi kullanan kimseye, şikâyet üzerine, altı aydan iki yıla kadar hapis ve adlî para cezası verilir”*⁷³⁶. Yasa koyucunun bu maddeyi düzenleme amacı, bedeli borçlu ya da yetkili kıldığı kişi tarafından ifa edilmiş ve herhangi bir sebeple elde bulunan senedin tamamen ya da bir kısmının ödenmemiş gibi kullanılmasına mâni olmaktır⁷³⁷.

Hatır iddiasına dayalı bedelsizlik defi, lehtar ve keşideci arasında dermeyen edilebilecek bir şahsi defi niteliği teşkil etmekte olup, TCK m. 156 kapsamında bedelsiz senedi kullanma suçu kural olarak bu kişiler arasında ortaya çıkabilecektir⁷³⁸. Dolayısıyla

⁷³⁴ RG., T. 12/10/2004, S. 25611.

⁷³⁵ Mülga TCK m. 509'da emniyeti suistimal suçunun üç farklı şekilde işlenebilmesi düzenlenmiştir. Bunlar, açığa imzanın kötüye kullanılması, bedelsiz senedin kötüye kullanılması, bertakip ele geçirilen imzalı yazısız kâğıdın kullanılmasıdır. Yeni 5237 sayılı yeni TCK döneminde ise malvarlığına karşı işlenen suç niteliğinde, 156. maddede düzenleme altına alınmıştır. Detaylı bilgi için bkz. Taş, B., Bedelsiz Senedi Kullanma Suçu, Adalet Yayınevi, Ankara 2021, s. 18; Gür Doğan, s. 149.

⁷³⁶ Bedelsiz senedin kullanılması suçu, mülga 765 sayılı TCK'nın ilk şeklinde düzenleme altına alınmamıştır. 1936 senesinde 3038 sayılı Kanun ile 509. maddeye ilave edilmiştir. Maddenin geçmişi ve gerekçesi hakkında detaylı bilgi için bkz. s. 18-19.

⁷³⁷ Gür Doğan, s. 150.

⁷³⁸ Taş, s. 60.

hatır alacaklısı hariç olmak üzere, senedi elinde tutan üçüncü kişi hamillere karşı hatır defî dermeyan edilemeyecektir. Hatır defînin üçüncü kişiye karşı dermeyan edilebilmesi ancak bilerek borçlu zararına hareket edilerek iktisap söz konusu olduğunda söz konusudur. Senedin bilerek borçlu zararına iktisap edildiği ispatlandığı takdirde bedelsizlik defî herkese karşı dermeyan edilebilecektir. Bu bağlamda TCK m. 156 hükmü yalnızca iç ilişkinin tarafları bakımından değil, tüm senet ilgilileri için tatbik edilebilecektir⁷³⁹.

Senet üzerindeki hak, mağdurun senedi verdiği kişiler dışında senedi elinde bulunduran herhangi bir hamil tarafından kullanılabilir. Bu bağlamda bedelsiz senedi elinde bulunduran kişinin bizatihi kendisi de fail olabilir⁷⁴⁰. Belirtmek gerekir ki, bedelsiz senedi kullanma suçunun faili olunabilmesi için senedin bedelsiz olduğunun bilinerek kullanılması gerekmektedir⁷⁴¹. Dolayısıyla senedin hatır senedi olduğunu bilmeyerek belirli bir bedel karşılığında devralan yeni hamil, senedi bir başkasına devretmesi veya icra takibine konu etmesi durumunda bu suçun faili olarak kabul edilemeyecektir.

2. Hukuki Sonuçlar

Mevzuatımızda hatır senedi tanzim ve teslim edilmesini yasaklayan veya bu hususla ilgili hiçbir yasal düzenleme bulunmamaktadır. Gerek öğretide gerekse Yargıtay kararlarına yansımış şekliyle hatır senetleri geçerli kabul edilen senetlerdir⁷⁴². Bu bağlamda haksız fiilin koşullarının oluştuğundan da söz edilemez. Çünkü haksız fiilin

⁷³⁹ Taş, s. 61.

⁷⁴⁰ Senedin elinde bulunana hak bahşeden bir senetse bu senedi elinde bulunduran üçüncü kişilerin de fail olabileceğine ilişkin bkz. Taş, s. 28.

⁷⁴¹ Taş, s. 29.

⁷⁴² Fransız hukukunda hatır senetlerinin ahlaka ve kamu düzenine aykırılık teşkil etmesi sebebiyle geçersiz kabul edildiğine ilişkin bkz. İnan, s. 153.

koşullarından olan hukuka aykırılık unsuru, hatır senetleri bakımından söz konusu değildir⁷⁴³.

⁷⁴³ Genel kuralın hatır senetlerinde haksız fiilin oluşmadığı olmakla birlikte, tedavül gayesi bulunmayan hatır senetlerinin üçüncü kişiyi hile yoluyla akdi münasebet içine çekmek amacıyla tanzim edildiğinden, haksız fiilin koşullarının oluşabileceği değerlendirilmesi için bkz. İnan, s. 153.

SONUÇ

Kambiyo senetleri, temel borç ilişkisinden kaynaklanan temel borcun ifası uğruna veya ifası yerinde tanzim edilmektedirler. Senetten doğan borç, temel ilişkiden doğan borçtan ayrı ve bağımsız niteliktedir. Kambiyo senetlerinin soyutluk ilkesine haiz olması sebebiyle kambiyo senedinden doğan borcun muteberliği, temel borç ilişkisi dahilinde olan sakatlıklardan etkilenmeyecektir. Ayrıca kambiyo senetlerinin kamu itimadına mazhar senetler olması sayesinde temel borç ilişkisinden kaynaklanan şahsi defiler, senedi iyiniyetle devralan üçüncü kişilere karşı kural olarak dermeyeran edilemeyecektir. Kambiyo senetlerinin temel borç ilişkisinden soyut ve kamu itimadına mazhar senetler olmalarının bir sonucu olarak dolaşım kabiliyetleri oldukça yüksektir. Ticari yaşamda ödemelerin hızlı ve güvenli bir şekilde gerçekleştirilebilmesinin arzulandığı yadsınamaz bir gerçektir. Bu bağlamda kambiyo senetleri ticari hayatın vazgeçilemez unsurlarındandır.

Taraflar senedin bedelsizliği hususunda anlaşarak bir bedel ilişkisi olmaksızın kambiyo senedi düzenleyebilirler. Bu senetler borçlu yararında düzenlenebileceği gibi, alacaklı menfaatine de tanzim edilmiş olabilirler. Borçlu yararına olacak şekilde ve taraflarında bedelsizlik hususunda anlaşarak kambiyo senedi tanzim etmelerine örnek olarak, borçlunun gerçek alacaklılarına karşı malvarlığını korumak amacıyla borçlusu gözüktüğü senedi sahte alacaklıya teslim etmesi verilebilir. Uygulamada alacaklı yararına ve tarafların bedelsizlik hususunda anlaşma sağlayarak düzenlemiş oldukları senetlere, hatır senetleri denmektedir. Yargıtay kararlarına da konu olan hatır senetleri yasal düzenleme altına alınmamış olup, uygulamanın geliştirdiği bedelsiz bir kambiyo senedir. Hatır senetleri, hatır alacaklısının mali durumunun olduğundan daha iyi gözükmesini sağlamak amacıyla düzenlenebileceği gibi, alacaklıya kredi sağlanması amacıyla da tanzim edilmiş olabilir. Hatır senetlerinin arka planında temel borç ilişkisi bulunmamaktadır. Arka planda bulunan anlaşma, borçlar hukuku kapsamında kabul edilebilecek hatır anlaşmasıdır. Hatır anlaşması temel borç ilişkisi niteliğinde kabul edilemeyeceğinden dolayı bu neviden senetlerde bir bedel ilişkisinden bahsedilemez.

Kambiyo senetleri para alacağı ihtiva eden senetler olmasına karşın hatır anlaşması ise para alacağı doğurmaya müsait bir ilişki değildir. Nitelik olarak taraflar arasındaki hatır ilişkisi, kambiyo senetlerinin düzenlenmesine sebep olan temel borç ilişkisinden farklılık arz etmektedir.

Mutlak bedelsiz nitelikte olan hatır senetlerinde taraflar, hatır borçlusu ve hatır alacaklısı olarak isimlendirilir. Herhangi bir borcu olmamasına rağmen senetle borç altına giren tarafa hatır borçlusu; lehine senet tanzim edilen taraf ise hatır alacaklısıdır. Hatır alacaklısı, hatır anlaşmasına riayet etmeyerek senedi dolaşıma sokabileceği gibi bizzat hatır borçlusuna karşı senede dayanarak icra takibi de başlatabilir. Bu durumdan anlaşılacağı üzere hatır senedi tanzim edilmesi, uygulamada birçok hukuki sorunu beraberinde getirmektedir. Mevzuatımızda hatır senedi tanzim edilmesini yasaklayan bir düzenleme bulunmamasına karşın senedin kambiyo senedi vasfını sürdürüp sürdüremeyeceği, hatır anlaşmasının muteber olup olmadığı, anlaşmaya riayet edilmediği takdirde hangi hukuki sonuçlara katlanılacağı ve hatır senedi iddiasının ispatı hususları, öğretide tartışmalar barındırmaktadır. Öğretideki görüşler ve Yargıtay kararları ışığında, hatır senetleri hakkında vardığımız sonuçlar aşağıda sıralanmıştır.

Hatır senetleri, tedavül gayeli hatır senetleri ve tedavül gayesi bulunmayan hatır senetleri olarak ikiye ayrılır. Tedavül gayeli hatır senetlerinde amaç, hatır alacaklısı tarafından senedin dolaşıma sokulması suretiyle nakit kredi sağlanmasıdır. Senet bankaya iskonto ettirilerek nakit kredi elde edilebilecektir. Hatır alacaklısı, iskonto edilen senedin bedelini en geç vade gününde hatır borçlusu nezdinde depo etmeyi taahhüt etmektedir. Tedavül gayeli hatır senetleri inançlı işlem niteliğindedir. İnançlı işlemler ise hukukumuzda geçerli kabul edilmektedir. Her ne kadar kambiyo senedi tanzim edilmesini gerektirir bir temel borç bulunmasa dahi taraflar, geçerli bir kambiyo senedi tanzim edilmesi hususunda mutabıktır. Kambiyo sözleşmesi geçerli olmakla birlikte, tedavül anlaşması muvazaalıdır. Soyutluk ilkesi gereğince tedavül anlaşmasının muvazaalı olması, kambiyo senedinin geçerliliğine bir etkisi olmayacaktır. Tedavül gayeli hatır senetleri geçerli nitelikte olup, inançlı işlemdir.

Tedavül gayesi bulunmayan hatır senetlerinde amaç, hatır alacaklısının mali durumunun olduğundan daha iyi gösterilmesidir. Hatır senedi dolaşıma çıkarılmayarak hatır alacaklısı himayesinde kalacaktır. Tedavül gayesi bulunmayan hatır senetleri muvazaalı olmaları sebebiyle geçersiz niteliktedir. Kambiyo sözleşmesinin muvazaalı olmasından dolayı senedin hukuki geçerliliği bulunmamaktadır. Taraflar, hatır anlaşması uyarınca geçerli bir kambiyo senedi tanzim etme iradesi göstermemektedirler.

Hatır anlaşması, hatır senetlerinin hukuki sebebine karşılık gelen bir akittir. Hatır senetlerinin arkasında da bir hukuki ilişki bulunmakla birlikte bu ilişki, temel bir alacak hakkı doğurmaya müsait değildir. Dolayısıyla hatır senetleri bir para alacağının ifası uğruna düzenlenmezler. Anlaşma uyarınca hatır alacaklısı hatır borçlusundan senet tanzim ve teslim etmesini isteyebilecektir. Bu durum için tarafların ayrıca anlaşma yapmalarına gerek bulunmamaktadır. Senet tanzim edilmesi, akdi ilişkinin bir unsurudur. Hatır senetleri bu yönüyle alelade kambiyo senetlerinden farklılık arz etmektedir. Çünkü kambiyo senetlerinin düzenlenmesi için mutlaka bir hukuki sebep bulunması gerekmektedir. Hatır anlaşmalarının hukuki sebebi kendi dahilindedir.

Hatır anlaşması iki tarafa borç yükleyen bir sözleşme olup, sözleşme serbestisi kapsamında muteber olan bir borçlar hukuku sözleşmesidir. Dolaşım amacı olan hatır senetlerinde hatır alacaklısının senet bedelini en geç vadesinde hatır borçlusuna temin etme ve ücret ödeme borcu bulunmaktadır. Dolaşım amacı olmayan hatır senetlerinde ise hatır alacaklısının borcu senedi tedavüle sokmamaktır. Hatır borçlusu ise hatır anlaşması uyarınca senet tanzim ve teslim borcu altındadır. Ayrıca hatır borçlusu, dolaşım amacı olan hatır senetlerinde senet bedelini üçüncü kişiye karşı ödemeyi de taahhüt etmektedir.

Hatır anlaşmasına TBK’da düzenlenen vekalet sözleşmesine dair hükümler uygulanacaktır. TBK m. 502/2 “*Vekâlete ilişkin hükümler, niteliklerine uygun düştikleri ölçüde, bu Kanunda düzenlenmemiş olan işgörme sözleşmelerine de uygulanır*” şeklindedir. Diğer iş görme sözleşmelerinin unsurlarını ihtiva etmeyen ve TBK’da

düzenlenmemiş olan sözleşmeler de vekalet sözleşmesi sayılacak olup, bunlar hakkında vekalet sözleşmesine ilişkin hükümler uygulanacaktır. Hatır anlaşması da iş görme sözleşmesidir. Dolayısıyla vekalet sözleşmesine dair hükümler hatır anlaşmasına da tatbik edilebilecektir.

Hatır senetlerinin düzenleniş aşamaları bakımından ilk safha temel borç ilişkisine değil, hatır anlaşmasına karşılık gelmektedir. Senet düzenlenmesi ve teslimi borcu hatır anlaşması dahilinde olup, ondan ayrı değildir. Kambiyo senetlerindeki temel borç ilişkisi ve kambiyo senedi düzenlenmesi anlaşmasına dair olan ilk iki aşama, hatır senetlerinde tek safhada birleşmiştir. Hatır senetlerinde ikinci aşama, senet düzenlenmesi ve teslimidir. İlk aşama olan hatır anlaşması, ikinci safhanın hukuki sebebidir. Senet düzenlenmesi ve teslimi ifa uğruna veya ifa yerine yapılan bir eda olmayıp, bizatihi ifanın kendisini teşkil etmektedir.

Hatır anlaşmasının belirli bir şekil şartı yoktur. Sözlü olarak akdedilebileceği gibi yazılı bir protokolle de yapılabilir. Ayrıca senet metninde hatır kaydı da konulabilir. Soyutluk ilkesi bağlamında gerek hatır protokolü gerekse hatır kaydı, senedin kambiyo senedi olma vasfını ortadan kaldırmayacaktır. Her kambiyo senedinin düzenlenmesine ilişkin hukuki sebebinin bulunduğu göz önüne alındığında, senedin hangi hukuki sebebe istinaden tanzim edildiğinin metinde gösterilmesi, soyutluk ilkesini ihlal etmeyecektir.

Hatır defî, şahsi bir defidir. Hatır senedinin tedavül amacı olsun veya olmasın üçüncü kişiye devredilmesi durumunda hatır defî, senedi iyiniyetle iktisap etmiş üçüncü kişilere karşı dermeyeran edilemeyecektir. Üçüncü kişinin senedi bilerek borçlu zararına hareket ederek iktisap etmesi hali saklıdır. Yargıtay kararları kapsamında, senedin üçüncü kişi tarafından hatır senedi olduğunun bilinerek iktisap edilmesi, bilerek borçlu zararına harekettir. Bunun bir sonucu olarak şahsi defi niteliğindeki hatır defî, senedin hatır senedi olduğunu bilerek iktisap eden üçüncü kişiye karşı dermeyeran edilebilecektir.

Hatır alacaklısının veya senedi devralan üçüncü kişinin başlattığı icra takibine karşı itirazda bulunan hatır borçlusunun, İİK m. 169/a hükmünde sayılan belgelerden birine dayanması gerekmektedir. Dar yetkili icra mahkemelerinde yemin, tanık ve ticari defterlerin incelenmesi gibi delillere dayanılmamaktadır. İcra mahkemesince senedin bedelsizliğine ilişkin verilen karar kesin hüküm teşkil etmediğinden, hatır borçlusunun menfi tespit davası açma hakkı saklıdır.

Hatır borçlusunun senedin hatır senedi olduğu iddiasını ispatlamak için açacağı bedelsizliğe ilişkin dava, İİK m. 72’de düzenlenen kambiyo senetlerine özgü menfi tespit davasıdır. Hatır defi, sözleşmesel defi niteliğindedir. Dolayısıyla hatır senetlerinin iptali davalarının hukuki nedeni TBK m. 77 ve m. 78 hükümleri olamaz. Senedin bedelsizliğine ilişkin açılan menfi tespit davasında, hatır iddiasına ilişkin ispat yükü hatır borçlusundadır. Hatır iddiası, senede karşı senetle ispat kuralı uyarınca ancak yazılı belge ile ispat edilebilir. Hatır borçlusu, senedi hatır senedi olarak lehtara teslim ettiğini ve dolayısıyla senetten kaynaklanan herhangi bir borcunun olmadığını dermeyer ederek icra takibinden önce veya takip başladıktan sonra menfi tespit davası açabilecektir. Üçüncü kişinin bilerek borçlu zararına hareket ederek senedi iktisap etmesi halinde menfi tespit davası kendisine karşı da açılabilir.

Senedin hatır senedi olması nedeniyle açılan menfi tespit davalarında ispat yükü hatır borçlusundadır. Hatır senedi iddiası kesin delillerle ispatlanmalıdır.

Hatır borçlusu, hatır alacaklısının anlaşmaya riayet etmemesinin bir sonucu olarak ödemek zorunda kaldığı meblağı ve sair zararlarını, hatır alacaklısından talep edebilecektir.

Bedelsiz senedi kullanma suçu, TCK m. 156’da düzenlenmiştir. Her ne kadar hatır senedi özelinde olmasa da yasa koyucu, bedelsiz senetlerin kullanılmasına yönelik bir cezai sorumluluk düzenlemesinde bulunmuştur.

Uygulamanın ortaya koymuş olduğu hatır senetleri hakkında yasal düzenleme getirilmesi önem arz etmektedir. Çalışmamızda incelemiş olduğumuz hemen her hususta görüş ayrılıkları ve çelişkiler bulunmaktadır. Her ne kadar Yargıtay kararları kapsamında hatır senetlerine yönelik olarak belirli kurallar oturtulmuş olsa da hukuki ihtilaflar çıkmaya devam etmektedir. Hatır anlaşmasının hukuki niteliğinin ortaya konulması ve bu bağlamda hatır definin sözleşmesel bir defî mi yoksa bir sebepsiz iktisap defî mi olduğu hususunda açıklık getirilmesi şarttır.

KAYNAKÇA

Abdullah Revaha Gencer, Kıymetli Evrakta Ciro Kavramı, On İki Levha Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul 2020.

Abuzer Kendigelen / İsmail Kırca, Kıymetli Evrak Hukuku, 5. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2021.

Abuzer Kendigelen, Çek Hukuku, 6. Bası, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2021.

Adnan Deynekli, “Bonoda Bedel Kaydı ve Talilin (Bedel Kaydının Aksini İddia Etmenin) İspat Yüküne Etkisi”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. IX, S. 1-2, (2005), s. 153-170.

Ahmet Kılıçoğlu, Borçlar Hukuku Özel Hükümler, Turhan Kitabevi, 1. Baskı, Ankara 2019.

Ahmet Türk, “Kambiyo Senedi Borçlusunu Tarafından Açılan Bedelsizliğe ve Hükümsüzlüğe Dayalı Menfi Tespit Davalarının Gösterdiği Özellikler”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 7, Özel Sayı, (2005), s. 307-382. (Anılış: Bedelsizliğe ve Hükümsüzlüğe Dayalı Menfi Tespit)

Ahmet Türk, Maddi Hukuk ve İcra-İflas Hukuku Yönleriyle Menfi Tespit Davası, Yetkin Yayınları, Ankara 2006.

Ali Ayli / Mehmet Üçer, “Çekte Bedelsizlik İddiası ve Açılabilir Dava”, Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi, C. 23, S. 29, (2018), s. 413-451.

Ali Bozer / Celal Göle, Kıymetli Evrak Hukuku, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 10. Bası, Ankara 2021.

Ali Şafak, Bir İnançlı İşlem Türü Olarak Teminat Amaçlı Alacağın Temliki, Seçkin Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara 2019.

Ali Ulvi Öyken, Kambyo Senetlerinde Bedelsizlik Davaları, Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2019.

Andreas von Tuhr, Borçlar Hukukunun Umumi Kısmı, Çev. Cevat Edege, Yargıtay Yayınları, 2. Baskı, Ankara 1983.

Arslan Kaya / İsmail Cem Soykan / Buğra Kesici / Elif Oğuz Şenesen / Elanur Tamer, Yargıtay Hukuk ve Ceza Dairelerinin Türk Ticaret Kanununa İlişkin Kararları 2021, On İki Levha Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul 2022.

Asuman Yılmaz, “Kambyo Senetlerine Rehin Ciro su ve Rehin Ciro sunun Teminat İşlemi”, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 10, S. 2, (2011), s. 287-308.

Aybüke Demir Yeşilbağ, “Yargıtay Kararları Işığında Hatır Senetlerinde Bedelsizlik İddiası ve Bu İddianın İleri Sürülmesinde Öne Çıkan Sorunlar”, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 27, S. 1, (2023), s. 173-216.

Baki Kuru, İcra ve İflas Hukukunda Menfi Tespit Davası ve İstirdat Davası, 1. Baskı, Ankara 2003.

Baki Kuru, İstina f Sistemine Göre Yazılmış İcra ve İflas Hukuku Ders Kitabı, Yetkin Yayınları, 1. Baskı, Ankara 2017. (Anılış: İcra)

Baki Kuru / Burak Aydın, İstina f Sistemine Göre Yazılmış Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı, Yetkin Yayınları, 6. Baskı, Ankara 2021.

Burak Adıgüzel “Yargıtay Kararları Işığında Kambyo Senetlerinde Bile Bile Borçlu Zararına Hareket”, Ticaret ve Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi, C. IV, S. 2, (2018), s. 129-148.

Cavit Ertan “Bilanço Tahlillerinde Hatır Bonoları”, Banka Dergisi, C. 2, S. 6, (1965), s. 34-37.

Cavit Ertan, Bankalar İstihbaratı Yönünden İşletmeler İçin Bilanço Analiz Tekniği, 2. Baskı, İstanbul 1985. (Anılış: Bilanço Analiz Tekniği)

Cem Türkoğlu, Ceza Koşulu (Cezai Şart), Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara 2022.

Deniz Gür Doğan, Kambiyo Senetlerinde Bedelsizliğe Dayanan Menfi Tespit Davası ve Bedelsiz Senedi Kullanma Suçu, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2022.

Ebru Tüzemen Atik, Açık Kambiyo Senetleri, Seçkin Yayıncılık, 3. Baskı, Ankara 2021.

Egemen Atay, Kambiyo Senetlerinde Teminat Kaydı (Teminat Senetleri), Seçkin Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara 2020.

Emine Develi, “Kambiyo Senetlerinde Rehin Ciro su”, Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 4, S. 2, (2016), s. 79-102.

Emine Halman Çetin, Tasarrufun İptali Muvazaa İnançlı İşlem ve Nam-I Müstear, Adalet Yayınevi, 2. Baskı, Ankara 2022.

Eraslan Özkaya, İnançlı İşlem ve Muvazaa Davaları, Seçkin Yayıncılık, 9. Baskı, Ankara 2022.

Ergun Tuna / Diğdem Göç Gürbüz., Ticaret Hukuku Prensipleri- Kıymetli Evrak, Beta Yayıncılık, 10. Baskı, İstanbul 2018.

Erhan Günay, Kefalet Sözleşmesi ve Kefilin Sorumluluğu, Seçkin Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara 2022. (Anılış: Kefalet Sözleşmesi ve Kefilin Sorumluluğu)

Erhan Günay, Uygulamalı Bono Rehberi, Seçkin Yayıncılık, 3. Baskı, Ankara 2022.

Erhan Günay, Uygulamalı Çek Rehberi, Seçkin Yayıncılık, 9. Baskı, Ankara 2020. (Anılış: Uygulamalı Çek Rehberi)

Erol Ertekin / İzzet Karataş, Uygulamada Ticari Senetler Hukuku, Feryal Matbaacılık, 1. Baskı, Ankara 1992.

Ersin Çamoğlu, “Kambiyo Senetlerinde Borçlunun Defileri (Savunmaları)”, Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, C. 35, S.3, (2019), s. 5-35.

Ersin Çamoğlu, Kıymetli Evrak Hukukunun Temel İlkeleri, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2020. (Anılış: Temel İlkeler)

Faik Şevket Rumelli, “Hatır Senetleri”, İstanbul Barosu Dergisi, S. 8, (1950), s. 450-457.

Faruk Acar, Kambiyo Senetlerinde Bedelsizlik İddiası, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya 1996.

Fırat Öztan, Kıymetli Evrak Hukuku, Turhan Kitabevi, 2. Bası, Ankara 1997. (Anılış: Kıymetli Evrak)

Fırat Öztan, Kıymetli Evrak Hukuku, Yetkin Yayınları, 26. Bası, Ankara 2022.

Filiz Yenipınar Berberoğlu, Hukuk Davalarında İspat, Seçkin Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara 2021.

Filiz Yenipınar Berberoğlu, Ticari Defterler, Seçkin Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara 2021. (Anılış: Ticari Defterler)

Filiz Yenipınar Berberoğlu, Uygulamada Çek Davaları, Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara 2020.

Gönen Eriş, Açıklamalı- İctihatlı Uygulamalı Çek Hukuku, Seçkin Yayıncılık, 5. Baskı, Ankara 2004. (Anılış: Çek)

Gönen Eriş, Türk Ticaret Kanunu Hükümlerine Göre Kıymetli Evrak, Seçkin Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara 2016. (Anılış: Kıymetli Evrak)

Gülşah Yılmaz, “Yargıtay Kararları Işığında Bononun Ta’lili”, Ankara Barosu Dergisi, C: 78, S. 4, (2020), s. 1-36.

Hakan Pekcanıtez / Oğuz Atalay / Meral Sungurtekin Özkan / Muhammet Özekes, İcra ve İflas Hukuku Ders Kitabı, On İki Levha Yayıncılık, 7. Bası, İstanbul 2020.

Hakan Pekcanıtez / Oğuz Atalay / Muhammet Özekes, Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı, On iki levha Yayıncılık, 7. Bası, İstanbul 2019.

Halil Arslanlı, Kara Ticareti Hukuku Dersleri Umumi Hükümler, 3. Bası, İstanbul 1960.

Halil Arslanlı, Ticari Senetler Dersleri, Sermet Matbaası, 3. Bası, İstanbul 1952.
(Anılış: Ticari Senetler)

Haluk Nami Nomer, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Beta Yayıncılık, 3. Baskı, İstanbul 2022.

Hasan Pulaşlı, Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları, 9. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2021.

Hayri Domaniç, Kıymetli Evrak Hukuku ve Uygulaması Türk Ticaret Kanunu Şerhi 4, Temel Yayınları, İstanbul 1990. (Anılış: Şerh)

Hayri Domaniç, Kambiyo Senetlerinde Rehin Cirozu, Ord. Prof. Dr. Ernst E. Hirsch'e Armağan, Ankara 1964.

Hayri Domaniç, Karşılıksız Çek, İstanbul 1983.

Hayri Domaniç, Kıymetli Evrak Hukuku, Eğitim Yayınları, İkinci Bası, İstanbul 1975. (Anılış: Kıymetli Evrak Hukuku)

Hulusi Gürbüz, Yargıtay Uygulaması Işığında Ticari Senetlerin İptali Davaları ve Ticari Senetlere Özgü Sorunlar, Arpaz Matbaacılık, 1. Baskı, İstanbul 1984.
(Anılış: Sempozyum)

Hulusi Gürbüz, “Ticari Senetlerde (Kambiyo Senetlerinde) Bedelsizlik Sorunu”, Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu I (Bildiriler ve Tartışmalar), Ankara 1984, s. 264-351. (Anılış: Ticari Senetlerin İptali)

Hüseyin Ülgen, / Mehmet Helvacı, / Arslan Kaya, / Nedret Füsun Nomer Ertan, Kıymetli Evrak Hukuku, Vedat Kitapçılık, 14. Bası, İstanbul 2021.

İbrahim Murat Haznedar, Özay Şule Gürses, Bankacılar için Kambiyo Senetleri Hukuku, Legal Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul 2019.

İlhan Postacıoğlu, Medeni Usul Hukuku Dersleri, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İkinci Bası, İstanbul 1962. (Anılış: Medeni Usul)

İlhan Postacıoğlu, Şehadetle İspat Memnuiyeti ve Hudutları, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul 1952. (Anılış: Şehadetle İspat Memnuiyeti ve Hudutları)

İpek Yücer Aktürk, “Hısımlar Arası Satış Sözleşmeleri ve Muvazaa”, Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 10, S. 2, (2015), s. 37-51.

İsmet Sayhan, Kambyo Senetlerinde Mücerretlik İlkesi ve Bedel İlişkisi, Yetkin Yayınları, Ankara 2006.

İsmet Sungurbey, Borç İkrarı ve Borç Vaadi, Akgün Matbaası, İstanbul 1957.

Kemal Oğuzman, / Nami Barlas, Medeni Hukuk, 23. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2017.

Kemal Oğuzman. / Turgut Öz, Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt- 1, Vedat Kitapçılık, 16. Bası, İstanbul 2018.

Kürşat Göktürk, Kambyo Senetlerinde Şahsi Defiler, Adalet Yayınevi, 1. Baskı, Ankara 2022.

Lerzan Yılmaz, Kambyo Senetlerinde Defiler, Beta Yayıncılık, 1. Bası, İstanbul 2007.

Mahmut Bilgen, Uygulamada Kambyo Senetleri, Adalet Yayınları, Ankara 2020.

Mahmut Coşkun, Hukuki ve Cezai Yönleriyle Kıymetli Evrak Hukuku, Seçkin Yayıncılık, 6. Baskı, Ankara 2021.

Mehmet Bahtiyar, “5941 Sayılı Çek Kanunu Açısından İleri Tarihli Çek”, Kadir Has Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.1, S. 2, (2013), s. 47-58.

Mehmet Bahtiyar, Kıymetli Evrak Hukuku, Beta Yayıncılık, 19. Bası, İstanbul 2022. (Anılış: Kıymetli Evrak)

Mehmet Helvacı, “Kambyo Senetlerinde Defiler”, Prof. Dr. Hüseyin Ülgen’e Armağan, Birinci Cilt, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2007, s. 647-703.

Merve Sarıkaya, Kambyo Senetlerinde Teminat Kaydı, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2018.

Murat Yavaş, Senetle İspat ve Senede Karşı Senetle İspat Kuralları ile Bu Kuralların İstisnaları, Seçkin Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara 2020.

Mustafa Eser Cinbaş, Bonoda Ödeme, Adalet Yayınevi, 1. Baskı, Ankara 2020.

Mustafa Yasir Akteke, Kambiyo Senetlerinde Defiler, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2017.

Nazif Kaçak, İçtihatlarla Bono, Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara 2001.

Nermin Alpman, Bedelsizlik Nedeniyle İptal Davaları, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1979.

Numan Sabit Sönmez, Kambiyo Senetlerinde Şahsi Defiler, On iki levha Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul 2019.

Nurettin Ceylan, Kambiyo Senetlerine Dayalı Olarak Açılan Menfi Tespit Davası, Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara 2022.

Nuriye Ayşe Odman Boztosun. “Kambiyo Senetlerinde Teminat Kaydı”, Legal Hukuk Dergisi, S. 53, (2007), s. 1487-1500.

Nurkut İnan, Türk Hukukunda Hatır Senetleri ve Özellikle Hatır Bonoları, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara 1969.

Nurkut İnan / Serpil Kıvanç, “Yargıtay 11. Hukuk Dairesinin Çeke İlişkin Kararları”, Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara 1984, s. 123-174.

Nurkut İnan, “Bonolarda Hatır İddiasının Dermeyanı”, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, C. IV, S. 4, (1968), s. 703-713.

Naci Kınacıoğlu, Kıymetli Evrak Hukuku, Gazi Üniversitesi Basın Yayın Yüksekokulu Basımevi, 2. Baskı, Ankara 1984.

Oğuz İmregün, Kıymetli Evrak Hukuku (Genel Hükümler-Kambiyo Senetleri-Makbuz Senedi-Varant), Filiz Kitabevi, 2. Bası, İstanbul 1998.

Ömer Korkut / Muhammed Fatih Cengil / İdil Nur Gürbüz Gökberk / Muhammed Zahid Doğanay, Şematik Kıymetli Evrak Hukuku, Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara 2023.

Özgür Doğan, Kambiyo Senetlerinde Geçersizlik Defileri, Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara 2020.

Raziye Aksu Özkan, Aval Kurumu, Seçkin Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara 2019.

Reha Poroy / Ünal Tekinalp, Kıymetli Evrak Hukuku Esasları, Vedat Kitapçılık, 24. Bası, İstanbul 2021.

Rona Serozan / Başak Baysal / Kerem Cem Sanlı, Serozan Borçlar Hukuku Genel Bölüm, On İki Levha Yayıncılık, 8. Baskı, İstanbul 2022.

Seza Reisoğlu, Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Çek, 2. Baskı, Ankara 1998.

Seza Reisoğlu, Türk Kefalet Hukuku, Ankara 1964.

Süleyman Sapanoğlu, Muvazaa ve İnançlı İşlem Davaları, Seçkin Yayıncılık, 3. Baskı, Ankara 2022.

Şaban Kayıhan, Kambiyo Senetleri, Seçkin Yayıncılık, 8. Baskı, Ankara 2021.

Talih Uyar / Alper Uyar / Cüneyt Uyar, İcra Hukukunda Kambiyo Senetleri, Bilge Yayınevi, 5. Baskı, Ankara 2021.

Talih Uyar, Menfi Tespit ve İstirdat Davası, Bilge Yayınevi, 4. Baskı, Ankara 2021.

Tamer Bozkurt, Kıymetli Evrak Hukuku, Yetkin Yayınları, 2. Baskı, Ankara 2021.

Tuğçe Soydal Çınar, Kambiyo Senetlerinde Bedelsizlik, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2019.

Turgut Akıntürk / Derya Ateş, Borçlar Hukuku, Beta Yayıncılık, 30. Baskı, İstanbul 2022.

Turgut Kalpsüz, Kıymetli Evrak, Kambiyo Senetleri, Ankara 1966.

Turgut Sengir, “Hatır Bonoları”, İstanbul Barosu Dergisi, C. 38, S. 1- 4, (1964), s. 2-3.

Turhan Esener, Türk Hususi Hukukunda Muvazaalı Muameleler, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul 1956.

Umut Akdeniz, Kambiyo Senetlerinde Defiler, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2007.

Yaşar Karayalçın, Ticaret Hukuku Dersleri I. Giriş – Ticari İşletme, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, İkinci Baskı, Ankara 1960. (Anılış: Ticaret Hukuku Dersleri-I)

Yaşar Karayalçın, Ticaret Hukuku III- Ticari Senetler (Kambiyo Senetleri), Sevinç Matbaası, 4. Baskı, Ankara 1970.

Yavuz Süphandağ, Kıymetli Evrak Hukuku, Bilge Yayınevi, 2. Baskı, Ankara 2013.

Zehra İlgün Mağden Çamlı, Türk Hukukunda Teminat Senetleri, Adalet Yayınevi, Ankara 2020.

Ziya Çağatay Cebeci, İcra Hukuku Uygulamasında Bono, Legal Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul 2020.

Kazancı Hukuk Otomasyon, www.kazanci.com.tr, e.t. 21.06.2023.

Lexpera - Hukuk Bilgi Sistemi, www.lexpera.com, e.t. 21.06.2023.